

Complexul Muzeal Național
„Moldova” Iași

Mănăstirea Secu

Buletin informativ

al Simpozionului Național
Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei

IX



Buletin informativ *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei* **IX**

ISSN 2392 - 6988
ISSN-L 2392 - 6988



COMPLEXUL MUZEAL NAȚIONAL
„MOLDOVA” IAȘI
MUZEUL DE ISTORIE A MOLDOVEI

MĂNĂSTIREA SECU

Buletin informativ

al Simpozionului Național

Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei

IX

Editura Cetatea Doamnei
Piatra Neamț, 2023

Colegiul director

Dr. Lăcrămioara Stratulat
Arhim. Vichentie Amariei

Redacția

Cosmin Niță – secretar de redacție
Costică Asăvoaie
Costin Clit
Vitalie Josanu

Tehnoredactare și corectură

Cosmin Niță
Costică Asăvoaie
Costin Clit
Alexandra Niță-Vuza

Traduceri revizuite / realizate

Alexandra Niță-Vuza

CUPRINS

STUDII ȘI ARTICOLE / STUDIES AND ARTICLES

| | |
|---|-----|
| Mihai PURICI, <i>Izvoarele documentare despre influențele cnezatelor Rusești în teritoriul Moldovei înainte de întemeierea Principatului / Documentary sources about the influence of the Russian principalities in the territory of Moldova before the foundation of the Principality ..</i> | 5 |
| Mariana ȘLAPAC, <i>Turnul Arapului din Cetatea Chilia. Posibilă localizare și analogii / Arab Tower of The Kilia fortress. Possible location and analogies</i> | 11 |
| Sever-Petru BOȚAN, Alexandru BERZOVAN, Ioan STEGARIU, <i>Comuna Românești (Județul Iași). File de istorie / Românești Commune – Iași County. Pages of history</i> | 21 |
| Emil DRAGNEV, <i>Pictura arcosoliilor bisericii „Tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul” a mănăstirii Secu în contextul decorului iconografic al spațiilor funerare din Moldova Medievală / The painting of the Arcosolium of the „Beheading of St. John the Baptist” church of Secu Monastery in the context of the iconographic decoration of funerary spaces in Medieval Moldova</i> | 37 |
| Mihai GICOVEANU, <i>Ctitori ai Mănăstirii Secu: Vornicul Ionașco Mogâldea și familia sa / Fondateurs du Monastère Secu: gouverneur Ionașco Mogâldea et sa famille</i> | 45 |
| Daniel DIEACONU, <i>„Volintiri”, tâlhari și haiduci în Moldova la 1821. Luptele de la Mănăstirea Secu / „Volintiri”, thugs and outlaws in Moldova in 1821. The fights at Secu monastery</i> | 51 |
| Ion GUMENĂI, <i>Despre apartenența politică a lui Andronic Popovici / About political affiliation of Andronic Popovici.....</i> | 57 |
| Emanuel BĂLAN, <i>Mănăstirea Secu în presa românească din perioada 1880-1948 / The Secu monastery in the Romanian press from the period 1880-1948</i> | 65 |
| Mihail BULMAGA, <i>Biserica Basarabiei și Sinodul Local al Bisericii Ortodoxe Ruse (1917-1918) / The Church of Bessarabia and the Local Synod of the Russian Orthodox Church (1917-1918)</i> | 77 |
| Aurel-Florin ȚUSCANU, <i>Câteva considerații privind alegerea, investirea și înscăunarea Episcopului Nectarie Cotlarciuc în scaunul vlădicesc al Cetății Albe – Ismail / Some facts to be considered regarding the election, investiture and enthronement of Bishop Nectarie Cotlarciuc in the bishop's chair at The White Citadel in Ismail</i> | 85 |
| Andrei CREȚU, <i>Masacrul de la Vaslui – 22 septembrie 1939 / The Vaslui massacre – 22 September 1939</i> | 97 |
| Cristinel Ștefan TANASĂ, <i>1945 – anul de cumpănă al Mănăstirii Neamț-Secu / 1945 - The year of hard trials for the Neamț - Secu Monastery</i> | 107 |
| Lucian GEORGESCU, <i>Târgu Neamț. Începuturile cartierului Tăbăcari – Humulești și familia Copoț / Târgu Neamț. The beginnings of the Tabăcari district – Humulești and the Copoț family</i> | 115 |

| | |
|---|-----|
| Mariana GUGEANU, Doina ANĂSTĂSOAEL, Maria GEBA, <i>Problematica restaurării-conservării piesei liturgice Felon din patrimoniul Mănăstirii Agapia, Neamț</i> / <i>The topic of the restoration-conservation of the liturgical item Phelonion belonging to the heritage of Agapia Monastery, Neamț County</i> | 123 |
| Vitalie JOSANU, <i>Cum acționează poliția română împotriva intereselor statului român</i> / <i>How the romanian police act against the interests of the romanian state</i> | 129 |
| Gabriel CHIRIAC, <i>Obiective culturale în vârtejul climatic: riscuri, amenințări, vulnerabilități</i> / <i>Cultural objectives in the climate vortex: risks, threats, vulnerabilities</i> | 135 |
| <i>DOCUMENTE / DOCUMENTS</i> | |
| Costin CLIT, <i>Moșii ale Mănăstirii Secu din stânga Prutului: Vlădeni - Documente</i> / <i>Estates of the Secu Monastery from the left of Prut: Vlădeni – Documents –</i> | 143 |
| Cosmin NIȚĂ, <i>Moșia Jidești a Mănăstirii Secu. Câteva informații documentare</i> / <i>The Jidești estate of the Secu Monastery. Some documentary information</i> | 189 |
| Arcadie M. BODALE, <i>Din corespondența primită de arhimandritul Neonil, starețul Mănăstirilor Neamț și Secul, în anul 1835</i> / <i>From the correspondence received by Archimandrite Neonil, abbot of Neamț and Secu Monasteries, in 1835</i> | 205 |
| <i>RESTITUIRI / RESTITUTIONS</i> | |
| Gh. P. GRINȚESCU, <i>Schitul Țibucani (județul Neamț)</i> | 221 |
| <i>PREZENTĂRI, RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE / PRESENTATIONS, REVIEWS, BIOGRAPHIC NOTES</i> | |
| Jean-Claude Larchet, <i>Teologia bolii</i> , București, Editura Sophia, 2020, 174 p. (Valentin ARAPU) | 223 |
| Larisa Șehovțova, Iuri Zenko, <i>Elemente de psihologie ortodoxă</i> , Ediția a 2-a, București, Editura Sophia, 2020, 303 p. (Alexandra NIȚĂ-VUZA) | 227 |
| Ghiță Cristian, <i>Evoluție și credință ortodoxă. Creștinismul pe valea Horincei. Mărturii de viață religioasă</i> , Bârlad, Editura Sfera, 2022, 286 p. (Costin CLIT) | 229 |
| Gabriel Herea, <i>Mesajul eshatologic al spațiului liturgic creștin. Arhitectură și icoană în Moldova secolelor XV - XVI</i> , Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, 2022, 507 p. (Marcela IFRIM) | 223 |
| <i>ABREVIERI / ABBREVIATIONS</i> | 235 |
| <i>INFORMAȚII UTILE PENTRU ACTUALII ȘI VIITORII COLABORATORI / USEFUL INFORMATION FOR CURRENT AND FUTURE COLLABORATORS</i> | 236 |

**IZVOARELE DOCUMENTARE DESPRE INFLUENȚELE CNEZATELOR
RUSEȘTI ÎN TERITORIUL MOLDOVEI ÎNAINTE DE ÎNTEMEIEREA
PRINCIPATULUI**

Mihai PURICI*

Cuvinte cheie: *Cronica lui Nestor, Cronica Kievului, Letopisețul de Halici-Volînia, tiverți, Cnezatul Kievului, Halici, berladnici*

Keywords: *Nestor's Cronicle, Chronicle of Kiev, Annals of Halich-Volhynia, tivers, Principality of Kiev, Halich, Berladniks.*

Izvoarele documentare din secolele XI-XIII care relatează despre spațiul carpato-nistrean sunt destul de modeste în informații, însă există unele mărturii relevante, o parte provenind din cnezatele rusești. Cea mai importantă sursă rusească este Letopisețul de la mănăstirea Sfântul Ipatie sau *Ипатиевская летопись*. Acest manuscris, la rândul său, este format din trei cronici importante: *Istoria vremurilor îndepărtate* sau *Повесть времённых лет*, cunoscută drept *Cronica lui Nestor, Cronica Kievului și Letopisețul de Halici-Volînia*. Am argumentat și analizat atât edițiile științifice ale cronicilor rusești, cât și studiile și opiniile specialiștilor consacrați existente în mediul istoriografic care fac referire la aceste surse documentare pentru a determina gradul influenței rusești în regiune sau posibilitatea stăpânirii unei părți a Moldovei de către cnezatele rusești. Menționăm faptul că am acordat o atenție deosebită posibilității implicării în spațiul geografic al Moldovei medievale și în viața populațiilor care îl locuiau, chiar dacă nu erau de origine daco-romană, în problematica analizată, a formațiunilor slave dinspre răsărit.

Cronica lui Nestor oferă primele și cele mai multe informații cu referire la spațiul carpato-nistrean. În pofida titlului consacrat, Nestor nu este considerat autorul ei sau cel puțin nu singurul. Doar câteva pasaje fiind redactate la persoana întâi pledează pentru un singur autor. Textul cronicii indică elaborarea la mănăstirea Peșterilor din Kiev, probabil de călugării viețuitori, căci sunt descrise unele evenimente din viața mănăstirii¹. Textul cronicii menționează, cu referire la tiverți și ulici, faptul că locuiau pe malul Nistrului și se întindeau până la malul Dunării². În anul 885 sunt amintite luptele pe care le-a purtat cneazul Kievului, Oleg, împotriva ulicilor și a tiverților, reieșind caracterul conflictual al relațiilor politice cu aceștia³. Următoarea mențiune indică o schimbare a relației dintre tiverți și cnezatul Kievului, văzută prin faptul că la campania cneazului Oleg împotriva Bizanțului, începută în 907, au participat și tiverții, alături de alte triburi din Rusia Kieveană⁴. Tot în acest pasaj tiverții sunt numiți *tolkovini*, ceea ce a fost interpretat drept talmaci, după semnificația din limba slavonă, sugerând că aceștia știau limba greacă și puteau să asigure traducerea în timpul campaniei anti-bizantine a rușilor⁵, opinie pe care nu o împărtășim, deoarece nu există nicio mențiune a faptului că această populație știa limba greacă, mai ales că autorul citat prezintă unele opinii denaturate, conform cărora tiverții ar fi români și că ar fi migrat din zona Niprului, deși pare lipsit de logică ca o

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Istorie, Iași.

¹ Gheorghe Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. VII, *Cronica lui Nestor*, Tipografia Bucovina, București, 1935 p. 9-11.

² Ефим Карский, *Полное собрание русских летописей*, Том 1, Ленинград, 1926// Efim Karskii, *Colecția completă de cronici rusești*, vol.1, Leningrad, 1926, p. 10.

³ *Ibidem*, p. 17.

⁴ *Ibidem*, p. 21.

⁵ Vlad Ghimpu, *Contacte și relații între români și rușii kieveni în secolele IX-X în „Tyragetia”*, vol. XVII, Chișinău, 2008, p. 74.

populație românească, formată în spațiul etnogenezei românești, să migreze în regiunea Niprului, ca apoi să migreze înapoi în dreapta Nistrului. Prin urmare, susținem că tiverții erau, mai degrabă o populație slavă, nesupusă permanent autorității kievene.

O altă campanie împotriva Bizanțului este menționată la 944, sub conducerea cneazului Igor, unde iarăși apar tiverții, alături de alte populații slave, dar și de pecenegi. Bulgarii avertizaseră curtea imperială de venirea rușilor, în urma căreia bizantinii au trimis o solie care a propus cneazului un tribut mărit, pentru a anula campania militară. Ajuns la Dunăre, cneazul Igor a convocat drujina pentru a se sfătui. Au ajuns la concluzia că nu aveau nevoie de pradă, dacă primeau tributul mărit. Cu toate acestea cneazul a ordonat pecenegilor să prade Bulgaria, el luând tributul și întorcându-se la Kiev⁶. Acest pasaj ne indică faptul că armata kiveană a trecut prin spațiul sudic de la răsărit de Carpați și pe la gurile Dunării, teritorii despre care s-a scris că erau locuite de tiverți și de pecenegi, iar faptul că aceste populații erau în alianță cu cneazul poate sugera un interes comun împotriva Bizanțului, dar nu este menționată stăpânirea politică a acestui teritoriu de către cnezii kievieni, așa cum a susținut istoriografia sovietică.

Istoricul Gheorghe Postică a oferit propria interpretare a acestor izvoare, susținând că expansiunea cneazului Kievului s-a ciocnit cu interesele populației ulicilor de pe Bug și a tiverților de pe Nistru și de la Dunăre, ducând la conflicte, ca cel din 885, descris în cronică amintită anterior, iar expediția comună împotriva Bizanțului din 907 indică depășirea unor tensiuni și existența alianței temporare dintre tiverți și cneazul Kievului. Caracterul temporar al alianței este indicat de absența tiverților la campania din 941 și reparația lor în 944 de partea cneazului Oleg. Istoricul vede a fi drept cea mai plauzibilă variantă participarea la campanii pentru pradă, căci la acele invazii au luat parte și populații neslave, ca pecenegii, varegii și ciudii. În anul 940 aceeași cronică menționează migrarea ulicilor din bazinul Niprului spre cele ale Bugului de Sud și Nistrului, ajungând până la Dunăre și locuind laolaltă cu tiverții, presupunându-se că au fugit din calea expansiunii cneazului; prin urmare, au fugit într-un teritoriu care nu era stăpânit de aceștia, ceea ce vine să confirme faptul că la această etapă cneazul nu stăpânea teritoriul din viitoarea Moldova⁷.

Pentru anul 967 este descrisă campania lui Sviatoslav împotriva bulgarilor de la Dunăre, cărora le-a ocupat 80 de cetăți de-a lungul fluviului. După ce i-a învins au așezat un conducător la Pereiaslaveț sau Preslav, care primea tribut de la greci (bizantini), iar un an mai târziu, în timp ce cneazul se afla la Preslav, Kievul a fost asediat de pecenegi. Într-un pasaj privitor la 969 se descrie momentul în care cneazul Sviatoslav îi zise mamei sale că îi place să stea la Dunăre, la Pereiaslaveț, pe care îl considera centrul țării sale, căci acolo se adună toate bogățiile. În 971 s-a dat o bătălie cu bulgarii pentru Preslav pe care aceștia o cuceriseră între timp, iar kievienii o recuceriră înapoi. A urmat o luptă cu bizantinii care, chiar dacă erau mult mai numeroși, pierdură, Sviatoslav pustiind și prădând țara, astfel că împăratul ceruse pace și îi oferit tribut⁸. Din fragmentul respectiv de cronică reiese intrarea cneazului în stăpânirea Preslavului, de la sud de Dunăre, amplasat pe malul brațului Sfântul Gheorghe. Aceasta ar părea să indice - la prima vedere - existența unei stăpâniri terestre a Kievului până la gurile Dunării și la sud de acestea. Prezența lui Sviatoslav la Dunărea de Jos în anii 967-969 și 971 nu indică stăpânirea teritoriului până în spațiul pruto-nistrean, ci doar deplasarea pe calea apei, de pe Nipru și prin Marea Neagră, intrând în gurile Dunării.

La 1018, este menționat faptul că marele cneaz al Kievului, Sviatopolk, aflându-se în conflict cu fratele său Iaroslav cel Înțelept, a fost nevoit să se refugieze la pecenegi⁹. În istoriografie s-a

⁶ Efim Karskii, *op.cit.*, p. 33.

⁷ Gheorghe Postică, *Civilizația medievală timpurie din spațiul pruto-nistrean (sec. V-XIII)*, Chișinău, 2006, p. 184-185.

⁸ Efim Karskii, *op.cit.*, p. 47-52.

⁹ *Ibidem*, p. 101.

remarcat deja că pecenegii în această perioadă erau stabiliți în zona gurilor Dunării, iar faptul că Sviatopolk s-a refugiat în această zonă confirmă că autoritatea Kievului nu se exercita până acolo¹⁰.

Cronica Novgorodului oferă o mărturie interesantă, conform căreia cnezii ruși i-au învins pe cumani sau pecenegi la Dunăre în anul 1106¹¹; victorie ce sugerează că spațiul respectiv era ușor penetrabil de migratori, ajungând prin teritoriul cnezatului kievean, prin stepa nord-pontică, intrând frecvent în luptă cu slavii de aici.

Cronica Kievului este a doua parte componentă a Letopisețului de la mănăstirea Sfântul Ipatie, fiind o continuare a așa-zisei Cronici a lui Nestor, și prezintă evenimentele dintre anii 1118 și 1200, scrisă fiind de călugării de la mănăstirile din Kiev, și editată de către starețul Moise de la mănăstirea Vîdubițki din Kiev după anul 1200.

Cronica conține informații despre Ivan Rostislavici Berladnik din cnezatul Haliciului, și menționează episodul în care acesta ajunge la Dunărea de Jos. La 1144, Ivan Rostislavici s-a luptat cu oastea cneazului Vladimirko al Haliciului, după ce îi ocupase capitala și i-a uzurpat puterea; astfel, după înfrângere, a fugit la Dunăre și de acolo a ajuns la Vsevolod al Kievului¹². Răzvrătirea lui Ivan față de autoritățile haliciene l-a obligat să se refugieze într-un teritoriu pe care aceștia nu-l stăpâneau, respectiv alesese zona Dunării Inferioare. Berladnik mai ajunge în zona dunăreană în 1159, după ce cneazul Iaroslav al Haliciului a cerut ajutor din partea vecinilor împotriva lui. Acesta a plecat în stepa cumaniilor (probabil un teritoriu de la răsărit de Carpați) și alături de ei s-a oprit în orașele de la gurile Dunării, apoi a capturat două nave, le-a jefuit de bunuri și i-a bătut pe pescarii halicieni. Mai este menționat că Ivan Rostislavici avea alături 6000 de oameni din Berlad, numiți berladinci și pe aliații cumani. Mai târziu aceștia pornesc într-o campanie împotriva cneazului Haliciului, ajungând la Kucelmin, apoi la Ușița, unde garnizoana cneazului Iaroslav opunea rezistență din fortificație. Cronica mai menționează că în timpul luptei 300 de țărani au trecut de partea lui Ivan în timpul luptei. A avut loc, însă, și o scindare în tabăra lui Berladnik, căci cumaniii au dorit să captureze orașul, însă n-au fost lăsați de acesta; prin urmare, nomazii îl părăsiră¹³. În cadrul acestor evenimente, o parte se desfășoară în spațiul carpato-nistrean, ce era stăpânit de cumani. Istoricii care au susținut că ar fi existat o stăpânire kieveană sau slav-răsăriteană, cel puțin, asupra părții sudice al spațiului carpato-nistrean și-au întemeiat opinia, pe așa-zisa Diplomă bărlădeană care menționa, la 1134, existența unui principat al Bârladului, condus de cneazul Ivan Rostislavici și care mai menționa orașele Haliciul Mic, identificat de aceștia cu Galați, Tecuci și Huși. Acest document a fost catalogat drept fals de către majoritatea istoricilor români și de unii străini (Mikola Kotlear). El a fost produs de Bogdan Petriceicu Hașdeu pentru a demonstra existența unei formațiuni politice românești, dar a servit, mai degrabă drept temei pentru a se susține o influență sporită a rușilor în această regiune. Printre argumentele care nu tăgăduiesc autenticitatea diplomei se regăsește analiza lingvistică făcută de slavistul Ioan Bogdan, cea care a determinat existența a numeroase particularități ortografice a diplomei, care nu este specifică scrierii slavone de secol XII. Un alt slavist, A. Sobolevskii, susține că diploma are grave greșeli gramaticale pentru epoca în care se presupune că ar fi fost scrisă, așadar caracterul său fals este incontestabil¹⁴.

O altă narație îndoielnică a aceleiași vremi este și *Cântec despre oastea lui Igor*. Această operă literară se presupune că a fost creată între 1185-1187, când Iaroslav Osmomîsl era încă în viață.

¹⁰ Victor Spinei, *Moldova în sec. XI-XIV, Editura Științifică și Enciclopedică*, București, 1982, p. 77.

¹¹ *Новгородская летопись*, apud Robert Michell, Nevill Forbes, *The Chronicle of Novgorod 1016-1471*, London, 1914, p. 8.

¹² *Киевская летопись* apud Lisa Heinrich, *The Kievan Chronicle: A translation and commentary*, Nashville, 1977, p. 39-40.

¹³ *Ibidem*, p. 235-236.

¹⁴ B. P. Hasdeu, *Diploma Bârlădeană* în „Instrucțiunea Publică”, I/1, 1860, p. 8, apud Petre P. Panaitescu, *Diploma Bârlădeană din 1134 și hrisovul lui Iurg Koriatovici. Falsurile patriotice ale lui B.P. Hașdeu*, în „Revista Istorică Română”, nr. 1, 1932, p. 47-48.

Cercetările denotă că una dintre rudele cneazului este autorul operei, poate fiul său Vladimir sau soția Iaroslavna, autorul fiind contemporan cu faptele relatate și poate fi o reflectare verosimilă a realității vremii. În această lucrare apare menționată și stăpânirea lui Iaroslav Osmomisl până la Dunăre. Istoricul ucrainean Mikola Kotlear susține că aceste versuri nu pot reda o realitate a vremii, căci în a doua jumătate a sec. al XII-lea gurile Dunării erau în sfera de influență a Imperiului Bizantin. Autorul citat mai remarcă faptul că în locul formulării „**Judeci până la Dunăre**”, și în cazul stăpânirii teritoriului dunărean, versul potrivit ar fi fost „**Judeci pe Dunăre**”. Folosirea doar a unei singure surse literare pentru argumentarea istorică este insuficientă¹⁵. Victor Spinei susține că autorul poemului a apelat la hiperbole, din dorința de a reliefa prestigiul și puterea cneazului halician, astfel că multe informații ar putea fi exagerate, stăpânirea acestuia până la Dunăre fiind de un caracter fabulos, la fel ca alte pasaje din poem. Încât caracterul de ficțiune nu permite să se analizeze obiectiv cele consemnate¹⁶.

Letopisețul de Halici-Volînia este a treia parte componentă a Letopisețului de la mănăstirea Sfântul Ipatie, dedicată istoriei cnezatelor Halici și Volînia, din perioada de după destrămarea cnezatului Kievean. Relatând despre evenimentele din perioada anilor 1201-1291, aceasta a fost formată din mai multe manuscrise scrise în Halici și în Volînia. Autorii lor sunt necunoscuți, dar se presupune că au făcut parte din boierimea sau din rândul ostașilor din drujină. Cronica evocată oferă informații despre granița sudică a cnezatului Halician. Înscrisul menționează la 1213 faptul că cneazul Daniil Romanovici al Haliciului și însoțitorii săi, după o luptă, au ajuns la Onut, în stepă, apoi au mers la Plava, urmând să treacă Nistrul mai la sud de Kucelmin¹⁷. Se poate constata că Onut, Plava și Kucelmin erau cele mai sudice așezări care aparțineau cnezatului halician, părere susținută de Mikola Kotlear și de mai mulți istorici români. Aceste cetăți au fost amplasate în dreapta Nistrului, adică în extremitatea nordică a Moldovei, ceea ce înseamnă că autoritatea cnezatului halician la această etapă a putut să depășească linia Nistrului, care ulterior a reprezentat granița nordică a Moldovei. Așezările amintite erau fortificații cu rol de protecție a cnezatului de invadatori.

Textul cronicii menționează la 1224 izgoniții sau pribegii halicieni, care au urmat cursul Nistrului, au intrat în mare și apoi s-au ridicat pe Nipru cu cele o mie de corăbii ale lor pentru a lua parte la bătălia împotriva tătarilor. Râul Nistru, apare menționat de mai multe ori drept o arteră comercială și de circulație importantă, care era mai sigură, față de calea terestră¹⁸.

La 1229, în contextul ocupării capitalei statului halician de către invadatorii unguri, cneazul Daniil al Haliciului adunase oastea din cnezat „de la Bobroca până la râurile Ușița și Prut și au încercuit orașul Halici din toate părțile”. Această precizare indică limitele statului, hotarul nordic fiind pe râul Bobroca, iar în sud pe râul Ușița și unele porțiuni ale Prutului Superior; astfel se sugerează că, în unele regiuni mici, granița trecea dincolo de Nistru și Prut. Armata regelui Ungariei s-a reîntors, cu susținerea unui grup de cumani, în timp ce halicienii aveau sprijinul polonezilor și altui grup cuman. Astfel pentru unguri asediul s-a dovedit a fi dificil și regele cu suita sa au plecat către Nistru, trecând prin Vasilău apoi s-a îndreptat spre Prut¹⁹. Această localitate, Vasilău sau Vasilev, este amplasată în dreapta Nistrului, în extremitatea nordică a Bucovinei și ar fi fost în componența cnezatului rusesc, fiind un alt exemplu de presupusă stăpânire haliciană a unor mici teritorii din extremitatea septentrională a Moldovei²⁰.

¹⁵ Слово о полку Игореве, apud Mikola Kotlear, *Rusia de Halici-Volînia*, Kiev, 1996, p. 144.

¹⁶ Victor Spinei, *op.cit.*, p. 63.

¹⁷ Антоний Петрушевич, *Волыньско-Галицкая Летопись*, Львов, 1871// Antonie Petrușevici, *Letopisețul de Halici-Volînia*, Liov, 1871, p. 32.

¹⁸ *Ibidem*, p. 36.

¹⁹ *Ibidem*, p. 46-47.

²⁰ Gheorghe Postică, *op.cit.*, p. 189.

La 1240 este menționat faptul că un boier revoltat, Dobroslav Sudici, a jefuit țara, venind în Bakota și cucerind toată Ponizia, în traducere însemnând teritoriul de jos, fără voia cneazului. Localitatea Bakota aflându-se pe malul stâng al Nistrului, ceea ce arată că a trecut râul și a jefuit teritoriile din malul drept, acea Ponizie. Cneazul Daniil s-a indignat și un trimis de-al său l-a muștrat pe boier pentru încălcarea poruncii. În același timp au venit alți doi boieri la Dobroslav, care i s-au închinat, astfel se află că acesta le dăduse Colomeea²¹. Acest lucru pare să confirme existența unei stăpâniri la sud de Nistru, iar istoricul ucrainean Mikola Kotlear menționează și existența unor fortificații în dreapta Nistrului, cele pomenite mai sus, ca Onut, Kucelmin și Vasiliv/Vasilău, menite să asigure paza frontierei sudice a cnezatului, ceea ce ne duce la concluzia că Dobroslav ar fi putut jefui chiar așezările haliciene, în rest zona era foarte slab populată și numită „pământul nimănu”, stepă sau câmpie²².

La 1255 este menționat că tătarii ajunseră la Bakota, iar Milei, un slujitor al cneazului, l-a trădat pe acesta și le-a cedat tătarilor așezarea²³. Prin urmare, din moment ce tătarii au ajuns în stăpânirea unei așezări de pe malul stâng al Nistrului, din cnezatul Haliciului, și odată ce cuceriseră spațiul carpato-nistrean, cnezatele și-ar fi pierdut influența politică în favoarea noilor cuceritori.

Se poate afirma cu certitudine că vecinătatea teritoriului Moldovei ante-statale cu cnezatele Kievului, mai apoi a cu cea a Haliciului sau Halici-Volinia a determinat pătrunderea unor influențe „rusești” cu sau fără încercările slavilor răsăriteni, cunoscuți cu termenul generic de „ruși” de a cuceri regiunea și populațiile care o populau. Cu toate acestea, influența politică a fost cu mult mai redusă decât încearcă să o prezinte istoriografia romantică rusă, a realismului sovietic sau cea rusească și ucraineană contemporană, existând opinii divergente și în acel din urmă mediu. Interacțiunea rușilor cu pecenegii, cumanii, tiverții sau românii din zonă se materializa, cel mai plauzibil, prin schimburi comerciale, circulația obiectelor de cult și uneori - participarea comună la campanii militare. Existau însă și perioade în care relațiile dintre aceste populații erau tensionate. Ar trebui să fie recunoscut că populația slavă a tiverților a locuit o perioadă de timp în acest teritoriu, drept dovezi fiind și descoperirile arheologice a urmelor horodiștilor dintre Răut și Nistru, abandonate după invazia migratorilor nomazi; unele așezări fortificate din nordul extrem al Moldovei au fost în stăpânirea temporară a cnezatului Haliciului, existând confirmări în izvoarele scrise și în descoperirile arheologice. Trebuie amintit și faptul că râurile mari ca Siretul, Prutul și Nistrul reprezentau căi comerciale între mediul rusesc și cel bizantin, de care beneficiau din plin și riveranii, iar teritoriul Moldovei făcea parte din calea spre Imperiul Bizantin pe care o urmau nomazii, dar și populațiile așa-zis ruse.

*DOCUMENTARY SOURCES ABOUT THE INFLUENCE OF THE RUSSIAN
PRINCIPALITIES IN THE TERRITORY OF MOLDOVA BEFORE THE FOUNDATION OF THE
PRINCIPALITY*

(Abstract)

In this article were analyzed the data provided by the Russian written sources regarding the Carpatho-Dniester area and its connections with the Russian principalities of Kiev and Halici, and also the possibility of the existence of a territorial rule in Moldova, by the Russian principalities. Nestor's Chronicle mentions the involvement of the Tiverts, who lived on the right side of the

²¹ Antonie Petrușevici, *op.cit.*, p. 63.

²² Mikola Kotlear, *op.cit.*, p. 148-149.

²³ Antonie Petrușevici, *op.cit.*, p. 85.

Dniester, in the anti-Byzantine campaigns of the Kievans, campaigns that were mostly carried out by sea, by river or, less often, by land in the reference area. The so-called Berladnik diploma was also mentioned, proven to be a false document, were mentioned the Berladniks of Chronicle of Kiev. Regarding the borders of Halich, the Annals of Halich-Volhynia indicates that the southernmost settlements Onut, Plava, Kucelmin and Vasilău were located on the right of the Dniester river, which proves that at that stage small territorial strips in the northern extremity of Moldavia were ruled by Halician principality, settlements that we believe were quasi-external defensive system.

TURNUL ARAPULUI DIN CETATEA CHILIA. POSIBILĂ LOCALIZARE ȘI ANALOGII

Mariana ȘLAPAC*

Cuvinte-cheie: Chilia, cetatea de piatră a Chilieii, Turnul Arapului, Moscheea arabă, arhitectura de apărare

Keywords: Kilia, stone fortress of Kilia, Arab Tower, Arab Mosque, defense architecture

Incinta exterioară de zid a cetății Chilia, edificată de Ștefan cel Mare, era amplificată cu mai multe turnuri de apărare. Amenajarea defensivă înălțată în vara anului 1479 de 800 de zidari și 17000 de ajutoare¹ a împrejmuțat vechea citadelă de piatră, atribuită coloniștilor genovezi.

Unele turnuri ale cetății, astăzi dispărute, au fost deja localizate de cercetători: (turnul nr. 1 – Turnul Munițiilor (*Cephane Kulesi*), turnul nr. 2 – Turnul Agalei (*Ağa Kulesi*), turnul nr. 3 – Turnul Armelor (*Tophane Kulesi*), turnul nr. 5 – Turnul Farului (*Fener Kulesi*), turnul nr. 8 – turnul de acces cu Poarta Breslei (*Lonca Kapı*), turnul nr. 9 – Turnul Sângerios (*Kanlı Kule*) sau Turnul Închisorii (*Zindan Kule*), Turnul nr. 11 – Turnul Constantinopolului / Istanbulului sau Turnul de pe Înălțime (*Cebel Kulesi*); turnul nr. 12 – turnul de acces cu Prima poartă Mare (*Bab-ı Kebir, Büyük Kapı Kulesi*) sau Poarta Akkermanului, turnul nr. 13 – turnul de acces cu cea de-a Doua poartă Mare (*İkinci Büyük Kapı Kulesi*), turnul nr. 16 – Turnul lui Gedik Ahmet Pașa (*Gedik Ahmet Pașa Kulesi*), turnul nr. 20 – turnul de acces cu Poarta cea Mică (*Bab-ı Sagir, Küçük Kapı Kulesi*) și turnul nr. 21 – Turnul Fetei (*Kız Kulesi*); turnul nr. 22 – Turnul de observare cu Poarta de mijloc (**Fig. 1**). Au rămas nelocalizate următoarele turnuri: Turnul Arapului (*Arap Kulesi*), Turnul Lânii (*Yapağı Kulesi*), turnul Porumbului (*Erzen Kulesi*), Turnul Elefantului (*Fil Kulesi*), Turnul Meiului (*Daru/Darı Kulesi*), Turnul Roșu (*Kızıl Kule*), Turnul Plat (*Yassı Kule*), Turnul Crăpat (*Çatlak Kule*), Turnul lui Melek Ahmet Pașa și Turnul Pesmetelui (*Peksimet Kule*). Aceste elemente defensive figurează în diverse documente otomane: în notele de călătorie ale vestitului călător turc Evliya Çelebi, în planurile topografice ale orașului, în corespondența oficială a autorităților, în devizele de cheltuieli referitoare la lucrările de construcție ș.a. Mai multe documente referitoare la subiectul enunțat sunt depozitate în Arhiva Osmană a Primului Ministru din Istanbul.

Unul dintre cele mai enigmatice turnuri ale cetății Chila este Turnul Arapului. Considerăm că acesta ar putea fi turnul nr. 10, care se afla cel mai aproape de Moscheea Arapului sau Moscheea arabă (*Arap cami*, „Arabe djami” din planul lui François Kauffer din 1794). Elementul defensiv, ca și moscheea, putea fi dedicat abisinianului/etiopianului Mehmed Aga Habeși, principalul eunuc al sultanului Murad al III-lea (1574-1595). Se știe că acest paznic al haremului, provenit dintre foștii robi, a fost cel mai bogat și mai influent om al Imperiului Otoman după sultan, marele vizir și muftiul principal. Voința lui Murad al III-lea este exprimată în actul de donație, *temlikname*, din noiembrie 1589: „Am dat în proprietate susnumitului Mehmed Aga pentru populare și acordare în folosință locul situat pe malul Dunării, cunoscut sub denumirea Trecătoarea Ismail, care era înfricoșătoare și periculoasă, călătorii ne fiind în siguranță din cauza tâlharilor și zurbagiilor, fiind expuși în permanență pericolului, și este important, din toate privințele, de a anima și a amenaja, a reinvia și a pune în ordine pentru a o aduce la prosperitate”². Documentele confirmă că Mehmed Aga Habeși a întemeiat în același an, pe pământurile dăruite de sultan, orașul Mehmedabad (Ismail)³.

* Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău.

¹ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, Editura Hiperion, Chișinău, 1990, p. 48; I.C. Chițimia, *Cronica lui Ștefan cel Mare* (versiunea germană a lui Schedel), Casa Școalelor, București, 1942, p. 66.

² М. Тютюнджи, А. Красножон, *Місто Ізмаїл та його фортифікація (за джерелами XVI-XIX ст.)*, în *Ismail Şehri ve Kaleleri (XVI-XIX. Yüzyılların Belgelerinde)*, Odesa, 2019, p. 40.

³ В. Постернак, *Исмаил Гечиди. История Измаила и его земель в XVI – начале XIX вв.*, Харьков, 2015, p. 34-35.

Astăzi sunt cunoscute patru reprezentări ale eunucului negru⁴. Pe o miniatură realizată pe la 1588 Mehmed Aga apare pe fundalul unui interior luxos, șezând cu o carte în mână și conversând cu piticul de curte Zeyrek Aga. Pe o altă miniatură, anexată cronicii lui Seyyid Lokman Așuri, „Zebdetut-tevarih”, datată din 1583-1586, Mehmed Aga este reprezentat stând în picioare în partea dreaptă a sultanului (Fig. 2). Cea de-a treia ilustrație este inclusă în cartea lui Mustafa Ali „Nusretname”, editată la 1484. Aici, Mehmed Aga participă într-o ceremonie oficială de palat, aflându-se tot în partea dreaptă a sultanului, alături de Osman Aga și *hazinedar başi* (vistiernicul – n.a.). În cea de-a patra miniatură, realizată la 1590, Mehmed Aga dăruiește sultanului Murad al III-lea o carte ilustrată dedicată cuceririi orașului Gandja.

Grație eforturilor financiare și organizatorice ale acestui „prieten intim al înaltului lăcaș al fericirii”, vechea așezare de la gurile Dunării s-a transformat în scurt timp într-un frumos oraș cu clădiri și străzi noi. A fost reconstruit debarcaderul, au apărut noi depozite de mărfuri, hamamul, caravan-seraiul ș.a.⁵ Tot atunci a fost înălțată moscheea principală, al cărei autor putea fi arhitectul Davut Çavuş ibn Abdullah (Davut Paşa), elevul celebrului arhitect otoman Sinan ibn Abdulmennan⁶. Documentele atestă faptul fortificării trecătoarei dunărene în anul 1589: „Este necesar de a construi o fortificație (palancă), dar pentru a efectua și a supraveghea aceste lucrări trebuie desemnat cineva capabil; de asemenea, în construcția palâncii trebuie antrenați meșteri, tâmplari, adus lemn și alte materiale necesare și de început construcția... Se ordonă de a acorda importanță construcției acestei palânci și a o ține sub control personal”⁷. Pentru edificarea cetății cadiii Chilieii urmau să aducă muncitori și bivoli, iar cadiii Babadagului – scânduri, căpriori și grinzi⁸. Domnul Moldovei, Petru Șchiopul, era obligat să trimită la trecătoarea Ismailului 400 de meșteri, tâmplari și muncitori, iar domnul Țării Românești, Mihnea Turcitul, – meșteri, muncitori și cherestea⁹. În 1592 efectivul garnizoanei noii fortărețe număra 36 de luptători¹⁰. Contemporanii comparau acest oraș dunărean cu Bagdadul. Însă Mehmed Aga Habeși nu a dovedit să-și vadă creația. A decedat în ianuarie 1591 fiind înmormântat în mausoleul unei moschei din centrul Constantinopolului, zidită de el încă în timpul vieții¹¹. După moartea eunucului orașul Mehmedabad a fost transmis în proprietatea *vakfului*, eunucilor negri. Ulterior, două secole la rând *vakful* trecătorii Ismail (*Ismail Gecidi*) a avut statutul unei așezări a meșteșugarilor și negustorilor¹².

O altă versiune referitoare la Turnul Arapului din cetatea Chilia s-ar referi la preotul musulman Arapzade Mohamed, probabil fondatorul Moscheii arabe, al cărui fiu, Arapzade Suleiman Çelebi, a fost înmormântat în anul 1718 sau 1719. O placă de marmură păstrată actualmente în fondurile Muzeului de Istorie a orașului Ismail conține următorul epitaf: „Răposatul Arapzade Suleiman Çelebi, feciorul lui Mulla Mohamed, citește Fatihul pentru sufletul său, anul 1131 (1718-1719)”¹³.

Din planul inginerului francez François Kauffer¹⁴ putem afla despre existența Moscheii arabe la Chilia. Dat fiind că aici a funcționat Moscheea arabă, ar însemna că aici a existat și mahalaua arabă, pe când la Ismail o asemenea mahala nu este atestată¹⁵. Acest fapt i-a permis lui A.

⁴ M. Тютюнджи, А. Красножон, *op. cit.*, p. 47-50.

⁵ А. Красножон, М. Тютюнджи, *Город Измаил в конце XVI – начале XIX вв.*, în „Arta”, XXIX, 1, Seria Arte vizuale. Arte Plastice, Arhitectură, Serie Nouă, Chișinău, 2020, p. 38.

⁶ М. Тютюнджи, А. Красножон, *op. cit.*, p. 142.

⁷ *Ibidem*, p. 67.

⁸ *Ibidem*, p. 80.

⁹ *Ibidem*, p. 77, 73.

¹⁰ А. Красножон, М. Тютюнджи, *op. cit.*, p. 38

¹¹ С.В. Паламарчук, *З історії міста Ізмаїла (османська доба)*, în „Архіви України”, 2017, 1, p. 193.

¹² Іdem, *Походження та історія османського міста Ізмаїл (Ізмаїл)*, în *Міждисциплнарні гумантарні студії Серія Історичні науки*, Вип. 3, Київ, 2017, p. 137.

¹³ А. Красножон, *Фортеці та міста Північно-Західного Причорномор'я (XV-XVIII ст.)*, Одеса, 2018, p. 241.

¹⁴ Arhiva Militară-Istorică de Stat a Rusiei din orașul Moscova (în continuare AMIRM), F. 349, inv. 17, d. 2291.

¹⁵ А. Красножон, *op. cit.*, p. 241.

Krasnojon să presupună că placa sus-numită a fost găsită la Chilia¹⁶. De fapt, istoria Balcanilor este legată de istoria oamenilor de rasă negroidă, numiți în Imperiul Otoman „arabi” sau „arapi”. Să ne amintim de negustorul Arab Suleiman Aga, menționat într-un registru comercial din Chilia în anul 1769, probabil nepotul sau fiul lui Arapzade Mulla Mahomed¹⁷.

În 1768, otomanii au întărit la Chilia Turnul lui Gedik Ahmet Pașa, prima poartă și cea de-a doua poartă, în 1768-1769 au reparat Turnul Armelor, iar în 1768 au reconstruit Turnul Agalei¹⁸. Într-un document otoman din ianuarie 1770 se menționează că la acea vreme erau în ruine Turnul lui Gedik Ahmet Pașa, Turnul Lânii, Turnul Porumbului, Turnul Închisorii, Turnul Arapului, Turnul Armelor, Turnul Porții Mari și unele bastioane interioare ale cetății¹⁹. În februarie 1770 a fost desemnat un răspunzător pentru lucrările de construcție la cetatea Chilia – un oarecare El-Hac Hasan. Ulterior, toate aceste elemente defensive au fost reparate, în total fiind cheltuiți 1500 de kuruși²⁰.

La 10 august 1770, generalul rus Nikolai Repnin a asediat fortăreața dunăreană unde staționa o garnizoană din 3000 de ieniceri având în frunte pe muftiul Mehmed Efendi. La 21 august 1770 otomanii au capitulat. Garnizoana muftiului Mehmed Effendi s-a evacuat la Tulcea, iar rușii au primit ca trofee de război 64 tunuri, 4 mortiere, 400 butoaie cu pulbere, 80000 ghiulele de tun, 100 puști, 60 săbii, un butoi de silitră ș.a.²¹

Prospectul-perspectivă al cetății Chilia realizat de inginerii militari ruși în 1770 înfățișează Turnul Arapului ca un volum prismatic în două sau trei niveluri, având o învelitoare piramidală cu pantă lină (**Fig. 3**)²². De aici se putea supraveghea atât Moscheea Arapului, cât și întreaga mahala arabă. În fața turnului se află o terasă pentru artilerie precedată de șanțul cu apă.

În continuare vom compara forma și dimensiunile din planul Turnului Arapului din trei documente topografice ale Chilie de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, realizate de inginerii militari ruși la 1770²³, la 25 aprilie 1773²⁴, precum și din planul cetății întocmit de inginerul francez François Kauffer la 8-9 octombrie 1794. Astfel, în documentul din 1770 Turnul Arapului dispune de plan hexagonal neregulat, cu contur apropiat de litera „D”, având laturile de circa 4,5 stânjeni (9,6 m), 2,5 stânjeni (5,3 m), 2 stânjeni (4,3 m), 2,5 stânjeni (5,3 m), 2 stânjeni (4,3 m) și 2,5 stânjeni (5,3 m). În documentul din 25 aprilie 1773 Turnul Arapului are de asemenea un plan hexagonal neregulat, apropiat de litera „D”, laturile prisme fiind de circa 4,5 stânjeni (9,6 m), 3,5 stânjeni (7,5 m), 2,5 stânjeni (5,3 m), 2 stânjeni (4,3 m), 2,5 stânjeni (5,3 m) și 3,5 stânjeni (7,5 m). Însă cele mai exacte forme planimetrice și dimensiuni pot fi văzute în planul inginerului François Kauffer din 1794, care a realizat ridicarea topografică a cetății Chilia cu instrumente de măsură mai precise. Aici Turnul Arapului are aceeași configurație apropiată de litera „D”, laturile volumului prismatic în șase fețe măsurând circa 3,5 *toise*-uri (6,8 m), 2 *toise*-uri (3,9 m), 3 *toise*-uri (5,9 m), 2 *toise*-uri (3,9 m), 3 *toise*-uri (5,9 m), 6 *toise*-uri (11,7 m).

Reprezentanți de rasă negroidă se întâlneau și printre militarii otomani. Ofițerul rus Mihail Zagreajski își amintește despre următoarea întâmplare ce a avut loc în 1791, în timpul trecerii forțate a Dunării de către armata țaristă: „Din aceste escadroane făcea parte căpitanul Hripunov ... Deodată, un subofițer îi strigă: „Atenție, Înălțimea voastră!” – Acesta se întoarce, vede o sabie ridicată deasupra lui, dă pintoni calului și pleacă. Subofițerul se repede și, cu o lovitură puternică,

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ I. Ertekin, *Kili Kalesi (1767-1792)*, Edirne, 2015, p. 55-56.

¹⁹ *Ibidem*, p. 57.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ I. Chirtoagă, *Târguri și cetăți din sud-estul Moldovei (secolul al XIV-lea – începutul secolului al XIX-lea)*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2004, p. 91.

²² AMIRM, F. 349, inv. 17, d. 2283.

²³ І. Сапожников, *Топографія фортеці та міста Кілії за описами графічними джерелами 1650-х – 1790-х рр.*, în *Старожитності Лукомор'я (Antiquities of Lukotomie)*. Електронний історичний журнал, Миколаїв, 2020, 2, p.20.

²⁴ AMIRM, F. 349, inv. 17, d. 2286.

dă jos de pe cal corpul neînsuflețit al arapului. Toate acestea s-au întâmplat sub ochii noștri. În curând turcii au fost înfrânți și victoria a fost a noastră. Coborându-ne de pe cai, ne-am adunat, ca de obicei, într-un cerc; am început să râdem de felul cum a plecat Hripunov. „Da”, a răspuns acesta, „turcul blestemat mai că nu mi-a tăiat gâtul”. – Atunci toți au pufnit în răs: „Ce fel de turc! Arap mai negru ca tăciunele!” – Hripunov nu a vrut să creadă dar, deoarece nu eram departe, ne-am pornit să vedem. Când au ajuns, Hrip[unov] a strigat: „La naiba! Mi s-a părut alb ca făina. – Acest fapt a stârnit râsul tuturor și a devenit proverb: „Arapul alb ca făina”²⁵.

Să ne amintim că un Turn al Arapului a existat în secolul al IX-lea la Alexandria (Egipt). Două Turnuri arabe din Spania, cel din așezarea Torrox, ridicat în secolul al XII-lea, și cel din Aras, construit în secolele X-XI, erau destinate observării și legăturii cu alte turnuri ale fortificațiilor. Turnul arab (*Torre árabe*) din Albal (Spania) avea funcția de supraveghere și apărare a unei ferme islamice, iar Turnul arab din Valencia (Spania) făcea parte din sistemul defensiv al orașului. În Spania sunt cunoscute și alte turnuri: la Benifaió, Toledo, Albolote, Torrent, Riba de Saelicis, Navajas, Riba-roja de Túria, Castellón, Montanejos, Cautor, Godeletta, Paterna, Alfarp, Corbera, Freila, Las Gabias ș.a. În Italia despre unele Turnuri ale Arabului se compuneau legende: „Acolo trăiește un arab, de aceea turnul se numește turnul arabului, castelan al acestuia”. În secolele X-XI un Turn arab (*Torre araba*) a apărut în localitatea Taormina din Sicilia (Italia) (**Fig. 4**). Turnuri arabe au existat la Caltanissetta și Giarre (Italia). La sfârșitul secolului al XVIII-lea orașul Silistra (Bulgaria) era apărat de fortul Tabia Arab, un punct întărit situat pe o înălțime din fața așezării.

În Evul Mediu, în diferite țări ale Europei, au existat și Turnuri ale Maurilor. Termenul „maur” era utilizat inițial de europenii creștini pentru desemnarea arabilor și berberilor cu pielea întunecată. Ulterior s-a folosit pentru toți locuitorii musulmani ai Peninsulei Iberice și a părții vestice a Africii de Nord. De la sfârșitul secolului al XV-lea „maurii” erau identificați cu arabii musulmani nord-africani. În Evul Mediu târziu, în special în timpul Cruciadelor, maurii mai erau numiți și „sarazini”. În orașul Constantinopol, în cartierul italian Pera, a existat moscheea *Arap cami*, lăcaș de cult al maurilor emigrați din Spania. Moschei arabe găsim pe teritoriul Imperiului Otoman în așezările Bartin, *Kadıköy*, *Şirnak* ș.a.

Turnuri ale Maurilor au apărut în zona Mediteranei de Vest și în timpul pirateriei turcești și nord-africane. În Spania toți pirații, indiferent de locul de îmbarcare, erau numiți „mauri”. Acești războinici pustiau și jefuiau porturile marine și așezările pescarilor. Ca reacție, a apărut necesitatea de a înălța turnuri de observare care ar semnaliza locuitorilor apropierea navelor „hoților de mare”. Primele turnuri, modeste ca aspect, construite din lemn pe insule sau înălțimi, erau destinate doar unui singur gardian. În secolul al XVI-lea au apărut deja turnuri solide de piatră, de forme diferite, în care erau instalate piesele grele de artilerie. Uneori aceste turnuri căpătau denumirea de „Turnuri ale Maurilor”. În Spania Turnuri ale Maurilor (Torres de los Moros) au existat în localitățile Sant Carles de la *Ràpita*, Partida de les Torretes, Medina de las Torres, Llinars del Vallès, Fuentespalda, Vinaròs, Lascuarre, Las Ventas con Peña Aguilera, Paraje de la Huerta de Abajo, Benaoján, Malanquilla, Alcóntar, Costa Brava ș.a. Turnul Maurului (Torre del Morro) din Torreveja a fost înălțat în secolul al XIV-lea cu scopul de a supraveghea malul mării și a semnaliza apariția piraților (**Fig. 5**). Turnul Maurului din Tossa de Mar era construit în secolul al XVI-lea împotriva „hoților de mare” veniți din Africa de Nord.

În Italia, un Turn al Maurului (Torre del Moro) se afla în Palatul celor Șapte (*Palazzo dei Sette*) din Orvieto (secolul al XIII-lea). Odinioară, pe acest turn era arborat steagul sarazinilor care urma să fie ținta turnirelor cavalești. Un alt Turn al Maurilor cunoscut ca Turnul cu Ceas, găsim în Piața San Marco din Veneția. Acesta a fost construit în anul 1496 de arhitectul Mauro Codussi la porunca dogelui Veneției, Agostino Barbarigo. În vârful turnului, pe o terasă, se află două statui enorme de bronz care înfățișează doi păstori, unul vârstnic și altul tânăr (**Fig. 6**). Aceștia au fost porecliți de venețieni „mauri” din cauza culorii întunecate a metalului, căpătată de-a lungul timpului. Maurii

²⁵ А.А. Ильин-Томич, *Лица. Биографический альманах*, Т. 2, Editura Феникс, Atheneum, Москва, Санкт-Петербург, 1993, p. 115-116.

marchează prin lovituri de ciocan scurgerea fiecărei ore – maurul vârstnic (*Moro Vecchio*), reprezentând trecutul, bate în clopot cu două minute înainte de ora exactă, iar maurul tânăr (*Moro Giovane*), reprezentând viitorul, bate în clopot cu două minute după ora exactă. Clopotul este încununat cu o sferă și o cruce aurită.

În Franța, Turnuri ale Maurilor au existat în castelele Pinsaguel și Combourg, în fortificațiile localităților Courpière și Ville close de Concarneau. Turnuri Maure (*Tours Mauresques*) au străjuit așezările Narbonne și Langon. Turnul Maurului a făcut parte din castelul Les Bonds ridicat în orașul Encamp (Andorra) (secolele XIII-XIV). În Portugalia, în orașul Sintra, găsim chiar un Castel al Maurilor (*Castelo dos Mouros*), construit ca un fort militar în secolul al IX-lea.

Reprezentări ale maurilor se întâlnesc în heraldica medievală a Spaniei, Italiei, Germaniei, Portugaliei, Franței, Elveției, Belgiei, Olandei, Poloniei și altor țări. O presupusă stemă dinastică a Basarabilor reprezintă trei capete de negri cu banderole pe frunte. Însă aici este o confuzie datorată eruditului croat Pavao Ritter Vitezović care a comis o eroare la 1701, publicând drept stemă a Basarabilor blazonul Corsicăi și al Sardiniei sau al satului francez Villemaure-sur-Vanne.

Turnul Arapului din cetatea Chilia a fost demolat, la inițiativa Porții, între anii 1795 și 1797, când noua amenajare bastionară proiectată de François Kauffer a înlocuit-o pe cea veche, edificată de Ștefan cel Mare. Din ansamblul defensiv de piatră au rămas doar citadela cu două turnuri de colț, transformată în depozit de pulbere, șanțul interior de apărare, Turnul Constantinopolului sau Turnul de pe Înălțime, turnul Primei Porți mari, turnul celei de-a Doua Porți mari, și turnul de observare cu Poarta de Mijloc, toate transformate în depozite de muniții.

ARAB TOWER OF THE KILIA FORTRESS. POSSIBLE LOCATION AND ANALOGIES

(Abstract)

The stone fortress of Kilia, built by Stephen the Great, was fortified with a several defense towers. Some towers have already been located by researchers: Arsenal Tower, Agha Tower, Armory Tower, Guild Gates, Bloody Tower or Prison Tower, Constantinople/Istanbul Tower or Tower on the Height; the access tower with the First Great Gates or Akkerman Gates, the access tower with the Second Great Gates, Gedik Ahmet Pasha Tower, the access tower with the Small Gate, Maiden Tower and Observation Tower with the Middle Gate. The following towers remained unlocated: Arab Tower, Wool Tower, Corn Tower, Elephant Tower, Millet Tower, Lighthouse Tower, Red Tower, Flat Tower, Cracked Tower and Biscuit Tower.

One of the most enigmatic towers of the Lilia fortress was the Arab Tower. We believe that it could be a flanking tower the closest to the Arab Mosque. The defensive element, like the mosque, could be dedicated to the Abyssinian/Ethiopian Mehmed Aga Habesi, the main “black eunuch” of Sultan Murad III. It is known that Mehmed Aga Habesi founded the city of Mehmedabad (Ismail) in 1589 on the lands given by the sultan. From topographical documents of the end of the 18th century, we study that the Arab Tower had an irregular hexagonal plan with an outline close to the letter “D”. The Arab Tower of Kilia fortress was demolished referring to an initiative of the Ottomans between 1795 and 1797.

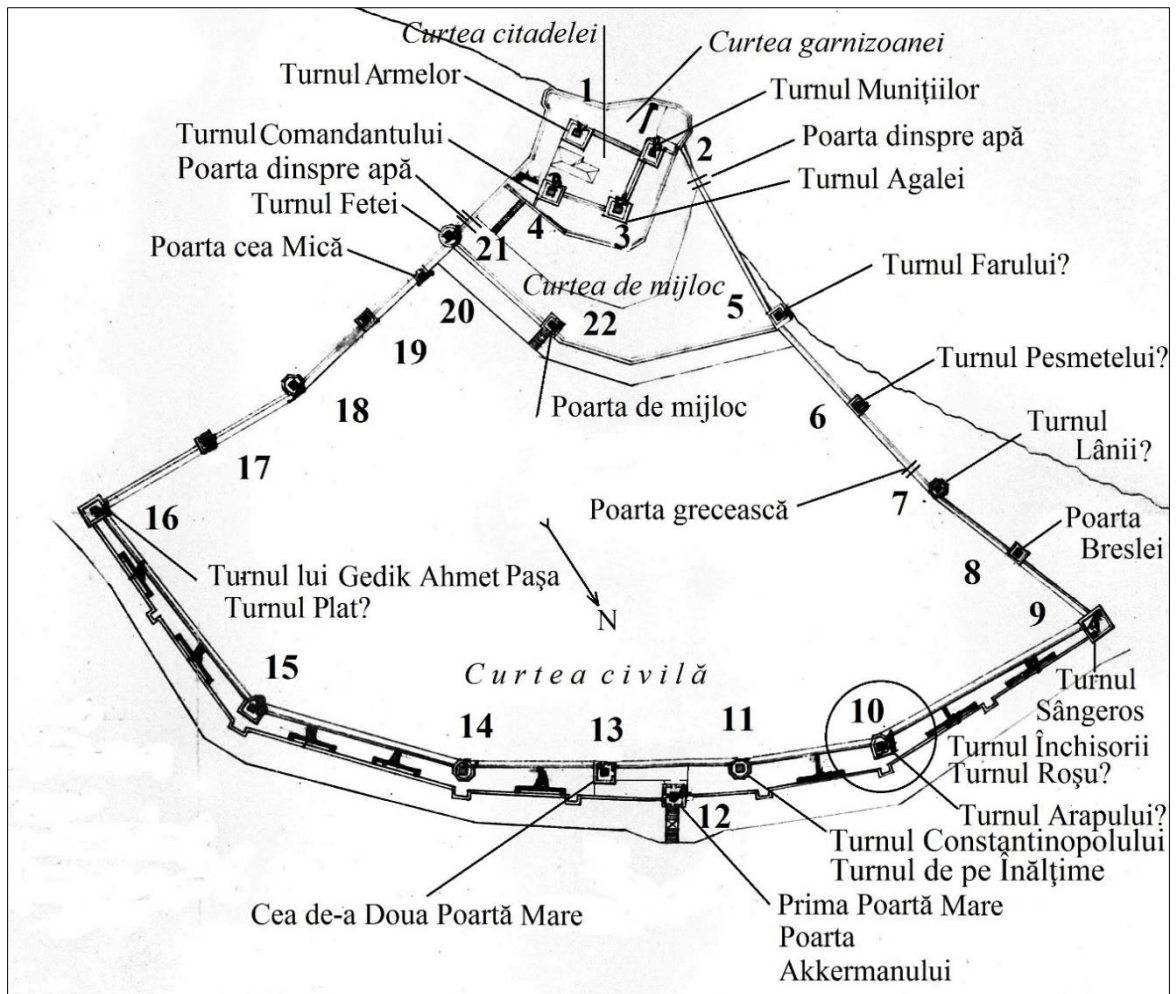


Fig. 1. Planul cetății Chilia cu indicarea denumirilor turnurilor și porților

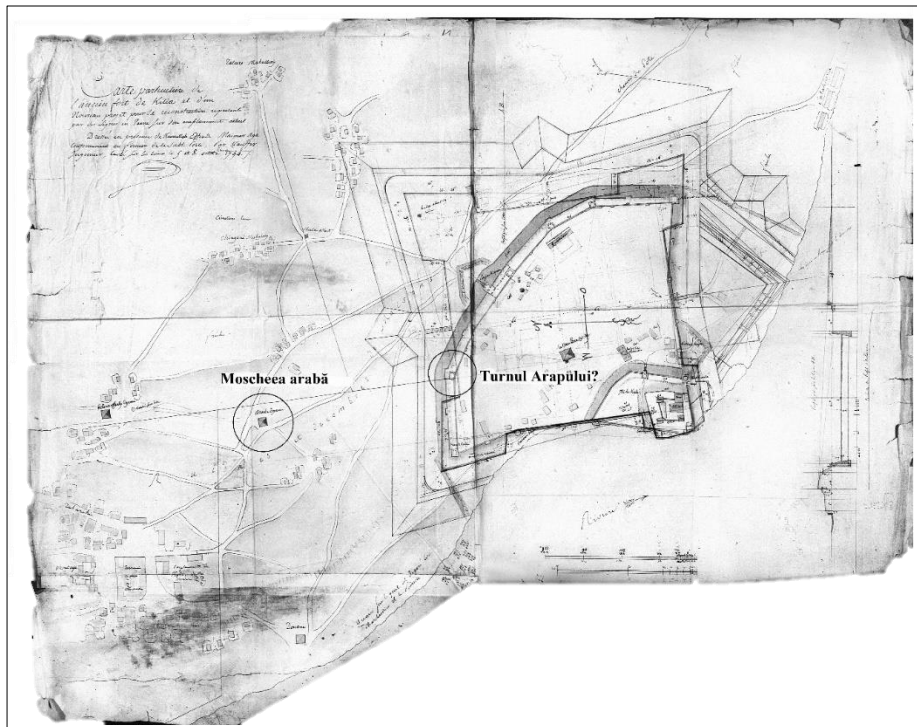


Fig. 2. Planul cetății Chilia realizat de inginerul francez François Kauffer, 1794 (AMIRM)



Fig. 3. Miniatură cu reprezentarea eunucului negru Mehmed-aga (apud M. Tütüncü și A. Krasnojon)

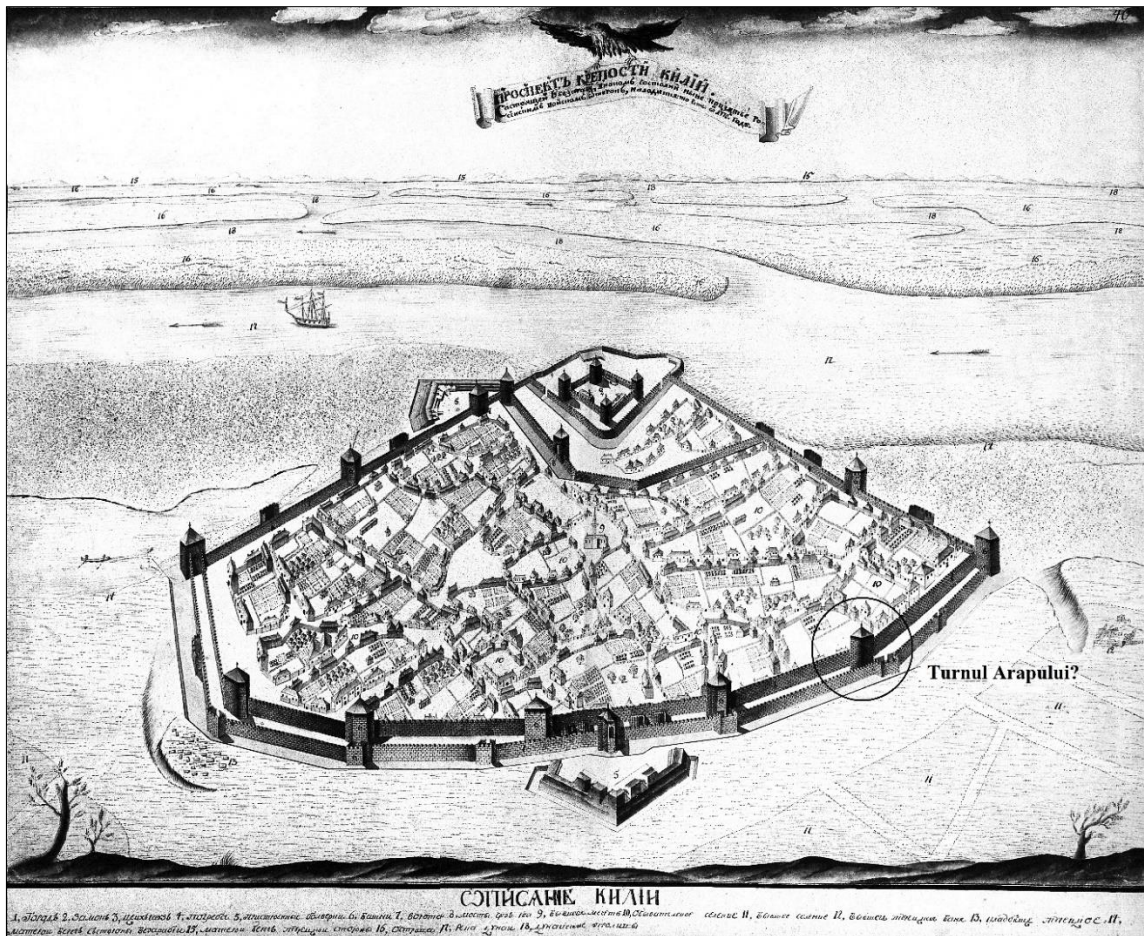


Fig. 4. Prospectul-perspectivă al cetății Chilia, 1770 (AMIRM)



Fig. 5. Turnul Arabului din Taormina, Italia
(Sursa: https://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=monument)



Fig. 6. Turnul Maurului (*Torre del Morro*) din Torrevieja, Spania
(Sursa: <https://realestateagentspain.com/en/torrevieja-eng/>)



Fig. 7. Statuile de bronz de pe Turnul Maurilor din Veneția, Italia
(Sursa: <https://life-globe.com/chasovaya-bashnya-venetsiya/>)



Fig. 8. Castelul Maurilor (*Castelo dos Mouros*) din Sintra, Portugalia
(Sursa: <https://turismo.euodicas.com.br/castelo-dos-mouros-em-sintra/>)

COMUNA ROMÂNEȘTI (JUDEȚUL IAȘI). FILE DE ISTORIE

Sever-Petru BOȚAN*, Alexandru BERZOVAN*, Ioan STEGARIU**

Cuvinte cheie: istoria Moldovei, istoria satelor, comuna Românești, Câmpia Jijiei

Keywords: History of Moldavia, history of villages, Românești commune, the Valley of Jijia

1. Introducere

Prezentul studiu se înscrie într-o serie de articole dedicate istoriei unor comune din județul Iași și alte județe limitrofe, menite să valorifice rezultatele cercetărilor de teren efectuate de unii membri ai Institutului de Arheologie din Iași în ultimii ani¹. Întrucât istoria comunităților rurale din Moldova a fost și este, în general, puțin discutată, considerăm aceste demersuri ca fiind necesare nu doar pentru specialiști cât mai ales pentru publicul larg, interesat să se documenteze cu privire la istoria locală.

Ne-am propus ca aici să aducem câteva contribuții privind istoria comunei ieșene Românești², prezentând o serie de informații privitoare la trecutul satelor componente dar și câteva date despre monumentele aflate în hotarul ei. Dorim să subliniem de la bun început că demersul nostru nu are și nici nu își dorește să aibă un caracter exhaustiv, fiind gândit, în primul rând, ca un punct de pornire pentru viitoare investigații cu caracter mai amplu.

2. Cadrul geografic

Comuna Românești se află în județul Iași, la aproximativ 30 de kilometri N-V de municipiul Iași. Aceasta se învecinează la nord cu comuna Movileni, la vest cu Erbiceni, la est cu comuna Rediu și la sud cu orașul Podu Iloaiei. Comuna se compune, din punct de vedere administrativ-teritorial din doar trei sate: Românești, Avântu și Ursoaia, având reședința în satul omonim.

Din punct de vedere geografic, satul se află situat în zona Câmpiei Jijiei, ce se caracterizează printr-un relief colinar și o vegetație naturală de tip stepic. În ciuda altitudinilor reduse și a diferențelor de nivel mici între culmile largi și văile puțin adânci, nu lipsesc zonele ce oferă peisaje pitorești. Principala bogăție naturală a teritoriului comunei Românești o reprezintă solurile fertile, favorabile practicării agriculturii pe scară largă.

Dinamica de locuire a Câmpiei Jijiei pe parcursul Evului Mediu pare să fi cunoscut anumite fluctuații, generate atât de factori climatici cât mai ales de anumite situații de ordin politico-militar. Zona de stepă a fost în general vulnerabilă în fața atacurilor devastatoare ale populațiilor nomade venite din Răsărit, o problemă constantă până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea reprezentând-o raidurile tătărești. Acestea au dus în timp la depopularea unor sate, dar și la replierea populației spre zonele deluroase și împădurite, mai bine protejate.

Astfel, în zona Câmpiei Jijiei putem distinge localități vechi, cu o istorie ce coboară în Evul Mediu, nu foarte numeroase, și cele apărute ca urmare a unor acțiuni de colonizare sistematică petrecute pe parcursul secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului XX. Au fost colonizați țărani veniți îndeosebi din zonele de munte ale Moldovei, dar și din Transilvania sau Bucovina. Acești coloniști și-au păstrat până astăzi amintirea originii lor, ca și anumite tradiții din zonele lor de proveniență.

* Academia Română Filiala Iași, Institutul de Arheologie, Iași.

** Primăria Românești, jud. Iași.

¹ A se vedea Sever Petru Boțan, Alexandru Berzovan, *Contribuții la monografia istorică a comunei Ungheni (jud. Iași)*, în „Buletin Informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Moldovei”, VIII, 2022, p. 25-46; Idem, *Contribuții la monografia istorică a comunei Gorban (jud. Iași)*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic”, I, 2023, p. 27-52.

² Bogatul repertoriu arheologic al comunei Românești va fi prezentat în viitor într-o serie de studii distincte.

Această situație o regăsim și în comuna Românești, satul principal, cu același nume, având o istorie ce coboară adânc în Evul Mediu, satele Avântul și Ursoaia fiind, în schimb, întemeiate mult mai târziu, după cum vom arăta în rândurile ce urmează.

3. Satul Românești

Cea mai veche și mai importantă așezare (luând în calcul documentele de cancelarie medievale) este satul Românești, unul dintre cele mai mari, mai vechi și mai frumoase sate răzășești din județul Iași³.

Gheorghe Ghibănescu, în prefața culegerii de acte și documente ale Româneștilor menționa că: „Acolo la Românești, răzeșimea și-a dus viața liniștită, cuminte și sănătoasă. Intrigile vieții politice nu i-au atins, și de aceea în istoricul satului Românești cetim frământările vechi ale românului față cu pământul, nu însă și față cu slujbașii; iar când cei mari și tari și cu trecere la Țarigrad și la Iași au căutat să le încalce pământul, răzeșimea a fost trează la postul ei și nu s-a dat învinsă. Pârile și judecățile stau pildă”⁴.

Etimologia acestui toponim își găsește explicația în numele întemeietorului așezării, un anume Roman Bilâi, menționat, după cum vom vedea mai jos, într-un document de cancelarie din 1548⁵.

Începuturile așezării de la Românești s-au făcut pe versantul de sud al Dealului Poștei, în coasta Bahluiului. Conform aceluiași Gh. Ghibănescu „viața în Românești a început a se însădi cătră sfârșitul secolului al XIV-lea, când trăia pe locul ce-l ocupă azi Podul-Iloaiei un Roman Bilăe, contemporan cu descălecătorul Bogdan....Slujba ce făcuse acest Roman, ca și fiul său Crăstea a fost aceea de temnicer sau de portar (n.n. - vorotar în document)...”⁶.

Primul document de cancelarie ce amintește satul Românești datează din 8 octombrie 1434⁷ și reprezintă un ispisoc scris de Oanță grămăticul, în cetatea Sucevei, din porunca domnului Ștefan al II-lea Mușat. Acesta îi întărește boierului Crăstea Voruntariu, fiul lui Roman Bilăe, un sat „unde iaște Româniasa între Bahluele” pentru devotamentul și credința cu care a slujit domniei.

Înștiințare facem prin această cartea noastră tuturor cui vor căuta spre dânsa sau o vor auzi cetindu-se, pentru această adevărată sluga și boerul nostru Crăstea Vornuntariu, că au slujit cu dreptate și cu credință întru sfinți odihnitului părintelui nostru si acum noao ne slujeaște cu dreptatea și cu credință, a căruia văzând și noi cea cu dreptate și cu credința cătră noi slujbă, l-am miluit cu osebită a noastră milă de i-am dat în pământul nostru a Moldovei un sat a lui ocină **unde iaște Româniasa între Bahluele**, ca să-i fie lui cu tot uricul și fiilor lui nepoților, strănepoților, prestrănepoților și la tot neamul lui nestrămutat nici odinioară în veci. Iar hotarul acestui sat să-i fie cu toate ale sale vechile hotară, până unde au apucat din veac, și spre aceasta este credința a însumi domniei mele de mai sus numit Ștefan Vodă și credința a tuturor boierilor noștri a Moldovei a mari și a mici. și spre mai mare tărie tuturor acestor de mai sus scrise poroncit-am slugii noastre credincios boierului Neagoe logofăt să scrie și cătră adevărată, cartia noastră această peceatia noastră să lege.

De pe sârbie pe limba moldoveneasca a tălmăcit la anul 1803 iulie 25.

Polcovnic Pavăl Debrici ot Mitropolie⁸.

³ M. G. Hulubei, *Monografia satului Românești, județul Iași*, Institutul de arte grafice N. V. Ștefăniu, Iași, 1935, p. 1.

⁴ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*. vol. XIII. *Documentele Româneștilor*, Tipografia Lețcae, Huși, 1923, prefață.

⁵ D. Moldovanu, D. Butnaru, D. Moscal, A. M. Prisacaru, V. Cojocaru, *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. II – Partea a 1-a. *Toponime personale*, Editura UAIC, Iași, p. 353.

⁶ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, 1923, p. 1.

⁷ DRH. A. Moldova, I, p. 186-187, nr. 133 (după original).

⁸ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I (1374-1437), Editura Viața Românească, Iași, 1931, nr. 128, p. 395-397. Mihai Costăchescu ne arată că documentul original a fost amanetat

Astfel, începutul satului răzășesc al Româneștilor se leagă de primii locuitori ai săi, urmașii boierilor-vorotari Roman și Crăstea, cărora li s-a spus „românești”. Pentru o perioadă de aproximativ 100 de ani, documentele privind Româneștii tac. Satul apare menționat abia în 29 februarie 1548, într-un document dat de domnitorul Iliăș al II-lea Rareș (1546-1551), fiul mai mare al lui Petru Rareș.

„Din mila lui Dumnezeu, noi, Iliăș voievod, domn al Țării Moldovei. Facem cunoscut cu această carte a noastră tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se că acest adevărat credinciosul nostru pan Petrea Cărcă pârcălab a slujit mai înainte sfântăposaților părinților noștri drept și credincios, iar astăzi ne slujește nouă drept și credincios.

De aceea noi, văzând slujba lui dreptcredincioasă cătră noi, l-am miluit pe dânsul, cu mila noastră deosebită și i-am dat lui și i-am întărit de la noi, în Țara noastră a Moldovei, ocina sa dreaptă, din privilegiul de cumpărătură, ce a avut el de la părintele domniei mele Petru voievod, un sat anume Hlipceanii pe Zijiia, mai sus de Răuseni, și cu loc de moară, pe Zijiia, și o prisacă, în hotarul Hlapeștilor, lângă Pârâul Alb, dinspre Bârgăoani, în coasta iazului de jos, unde a fost prisaca veche, și cu iazul de jos și cu moară pe același iaz.

[...]

Și întru aceasta, de asemenea am dat și am întărit de la noi panului Petrea Cărcă pârcălab și fratelui sau Gliga și surorilor lor, Mărie și Stanca și Fedea, copiii Neacșei, și verelor lor Ana și Neaga, fiucele Sorei, și nepotului lor de soră, Ion, nepotul Sorei, și de asemenea verilor lui Luca și fraților lui, Dumitru și Gavril, și surorilor lor Nastea și Părasca și Vasca și Catrina, copiii lui Vrănceanul, și de asemenea verilor lor Filip și surorilor lui, Magdalina și Maria și Marușca și Anghelina, copiii Dobrei, toți nepoții lui Toader Căliman, ocinile și dedinele lor drepte și vislujenia unchiului lor pan Vlad vornic și din privilegiul de întărire, ce au avut ei de la părintele domniei mele, Petru voievod, satele pe Prut, anume Oleșcanii, (și) unde au fost Roman Bilăi, care acum se numesc Petrimăneștii și Româneștii.

Însă să le fie lor acest sat Româneștii în trei părți: două părți să fie ale Anei și surorii ei Neagăi, fiucele Sorei, și nepotului lor de soră, Ion Nasoi, nepotul Sorei, și iarăși, a treia parte din același sat să fie a verilor lor Luca și fraților lui, Dumitru și Gavril și surorilor lor Nastea și Părasca și Vasca și Catrina, copiii lui Vrănceanul.

Și iarăși, acest sat, anume Oleșcanii, ce acum se numesc Petrimăneștii, de asemenea să le fie lor în trei părți: două părți să fie ale panului Cărcă pârcălab și ale fratelui său Gliga și surorilor lor: Măria și Stanca și Fedea, copiii Neacșei, și iarăși a treia parte, tot din același sat, să fie a vărului său, Filip, și surorilor lui, Magdalina și Măria și Marușca și Anghelina, copiii Dobrei.

[...]

Iar hotarul acestui sat mai înainte zis, anume al Hlipceanilor, pe Zijiia, mai sus de Răuseni și cu loc de mori în același hotar, pe Zijiia, să fie din toate părțile după hotarul vechi. Iar hotarul acestei prisăci, care este în hotarul Hlăpeștilor, lângă Pârâul Alb, dinspre Bârgăoani, în coasta iazului de jos, unde a fost prisaca veche și cu iazul de jos și cu moară, tot în același iaz, să fie din toate părțile cât va putea folosi o prisacă îndestul. Și iarăși hotarul acestui loc de pustie care este la Mălure, la Fântâna Nucului, unde este Salcea în Mălure, între Faur și între Faurel, și hotarul acestor sate scrise mai sus, care sînt pe Prut, anume al Oleșcanilor și unde a fost Roman Bilăi, care acum se numesc Petrimăneștii, și al Româneștilor și al Hodorăștilor, care este în ținutul Cărligătură, și al Părățcanilor, pe Prut, să le fie lor din toate părțile, cu toate hotarele lor vechi pe unde au folosit din veac.

[...]

de răzeșii din Românești la o cărciumă din Iași, de unde a fost cumpărat de A. Papadopol care l-a oferit mai târziu lui B. P. Hașdeu.

Iar pentru mai mare putere și întărire a tuturor celor mai sus scrise, am poruncit credinciosului nostru pan Matiaș logofăt să scrie și să atârne pecetea noastră la această carte a noastră.

A scris Luca Popovici, la Iași, în anul 7056 <1548>, luna februarie, 29 zile⁹.

Pentru a descâlci ițele acestui aparent complicat act de danie și a înțelege mai bine evoluția satului Românești apelăm tot la Gh. Ghibănescu, genealogist de renume, care ne arată că un urmaș al lui Roman și Crăstea, numit Toader Căliman stăpânea pe la mijlocul secolului al XV-lea pământurile strămoșilor săi. Un secol mai târziu trăiau nu mai puțin de 20 de veri primari, nepoți ai lui Toader, din care 9 stăpâneau la Românești și 11 la Petrimănești, așa cum sunt amintiți în documentul de mai sus¹⁰.

Stăpânirea răzeșească asupra moșiei Românești s-a divizat în nu mai puțin de 17 bătrâni (n.n. – unitate de măsură a pământului, echivalentă cu 30 de stânjeni) așa cum apar menționați, după cum vom vedea, în documente de la începutul secolului al XVIII-lea.

În secolul al XVII-lea, documentele de vânzare-cumpărare sau cedare a pământului sunt extrem de numeroase pentru satul Românești, poate și datorită numărului mare de proprietari ai pământului. Aceste documente au fost adunate de Gh. Ghibănescu din arhive sau de la urmașii răzeșilor astfel că nu le vom înșira aici. Trebuie să remarcăm totuși faptul că în această perioadă începe imixtiunea boierilor – mari proprietari de moșii – materializată prin achiziționarea de terenuri din zestrea funciară a răzeșilor. Astfel, dregători precum vistiernicul Roșca împreună cu ginerele său popa Ursul, vistiernicul Iane și mai apoi cunoscutul logofăt Miron Costin și urmașii săi, pun stăpânire pe bucăți de moșie.

Miron Costin și fiul său Ioan Costin achiziționează numeroase terenuri de la răzeșii din Românești (aproximativ 5 bătrâni din totalul de 17), aceste cumpărături fiind întărite de domnitorii Moldovei – Antonie Ruset (1675-1678) și Antioh Cantemir (1696-1700).

Pe 24 martie 1677, Antonie Ruset Vodă întărește lui Miron Costin vel logofăt **cumpărăturile ce a făcut în sat în Românești** de la Dumitrașcu și Florea (ghenar 16), de la Vasile Cotorcea (febr. 16) și de la Istratie cu ai lui (febr. 20),- „*pentru aceiași ca să-i hii de la dumnia mea boiarului nostru lui Miron Costin vel logofăt ocină și uric în veaci nerușuit nici odănoară în veac. Scrie Stratulat uricariul*”¹¹.

Puțin mai târziu, pe 22 Iunie 1699, Antioh Constantin Voevod întărește lui Ioan Costin, „*ci au fost sardar feciorul lui Miron Costin ce au fost logofăt mare toate cumpărăturile ce au avut în sat în Românești*” de pe la răzeși, atât el cât și părintele său Miron Costin. Se înșiră toate zapisele de danie și de cumpărătură în ordinea lor date mai sus. „*Pentru aceia și domnia mea dacă am văzut aceste adevărate zapise de danie și de cumpărătură toate de bună credință dat-am și de la domnia mea și-am întărit d(u)m(i)sale sărdariului Ioan Costin și cuconilor dumisale și nepoților ca să le hie direaptă ocină și moșie în veaci cu tot venitul și altul nime să naibă a se amesteca*”¹².

Astfel, la sfârșitul secolului al XVII-lea, boierii neamului Costin și descendenții vistiernicului Roșca stăpânesc o parte din moșie (5 bătrâni fiecare) în vreme ce partea răzeșească se concentrează în mâinile familiei Ciolan, descendenți dintr-un anume Chirilă, menționat în documente la 1600

Un document datat la 2 februarie 1702 de la Constantin Duca (1700-1703) trece în revistă cumpărăturile făcute de Vistiernicul Roșca și ginerele său popa Ursul de la răzeștii din Românești amintindu-se cu acest prilej, următoarele nume de bătrâni - Mladin, Cărăvan, Nastea, Toma, Albici,

⁹ DRH A. Moldova, vol. VI (1546-1570), nr. 17, p. 25-30; Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise. Documente slavo-române*, vol. I, partea 1 (1400-1600), Tipografia Dacia, Iași, 1906, p. 80-88, nr. 24. Mihai Costăchescu afirmă însă că documentul de la 1548 face referire la un alt sat Românești, aflat pe Prut, iar Roman Bilăi nu ar fi întemeietorul satului de lângă Iași – vezi M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 397.

¹⁰ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, 1923, p. 3.

¹¹ *Ibidem*, nr. 18, p. 14.

¹² *Ibidem*, nr. 25, p. 18-19.

Mica, Leavul, Mircea, Bandur, Larion, Nica, Capotă, Macrină, Berdilă, Vreameș¹³. Cele 13 zapise aflate în posesia Diacului Vasile, fiul lui popa Ursul cuprindeau părți din bătrâni, totalizând 5 bătrâni și 33 de stânjani.

Moșiile din familia Costin au trecut de la Hatmanul Ioniță Costin la ginerele său, logofătul Miron Cuza, iar mai apoi, la ginerele acestuia din urmă, Moisei Cucoranul care în 1738 ajunge la judecată cu răzeșii din Românești, pentru stăpânirea asupra unor pământuri.

„Grigore Ghica Voevod bojiu m(i)l(o)stiiu gospodar zemli Moldavscoi. Vinit-au înainte domniei mele și a tot sfatul nostru toți răzeșii din satu di Românești, dela ținutul Cârlișăturii, s-au jăluit domniei meli zicându că au netocmală despre dânșii pentru părțile di moșie cine le are la acel satu, pentru căci vreo împărțală veche de la bătrânii lor; nici la unii nu se află, și fiște carele să întinde a stăpâni mai multu de catu iar fi parte atâta în baștina câtu și în cumpărături vânzând unii altora mai multu de câtu au avut, și cu toate aceste, mai aflându-să acum și câteva zăpisă de cumpărături și danii ci au avutu la acel satu, și Miron Costin logofăt și fiul său Ioniță Hatmanul, cari părți de moșie le-au fostu datu zăstre Ioniță Costin hatmanu ginere-său lui Miron Cuze logofăt, și Cuze logofăt li-au dat iarăși zăstre ginere-său lui Moiseiu Cucoranul cămărașul de izvoade, care moșie fiind necăutată de către Miron Cuze logofăt și acum cercând Moisei cămăraș, aflând-o împresurată de razeși și s-au cerutu și Moiseiu giudecata cu razeși ca să-i scoată moșie.

Pentru aciasta dară domnia mea i-am orânduitu la cinstitu și credincios boierul nostru dumnialui Sandul Sturzea vel log. să ste să le ia sama și pe toți să-i îndrepteze cum să cade cu dreptate care aducându-și toți răzeșii scrisori înainte dumisale și luându-le sama cu amănuntul, s-au adiveritu dintr-o hotarnică ce scrie că s-au hotărât Vasile Popa Uricariul părțile lui ci au avutu la acel satu cum că satul Româneștii îmblă în 17 bătrâni și bătrânul câte tritzeici stânjani în frunte hotarului, și stânjânul di opt palme și s-au mai luminat și dintr-o scrisoare ce s-au aflatu la razeși scriindu anume pe răzeșii lor cei bătrâni și vechi carii au avut moșie la acel sat ș-au plătit la o moarte de om ce s-au făcut în vremurile di demultu și pe aceste sau îndreptatu toți răzeșii din ce bătrâni să tragu, și ce părți au de bastină, afară de cumpărături, pe care au arătat și zăpisă, și după scrisori și zăpisăle lor cine ci au arătat într-acesta chip le-au lămurit și dumnialui vel logofăt părțile tuturor cum arată anume mai gios:

[...]

Și s-au datu la fieștecare niamu câte o carte de aceste ca să nu mai fie pricini între dânșii și nime alții să nu să mai amestece peste aciasta carte a domniei mele¹⁴.

Astfel, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea la Românești stăpâneau cei 17 bătrâni din care era compus satul și moșia, următorii: Vasile Popa Uricariul (4 bătrâni, 20 stânjani); Tofana spătareasa (1 bătrân, 15 stânjani); Ion Zugravul (1 bătrân, 5 stânjani); Sandul neșătorul (1 bătrân); Crâștan (1 bătrân, 7 stânjani, 4 palme); Costandin sin Sandul Fustașul (1 bătrân); Vasile Ciolan (2 bătrâni); Gr. Bandur (2 bătrâni); Popa Vartolomeiu (15 stânjani) și Moiseiu Cucoranul (2 bătrâni, 16 stânjani, 4 palme)¹⁵.

Cei subliniați mai sus fiind boieri și moșieri, în proprietatea răzeșilor grupați în jurul familiei Ciolan au rămas 8 bătrâni, ceea ce înseamnă, aproximativ jumătate din teritoriul moșiei Româneștilor.

La începutul secolului al XIX-lea, Româneștii făceau parte din Ocolul Copoului din ținutul Iași. Ei nu apar menționați în *Condica liuzilor din anul 1803* în schimb găsim satul în *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, înscris cu 10 birnici. De asemenea sunt menționați mai mulți proprietari de

¹³ *Ibidem*, nr. 26, p. 20-24.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 28, p. 26-29.

¹⁵ Conform unui alt document din 1 august 1738 ca parte a procesului lui Moiseiu Cucoranul cu răzeșii din Românești – Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, 1923, nr. 29, p. 29-31.

pământ – hatmanul Constantin Palade, spătarul Dimitrie Jora, spătăreasa Maria Cananoaii, serdarul Sava Corne și alții¹⁶.

La sfârșitul lui 1822, răzeșii din Românești trimit o jalbă domnitorului Ioniță Sandu Sturdza (1822-1828) prin care se plâng de faptul că, înmulțindu-se neamurile unora dintre răzeși, aceștia și-au extins stăpânirea asupra unor pământuri străine. Se cerea astfel să se facă o nouă împărțire și delimitare a proprietăților, fiind numit Căpitanul Vasilache să se ocupe de aceasta. Cu acest prilej, aflăm că în 2 mai 1823, răzeșii din Românești mai aveau în stăpânire în total 4 bătrâni și 12 stâneni, împărțiți în special între familiile Ciolan și Hulubei, înrudite între ele¹⁷.

Numeroase acte ulterioare, până spre a doua jumătate a secolului al XIX-lea amintesc de diverse procese pentru posesiunea pământului din satul Românești.

În ceea ce privește reprezentările cartografice putem observa faptul că deși era un sat vechi, cu tradiție, acesta nu este reprezentat, în mod surprinzător, nici măcar pe hărțile poștale sau rutiere românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Cea mai veche reprezentare pe care am putut-o identifica este aceea de pe harta din 1807 a lui Pierre Chanlaire (**Pl. 1/1**), a Principatului Moldovei în vremea Războiului Ruso-Turc din 1806-1812.

În afară de aceasta, Româneștii mai sunt reprezentați pe niște hărți germane de la începutul secolului XX. (**Pl. 1/2**)

Harta din anul 1913 este mai detaliată (**Pl. 1/3**), deoarece indică și dispunerea caselor din sat. Tot aici este menționat și cătunul Buțuluc¹⁸ (inclus din anul 1968 în satul Românești), în partea de S-E a Româneștilor despre care *Marele dicționar geografic al României* arată că este „sat, în partea nordică a com. Păușești, pl. Cîrligătura, jud. Iași, lângă satul Romînești, din com. Movileni, pl. Copoul, la distanță de 14 kilometri de reședința comunei. Despre acest sat legenda spune că mai înainte era locuit de hoși, cari aveau ascunzători în pământ. Acest sat, împreună cu Amara, de pe teritoriul com. Movileni, pl. Copoul, formează un trup de moșie cu o suprafață de 2145 hect. și cu o populație de 23 familii, sau 900 suflete. Numărul vitelor este de 178 capete, din cari: 122 vite mari cornute, 13 cai și 43 rîmători”¹⁹.

Aceeași lucrare menționează și „**Romînești**, sat, jud. Iași, pl. Copoul, com. Movileni, situat între dealurile: Fundătura, Holmul, Romînești și Cimitirul, printre cari se întinde o vale mare, pe care e situat satul și prin care curge pîrîul cu același nume. Are o suprafață cam de 859 hect., cu o populație de 173 familii, sau 789 suflete; o biserică, zidită la 1821, deservită de 1 preot, 1 cîntăreș și 1 ecleziarc; o școală, înființată la 1879, frecventată de 34 elevi (1899-900). Vite: 611 vite mari cornute, 937 oi, 68 cai și 111 rîmători”²⁰.

Evoluția localității este surprinsă și pe harta topografică a Moldovei realizată la finalul secolului al XIX-lea. Se observă trama stradală haotică, specifică comunităților vechi cu o dezvoltare organică (**Pl. 2/1**)

Anuarul Socec pe anii 1924-1925 menționează comuna Movileni din Plasa Bahlui, compusă din satele Larga, Movileni, Potângenii și Romînești, plus cătunul Buțuluc cu un total de 2103 locuitori. Marii proprietari funciari sunt Theodor și Ștefan Angelescu ce dețineau împreună 950 de hectare în Românești²¹.

¹⁶ C. Istrati, *Condica vistieriei Moldovei din anul 1816*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol”, Supliment I, Editura Academiei RSR, 1979, p. 106.

¹⁷ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, 1923, 68-69.

¹⁸ Despre acest cătun, Mihai Hulubei spune că număra abia vre-o 20 de case și avea un iaz boieresc întins și bogat în pește – M. G. Hulubei, *op. cit.*, p. 16.

¹⁹ *Marele Dicționar Geografic al României*, vol. II (1899), p. 95.

²⁰ *Ibidem*, vol. V (1902), p. 272.

²¹ *Anuarul Socec*, vol. II – Provincia, 1924-1925, p. 416.

După Primul Război Mondial, odată cu împrăștierea, au dispărut marile proprietăți funciare. Fiecare locuitor a primit 5 hectare de pământ. În Românești însă, deoarece cei mai mulți răzeși aveau deja pământ, fie le-au fost completate proprietățile, fie nu au primit nimic deoarece răzeșii lor întreceau cu mult numărul de hectare prevăzut pentru împrăștiere²².

Mihai Hulubei, în monografia satului, arată că după ce, o bună bucată de timp satul Românești a aparținut comunei Movileni, din inițiativa parlamentarului Iorgu Ciolan, un fiu al satului și descendent al Ciolăneștilor, acesta a trecut la comuna Podu Iloaiei, din considerente comerciale²³. Astfel, *Tabloul de regruparea comunelor rurale* publicat în M.O. Nr. 161 din 15 iulie 1931 consemnează satul Românești împreună cu nou-înființatele Ursoaia și Avântul ca făcând parte din comuna Podu Iloaiei²⁴.

În anul 1968, era înființată comuna Românești pe teritoriul raionului Hârlău din regiunea Iași. Atunci, ea a trecut la județul Iași, iar satul Buțuluc a fost desființat și inclus în satul Românești.

Prima școală din Românești datează din anul 1879 fiind în regim mixt. În 1935 populația școlară totală era de 330-340 de elevi²⁵. În anul 1904 a fost construit primul local de școală după ce anterior aceasta funcționase în diverse case închiriate. De asemenea, școala posedă și 5 ha. de pământ dar și o bibliotecă ce a avut de suferit în anii Primului Război Mondial. Actualmente, școala din Românești funcționează într-o clădire nouă complet utilată și echipată la standarde moderne.

În ceea ce privește biserica din Românești, primul lăcaș de cult a fost ridicat, conform *Marelui dicționar geografic*, în anul 1821. Nicolae Stoicescu amintește și el de o biserică reclădită ante 1842²⁶.

Actualmente, din vechea biserică nu se mai păstrează decât o cruce ridicată în anul 1951, având inscripționat pe o placă de marmură următorul text: „S-a înălțat acest monument spre știința urmașilor cum că pe acest loc a fost zidită vechea biserică cu hramul Sfinții Atanasie și Chiril, care, dărâmandu-se în anul 1912, s-a început tot de atunci ridicarea actualului lăcaș de închinare de către credincioșii acestei parohii, Românești – Decembrie 1951”.

O scurtă cercetare perieghetică pe care am întreprins-o cu ocazia documentării pentru acest studiu a scos la lumină în acel loc câteva fragmente ceramice pre-moderne precum și câteva fragmente de oase umane din cimitirul ce a funcționat anterior acolo.

Actuala biserică cu Hramul „Sfântul Gheorghe” situată în centrul satului (Pl. 3/1-2), în apropierea Primăriei, a fost începută în 1912 dar lucrările au fost sistate datorită războiului. Acestea s-au reluat în 1923, lăcașul fiind sfințit în 20 iulie 1924²⁷.

Conform tradiției locale, biserica a fost ridicată de către meșterii italieni care lucraseră la linia ferată Iași-Dorohoi și la tunelul de la Movileni între anii 1891-1896. Construite după planurile inginerului Ioan Cantacuzino de către firma italiană Pelirini, clădirile de gară de la Vlădeni, Trușești, Todireni, Rediu, Șoldana, Vorniceni împreună cu tunelul de la Movileni au fost realizate cu cărămidă de foarte bună calitate fabricată la Ciurea²⁸.

Aceeași cărămidă a fost folosită și pentru construcția bisericii din Românești, fapt ce, alături de arhitectura specifică, îi conferă o notă aparte în arhitectura ecleziastică a vremii.

Biserica este construită din piatră cioplită pentru fundație, iar pentru ziduri s-a folosit, după cum am arătat mai sus, cărămidă de la Ciurea.

²² M. G. Hulubei, *op. cit.*, p. 11.

²³ *Ibidem*, p. 8.

²⁴ *Tabloul de regruparea comunelor rurale* 1931, p. 218.

²⁵ M. G. Hulubei, *op. cit.*, p. 23, care afirmă că aproximativ 80% din locuitorii satului știa carte.

²⁶ N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București 1974, p. 725.

²⁷ M. G. Hulubei, *op. cit.*, p. 22.

²⁸ M. Mănescu, E. Brișan, D. Adrian, R. Bellu, *Documentare privind Enciclopedia gărilor din România*, București, 2003, p. 99.

Planul general al bisericii este cruciform, cu două turnuri în partea de apus și acoperită cu tablă din cupru. Zidurile construite din cărămidă aparentă îi oferă acesteia un loc aparte printre bisericile de mir din zona Moldovei. Intrarea spațioasă se face cu ajutorul a 12 trepte din beton mozaicat urmând pridvorul, pronaos, naos și altar.

Catapeteasma sculptată în lemn de tei, împodobită cu icoane vechi, a fost obținută, împreună cu câteva sfeșnice și patru policandre din alamă, de la Biserica Sfântul Nicolae cel Sărac din Iași, prin strădaniile senatorului de atunci Iorgu Ciolan²⁹.

Actualmente, biserica a trecut printr-un amplu proces de restaurare și refacere care, pe lângă numeroasele aspecte pozitive legate de refacerea pereților exteriori dar și a picturii interioare, a punctat și un aspect mai puțin plăcut, legat de montarea unor geamuri de termopan care, în viziunea noastră, alterează aspectul deosebit al acestui monument arhitectural.

În interiorul bisericii se mai păstrează încă o serie de cărți bisericești vechi precum și diferite alte obiecte (sfeșnice, un potir de împărțășanie) de valoare patrimonială ce sunt frumos expuse într-un fișet de lemn.

Tot în apropierea bisericii se păstrează și singura casă tradițională veche din Românești (**PI. 5/2**) ce a supraviețuit în mod miraculos distrugerilor din timpul luptelor din 1944.

Referitor la arhitectura tradițională ce mai exista încă în perioada interbelică, Mihai Hulubei scria că „*absolut toți răzășii își fac casele din vălătuci de lut cu pae. Le lipesc cu lut amestecat cu bălegar de cal, le văruesc de mai multe ori pe an, le acopăr cu tablă, cu stuf sau cu șindrila și le împrejmuiesc cu gard de scânduri, de leațuri sau de nuele. Le luminează cu lămpi de petrol. Aproape toți gospodarii au astupătoare pentru sobe, pentru a păstra căldura. Tot în acest scop așază câte două rânduri de geamuri. Toți cei care își fac case noi sau le renovează pun dușumele de scândură. Mai ales după războiu, în timpul căruia oamenii s-au purtat prin lume și au văzut feldefel de gospodării, răzășii își mobilează tot mai temeinic casele, caci li s-a deschis gustul pentru confort: paturi bune, mese, scaune, dulapuri*”³⁰.

Astăzi, deși deteriorată de vreme, casa din Românești mai păstrează încă ceva din farmecul satului de altădată iar conservarea și restaurarea ei ar reprezenta un bun câștigat pentru patrimoniul cultural al zonei.

În vara anului 1944, pe teritoriul actual al comunei Românești s-au purtat lupte grele. Astfel, după cum arată David Glantz, între 8-9 Aprilie 1944, un detașament din Divizia 24 Panzer alături de un regiment din Divizia 7 infanterie română se afla pe poziții defensive în Românești, fiind atacat de trupele sovietice din avangarda armatei 27 sovietice³¹.

Urmele acestei sângeroase confruntări se mai găsesc și astăzi. Pe lângă distrugerile majore provocate satului, un număr mare de proiectile și elemente de muniție mai sunt descoperite în fiecare an cu ocazia lucrărilor agricole.

Ocazional, mai apar și rămășițe umane ale soldaților ce nu au putut fi recuperați, dintr-un motiv sau altul, de pe câmpul de luptă. În urmă cu câțiva ani, în Românești au fost descoperite resturile a doi soldați – un român (identificat după insigna de voluntar găsită asupra sa) și un rus probabil îngropați de explozia unui proiectil. Ei reprezintă mărturia ororilor născute din război și, din păcate, nu au putut fi identificați nominal.

La rândul său, comuna Românești a dat un important tribut de sânge în toate războaiele României din 1877 și până în 1945³². De aceea, între proiectele aflate în derulare se află și amenajarea unei piațete publice în care să fie amplasat un nou monument al eroilor flancat de două turnuri (ce sunt

²⁹ M. G. Hulubei, *op. cit.*, p. 22.

³⁰ *Ibidem*, p. 20.

³¹ D. Glantz, *Red Storm over the Balkans: The Failed Soviet Invasion of Romania, Spring 1944*, Kansas University Press 2006, p. 61-62.

³² M. G. Hulubei, *op. cit.*, p. 31.

deja aduse în curtea primăriei) și care să conțină pe o placă, numele tuturor celor ce au murit pentru apărarea țării.

În perioada ce a urmat celui de-al Doilea Război Mondial, multe din edificiile satului au fost reconstruite, ca urmare a distrugerilor provocate de război. Cu toate acestea, satul și-a păstrat aceeași formă și aproximativ același tip de tramă stradală, după cum se poate observa pe harta topografică militară din anii 1970.

4. Satul Avântu

Satul Avântu este unul de dată mai recentă, fiind înființat după 1921, an în care a fost înfăptuită *Reforma agrară*. În timpul războiului, în Românești au venit numeroși refugiați din Dobrogea sau Muntenia iar după 1918 s-au așezat aici și câteva familii venite din fostul ducat al Bucovinei, care au cumpărat pământuri din moșiile răzășești³³. Primii cetățeni ai satului Avântu au venit în această zonă de câmpie din satele Grumăzești și Ghindăoani din județul Neamț, așezându-se în partea de vale a satului, dar și din localitatea Rădășeni din județul Suceava aceștia așezându-se în partea de deal a satului. Anterior, zona nu a fost locuită, după cum se poate observa pe harta topografică a Moldovei de la sfârșit de secol XIX.

Odată cu primele case a fost construită o biserică din bârne de stejar, cu hramul „Nașterea Maicii Domnului” (anii 1921-1923) (**Pl. 6**). Această biserică a fost distrusă în 1944 și refăcută relativ repede în anii de după război. Biserica de azi a trecut printr-un amplu proces de restaurare care nu a alterat însă aspectul inițial. Lăcașul are plan cruciform, accesul făcându-se printr-un mic pridvor în partea de vest. Pe acoperișul acoperit în totalitate cu tablă sunt două turle, una mai mare deasupra pronaosului și una de mai mici dimensiuni, deasupra naosului. Pictura interioară dar și catapeteasma sunt de dată recentă, frumos lucrate, în manieră canonică. Biserica din satul Avântu posedă și o frumoasă colecție de carte bisericească veche (din secolul al XIX-lea, adunată prin diverse donații), ce se păstrează foarte bine (**Pl. 7/3**).

5. Satul Ursoaia

La fel ca și satul Avântu, și Ursoaia este o așezare de dată recentă. Satul Ursoaia se află la 7 km distanță de reședința de comună – Românești, fiind întemeiat în jurul anului 1921, ca urmare a împrăștiării prin *Reforma agrară* a unor locuitori veniți din părțile Prutului și Neamțului. Din acest motiv, ca și la Avântu, trama stradală prezintă un aspect regulat. Numele localității, conform legendelor locale, vine de la o ursoaică, care obișnuia să se ospăteze cu miere de la prisaca unui localnic. Cu timpul această ursoaică s-a îmblânzit, vizitând zilnic satul în căutare de hrană. Totuși, întrucât în secolul al XX-lea urși nu se mai găseau în Câmpia Jijiei de cel puțin câteva secole, această legendă trebuie a fi privită cu scepticism. Numele satului ar putea să fi fost dat de unii dintre coloniști veniți din zona montană, în amintirea locurilor lor de baștină, sau să provină de la un nume de persoană.

Biserica satului, cu hramul „Sfânta Cuvioasă Parascheva”, datează din anul 1985, fiind ridicată prin strădania și contribuția enoriașilor pe locul unui lăcaș mai vechi, din perioada interbelică.

6. Concluzii

În lumina celor prezentate, apreciem că, în comuna Românești există un patrimoniu istoric bogat și - am spune - pe alocuri chiar insolit - care merită și trebuie a fi pus în valoare. Introducerea în Lista Monumentelor Istorice a Județului Iași a bisericii cu hramul „Sfântul Gheorghe” ar putea fi de un real ajutor în acest sens.

³³ *Ibidem*, p. 9.

ROMÂNEȘTI COMMUNE – IAȘI COUNTY. PAGES OF HISTORY

(Abstract)

This study is part of a larger initiative of the authors to present a series of elements of local history regarding the rural settlements of Iași County. The commune of Românești (comprising the villages Românești, Avântu and Ursoaia) is located N-V of Iași and has a long history and tradition, its roots being embedded in the Middle Ages. The authors present relevant documents and archival data regarding the evolution of these villages from their birth to the present, depicting a useful panorama and a glimpse of local history.



1

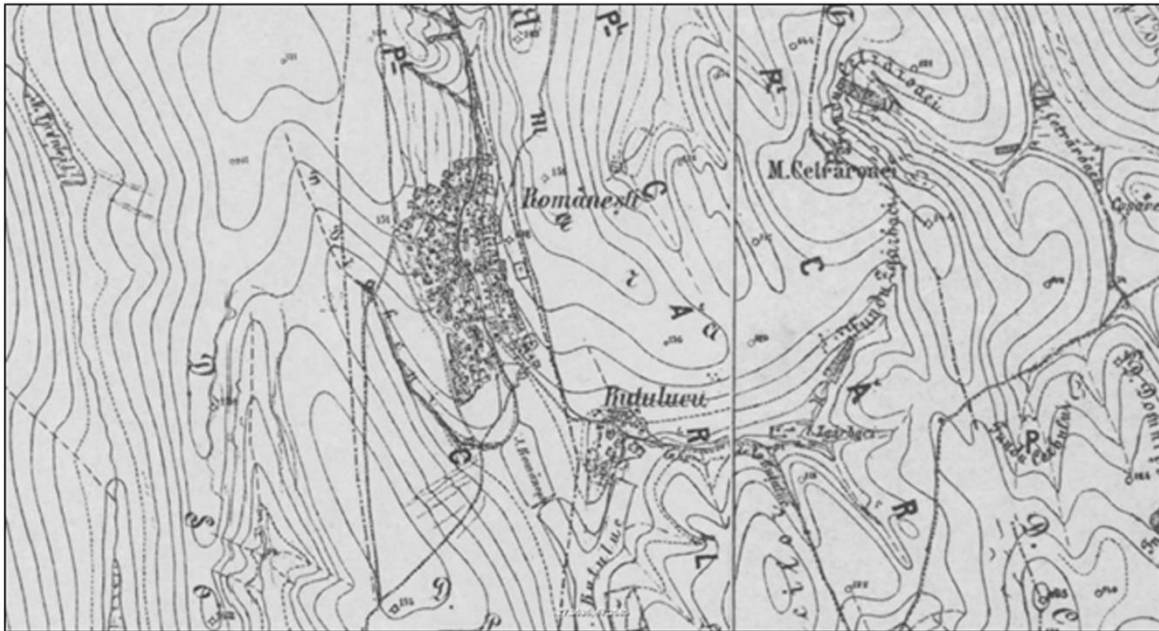


2

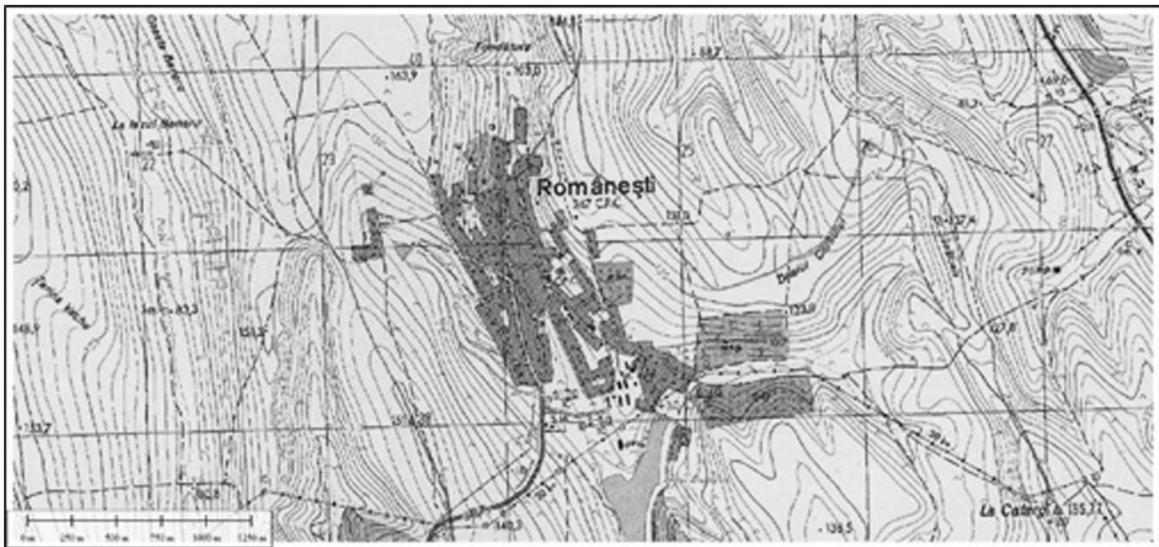


3

Planșa 1. 1. Româneștii pe harta lui P. Chanlaire din anul 1807; 2. Româneștii pe harta lui G. Freytag din anul 1900; 3. Româneștii pe harta românească din anul 1913



1



2

Planșa 2. 1. Româneștii pe harta topografică a Moldovei de la 1892 - 1898 (www.mapire.eu); **2.** Româneștii pe harta topografică 1:25 000 (Direcția Topografică Militară)



1



2

Planșa 3. 1-2. Biserica cu hramul „Sfântul Gheorghe” din Românești



1



2



3



4

Planșa 4. 1-4. Biserica cu hramul „Sfântul Gheorghe” din Românești. Pictură interioară și icoane



1



2

Planșa 5. 1. Biserica cu hramul „Sfântul Gheorghe” din Românești. Iconostasul;
2. Casă tradițională din Românești



1



2

Planșa 6. 1-2. Biserica cu hramul „Nașterea Maicii Domnului” din Avântu



1



2

Planșa 7. Biserica cu hramul „Nașterea Maicii Domnului” din Avântu. 1-2. Pictură interioară

PICTURA ARCOSOLIILOR BISERICII „TĂIERII CAPULUI SF. IOAN BOTEZĂTORUL” A MĂNĂSTIRII SECU ÎN CONTEXTUL DECORULUI ICONOGRAFIC AL SPAȚIILOR FUNERARE DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ

Emil DRAGNEV*

Cuvinte cheie: spații funerare, arcosolii, iconografie, pictura murală

Keywords: funerary spaces, arcosolium, iconography, mural painting

Portretele funerare încadrate sau nu de arcosolii, sunt destul de rare în zestrea picturii murale care ne-a parvenit din Moldova secolelor XV-XVI. Cantitatea lor devine cu totul infimă, dacă ne raportăm doar la portretele funerare ale ctitorilor. Din această perspectivă, recunoaștem că avem doar portrete funerare a boierilor ctitori și nici unul domnesc. Nu suntem siguri dacă lipsa acestora, în registrul portretelor funerare, este datorată în primul rând hazardurilor conservării, sau lipsei cutumei respective.

De altfel, nu avem atât de mulți voievozi, ctitori ai propriilor necropole. După cea comună pentru dinastia domnitoare, de la *Sf. Nicolae* din Rădăuți, urmează noul tip de biserici mănăstirești, necropole pentru familia ctitorului, nu arareori menită să adăpostească și rămășițele lumești ale urmașilor imediați. Debutând cu Bistrița lui Alexandru cel Bun, continuă cu Putna lui Ștefan cel Mare, Probota lui Petru Rareș, Slatina lui Alexandru Lăpușneanu și Sucevița Movileștilor (probabil s-ar încadra aici și Galata lui Petru Șchiopul, dar pribegia ctitorului, a lipsit-o de funcția de necropolă voievodală). Dintre toate, doar Probota și Sucevița conservă decorul picturii murale, dar în programele lor iconografice, portretele funerare nu se regăsesc.

La ctitoriile boierești, care de asemenea aveau menirea de a deveni necropole ale ctitorilor, cazurile prezenței tablourilor funerare, precum am menționat, sunt foarte rare, dar, trebuie să recunoaștem, că și biserici de zid ctitorite de boieri, care au rămas în picioare până în zilele noastre, sunt destul de puține în raport cu ctitoriile voievodale, iar cele cu picturi murale conservate sunt într-un număr și mai mic.

Dintre ctitoriile boierești din secolele XV-XVI, picturi murale s-au păstrat doar la șase dintre ele: biserica *Înălțării* (fosta *Sf. Gheorghe*) din Lujeni, ctitoria lui Teodor Vitolt (**Fig. 1, 2**), biserica *Sf. Parascheva* (inițial *Sf. Nicolae* ?) din Dolheștii mari, edificată de boierii din familia hatmanului Șendrea (**Fig. 3**), biserica *Sf. Nicolae* din Bălinești, ridicată de marele logofăt Ioan Tăutu, biserica *Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul*, ctitoria portarului Sucevei, Luca Arbore (**Fig. 4**), biserica *Tuturor Sfinților* din Părhăuți, ctitoria marelui logofăt Gavriil Troțușan și biserica *Sf. Nicolae* a mănăstirii Coșula, ctitorită de marele vistiernic Mateiaș. Ultima, nu a fost concepută în calitate de necropolă pentru ctitorul său, acest rol fiind rezervat altei ctitorii ale sale – bisericii *Pogorării Sf. Duh* din Horodniceni, dar care nu păstrează nici o urmă din pictura originală (dacă aceasta ar fi existat vreodată), iar la bisericile din Bălinești și Părhăuți, nu mai apare nimic identificabil cu tabloul funerar, sau cu ceea ce ar însemna amenajarea iconografică specială a unui spațiu funerar.

Doar la Lujeni, Dolheștii Mari și Arbore sunt atestate tablourile funerare, toate concepute iconografic diferit, dar oricum gravitând în jurul conexiunii cu tematica *Judecății de apoi*, fie exprimată direct (Lujeni) și prin compoziția *Deisis* (Dolheștii Mari și Arbore). La Lujeni, ctitorul, Teodor Vitolt este reprezentat călare, iar alături, o extinsă inscripție slavonă (de la persoana întâi) îl identifică (**Fig. 1**). Privind acest mod de reprezentare neobișnuită, la fel ca și despre inscripția menționată, am expus considerentele noastre în studii anterioare, precum și despre corelația dintre tabloul funerar (plasat în registrul *teoriei sfinților*, în extremitatea estică a zidului nordic) și scena *Judecății de apoi*, care cuprinde

* Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău.

tot zidul estic al pronaosului, cu extensii spre cel sudic (scenele *Morții celui păcătos și Morții celui drept*)¹. Topografic, portretul funerar ecvestru apare exact în dreptul *Sânului lui Avraam*, deci al paradisului, exprimând astfel năzuința ctitorului.

Ceea ce la Lujeni se desfășoară în întreg programul iconografic al pronaosului (la care se adaugă ciclul *Sf. Teodor Stratilat*, încadrat într-un *Menolog* selectiv ș. a.), la Dolheștii-Mari se rezumă la proporția nișei arcosoliului². Pe un sector destul de restrâns la scara naosului bisericii, aici se desfășoară un program iconografic coerent³. În timpan sunt reprezentați de ambele părți ale crucii, Cel-vechi-de-zile și Iisus în tipul iconografic al Pantocratorului, iar în bolta intradosului arcei – Tronul Hetimasiei, cu reprezentarea supradimensionată a porumbelului Sf. Duh deasupra sa, astfel, rezultând o imagine a Sfintei Treimi, într-o formulă nuanțată eshatologic, accent cât se poate de potrivit într-un spațiu funerar. Pe versanții arcului, sunt reprezentați 10 profeți (identificați doar Ghedeon și Daniel), care face apel la registrul profeților din tamburul turlei, ce încadrează imaginea centrală din cupolă, ce a Pantocratorului, dar în cazul arcosoliului, prezentată în cheie trinitară.

Al doilea registru, după cel din timpan, oferă reprezentarea celor patru evangheliști, cu referință la imaginea lor în pandantivii de la baza tamburului turlei. În continuare, paralelismul conduce spre nivelul registrului inferior al absidei altarului, în glăful ferestrei fiind reprezentat *Melismos*-ul, flancat de doi îngeri-diaconi, imagine spre care se îndreaptă procesiunea condusă de Sf. Ap. Petru și Pavel, urmași fiecare de către doi sfinți ierarhi. În următorul registru, avem corespondența *teoriei sfinților* din programul iconografic al naosului, prin reprezentarea a patru figuri de sfinți martiri.

Registrul inferior, e de asemenea în legătură cu același registru al naosului, aici, tabloul funerar apărând în formula unui tablou votiv. Ceea ce-l apropie de condiția unui tablou funerar, și respectiv îl diferențiază de cel votiv, este înlocuirea formulei tipice pentru cel din urmă, conform căreia, ctitorul principal oferă biserica lui Iisus Hristos tronând prin medierea sfântului patron al lăcașului, cu reprezentarea ctitorului în postură de rugăciune în fața unui *Deisis*, într-o formulă mai puțin obișnuită, dar deloc excepțională. Aici Iisus Hristos pe tron este flancat de figurile Maicii Domnului și a Sf. Nicolae (în loc de Sf. Ioan Botezătorul)⁴.

Astfel de înlocuiri mai sunt întâlnite, ceea ce este însă cu adevărat excepțional, e poziționarea Maicii Domnului la stânga de Hristos. Prezența în această formulă a *Deisis*-ului a Sf. Nicolae, a generat presupunerea, expusă cu toată fermitatea, precum că actuala închinare a bisericii – Sf. Cuv. Parascheva, este ceva mai recentă, apărută după aducerea moaștelor sfintei în vremea lui Vasile Lupu, iar

¹ Emil Dragnev, *Contribuții privind portretul funerar a lui Teodor Vitolt și a chipului Sf. Nedelia în picturile de la Lujeni (mijl. sec. XV)*, în „Revista de istorie a Moldovei”, 1994, nr. 3-4, p. 28-30; Idem, *Noi observații privind programul iconografic al pronaosului bisericii Înălțării din Lujeni*, în *Studia in honorem Pavel Cocârlă*, Chișinău, Editura Cartdidact, 2006, p. 54-58; Idem, *Programul iconografic al pronaosului bisericii „Înălțării” de la Lujeni*, în *Schola. Ars. Historia. In honorem Tereza Sinigalia, la 45 de ani de activitate științifică*, Pătrăuți, Editura Heruvim, 2014, p. 121-125.

² Prima descriere a programului iconografic al arcosoliului de la Dolheștii-Mari a se vedea în: I. D. Ștefănescu. *L'Évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie depuis les origines jusqu'au XIX-e siècle. Nouvelle recherches*. Texte, Paris, Editura Librairie Orientaliste Paul Geuthner, 1929 (= Orient et Byzance, VI), p. 6-7 (releveu la p. 7).

³ Sorin Ulea este primul care asociază programul iconografic al arcosoliului de la Dolheștii-Mari cu cel al naosului unei biserici, considerând că primul, este „o versiune rezumată, condensată” a celui din urmă: Sorin Ulea, *Pictura*, în cap. 2. *Arta în Moldova de la mijlocul secolului al XV-lea până la sfârșitul secolului al XVI-lea*, în *Istoria artelor plastice în România*, vol. I, București, Editura Meridiane, 1968, p. 348.

⁴ Spre deosebire de Sorin Ulea, care admitea că ctitorul s-ar fi mulțumit cu acest rezumat al programului iconografic al naosului, inclus în arcosoliul funerar, Tereza Sinigalia e de părere că pictarea arcosoliului ar exprima o finalitate a construcției bisericii, și o precauție a unor oameni de arme, precum erau boierii ctitori (mai ales cu dregătorii militare), pentru a nu lăsa neimplinit locul de înmormântare, iar pictarea întregii biserici, urma să se producă în viitor (ceea ce nu s-a realizat în cazul lui Șendrea, care a căzut în bătălia de la Râmnicul Sărat la 1481): Tereza Sinigalia, *Programul iconografic al spațiului funerar din biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul din Satul Arbore*, în *RMI*, LXXII, nr. 1, 2001-2003, p. 30.

consacrarea inițială ar fi fost cea a Sf. Nicolae⁵. Nu s-a explicat însă, de ce imaginea sfântului ierarh nu este plasată la locul firesc, între ctitor și Iisus, în poziția de mediator, ceea ce ar fi permis reprezentarea Maicii Domnului absolut firească, de-a dreapta lui Hristos. Oricum, reprezentarea unei compoziții *Deisis*, care s-a dorit aici anume în contextul tabloului funerar, este de neconceput fără imaginea Maicii Domnului și doar cea de-a treia figură, a Sf. Ioan Botezătorul, precum s-a menționat, în unele cazuri, este înlocuită prin figurarea unui alt personaj.

În același timp, nu cunoaștem nici o reprezentare a *Deisis*-ului, în care a treia figură ar fi aparținut unei sfinte. Deci, dacă presupunem că hramul inițial al bisericii din Dolheștii-Mari, a fost cel care este și astăzi – a Sf. Cuv. Parascheva, atunci înțelegem dificultatea, dacă nu imposibilitatea de a alcătui compoziția *Deisis*, în care ea ar fi fost integrată. Astfel, Maica Domnului, figura obligatorie pentru *Deisis*, o reprezintă și pe Sf. Cuv. Parascheva (ne mai aducem aminte, de venerarea deosebită pe care sfânta cuvioasă o aduce Maicii Domnului în textele hagiografice, episodul central din timpul vizitei Constantinopolului la sfârșitul vieții sale, după întoarcerea din pustiu, fiind anume rugăciunea la icoana Maicii Domnului din Valcherne), ceea ce-i explică poziția intermediară între Mântuitor și ctitorul principal. Pentru reprezentarea Sf. Nicolae, nu găsim o explicație convingătoare, dar trebuie să observăm că prin figurarea în locul său a Sf. Ioan Botezătorul, conform formulei clasice, s-ar fi obținut un *Deisis* inversat, lucru care credem, era de evitat.

Compoziția *Deisis*, din perspectiva cronologică, este încadrată și în următorul tablou funerar, plasat în interiorul unui arcosoliu, frumos lucrat în stil gotic și realizat chiar în anul ctitoririi bisericii *Tăierii Capului Sf. Ioan Botezătorul* de la Arbore. Deși mai redus ca amploare, programul iconografic al arcosoliului de la Arbore îl urmează în anumite momente cardinale pe cel de la Dolheștii-Mari. Aici, din compoziția bipartită a Sf. Treimi (imaginea din bolta arcului și din timpan), rămâne doar Tronul Hetimasiei, plasat în cheia arcului, elementul, care precum am menționat, asigură accentul eshatologic, cât se poate de firesc în spațiul funerar⁶. În continuare, pe versanții arcului, de o parte și de alta a Tronului, apar perechi de serafimi, apoi câte doi evangheliști, iar în ultimul registru, asimetric, două figuri într-o parte – un Sfânt Părinte și un diacon, și trei în cealaltă: un apostol (Petru?), un Sf. Ierarh și un diacon⁷.

Și aici, precum la Dolheștii-Mari, ctitorul principal, Luca Arbore (de această dată ține în mâini biserica), are în față un *Deisis*, cu accent intercesorial. Și de această dată, soluția nu este întocmai clasică, Maica Domnului și Sf. Ioan Botezătorul, ambii fiind reprezentați de partea dreaptă a mântuitorului, dar totuși, ierarhia este conservată, Maica Domnului stând în imediata apropiere a lui Iisus Hristos, dar și rolul de mediator în actul *ex voto* a Sf. Ioan Botezătorul, pictat alături de Luca Arbore, punând mâna dreaptă peste acoperișul bisericii, este cât se poate de bine evidențiat.

S-a presupus, că portretul funerar de la Arbore, a fost realizat, precum și cel de la Dolheștii-Mari, odată cu construcția bisericii⁸, doar că de această dată, ulterior, biserica a fost pictată în întregime, inclusiv și pe fațade (un consens în privința datării acestor picturi nu există, dipazonul fiind cuprins între o dată apropiată celei a construcției – 1503 și anul 1541)⁹.

⁵ *Monumente istorice bisericesti din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1974, p.74.

⁶ Asupra amplificării caracterului funerar din arcosoliul de la Arbore prin includerea în programul său al Tronului Hetimasiei a se vede și în: Ion Solcanu, *Datarea ansamblului de pictură la biserica Arbore (I). Pictura interioară*, în *AIIAI*, XII, 1975, p. 41.

⁷ Tereza Sinigalia, *Programul iconografic al spațiului funerar din biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul din Satul Arbore*, p. 28-29.

⁸ *Ibidem*, p. 31-32; Corina Popa, Oliviu Boldura, Maria-Magdalena Drobotă, Anca Dină, *Arbore. Istorie, artă, restaurare*, București, Ed. ACS, 2016, p. 36-38.

⁹ Pentru repertorierea principalelor opinii în privința datării picturilor murale de la Arbore, a se vedea: Elena Firea, *Un ecou al asediului Sucevei din anul 1497 în frescele de la Arbore?*, în *AP*, XIV, nr. 2, 2018, p. 259-264.

De la Arbore până la Secu, se scurge destul timp, pentru a ajunge la noi soluții în amenajarea picturală a spațiului funerar, dar care nu pierde totalmente legătura cu antecedentele menționate. În primul rând, ceea ce îndepărtează de tradiția exprimată șa Lujeni, Dolheștii-Mari și Arbore, este divizarea spațiului funerar prin amenajarea a două arcosolii deosebite, pentru soț și soție. În al doilea rând, dispar portretele funerare propriu-zise. Deși, în cadrul programului iconografic al arcosoliilor nu se mai rezumă întregul program al naosului, totuși, precum vom urmări (și în aceasta vedem un moment de continuitate), anumite elemente ale programului general se reflectă în acel al arcosoliilor.

Temele dominante în arcosoliul mormântului lui Nestor Ureche sunt: *Filoxenia lui Avraam* în timpan și *Pogorârea Sf. Duh asupra apostolilor* pe arhivolta arcului ce configurează timpanul (Fig. 5). Pe intradosul acestui arc, apar 6 medalioane cu sfinți ierarhi, de la vest spre est: Sf. Ier. Spiridon (сѣѣнъ Спиридонъ), Sf. Ier. Mitrofan - ? (inscripția este foarte deteriorată, dar pare să se citească acest nume - Fig. 7), Sf. Ier. Ioan Gură de Aur (Иѡа[н] Златѡ[у]ст) (Fig. 8), Sf. Ier. Vasile cel Mare (сѣѣнъ Василіе Вѣл[н]кын) (Fig. 9), Sf. Ier. Gheorghe Teologul (сѣѣнъ Геѡргіе Бгѣслов), Sf. Ier. Silvestru, papă a Romei (сѣѣнъ Селевестр) (Fig. 10). Deși prezența Sfinților Trei Ierarhi: Ioan Gură de Aur, Vasilie cel Mare și Grigorie Teologul este cât se poate de firească în orice selecție de sfinți părinți, totuși se impune o remarcă. Întâmplător sau nu, dar fii lui Nestor Ureche tot sau numit Vasile, Grigore și Ion.

Iconografic, arcosoliul mormântului Mitrofanei este conceput similar celui al soțului său (Fig. 6). Pe arhivoltă este reprezentată scena *Înjumătățirii praznicului (Iisus la 12 ani uimind înțelepții în templu)*, în timpan – *Sânul lui Avraam*, iar pe intradosul arcului – 6 medalioane cu sfinți martiri, de la est spre vest, primul ne fiind identificat iconografic (din inscripție pare să se citească doar sfârșitul numelui - (сѣ sau с)тне, terminație pentru care s-ar potrivi mai multor nume, deci insuficientă pentru atribuire), al doilea este Sf. Mc. Ioan cel Nou (сѣѣнъ мѣнкъ Іѡанъ Новѣн) (Fig. 11), al treilea – Sf. Mare Mc. Gheorghe ([сѣѣнъ] мѣнкъ Геѡ(р)гіе), al patrulea – Sf. Mare Mc. Dimitrie (сѣѣнъ мѣнкъ Димитр[іе]) (Fig. 12). În ultimele două presupunem că au fost reprezentați Sfinții Teodori, Stratilat și Tiron.

Din punctul de vedere al programului iconografic, picturile din arcosolii par să imite decorul pictural al absidelor laterale din bisericile moldovenești, în care arhivoltele, destul de frecvent găzduiesc aceste două scene, compozițional, foarte potrivite pentru configurația lor: *Pogorârea Sf. Duh* și *Înjumătățirea Praznicului*. Le găsim pe arhivoltele absidelor laterale de la cele mai apropiate cronologic de Secu monumente moldovenești, la Sucevița¹⁰ și Dragomirna¹¹, dar și anterior, de exemplu la Sf. Nicolae din Dorohoi. Dacă confruntăm scenele din timpanele arcosoliilor cu cele ale concelor absidelor laterale, menționăm că și scena *Filoxeniei lui Avraam*, se regăsește în ultimele (de ex. La Sf. Nicolae din Dorohoi, în absida sudică), nu și reprezentarea *Sânului lui Avraam*, care cu siguranță apare în cazul arcosoliilor grație valențelor sale funerare.

THE PAINTING OF THE ARCOSOLIUM OF THE „BEHEADING OF ST. JOHN THE BAPTIST” CHURCH OF SECU MONASTERY IN THE CONTEXT OF THE ICONOGRAPHIC DECORATION OF FUNERARY SPACES IN MEDIEVAL MOLDOVA

(Abstract)

The pictorial decoration of the Secu arcosoliums is part of a tradition of funeral space decoration in churches founded by boyars. Being chronologically distant from its antecedents at Lujeni, Dolheștii-

¹⁰ Constanța Costea, *Naosul Suceviței*, în *Artă românească/Artă europeană. Centenar Virgil Vătășianu*, Oradea, 2002, p. 105.

¹¹ Eadem, *Programe iconografice insuficient cunoscute*, în *Studii și Cercetări de Istorie a Artei*, seria arte plastice, 42, București, 1995, pp. 71; Tereza Sinigalia, Petru Palamar, Carmen Cecilia Solomonea, *Mănăstirea Dragomirna*, Suceava: Ed. Karl A. Romstorfer, 2014, il. la p. 124.

Mari and Arbore, the iconographic programme of the Secu arcossoliums shows striking differences from them. It is no longer a summary of the iconographic programme of the nave, nor are funerary portraits used. At the same time, however, some elements of continuity persist, with the decoration of the upper part of the side apses being imitated. Scenes such as Pentecost and Mid-Pentecost are depicted both on the archivolts of the arcossolium and on the archivolts of the side apses of churches chronologically close to that of Secu, such as Sucevita and Dragomirna. The scene of The Philoxenia of Abraham can also be found in the decoration of the side apses.



Fig. 1. Portretul funerar al ctitorului bisericii Înălțării din Lujeni, Teodor Vitolt. Cca. 1455-6



Fig. 2. Contextul amplasării portretului funerar al lui Teodor Vitolt la Lujeni, în raport cu scena *Judecății de apoi*



Fig. 3. Arcosoliul funerar de la biserica Sf. Parascheva din Dolheștii-Mari, pronaos, ante 1481



Fig. 4. Tabloul funerar de la biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul din Arbore, după 1503



Fig. 5. Arcosoliul mormântului lui Nestor Ureche, biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul a mănăstirii Secu, după 1602



Fig. 6. Arcosoliul mormântului Mitrofanei, biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul a mănăstirii Secu, după 1602



Fig. 7. Sf. Ier. Spiridon și Mitrofan (?). Arcosoliul mormântului lui Nestor Ureche, biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul a mănăstirii Secu, după 1602

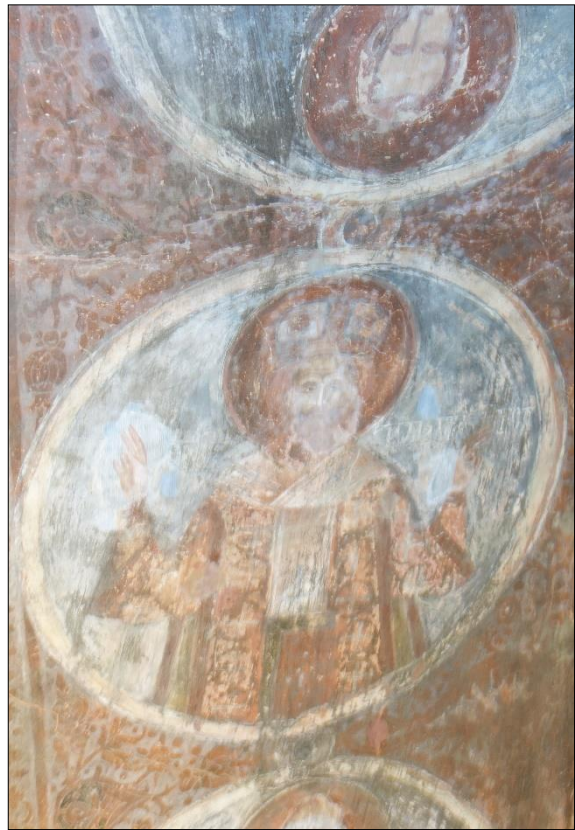


Fig. 8. Sf. Ier. Ioan Gură de Aur. Arcosoliul mormântului lui Nestor Ureche, biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul a mănăstirii Secu, după 1602



Fig. 9. Sf. Vasile cel Mare. Arcosoliul mormântului lui Nestor Ureche, biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul a mănăstirii Secu, după 1602



Fig. 11. Sf. Ioan cel Nou. Arcosoliul mormântului Mitrofanei, biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul a mănăstirii Secu, după 1602



Fig. 10. Sf. Grigore Teologul și papa Silvestru. Arcosoliul mormântului lui Nestor Ureche, biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul a mănăstirii Secu, după 1602



Fig. 12. Sf. Mare Mc. Dimitrie. Arcosoliul mormântului lui Nestor Ureche, biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul a mănăstirii Secu, după 1602

CTITORI AI MĂNĂSTIRII SECU: VORNICUL IONAȘCO MOGÂLDEA ȘI FAMILIA SA

Mihai GICOVEANU*

Cuvinte cheie: mănăstirea Secu, donații, ctitori, boieri, înrudiri

Mots clés : Monastère de Secu, dons, fondateurs, boyards, parents

La 1 octombrie 1604, marele vornic al Țării de Jos, Nestor Ureche, și vornicul de gloate, Ion Mogâldea, dăruiau mănăstirii Secu unul dintre satele care au contribuit la formarea patrimoniului funciar al așezământului monastic. În documentul întocmit cu acest prilej, se arată între altele: „Am binevoit și ne-am nevoit cu cneaghinele și cu copiii noștri, din tot sufletul și cugetul nostru, și cu ajutor de la Dumnezeu, am dat și am miluit sfânta mănăstire a noastră din nou zidită, numită Xeropotam, hramul Sfântului și Slăvitului Prooroc Înainte mergător, botezător al lui Hristos, Ioan și a cinstitei lui tăieri, cu satul Giulești, care este pe râul Râșca, cu amândouă pricaturile și cu loc de moară și de puiă, la râul Râșca, care acest sat, anume Giulești, cu amândouă pricaturile și cu loc de moară și de puiă, pe Râșca, este satul nostru drept și cumpăratură pe banii noștri proprii”¹. Textul de mai sus mai menționează și calitatea de ctitori inițiali ale celor două familii boierești². Precizarea vine în contradicție cu textul pisaniei din 1602, care ni-l prezintă ca fondator al Secului doar pe Nestor Ureche și pe familia sa³.

Ambiguitățile textelor istorice, exprimările eliptice și confuziile sunt întâlnite adesea în documentele medievale. O confirmă și înscrisurile referitoare la donația amintită. De exemplu, la 5 ianuarie 1631, voievodul Moise Movilă a întărit mănăstirii Secu proprietatea asupra satului Giulești, specificând că moșia a fost donată de către Nestor Ureche și Ionașco Mogâldea⁴. După cinci ani, în 1636, se consemna faptul că satul a fost dat doar de Ionașco Mogâldea, ce îl cumpărase în vremea lui Ieremia Movilă⁵. Totodată, „Pomelnicul mănăstirii Secu”, înnoit în 1845, îl amintește ca donator al moșiei doar pe Nestor Ureche⁶.

Ionașco Mogâldea a fost cu siguranță ctitor al mănăstirii Secu. O dovedește și actul din 1636, care precizează că el cumpărase părți din Giulești, de la Ștefan, fiul lui Ioniță Fărâmă, și de la alte rude ale acestuia⁷. Apoi, el este înscris în pomelnicul Secului, printre numeroșii donatori laici. Asocierea lui cu Nestor Ureche, în documentul din 1604, nu era întâmplătoare: cei doi erau cumnați. Soțiile lor, Salomia, respectiv, Mitrofana, erau fiicele lui Ionașco Jora⁸. De aceea, boierii se mai considerau frați, dar nu frați de sânge ci prin înrudire.

* Liceul tehnologic „Ștefan cel Mare”, Vorona, jud. Botoșani.

¹ *DIR*, A, XVII/1 (1601-1605), București, Editura Academiei, 1952, p. 180-181, nr. 257.

² În document, Secu era considerată „sfânta mănăstire a noastră” (*Ibidem*).

³ Mihai Gicoveanu, *Câteva note referitoare la pisania Bisericii „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” de la Mănăstirea Secu*, în „Buletinul informativ al Simpozionului Național «Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei»”, VIII, Piatra-Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2022, p. 66-67.

⁴ *DRH*, A, XX (1629-1631), volum întocmit de I. Caproșu și C. Burac, București, Editura Academiei, 2011, p. 424-425, nr. 410.

⁵ *Ibidem*, XXIII (1635-1636), volum întocmit de L. Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agachi, București, Editura Academiei, 1996 p. 464, nr. 402.

⁶ Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Secu din 1845*, în „Buletinul informativ al Simpozionului Național «Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei»”, III, Piatra-Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2017, p. 205.

⁷ *DRH*, A, XXIII, p. 464, nr. 402.

⁸ Ștefan S. Gorovei, *Înrudirile cronicarului Grigore Ureche*, în *ALIL*, XXIV, 1973, p. 115.

1. Înaintașii

Ionașco Mogâldea s-a născut cu probabilitate în preajma anului 1550. Numele său de familie provine dintr-un cognomen, și ar însemna om scund, care se furișează cu ușurință, cum probabil o fi fost unul dintre înaintașii săi⁹. Era fiul lui Ion Mogâldea și nepot al lui Mogâldea cel Bătrân de la Suceava¹⁰ (**Fig. 1**). Tatăl său a fost unul dintre boierii de încredere ai lui Alexandru Lăpușeanu. Astfel, în septembrie 1552, logofătul Ion Mogâldea se afla lângă viitorul domn, la Bakota pe Nistru, când acesta a depus jurământul de credință față de regele Poloniei¹¹. Era în Sfatul țării și la 22 iunie 1553, cu rangul de vistiernic și cămăraș, în momentul în care Lăpușeanu a reînnoit tratatul cu polonezii¹². Cu aceeași demnitate este menționat și la 5 mai 1554, când i s-au confirmat părți din satele Medveja și Ciumulești, dar și mai mulți robi¹³. Despre unii din cei din urmă se preciza că „i-a dobândit când a mers la oaste în Țara Ungurească”¹⁴. Vistiernicul a fost căsătorit cu Maria, numită și „Mogâldeana”¹⁵, cu care a avut patru copii: Ionașco (Ion), Toader, ajuns pitar¹⁶, Matei, decedat în 1594¹⁷, și Drăghina¹⁸. Probabil a murit înainte de 21 mai 1594, când doar soția sa și-a îngropat unul dintre fiii¹⁹. Este înscris în pomelnicele mănăstirilor Bistrița și Probota²⁰.

2. Cariera și familia

Apartenența la vechile familii boierești și legăturile sale de rudenie nu i-au asigurat lui Ionașcu Mogâldea demnități înalte. Între 1577 și 1582 era diac la curțile voievozilor Petru

⁹ N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei, 1963, p. 325.

¹⁰ Damian P. Bogdan, *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița*, București, 1941, p. 119. Însemnarea marginală din pomelnic precizează: „Aici se pomenește Mogâldea cel Bătrân de la Suceava și fiul său, Ion vistiernic, și mama lui și frații lui. Pomenește doamne sufletul robilor săi: Ioan și soția lui, Maria, și frații săi: Teodor și Matei” (*Ibidem*).

¹¹ *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzachi, II/5, București, 1897, p. 32, nr. XVIII); Th. Holban, *Documente externe (1552-1561)*, în „Studii. Revistă de istorie”, 18, 1965, nr. 3, p. 668. Conform unei însemnări din 1552, se pare că Ion Mogâldea a deținut și demnitatea de clucer (Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *Însemnări necunoscute pe codice și cărți vechi*, în *Retrospecții medievale. În onoare Profesorului emerit Ioan Caproșu*, ediderunt Victor Spinei, Laurențiu Rădvan și Arcadie M. Bodale, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014, p. 237).

¹² Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea* București, Editura Academiei, 1979, p. 177, nr. 84; N. Grigoraș, *Boierii lui Alexandru Lăpușeanu*, în *CI, XIII-XVI, 1937-1940*, nr. 1-2, p. 1-2.

¹³ *DRH*, A, VI (1546-1570), volum întocmit de I. Caproșu, București, Editura Academiei, 2006, p. 268-271, nr. 151. Despre el, vezi la Ștefan S. Gorovei, *Un nou izvor genealogic și prosopografic: pomelnicul Mănăstirii Probota*, în *AP*, X, 2014, 2, p. 299-300.

¹⁴ *DRH*, A, VI, p. 269. Probabil se referea la campania din secuime întreprinsă de moldoveni în septembrie 1553 (Victor Motogna, *Relațiunile dintre Moldova și Ardeal în secolul al XVI-lea*, Dej, 1928, p. 80). Despre țișanii săi, a se vedea și alte documente (*DRH*, A, VI, p. 503, nr. 280, și p. 629, nr. 383).

¹⁵ N. Iorga, *Românismul în trecutul Bucovinei*, București, 1938, p. 382; I. Zugrav, *Biserica „Sfântul Dimitrie” din Suceava*, în *MMS*, XXXII, 1956, 8-9, p. 471.

¹⁶ Damian P. Bogdan, *loc. cit.* Cariera acestuia este practic neștiută. Ne sunt cunoscuți cinci copiii ai lui: Ionașco, numit și Cocriș, Ileana, Alexandra, Andronache și Tomșa (*DRH*, A, XVIII, 1623-1625, volum întocmit de I. Caproșu și V. Constantinov, București, Editura Academiei, 2006 p. 112, nr. 74; XXVI, 1641-1642, volum întocmit de I. Caproșu, București, Editura Academiei, 2003 p. 310, nr. 377). A stăpânit o parte din Miclești, ținutul Orhei (*Ibidem*) și o parte din Antelești, ținutul Suceava (*Ibidem*, VIII, 1585-1592, volum întocmit de I. Caproșu, București, Editura Academiei, 2014, p. 459-460, nr. 355, p. 574-575, nr. 468).

¹⁷ Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 119, nota 124; N. Iorga, *op. cit.*, p. 382; I. Zugrav, *loc. cit.* Un grafitti conține următoarea însemnare: „În luna mai, în 21 zile, a răposat Matei, fiul Mogâldeanei, în anul 7102” (*Ibidem*).

¹⁸ I. Tuducescu, *Păhărnicele Ioniță Cocriș, boier mazel moldovean din secolul XVIII (c. 1710-1782)*, în *Lui Ion Bianu amintire. Din partea foștilor și actualilor funcționari ai Academiei Române la împlinirea a șaizeci de ani*, București, 1916, nr. II, p. 164. *Drăghina nu este consemnată în pomelnice, împreună cu părinții și frații ei.*

¹⁹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 382.

²⁰ Damian P. Bogdan, *loc. cit.*; Ștefan S. Gorovei, *Un nou izvor genealogic și prosopografic: pomelnicul Mănăstirii Probota*, p. 300.

Șchiopul și Iancu Sasul²¹; în 1596-1599 deținea demnitatea de vornic de Covurlui și vornic de poartă²², iar în 1604 era vornic de gloate²³, adică un fel de administrator peste personalul curții domnești. În timpul șederii sale în Țara Românească, la curtea lui Simion Movilă, în 1600-1602, a fost recompensat cu demnitatea de agă²⁴. În această calitate, a asistat ca martor, la 4 decembrie 1600, la vânzarea de către Niaga, soția lui Mitrea vornic, a unei jumătăți din satul Grozăvești lui Dumitrachi Chiriță mare postelnic²⁵. A murit relativ tânăr, după data de 1 octombrie 1604²⁶, dar nu mai târziu de sfârșitul domniei lui Ieremia Movilă (10 iulie 1606), după cum se constată dintr-un act redactat la 20 aprilie 1627²⁷.

A fost căsătorit cu Salomia, fiica lui Ionașco Jora păhărnicele, care mai fusese măritată și cu Ion Veveriță²⁸. Prin acest mariaj, Ionașco Mogâldea s-a înrudit și cu Urecheștii²⁹. A avut trei copii³⁰: un băiat, Grigore, și două fete, Eufrosina sau Zinica, ce s-a însoțit cu Dumitrașco Ștefan, ajuns mare logofăt³¹, și Sultana, măritată de două ori, cu boierii Toader Tâlmaci și Vasile Mihăilescu³².

Grigore Mogâldea, fiul lui Ionașco, a fost pârcălab de Neamț, la sfârșitul veacului al XVI-lea și în primul deceniu al secolului următor³³, până în iulie 1609, când a fost înlocuit cu Vicol³⁴. Probabil a fost căsătorit cu o Ruxanda, așa cum este consemnat în pomelnicul mănăstirii Secu³⁵. Este confundat uneori, cu vărul său omonim, fiu al lui Dumitrașcu Ștefan.

3. Averele

Prin moșteniri, căsătorie, achiziții proprii și donații, Ionașco Mogâldea a intrat în posesia a 15 proprietăți: satele Drăgușeni, Gotești, Mitcăul, Oniceni și Zăvoiieni, părți din Giulești, Iurcești, Pogănești, Măzânești, Petrimănești, Albotești, Mediești, Șoimărești, case și mori la Târgu-Frumos, vii la Cotnari³⁶, răspândite în ținuturile Bacău, Cârlișura, Roman, Suceava și Tigheci. Unele moșii au fost vândute de însuși proprietarul lor. Așa a fost cazul satului Gotești, pe Prut, în ținutul Tigheci, ce a ajuns în posesia lui Vrabie postelnic, în vremea domniei lui Ieremia

²¹ DRH, A, VII (1571-1584), volum întocmit de I. Caproșu, București, Editura Academiei, 2012, p. 239, nr. 191, și p. 444, nr. 237.

²² *Ibidem*, IX (1593-1598), volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Vacaru, Cătălina Chelcu și Sorin Grigoruță, București, Editura Academiei, 2014, p. 226, nr. 154, p. 231, nr. 159, și p. 376, nr. 290; DIR, A, XVI/4 (1591-1600), București, Editura Academiei, 1952, p. 272, nr. 335.

²³ *Ibidem*, XVII/1, p. 180, nr. 257, p. 199, nr. 283.

²⁴ *Ibidem*, p. 26, nr. 39, și, p. 33-34, nr. 50.

²⁵ DRH, B, IX, volum întocmit de Damaschin Mioc et al., București, Editura Academiei, 1975, p. 572, nr. 422.

²⁶ La această dată a dăruit satul Giulești mănăstirii Secu, împreună cu Nestor Ureche (DIR, XVII/1, p. 180-181, nr. 257).

²⁷ DRH, A, XIX (1626-1628), volum întocmit de Haralambie Chrică, București, Editura Academiei, 1969, p. 242, nr. 186.

²⁸ Ștefan S. Gorovei, *Înrudirile cronicarului Grigore Ureche*, p. 115

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XXI, Iași, 1929, p. 49-50, nr. 39.

³¹ DRH, A, XIX, p. 242, nr. 186.

³² *Ibidem*, XXII (1634), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, Editura Academiei, 1974, p. 268-270, nr. 240-241; XXV, p. 398-400, nr. 390-391.

³³ *Ibidem*, IX, p. 309, nr. 231, p. 317, nr. 239, p. 323, nr. 246, p. 330, nr. 251, p. 341, nr. 259, p. 344, nr. 261, p. 357, nr. 274; DIR, A, XVII/2 (1606-1610), București, Editura Academiei, 1953, p. 192, nr. 225, p. 209, nr. 277, p. 215, nr. 285, p. 217, nr. 287, p. 236, nr. 309.

³⁴ *Ibidem*, p. 236, nr. 309, p. 240, nr. 311.

³⁵ Costin Clit, *op. cit.*, p. 211.

³⁶ DRH, A, XIX, p. 242, nr. 186; XXIV (1637-1638) volum întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, Editura Academiei, 1998, p. 324, nr. 330; XXV (1639-1640), volum întocmit de Nistor Ciocan, Dumitru Agache, Georgeta Ignat și Marius Chelcu, București, Editura Academiei, 2003, p. 93, nr. 93, p. 122, nr. 109; XXVI, p. 361-362; DIR, A, XVI/4, p. 272, nr. 335; XVII/1, p. 51, nr. 77, p. 180-181, nr. 257, p. 202-203, nr. 289; XVII/2, p. 256, nr. 332

Movilă³⁷. Alte moșii au fost date ca zestre copiilor săi, în timpul vieții lui. Astfel, Zinica, căsătorită cu Dumitrașco Ștefan, a primit o parte din siliștea Iurcești și o jumătate din satul Pogănești, satul Mitcău și podgorii la Cotnari, așa cum se precizează într-un catastif din 1627³⁸ și în acte ulterioare³⁹. O parte din proprietăți au intrat în posesia Sultanei și ale lui Grigore. Deși probabil donațiile acordate copiilor săi au fost clare, n-au lipsit neînțelegerile între urmașii vornicului, care au apelat între 1637 și 1642 la medierea domniei⁴⁰.

Două proprietăți au fost donate de către Ionașco Mogâldea mănăstirii Secu. Despre satul Giulești, dat în 1604, am amintit deja. La 17 octombrie 1599, vornicul a fost înzestrat de către domnie cu o moșie în hotarul Târgului Frumos, pe care se găseau o casă, o moară, diferite anexe, un iaz și loc un de țarină⁴¹. După 1601, Mogâldea a hărăzit aceste bunuri mănăstirii Secu, însă doar după moartea sa⁴². În deceniul al doilea al veacului al XVII-lea, această donație nu a mai fost recunoscută de autoritățile locale din Tg. Frumos. În aceste condiții, după verificarea documentelor, Radu voievod a poruncit șoltuzului și pârgarilor din centrul urban amintit să respecte drepturile de proprietate ale monahilor⁴³.

Ionașcu Mogâldea a făcut donații și la mănăstirea Pângărați doar așa se poate explica includerea familiei sale în pomelnicul acestui așezământ monastic⁴⁴.

4. Posteritatea

Cel care a perpetuat numele de familie al lui Ionașco Mogâldea a fost fiul său, Grigore. Este amintit destul de rar în documente, mai ales ca martor. Într-o astfel de postură apare în acte referitoare la satele Ungheni, Negoești și Săoani⁴⁵, la începutul veacului al XVII-lea. În aceeași perioadă s-a judecat cu Tofan Sechil, pentru recunoașterea proprietății familiei sale asupra unor țigani cumpărați de la Dinga pârcaș⁴⁶. A avut un băiat, Neculai, și trei fete: Măricuța, măritată prima oară cu Pavel, vornic de gloate, apoi cu Vasile Romășcel⁴⁷, Nastasia, căsătorită cu Ionașcu Rusul, mare logofăt⁴⁸, alta, căsătorită cu pitarul Vasile Caraiman⁴⁹.

Neculai Mogâldea, fiul lui Grigore Mogâldea, s-a evidențiat în ultimul an al domniei lui Vasile Lupu, când s-a ridicat împotriva voievodului Moldovei și l-a sprijinit pe vărul său, Gheorghe Ștefan, să preia conducerea țării⁵⁰. Noul domn l-a recompensat cu dregătoria de mare paharnic⁵¹. A fost căsătorit de două ori: prima oară cu Alexandra, a doua oară cu Grozava⁵². A

³⁷ *Ibidem*, XVII/2, p. 256, nr. 332.

³⁸ *DRH*, A, XIX, p. 242, nr. 186.

³⁹ *Ibidem*, XXV, p. 122, nr. 109.

⁴⁰ *Ibidem*, XXIV, p. 324, nr. 330; XXV, p. 93, nr. 93, p. 122, nr. 109; XXVI, p. 361-362, nr. 420.

⁴¹ *DIR*, A, XVI/4, p. 272, nr. 335, A se vedea și *Ibidem*, XVII/1, p. 21, nr. 30, p. 26, nr. 39, p. 33, nr. 50.

⁴² *Ibidem*, XVII/2, p. 56, nr. 58.

⁴³ *Ibidem*, XVII/4, p. 100-101, nr. 139.

⁴⁴ Petronel Zahariuc, *Pomelnicul Mănăstirii Pângărați*, în *SMIM*, XXXVIII, 2020, p. 141. Despre donațiile la Secu, vezi studiul nostru.

⁴⁵ *DIR*, A, XVII/3(1611-1615), București, Editura Academiei, 1954, p. 123, nr. 148, p. 187, nr. 285, p. 226, nr. 331.

⁴⁶ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, XX, Iași, 1928, p. 233, nr. 195.

⁴⁷ *DRH*, A, XXVIII, (1645-1646), volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, Editura Academiei, 2006, p. 27, nr. 33; Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, V, Iași 1908, p. 30, nr. XVIII.

⁴⁸ *Ibidem*, IV, Iași, 1908, p. 246-249, nr. CCXXIV-CCXXV.

⁴⁹ *DRH*, A, XXV, p. 93, nr. 93, p. 122, nr. 109.

⁵⁰ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*. Ediție critică de P.P. Panaitescu, București, 1944, p. 136, 141 și 158. Despre cariera lui, a se vedea N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, Editura enciclopedică română, 1971, p. 417-418.

⁵¹ Despre activitatea sa, vezi la Petronel Zahariuc, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod (1653-1658)*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2003, p. 429-430.

avut șapte copii⁵³.

Într-o scrisoare întocmită în primii ani de la începutul veacului al XVII-lea, un anume Ionașco, zis și Cocrișel, aflat în prizonierat în Transilvania, scria părinților săi adoptivi, Spiridon și Constanda, și „părintelui” său, vornicul Mogâldea, descriindu-le condițiile grele de temniță. Totodată, îi implora să-l aducă acasă. „Deci iară mă rog domniilor voastre să nu mă zăboviți aici, ce să mă scoteți, măcar numai d-aș presi cu trupul, încă să ies în țară, că io mor de dorul vostru. Și îmbătrânesc și am făcut o barbă până în brâu. Și să afle aiastă scrisore a mè sănătoș pre domnevoastră, o Gospodî amin”⁵⁴.

Câteva expresii din conținutul scrisorii („nepotu de frate și fecioru de soflet giurat în beserecă”, „fecior Mogâldei”, „părinteliu miu Mogâldei vornicolui”), asociate cu alte documente istorice⁵⁵, ne demonstrează că Ionașco Cocriș (Cocrișel) era fiul lui Toader pitarul, fratele lui Ionașco Mogâldea, deci nepotul acestuia din urmă⁵⁶. Din Ionașcu Cocriș s-a întemeiat o nouă familie, din care s-au ridicat boieri mici în veacurile XVII-XVIII⁵⁷.

În momentul începerii bisericii de la Secu, Nestor Ureche a beneficiat de sprijinul moral și material al lui Ionașco Mogâldea; erau doar cumnați. Expresia „mănăstirea noastră”, inserată în actul din 1604, nu era doar o figură de stil. Exprima și o stare de fapt, un efort ctitoricesc, care nefiind la fel de consistent ca al celui alt donator n-a mai fost înscris în pisanie. Ca și alți boieri ai vremii sale, Ionașcu Mogâldea a slujit peste trei decenii, sub mai mulți domni moldoveni: Petru Șchiopul, Iancu Sasul și Ieremia Movilă. Probabil că nu a fost de ajuns de abil pentru a profita de conjuncturile politice, cu scopul de a accede în demnități înalte.

FONDATEURS DU MONASTERE SECU: GOUVERNEUR IONAȘCO MOGALDEA ET SA FAMILLE

(Résumé)

Parmi les boyards fondateurs qui se sont distingués au XVIIe siècle se trouve Ionașco Mogâldea. Il est issu d'une vieille famille dont les origines remontent à l'époque d'Etienne le Grand. Par la parenté et les achats fonciers, il réussit à se constituer un patrimoine foncier appréciable. Parmi ses descendants, Neculai Mogâldea, fils de Grigore Mogâldea, se distingue sous le règne de Gheorghe Ștefan. Grâce à des mariages, cette famille s'est installée principalement dans le sud du pays.

⁵² Ștefan S. Gorovei, *Înrudirile cronicarului Grigore Ureche*, p. 120.

⁵³ *Ibidem*, p. 123.

⁵⁴ N. Iorga, *Scrisori de boieri*, ediția a II-a, București, 1925, p. 45.

⁵⁵ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, , V, p. 316, nr. CCXXIV; XXI, p. 75, nr. 64; T. Codrescu, *Uricariul*, XI, Iași, 1889, p. 281-282. I. Tuducescu, *loc. cit.*

⁵⁶ Cu prilejul rezolvării litigiului de hotar cu mănăstirea Probota, stăpânitoare a satului Săvești, împreună cu Ionașco Mogâldea era prezent la măsurători și Ionașco Cocriș, în calitate de coproprietar la Șoimărești și Zăvoieni, ceea ce ar însemna că o parte din aceste sate i-au aparținut lui Ion vistiernic, tatăl, respectiv bunicul, celor doi (*DIR*, XVII/1, p. 202-203, nr. 289).

⁵⁷ I. Tuducescu, *op. cit.*, p. 147-167.

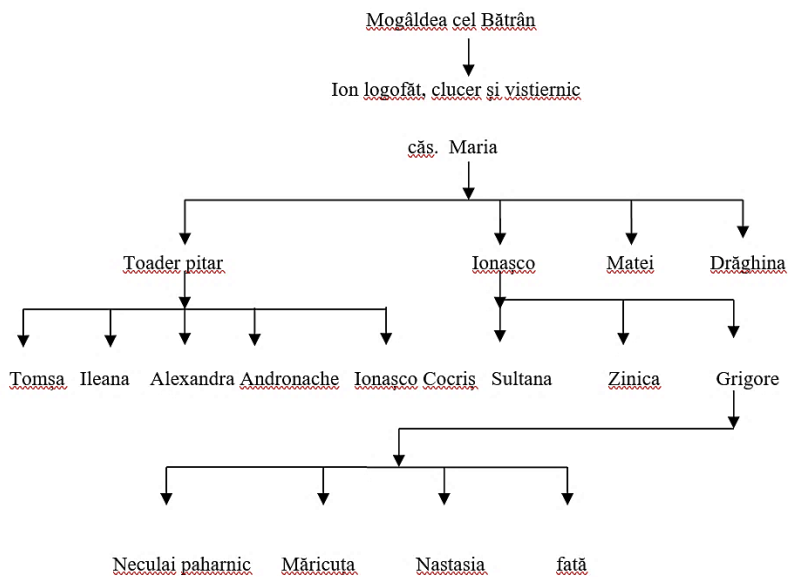


Fig. 1. Spița genealogică a familiei lui Ionașco Mogâldea



Fig. 2. Piatra de mormânt a lui Matei Mogâldea

(Apud G. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacul al XVI-lea*, București, 1928, p. 333)



Fig. 3. Piatra de mormânt a lui Vasile Mogâldea, fiul lui Neculai Mogâldea

(Apud *Inscripțiile medievale ale României, I (1395-1800)*, București, Editura Academiei, 1965, p. 532)

„VOLINTIRI”, TÂLHARI ȘI HAIDUCI ÎN MOLDOVA LA 1821. LUPTELE DE LA MĂNĂSTIREA SECU

Daniel DIEACONU*

Cuvinte cheie: Eteria, voluntari, haiduci, tâlhari, mănăstire, greci, evrei

Keywords: Eteria, volunteers, outlaws, robbers, monastery, Greeks, Jews

Anul 1821 a fost anul „Zaverii”, cum au numit-o țărani, unul de mare fervoare politico-militară, fiind implicate și alte forțe decât cele obișnuite – ruse, turce și austriece – aflate într-un nesfârșit război. Tudor Vladimirescu ridică „Adunarea Norodului” alături de foștii săi tovarăși voluntari în armata rusă - pandurii. Grecii veniți din Rusia se alătură grecilor din Principate, arnăuții de la curtea domnească și numeroși voluntari moldoveni se alătură Eteriei. Generalul Ipsilanti, eforul Eteriei, „credul, jalnic” și slab comandant, nu și-a putut instrui armata spre o acțiune unitară și de limitare a jafurilor; Tudor, spre deosebire, a reușit să-și instruiască bine trupele și a încercat să stăvilească acțiunile de jaf, uneori și cu metode dure, însă era greu să stăpânești pe țăranul ce luase arma-n mână și nu putea uita împilarea ciocoiului sau a boierului¹. În lupte au fost angrenați mai mulți căpitani vestiți de haiduci, români sau balcanici, precum românul Iancu Jianu, sârbii Hagi Prodan, Ghiță Haiducul, bulgarul Stoian Inge sau grecul Iordache Olimpiotul. Dar la 1821, era greu să desparți în tabere diferite pe luptătorii pentru eliberare națională, pe cei ce loveau în asupritorii sârmanilor sau pe cei care jefuiau fără „omenire”. Mentalul colectiv i-a absolvit de păcate pe cei considerați „haiduci”, iar unii dintre ei au fost așezați în panteonul eroilor naționali.

Contextul politic pentru mișcări naționale și sociale părea favorabil. Este ceea ce credea și Tudor. Rusia părea înclinată spre război împotriva turcilor, așa cum fusese de multe zeci de ani, se ridicase împotriva turcilor și Ali-pașa din Ianina. În Țările Române ale Moldovei și Valahiei regimul era detestat de întreaga societate, dar cei care sufereau erau tot țăranii, după cum aflăm din „Obșteasca tânguire”: „De șase ani tiranul Caragea alt nu a lăsat bieților patrioți țărani decât numai ticăloasele suflete din trupurile dosădite de necazuri”².

Ultimul domn fanariot al Țării Românești, Alexandru Șuțu, venea și el la București cu 80 de rude, o suită de 800 de persoane și o gardă puternică de arnăuți, văzuți cu toții ca spoliatori. Nu e de mirare că s-au întetit fugile de pe moșii, haiducia sau răskoalele, precum cele ale pandurilor³ sau ale tătărășenilor din Moldova la 1820, când domnul Scarlat Callimachi „au poruncit arnăuților să împuși în norod”⁴. Și arnăuții avuseseră o tentativă de „rebelie” la 1818 sub conducerea lui Iordache Olimpiotul, iar, în 1819, 40 de arnăuți sub conducerea lui Milko Petrovici, fratele lui Haiduc Velcu, s-au închis mai bine de o lună în mănăstirea Sinaia în semn de protest împotriva concedierii⁵.

* Centrul de Cercetare pentru Dezvoltare Regională și Integrare Europeană al Universității din București.

¹ *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu - Documente externe*, Vasile Arimia coord., București, Editura Academiei RSR, 1980, p. 214; *Documente privind Istoria României (DIR) - Răscoala de la 1821. Documente interne*, vol. III, București, Editura Academiei RPR, 1960, p. 549; *Documente privind Istoria României (DIR). Răscoala de la 1821. Izvoare narrative*, vol. V, red. responsabil Andrei Oțetea, București, Editura Academiei RPR, 1962, pp. 273, 283-284.

² *DIR, Răscoala de la 1821. Izvoare narrative*, vol. V, p. 531.

³ Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, coord. Dan Berindei, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 23.

⁴ Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Iași, 1975, pp. 32-33.

⁵ Sava Iancovici, *Revolta unor arnăuți în 1819*, în „Studii și Articole de Istorie” (SAI), (V), 1963, pp. 447-459

În Moldova, venirea eteriștilor dinspre Rusia a însemnat instaurarea unor vremuri tulburi. Eteriștii din Moldova și Valahia au încercat să pregătească terenul pentru plănuita lor venire cu sprijinul celor doi domnitori fanarioți, arnăuții și căpitaniii lor au fost împărțiți pe județe sub pretextul întăririi puterilor pentru prinderea tâlharilor⁶. La sosirea eteriștilor, cei care au avut de suferit au fost turcii și evreii. Jafurile eteriștilor s-au transformat în adevărate atrocități. Liprandi scria că „i-au întrecut în grozăvii chiar și pe turci”, cei mai aprigi fiind Duca și Caravia, ultimul numit fiind autorul unor barbarii la Galați, unde au fost înecate familiile turcilor trăitori în acest oraș⁷. Conform lui C. D. Aricescu, Caravia s-a remarcat prin beții, hoții și a strâns sume mari de bani, dar după măcelărirea turcilor la Galați a fost ridicat în grad⁸.

La LARGU și Moligelu, Poiana Teiului de astăzi, în ținutul Neamțului, „volintirii” (greci, albanezi, români) i-au tăiat cu securile pe turci și evrei pe catargele de pe malul Bistriței. Jafurile eteriștilor s-au transformat în adevărate atrocități. Locuitorii satelor, țărani sau robi „țigani” din multe ținuturi, au profitat de conjunctură și au atacat pe boieri, arendași, mănăstiri⁹. Boierilor și negustorilor din Moldova (și în special din Iași) li s-au cerut de către eteriști bani, dar fiind considerate contribuțiile neîndestulătoare au fost prădate hanuri, dughene, chiar și case, sub pretextul că ar căuta arme și cai¹⁰. Menționăm cazurile de la Urziceni, unde clăcașii au luat bunurile adunate de arendaș, pe plaiul Slănic, Buzău, locuitorii au jefuit pe niște arendași evrei, păgubindu-i de 11.727 taleri; la Epureni (Fălciu), locuitorii au atacat pe banul Dumitrache Iamandi¹¹, robii țigani de la mănăstirea Slatina au jefuit averea mănăstirii cât și a boierilor care și-au lăsat aici lăzi cu lucruri în păstrare, la mănăstirea Nucetul, țărani și robii țigani au „năvălit în această răzvrătire în pădurea mănăstirii”¹².

Stoian Inge, cunoscut ca vestit haiduc bulgar, s-a stabilit la Iași, unde era arnăut al curții domnești și – la 23 aprilie 1821 – „s-au făcut bașa piste câțiva volintiri, fățăș au prădat averea numitului Mehmet”¹³.

Boierii moldoveni erau nemulțumiți de „guvernarea eteristă” și acest fapt este confirmat și de un memoriu adresat lui Metternich: „toți tâlharii de arnăuți coprinzând și stăpânind în scurt mai toate județele țării și cele dimprejurul orașului, sate, nu numai toate mănăstirile și bisericile țării le-au jefuit și pe tăi i-au despuet, i-au împărășiat, i-au zdruncinat”¹⁴.

Boierul Ion Otetelișanu scrie despre atacul pandurilor împotriva boierilor de la Benești. Țărani din oastea lui Tudor nu i-au putut ierta pe boierii „cruzi”. Ion Otetelișanu arăta că oastea lui Tudor era o „adunătură mai mult de străini, sârbi și arnăuți și cei mai mulți dintre ei cei mai stricați și fără caracter; apoi au fumuri în cap că adecă fiecare dintre ei este deopotrivă cu Tudor. Precum vedeți Iova și Ienciu nesocotiseră pe Hagi Prodan, deși acesta avea la Tudor mare valoare”¹⁵. Kreuchely raporta la 29 martie 1821, că deja de la 20 martie Iordache și Ghencea se aflau la București, iar orașul era plin de „albanezi și de oameni îmbrăcați după maniera albaneză precum și

⁶ *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, s.n., II, coord. Paul Cernovodeanu, Editura Academiei, București, 2005, p. 294 - notele lui I. P. Liprandi.

⁷ *DIR, Răscoala de la 1821*, vol. V, p. 283.

⁸ Constantin D. Aricescu, *Istoria revoluției române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 68.

⁹ Daniel Dieaconu, *Evreii din Moldova de nord de la primele așezări până la 1938 cu o privire specială asupra județului Neamț*, București, Editura Universitară, p. 76-77.

¹⁰ Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, p. 40.

¹¹ *DIR, Răscoala de la 1821*, vol. III, Documente interne, p. 164, 165.

¹² *Ibidem*, p. 249.

¹³ *Ibidem*, p. 342-343.

¹⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 159.

¹⁵ *Ibidem*, vol. V, p. 577.

alți oameni înarmați cu arme de toate speciile; (...) la sate însă au fost destule și se pretinde că mulți boieri și negustori fuseseră jefuiți și maltratați în drum spre Brașov”¹⁶.

Gheorghe Cârjaliul, care fusese în banda lui Bujor, s-a alăturat cauzei lui Tudor Vladimirescu. A jefuit pe unii dintre boierii olteni, după cum arăta lui Tudor căpitanul Ion Dârzeanu, considerându-l „jăfuiitor”. Nu trebuie să-l confundăm pe acest haiduc din Țările Românești cu celebrul Cârjaliul, răzvrătitul care a devastat Tesalia și împrejurimile Olimpului. Banda pe care o conducea acesta se numea a „cârjaliilor”. Ofițerul eterist I. P. Liprandi își amintea că în detașamentul său format din 1.200 de oameni, în mare parte tâlhari, erau unii care și-au adăugat numelui porecla „cârjaliul”, cu mare rezonanță în epocă, fiind printre ei unii care chiar luptaseră în banda olimpiotă. Căpitanul Gheorghe Cârjaliul era cunoscut pentru curajul său neobișnuit; după risipirea bandei din Grecia și-a aflat scăparea la nord de Dunăre. Pe Gheorghe Cârjaliul l-a cunoscut marele scriitor rus Pușkin (care se afla la acea vreme exilat la Chișinău) care l-a eternizat, închinându-i un poem pe care l-a tradus pentru români Costache Negruzzi, iar Mihail Kogălniceanu relatează călătoria lui Demidoff, cu fragmentele despre vestitul haiduc¹⁷.

Haiduci de seamă ai timpului au fost parte activă a evenimentelor: Iancu Jianu, Ghiță Haiducul, Gheorghe Cârjaliul, Iordache Olimpiotul, Nicolae Grozea, Constantin Grecu, Gheorghita Gheorghelaș. Iancu Jianu este trimis ca diplomat la Mehmet Selim, pașa din Silistra, care-l întemnițează din aprilie până în august. Căpitanul Iordache Olimpiotul era originar, după cum ne spune și numele, dintr-un mic sat din zona muntelui Olimp, a fost și el în banda „cârjaliilor”, iar atunci când turcii au intervenit în forță, și-a aflat scăparea în Serbia, alăturându-se lui Haiduc Velcu, altă figură proeminentă a haiduciei dunărene. După înfrângerea răscoalei sârbe a trecut iar în Țara Românească¹⁸.

În iulie, detașamentele turcești Țara Românească a căzut sub turci și mulți dintre căpitani eteriști au trecut în Ardeal sau în Moldova, printre ei și Iordache Olimpiotul. Ghiță rezista în munții Mehedințului cu vreo 1.000 de oameni. La 26 iulie 1821, 200 de turci au ieșit din Cerneți și au înnoptat în sate. Ghiță Haiducul a prins 50 de turci vii și a omorât 20, răspândind groaza printre aceștia. În septembrie, Ghiță și Papa Vladimirescu sunt prinși și trimiși la Istanbul, unde-și află sfârșitul, turcii trăgându-i în țepe pe căpitani eteriști sau panduri și ridicându-le lângă ziduri¹⁹.

În Moldova, parte dintre țărani sau robi țigani se ridică împotriva boierilor și a arendașilor; sunt consemnate jafuri la Buhuși, Ruginoasa, Cucuteni, Budilata, Trifești, Corni și Tatomirești²⁰.

În aprilie, ispravnicul de Neamț, Sturdza, îi îndeamnă pe locuitorii ținutului să se ridice împotriva eteriștilor, căci aceștia au făcut „jacuri și cruzimi” și „au spart târguri și sate”²¹. Mitropolitul Veniamin Costache descria Moldova condusă de Penedeca astfel: „Câmpii cu necuprinse de ochi întindere erau plini de norod cerul având acoperământ și așternut numai pământul. Șiruri necurmăte pe drumuri și bărbați și femei cu copii în brațe îmbulzindu-se, năvălea la scăpare. Codrii cei mai adânci gemeau de norod rătăcit”²².

După intrarea lui Ipsilanti în Țara Românească, jafurile s-au întezit. Iordache Olimpiotul jefuia mănăstirea Argeș, Ghiță Haiducul prăda în Dolj; în Muscel fusese ridicat ispravnic de către Iordache Olimpiotul clucerul C. Eliadi, la origine albanez. Și acesta jefuia împreună cu căpitanul de

¹⁶ *Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, p. 152.

¹⁷ Gheorghe Bevizconi, *Despre haiduci*, București, 1947, p. 14.

¹⁸ *Documente privind istoria României - Răscoala de la 1821*, vol. V, p. 329, 414, 480.

¹⁹ *Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, pp. 378-379. Sava Iancovici, *Cine este Ghiță Haiducul de la 1821?*, în SAI, XI, 1968, pp. 211-220.

²⁰ *DIR, Răscoala de la 1821*, vol. III, *Documente interne*, p. 351, 357.

²¹ *Ibidem*, vol. II, p. 116.

²² Vasile Vasilache, *Mitropolitul Veniamin Costache, Mănăstirea Neamț*, 1941, p. 134.

arnăuți Ciontolac²³. Tudor nu a putut stăvili ura pandurilor împotriva „lipitorilor satului” și s-au petrecut multe acte de jaf și de răzbunare. Execuția lui Iova și Ienciu Turculeț, puși de Iordache Olimpiotul să prade, sporește ura căpitanilor de arnăuți apropiați Eteriei²⁴.

Intrigile din cadrul Eteriei au fost multe și Ipsilanti nu reușea să gestioneze situația, mai ales după scăderea moralului în urma dezavuării ruse, care îl face și pe Tudor să vizeze retragerea spre mânăstirile oltene, unde avea provizii și arme și unde ar fi putut rezista până ar fi putut obține condiții de pace favorabile²⁵. Tudor a încercat să rupă aripa eteristă din armata sa, executând o parte dintre căpitani, printre ei și pe tânărul Ioniță Urdăreanu, iubit de panduri, care a fost spânzurat. Pierde sprijinul lui Dimitrie Macedonschi și Hagi Prodan care-l acuză de înțelegere cu turcii la instigarea lui Iordache. În urma conflictului, cei doi căpitani, Macedonschi și Prodan, au reușit să-l îndepărteze pe Tudor de lagărul pandurilor, de cei apropiați lui care au fost sloboziți la casele lor, înlocuindu-i cu 300 de sârbi. Dimitrie Macedonschi devenea comandantul pandurilor dacă îl îndepărta pe Tudor, iar Iordache îi dorea chiar moartea. Tudor este arestat și trimis spre judecata Divanului Țării, dar în fapt, cu viclenie ajunge în fața lui Ipsilanti și este judecat după codul eterist, deși nu făcea parte din această societate²⁶. Condamnat la moarte, interogat și chinuit, arată un curaj deosebit. Iertat într-o primă fază, este apoi împușcat, tăiat bucăți și aruncat în Dâmbovița. Zelosul criminal este Caravia²⁷.

La 18 mai 1821, turcii erau la București, apostazia și mavroforii care se pregăteau să fugă au fost prinși și omorâți iar capetele lor au fost ridicate în țepe înalte pe la capurile podurilor drept pildă²⁸. În ciuda vitejiei tinerilor mavrofori și a pandurilor, la 7 iunie turcii înving la Drăgășani. Armata lui Tudor, ce intrase sub comanda lui Macedonschi în Eterie, se dezagregase. Amintim rezistența fără succes a lui Pavel Macedonschi la Slobozia și a lui Ghiță Haiducul care, după cum s-a mai precizat, se retrăsese în munți²⁹.

După episodul de la Drăgășani, Iordache Olimpiotul se retrage spre Cozia, dar cei 600 de oameni ai săi sunt o adunătură pe care nu o poate controla și trece în Transilvania austriacă prin Turnu Roșu. Dă o proclamație și vestea despre fuga lui face ca mulțime de oameni să aleagă același drum. Arnăuții călări îi jefuiau pe cei pedestri și mai slabi, iar creșterea apelor Oltului a făcut alte numeroase victime. Preotul sârb Vasile, care recrutase la București arnăuți pentru Eterie, fuge în Austria, dar este extrădat. Predat turcilor la vamă, se repede asupra lor cu pumnalul și cu sabia și omoară 11 turci până ce este ucis de la depărtare cu pistoalele³⁰. Generalul Cantacuzino luptă cu turcii la Buzău, dar trupele sale sunt măcelărite, scăpând doar 17 oameni care s-au ascuns în păduri. Turcii au călcat schitul Găvana și au tăiat pe paharnicul Costache Hrisosculean, pe 2 țigani, pe iconom și au luat „calabalăcurile băjenarilor”³¹. Arnăuții care au ajuns primii în Moldova, la 15 iunie 1821, au jefuit biserica Sf. Sava și cele mai înstărite case din Iași³². Conform mărturiilor vremii, turcii când au ajuns la Iași s-au purtat mai bine cu localnicii decât eteriștii, dar fără cruțare față de „volintiri”³³.

²³ *DIR, Răscoala de la 1821*, vol. V, p. 81.

²⁴ *Ibidem*, p. 273.

²⁵ Academia Română, *Istoria Românilor*, coord. Dan Berindei Editura Enciclopedică, vol. VII, tom I, București, 2003, p. 27.

²⁶ *DIR, Răscoala de la 1821*, vol. V, p. 300-302.

²⁷ *Ibidem*, p. 302; Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, p. 45.

²⁸ Ion Dârzeanu, *Revoluțiunea de la 1821*, în *DIR, Răscoala de la 1821*, vol. V, p. 77.

²⁹ Academia Română, *Istoria Românilor*, p. 45; *Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, p. 378-379.

³⁰ *DIR, Răscoala de la 1821*, vol. V, p. 321, 328.

³¹ *Ibidem*, p. 89.

³² *Ibidem*, vol. IV, p. 199.

³³ *Ibidem*, vol. V, p. 328.

La 18 iunie se dă bătălia de la Sculeni, eteriștii fiind învinși; mulți dintre ei s-au aruncat în apele Prutului³⁴.

Iordache Olimpiotul ajunge cu 900 de oameni la Dorna. Bulucbașa Stoico și Gheorghe Cârjaliul cer bani pentru a împărți oamenilor și datorită tergiversărilor 300 de oameni trec în Austria. S-au dat lupte la mănăstirea Slatina la 18 iulie, în afara zidurilor și apoi în biserică, iar când turcii au dat foc, eteriștii au fugit. Țiganiii au profitat și au jefuit mănăstirea, luând și niște lăzi ale postelnicului Vârnav, pârându-l pe arhimandrit că a fost cu eteriștii și că i-a nedreptățit. Surprinși de turci pe când se deplasau spre granița cu Austria, eteriștii se baricadează în spatele zidurilor de la mănăstirea Secu. O parte dintre călugării de Neamț și de la Secu, în număr de vreo 200, puși în fața iminenței unor măsuri represive ale turcilor fug în Basarabia. La Secu, Iordache și Farmache conduc rezistența celor 350 de eteriști. Turcii au aruncat dopuri de călți care au ajuns în niște stof ce se afla în curtea mănăstirii și incendiul s-a extins repede, cuprinzând și turnul în care se aflau Iordache și încă șapte oameni. Ia foc și scara și acoperișul și cei opt mor arși; lui Iordache îi arse partea superioară a capului, partea stângă a pieptului și un picior³⁵. Moare la 49 de ani; după un scriitor anonim grec a fost un adevărat Leonidas, ce văzând că tovarășii săi vor să se înțeleagă cu turcii, se aruncă în aer cu toată odaia cu muniții³⁶.

Căpitanul Farmache rezistă încă 14 zile, apoi încearcă tratative prin consulul prusac Wolf, care garantează capitularea. Sunt dezarmați, dar nu se respectă condițiile. Luptă cu mâinile goale și sunt omorâți 40 de turci; dintre eteriști sunt uciși 330, 18 sunt luați prizonieri și trimiși în fiare la Istanbul, unde sunt uciși în chinuri groaznice. La 12 septembrie, mănăstirea Secu a fost cucerită de turci și jefuită, atât de averea ei proprie, cât și de multele lucruri depozitate aici de familii boierești³⁷.

Câțiva eteriști reușesc să fugă spre granița cu Ardealul și ajung la poale de Ceahlău, baricadându-se în spatele zidurilor de la mănăstirea fortificată Pionul sau Palatul Cnejilor, cum îi ziceau sătenii. Turcii adună din sat lemne, smoală și călți, folosind aceeași tactică precum la mănăstirea Secu. Dopurile de călți sunt foarte eficiente și, sufocându-se cu fum, eteriștii aleg o moarte eroică și ies din biserică la o confruntare deschisă. Sunt însă împușcați de la depărtare. Pisania din pridvorul bisericii, scrisă în 1822, astăzi în satul Schit, comuna Ceahlău, povestește evenimentele și reparațiile ce au urmat, făcute de „cneazul” Gheorghe Cantacuzino³⁸.

Sfârșitul nefast al „Zaverei” a însemnat năruirea unor speranțe ale unor țărani ce-au crezut în „domnul Tudor” și Adunarea Norodului. Anul 1821 a fost unul în care s-au întreprins fapte mărețe și eroice, dar și fapte josnice, în care orgoliile, dragostea de bani, indisciplina, lipsa de pregătire militară au făcut ca cele două mișcări de răscoală să n-aibă o acțiune unitară și să nu reușească în îndeplinirea scopurilor nobile inițial propuse. Dincolo de densitatea evenimentelor politice, militare, diplomatice, anul 1821 a însemnat o perioadă în care tâlhăria a cunoscut o desfășurare cum n-a mai fost de pe timpul campaniilor lui Mihai Viteazul. Prădau arnăuții, prădau pandurii, sârbii și alți balcanici, prădau românii încadrați ca „volintiri” sau cei care și-au făcut cete profitând de instabilitatea autorității centrale, prădau turcii. Au fost prădați boieri și negustori, au fost prădate târguri și orașe și sate, cum spunea o cronică amintită anterior, „fără omenire”. Jefuiau țărani pe boieri și arendași, jefuiau robii țigani pe stăpânii, fie ei boieri, fie mănăstiri. Eteriștii au căpătat numele de „dărâmători ai altarelor” și nu puține au fost bisericile și mănăstirile jefuite, între

³⁴ *Ibidem*, vol. IV, p. 199.

³⁵ *Ibidem*, vol. V, p. 102.

³⁶ *Ibidem*, vol. IV, p. 241.

³⁷ *Ibidem*, vol. V, p. 331-334.

³⁸ Daniel Dieaconu, Andrei Fabian, Viorel Nicolau, *Mănăstirea Pionul și Palatul cnejilor Cantacuzini de la poalele Ceahlăului, Piatra-Neamț*, Editura Cetatea Doamnei, 2009, p. 71-72.

ele și unele nemțene, cel mai mult având de suferit mănăstirea Secu, devenită loc istoric într-o epopee eroică a luptei grecilor pentru emancipare națională.

*„VOLINTIRI”, THUGS AND OUTLAWS IN MOLDOVA IN 1821.
THE FIGHTS AT SECU MONASTERY*

(Abstract)

The year 1821 was the year of „Zavera”, the uprising of Tudor Vladimirescu warriors („pandurii”) and the increasing actions of Eteria on Romanian territory, supported by Romanian volunteers and other Balkans, ended with the harsh repression measures of the Turks. In Moldova, the entry of the etherists led by Alexandru Ipsilanti, meant the looting of Turks and Jews and some Romanian merchants and boyars. Some of the notorious outlaws of the time joined Eteria or Tudor's troops („pandurii”), likewise, many robbers entered the gathered armies, who wanted to take advantage of the period of political and administrative instability. The monasteries did not escape looting, many of the monks fleeing to Bessarabia territory for fear of the Greeks and Turks. A bloody episode of 1821 took place at the Secu Monastery: the heroic resistance of the etherists led by Farmache and Iordache the Olympian against the Turkish repression, the battles in the Bistrița valley and at the „Pionul” Monastery.

DESPRE APARTENENȚA POLITICĂ A LUI ANDRONIC POPOVICI

Ion GUMENĂ*

Cuvinte cheie: *Andronic Popovici, filorus, panortodox, secularizare*

Keywords: *Andronic Popovici, philorus, panorthodox, secularization*

Personalitatea complexă a lui Andronic Popovici, starețul și arhimandritul lăcașului monahal de la Chițcani, este marcată și de polemica orientării „filoruse” și „românofobe”. În abordarea tematicii s-a pornit de la încadrarea arhimandritului de la Noul Neamț ca fiind, în primul rând, un *panortodox* și un pan sau *filopaisianist*, iar orientarea și partinitatea acestuia ca filorus sau filoromân sau viceversa, de rusofob sau românofob, lăsând-o să decurgă din analiza izvoarelor cercetate.

L-am descris fără ezitare pe duhovnicul Andronic drept „panortodox”, datorită biografiei sale¹ binecunoscută. Astfel, este de la sine înțeles faptul că, un copil de 11 ani, luat în grijă pentru a fi educat de către bunicul său care era monah în cea mai puternică obște monahală din Țara Moldovei din acel moment, nu putea evolua cu o altfel de gândire decât una strict pro ortodoxă.

Pe de altă parte, acțiunile sale atât la Lavra Neamțului, cât și în edificiul de cult al Noului Neamț, îl poziționează foarte clar ca trăitor al vieții de obște instituite de către Paisie Velicikovski². Din punctul nostru de vedere, însăși autobiografia sa reprezintă modalitatea de a imita activitatea și personalitatea lui Paisie Velicikovski.

Referindu-ne la filorusismul lui Andronic Popovici, este de la sine înțeles faptul că această încadrare i se datorează atât poziționării critice față de guvernul Cuza cât și acțiunilor întreprinse în politica confesională, asociată de unii cercetători ca fiind de sorginte filorusă și antiromânească.

Este firească formarea unei astfel de atitudini având în vedere o serie de expuneri a lui Andronic Popovici. Exemplificăm în acest sens: „Și așa, iată că în anul 1859, după ce prințul Moldoromâniei, Alexandru Cuza, ca alt Iulian Paravatul și ca alt Leon Isaurul, și ca alt Constantin Copronim au pornit urgie și luptă, și prădăciune asupra a toatei tagmei d(u)hovnicești, pravoslavnice, din Moldovlahia și mai ales asupra Sf(i)ntelor noastre monastiri Neamțul și Secul asupra cărora, întru a unspreceza zi a lunii lui iunie, și-au început a-și vărsa veninul său cel de hiară, prin Ofisurile sale, din 11 iunie, cu Nr. 121 și 171 ce sânt publicate prin Buletinul Oficial, nr. 47, din anul 1859....

... Deci, în vremea a acelor tiranii d(u)hovnicul a cela ce văzusă visul arătat mai sus, fiind încredințat cu neîndoire cum că este cu adevărat, Sf(ă)ntă acea arătare au început a sfătui pre carii din frați au putut că părăsind Moldoromâniia, să treacă în stăpânirea Rosiei, că numai acolo vor putea fi apărați de aceale silnicii”³.

Aceeași atitudine o întâlnim și în autobiografia sa, în care, referindu-se la evenimentele de la sfârșitul deceniului cinci și începutul celui următor, duhovnicul consemna: „Dar însă, văzând cu ochii mei tiraniile cele cumplite ce se lucrau atuncea întru sfintele noastre mănăstiri, din poruncile

* Agenția Națională a Arhivelor, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău.

¹ Cf. Schiarhimandrit Andronic Duhovnicul (Popovici), *Aduceri aminte...*, Editura frăției misionare Ortodoxe „Sf. Ciprian”, 2002.

² *Ibidem*; Idem, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, vol. VI, Editori: Teodor Candu, Ion Gumenăi, Chișinău, Lexon Prim, 2022; ANA DGAN, F. 2119, inv. 3, d. 73; ANA DGAN, F. 2119, inv. 3, d. 84; Un argument în plus îl reprezintă și însemnările de pe cărțile din Biblioteca mănăstirii Noul Neamț, scrise de către Andronic Popovici, care consemna de fiecare dată că respectivele cărți aparțin obștii Sfântului Paisie (Cf. Igor Cereteu, *Valori cărțurărești din biblioteca mănăstirii Noul Neamț (tipărituri din sec. XVI-XX)*, Chișinău, Lexon Prim, 2021).

³ ANA DGAN, F. 2119, inv. 3, d. 84, f. 8-8v.

lui Alexandru Cuza, domnului României și a miniștrilor săi și cu ce dispreț la 18 zile ale lunii noiembrie în anul 1859, au scos limba slavenească de prin bisericile sfintelor noastre mănăstiri și au oprit cu totul ca să nu mai pomenească la otpust, precucioșii părinți Antonie și Teodosie și ceilalți făcători de minuni ai Pecerscâi și slujbele lor împreună și a sfântului, marelui cneaz Vladimir, și a fericitei cneaghinei Olga, și a sfântului ierarhi Dimitrie, mitropolitul Rostovului, și al cucioșilor mucenici Eufimie, Ignatie și Acachie, și alte răutăți, și cum că a desființat tipografia, legătoria de cărți, fabrica de postav și de potcafiche și altele...

... Însă a trebuit să le vedem cu ochii și să tăcem, răbdând îndelung, că nu după multă vreme, cu mare batjocură, înconjurat de jandarmi, între puști și săbii, din porunca domnului României, Alexandru Cuza, a fost surghiunit mitropolitul Sofronie la 8 zile ale lui noiembrie și arhimandrit și stareț mănăstirilor noastre Gherasim, la 13 zile ale lunii noiembrie, în anul 1860”⁴.

Pentru o mai bună înțelegere a situației redăm următorul pasaj complex consemnând:

„...când citeam eu în mijlocul bisericii molitva cea de după amvon, adică «Cel ce blagoslovești, pe cei ce bine te cuvintează Doamne», și celelalte, fiindcă la locul cuviincios nu am zis: «Alexandru Ioan», precum îl pomenea pe aiurea pe domnul României pe Cuza, ci am zis numai așa: «Preblagocestivului marelui domnului nostru Alexandru», după cum și totdeauna zicem eu așa, și pe la ectenii, din vremea de pe când intrase Cuza domn și începuse tirăniile asupra mănăstirilor și a monahilor, pentru aceea nu a mai putut tăinui diavolul pisma ce o aveau asupra mea, fiindcă a simțit, cum că mă pregăteam a trece granița în Rusia pe taină, ci a descoperit-o pe această socotință a mea înaintea tuturor. Că îndată Sofronie Vârnav, instrumenul lui aflându-se atunci la strana cea mică a cântăreților, a început a striga întru acest chip cât ce putea: «Așa! Alexandru sfinției tale cel de pe peste graniță, Alexandru sfinției tale cel de pe peste graniță, Alexandru sfinției tale cel de pe peste graniță». Poftorind-o pe această zicere așa de trei ori delaolaltă și voind să-l opresc de la acea obraznică strigare, i-am dat răspuns așa precum citeam, fără să mă schimonosesc ceva, ci numai cât m-am uitat la dânsul. Și am zis cu liniște așa: «Eu nu sânt de peste graniță». Și, zicând aceste cuvinte, am isprăvit de citit molitva și celelalte ale liturghiei după rânduiială. Încă din cuvintele acestea ale proorociei lui Sofronie Vârnav, care, precum și Dimitrie Roset, nevrând a ghici pe cele ce era să fie, lămurindu-mă mai bine cum că trebuiește a îndeplini voia lui Dumnezeu și a trece numaidecât întru stăpânirea Rusiei spre a fi cu adevărat eu al lui Alexandru împăratului Rusiei, cel de peste graniță, și Alexandru al meu”⁵.

Andronic Popovici nu era însă singurul care împărtășea obținerea sprijinului și implementarea unei soluții de contracarare a acțiunilor guvernului Cuza, de la Imperiul Rus, care, în acel moment, continua să se erijeze în „apărător al Lumii Ortodoxe”. Astfel, la 29 iunie 1859, ieromonahul Teofan a lămurit pe Antonie, arhiepiscopului Chișinăului și Hotinului, despre „toate primeajdiile ceale sosite, fără de veaste asupra tagmei d(u)hovnicești în Moldavia, și mai cu osebite asupra a sf(i)ntelor noastre monastiri, și a soborului din iale. Și arătând cum că dorirea fraților, din Sf(â)nta Lavră Neamțul și Secu, și a Înalt Preasf(i)ntitului Sofronie, Mitropolitul Moldaviei, este spre a să întemeia o nouă monastire în Eparhia Chișinăului, pe una din moșiile Lavrei, ce să află în Bessarabia, care să se socotească ca fiică a Sf(i)nteii Lavrei Neamțului, ceii vechi, și să fie ca adăpost fiilor pravoslaviei, pentru turburările ceale asupra bisericii Moldaviei, pre care le pătimește, despre învăluirea fiilor bisericii apusenești”⁶.

⁴ Schiarhimandrit Andronic Duhovnicul (Popovici), *Aduceri aminte...*, Editura frăției misionare Ortodoxe “Sf. Ciprian”, 2002, p. 39,

⁵ *Ibidem*, p. 42-43.

⁶ ANA DGAN, F. 2119, inv. 3, d. Nr. 83, f. 2-2v. Din aceeași scrisoare se pot descifra și proprietățile mănăstirii Neamț din Basarabia, Teofan Cristea indicând satele Visoca, Cricicouți, Șolcanii, Cotova din ținutul Sorociei, Vlădenii și Mitocul din ținutul Orheiului, Valea Rusului din ținutul Iașilor și Mireștii și Nemțenii din ținutul Chișinăului. Cât privește amintirea în pasaj a „fiilor bisericii apusenești”, prin care se subînțelege Biserica

Se observă așadar și în acest mesaj atât prezența semnalului de alarmă cu privire la acțiunile din partea guvernării, cât și ideea unui protectorat din partea Imperiului Rus, ce urma să se materializeze prin construcția noului lăcaș monahal pe teritoriul aflat în hotarele Imperiului Rus, servind pe viitor drept loc de refugiu pentru călugării de la mănăstirile Neamț și Secu și nu numai. Construirea mănăstirii Noul Neamț a avut drept scop tocmai îndeplinirea acestui deziderat la începuturile sale.

Prin utilizarea sintagmei „Bessarabiia Rossiei”⁷, îndeosebi în lucrarea cu referire la istoria Noului Neamț, Andronic Popovici atrage numeroase critici, mulți crezând cu adevărat că ar fi un adept ardent al Imperiului Rus. În acest sens, trebuie să luăm în considerare faptul că o grupare filorusă exista în Țara Moldovei încă din secolul precedent și, deși se diminuase considerabil, mai persista totuși și în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Dar, în cazul respectiv, era vorba despre orientarea politică a unor înaintași ai societății timpului. În cazul lui Andronic Popovici, este însă vorba despre un fenomen cu totul diferit și anume, cel religios și de conservare a *status-quo*-ului Bisericii și al mănăstirilor.

Odată declanșată, reforma secularizării averilor mănăstirești din partea guvernării Cuza, a dat naștere la opoziția unor reprezentanți de bază a monahismului, cât și din partea conducerii Bisericii Ortodoxe. A urmat desigur atât o opoziție tacită cât și una violentă, de la neîndeplinirea unor ordine și critici aduse măsurilor luate de guvern, până la părăsirea lăcașurilor de cult și fuga peste hotare.

Reprezentanții lumii monahale românești extracarpatice, la acel moment, repetau de fapt acțiunile monahilor ruși din secolul al XVIII-lea, când politica țarilor de la Sankt-Petersburg era orientată spre limitarea influenței instituției monahale, din care considerente, o parte a monahilor din spațiul slav velicorus și-au găsit refugiul în teritoriile românești.

În același context poate fi înscrisă și stabilirea lui Paisie Velicikovski în spațiul românesc, deoarece, pe de o parte, nu putea să mai rămână în Muntele Athos, existând pericolul iminent otoman, iar pe de altă parte, nu putea să se stabilească nici în locurile sale de baștină, situate pe un teritoriu în care se ducea o politică ostilă monahismului, soluția fiind doar spațiul românesc prielnic Ortodoxiei.

Andronic Popovici a făcut parte din opoziția activă și nu numai că s-a refugiat în Basarabia, care, la acel moment, era parte a Imperiului Rus, cel erijat în protector al Ortodoxiei, dar s-a și expus fățiș și împotriva politicii confesionale a Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, atrăgând și hotărârea cenzurii țariste în publicarea lucrării sale despre mănăstirile Neamț și Secu, fără acceptarea înlăturării pasajelor critice la guvernarea din România⁸.

Andronic Popovici a scris istoria mănăstirilor Neamț și Secu tocmai cu scopul apărării lor față de politica statului. Arhimandritul arată că: „*Istorisirea aceasta își are pre începutul urzirii și a scrierii sale din această întâmplare că, pe la începutul anului 1859, preasfințitul mitropolit al Moldaviei, chir Sofronie, au scris cătră prea cuvioșia sa părintele nostru arhimandritul și starețul Gherasim poruncă cerând ca numaidecât să înfățișeze Sf(i)ntei mitropolii istorie, atât pentru începutul a acestor Sf(i)nte monastiri, precum și pentru toți părinții igumeni și stareți carii au*

romano-catolică, este clar că, această instituție nu avea nimic comun cu reforma de secularizare a averilor mănăstirești inițiată de către Al. I. Cuza. Amintirea acesteia poate fi pusă pe seama a doi factori care se completează și se îmbină mutual și reciproc. Atât Teofan Cristea cât și Andronic Popovici, sunt urmași fideli ai paisianismului, doctrină în care și Biserica romano-catolică și papalitatea sunt interpretate în mod negativ (Vezi: Arhimandrit Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, vol. V, Editor Ion Gumenâi, Chișinău, Lexon Prim, 2021). Pe de altă parte, este binecunoscut faptul că, generația pașoptistă, inclusiv Alexandru Ioan Cuza, a fost influențată puternic de gândirea politică a Europei Occidentale, la care Biserica romano-catolică nu a jucat rolul principal.

⁷ Cf. ANA DGAN, F. 2199, inv. 3, d. 84.

⁸ Ion Gumenâi, *Opera istorico-religioasă a arhimandritului Andronic Popovici și cenzura țaristă*, în „Analele Universității Dunărea de Jos din Galați. Seria Istorie”, nr. 20, 2021, p. 33-49.

ocârmuit Soborul fraților în ele de la întemeierea lor și până în acel an. Asemenea și pentru ori și ce feliu de întâmplări ce vor fi urmat întru ele după vremi pentru ca să fie înfățișată în divanul ad hoc ce să pregătea a fi adunat la Focșani o asemenea istorie. Iară precuviosul stareț, primind pre această poruncă arhiepăstorească, îndată au chemat pre toți părinții D(u)hovnici ai Soborului în chiliile stăreției vechi, între carii mă afluam și eu păcătosul, arătându-ne țitata poruncă, ne-au întrebat dacă știm noi cum că ar fi o asemenea istorisire în monastire pentru ca să o trimiță mitropoliei și au răspuns părintele d(u)hovnicul Iustin și cu alții împreună cum că afară de istorisirea acea pentru sf(i)ntirea soborniceștii biserici, scrisă de prea Sf(â)nta și făcătoarea de minuni icoană cea mare a prea curatei Maicii lui D(u)mnezeu, scrisă de Preasf(i)ntitul mitropolit Gheorghie, altă istorie nu să știe. Iară părintele nostru starețul Gherasim au zis: „Luați seama părinților d(u)hovnici că numai cu atâta știință este rușine a ne arăta atâtea călugări pentru niște monastiri așa de mari și vechi înaintea ocârmuirii, noi care viețuim în ele cei mai mulți din copilărie și altele”⁹.

Mai mult chiar, dacă vom analiza structura principalei lucrări a lui Andronic Popovici, vom observa că este alcătuită astfel încât să argumenteze drepturile lăcașurilor monahale în care a activat, asupra tuturor proprietăților lor, astfel încât, acțiunile întreprinse de către guvern să fie interpretate ca fiind ilegale și „împotriva voinței lui Dumnezeu”.

Rescrierea, completarea și apariția celor patru redacții a „Istoriei Sfințelor mănăstiri Neamț și Secu”, au fost efectuate în baza documentării cât mai complete privind proprietățile acestora pe de o parte, și a acțiunilor întreprinse de guvern considerate de autor ilegale, pe de altă parte¹⁰.

În ceea ce privește definirea spațiului pruto-nistean prin sintagma „Bessarabiia Rossiei” și referința la trecerea „numaidecât întru stăpânirea Rusiei spre a fi cu adevărat eu al lui Alexandru împăratului Rusiei, cel de peste graniță, și Alexandru al meu”, excludem conotațiile etnice filoruse și apartenența istorică la Imperiul Rus. Autorul avea în vedere supunerea și integrarea administrativă a teritoriului anexat de ruși la 1812.

Referitor la persoana imperială, iarăși suntem tentați să credem că, Andronic Popovici îl considera pe țarul Alexandru ca fiind acel protector al Lumii Ortodoxe, dorind să fie „Alexandru al meu”, cel care putea să-l protejeze pe el și pe comunitatea sa monahală, în opoziție cu Alexandru Ioan Cuza, care, în viziunea viitorului stareț de la Chițcani, deposeda și limita absolut ilegal instituția Bisericii Ortodoxe de drepturile sale.

Toate expunerile enunțate mai sus, după părerea noastră, provin din abordarea panortodoxă a situației din acel moment, mai exact a faptului că, Andronic era parte a lumii monahale supusă „abuzurilor” de statul român și protejată în Imperiul Rus. Chiar și permisiunea construirii Noului Neamț, credem că era parte integrantă a propagandei țariste, fiind una din multiplele măsuri ale Curtii din Sankt-Petersburg pentru restabilirea imaginii sale după dureroasa înfrângere din Războiul Crimeii, cu precădere a politicii sale confesionale și, prin intermediul ei, a popularității în Balcani în mrejele căreia s-a lăsat prins atât Andronic Popovici cât și Theofan Cristea.

În realitate, Andronic Popovici nu era un filorus convins, ci își fundamenta viziunile sale prin prisma credinței ortodoxe, fapt dovedit de scrierile sale, redactate în proporție de 90% în limba română și doar 10% în limba rusă. Considerăm că, un ardent părtinitor al filorusismului s-ar fi

⁹ Arhimandrit Andronic Popovici, *Istoria Sfințelor mănăstiri Neamț și Secu*, vol. I, Editor Ion Gumenăi, Chișinău, Lexon Prim, 2016, p. 74.

¹⁰ Este necesar de luat în considerare și faptul că, prima ediție, după cum o arată și autorul, a fost scrisă pentru a fi prezentată în Divanul Ad-Hoc de la Focșani. Ultima ediție, a fost prezentată în anii 70-80 ai secolului al XIX-lea, astfel încât a cuprins și tulburările survenite datorită politicii de secularizare a proprietăților mănăstirești. Așadar, este mai mult decât clar din ce perspectivă a fost scrisă de către un reprezentant al comunității monahale, comunitate ce urma a fi deposedată de majoritatea proprietăților.

manifestat printr-o proporție inversă, cu atât mai mult cu cât, Andronic Popovici cunoștea atât cititul cât și scrierea în limba slavă/rusă.

Un alt argument îl reprezintă cuvântarea de investire ca stareț a lui Andronic Popovici, rostită la 19 mai 1885, la deschiderea bibliotecii mănăstirii în fața soborului călugărilor. Cuvântarea nu prezintă nici un element de natură să îl încadreze pe acesta ca fiind un susținător înflăcărat al puterii imperiale ruse¹¹.

Pentru a nu fi învinuiți de faptul că ne bazăm pe un singur exemplu, vom cita și cuvântarea sa din 9 iunie din același an de la deschiderea „școlii de cântări”, unde, numele împăratului Alexandru și alte autorități laice ruse sunt amintite doar în contextul strict necesar, discursul fiind constituit însă, pe baza exemplelor date din operele Sfinților Părinți și a faptelor lui Paisie Velickovski, precum și a exemplelor din Lavra Neamțului, specificându-se că: „*Râvnei ceii sf(i)nte a acestor Sf(i)niți Părinți, urmând și Preafericitul părintele nostru Starețul Paisie, odată, cu a sa venire, din Sf(â)ntul Munte Athon în Moldaviia, au adus și pre aceste cântări și laude d(u)mnezești. Și așezând, și întemeind, viața de obște, monahicească, potrivit cu duhul așezemintelor Sf(i)niților Părinți, nu numai în Sf(â)nta Lavră a Neamțului, dar, și întru toată Romaniia, prin ucenici de ai săi, care s-au și păzit cu toată scumpătatea și sf(i)ntenția ca și o dogmă ...*

... carii au fost după Preafericitul părintele nostru starețul Paisie, povățuitori fraților soborului, după vreme, au avut îngrijire părintească ca tinerimea dintre frații soborului să învețe, pre lângă altele științi și cântări bisericești, atât în limba patriei, adică moldovenească, precum și slavenească, și grecească, duple cum și la întrarea noastră în monastire în anul 1831, am aflat învățând pre tinerii ieromonahi, ierodiaconi, monahi și noi începători, dascalul de musichie, cel prea mult vestit Preacuviosul Visarion și alții”¹².

Un alt exemplu argumentativ îl reprezintă citatul: „*Voroavă care s-au grăit de la douăzeci și cinci de ani de la ziua a 13 ianuarie, anul 1864, când înalt au întărit Mărirea Sa, bine credinciosul Împărat a toată Rossia, a Alexandru Nicolaeviciu, Preamilostiva învoire spre a să întemeea, această Sf(â)ntă Nooă monastire Neamțul”¹³.*

Chiar de la începutul cuvântării, Andronic arăta că „*încă din 1861, din Moldaviia din patriia noastră pământescă, și din însăși d(u)mnezească lăcașuri, Neamțul și Secul, întru care, din mica copilărie am crescut și trupeaște, și duhovniceaște, și am priimit sfântul chip îngeresc, și hirotonii, și totul”*. Așadar, duhovnicul se considera în continuare a fi urmașul călugărilor de la Neamț și Secu, unde a crescut și s-a format duhovnicește, cu legături sentimentale față de plaiurile și lăcașurile monahale românești.

Cât privește structura discursului, aceasta se axează în principiu atât pe personalitatea starețului Theofan Cristea și contribuția la deschiderea lăcașului monahal cât și pe obstacolele înfruntate, inclusiv din partea guvernării lui Alexandru Ioan Cuza. Este de remarcat faptul că, alocațiunea nu cuprinde pasaje cu referire la slăvirea persoanei imperiale și a elementului velicorus, așa cum ar fi fost specific discursului filorus. Familia imperială este amintită la sfârșitul discursului său, lucru specific în spațiul ortodox rus.

Un alt argument în favoarea păstrării credinței față de Lavra Neamțului și care nu se înscrie în așa numitul filorusism al lui Andronic Popovici, așa cum este reprezentat și testamentul său scris la 13 septembrie 1887, în care, duhovnicul i se adresează în primul rând mănăstirii și jură devotament credinței ortodoxe iar împăratul și familia imperială fiind plasată în plan secund, documentul consemnând: „*Deci, pre Sf(â)nta, Marea și Întâiia Lavră, cea foarte mult vestită a*

¹¹ ANA DGAN, F. 2119, inv. 3, d. 87, f.1-1v.

¹² *Ibidem*, f. 3-3v.

¹³ *Ibidem*, f. 5v.- 11.

Moldaviei, care să numește „Neamțul”, ca pre ceia ce este mai veache, și mai cu multă adunare de sobor monahicesc întru toată Moldoromânia, dintru care, ca dintru o răsadniță duhovnicească au strălucit lumina, învățăturilor pravoslavnicii credință și a buneii rândueli monahicești, întru toate părțile pre unde s-au aflat moldoromâni vețuitori și cei cei mai mulți mitropoliți și alți Preasfințiți ierarhi, (i)eșiți din mijlocul fraților celor din ea, s-au arătat ca niște mari luminători, bisericii lui D(u)mnezeu, în prea iubita noastră pământească patrie. O jur cu marele nume, al D(o)mnului D(u)mnezeu și mântuitorului nostru Ii(su)s H(risto)s ca mai întâiu decât toate și preste toate să păzească tare și neclătită Sf(â)nta Pravoslavnică credință, ca pre o piatră din marginea unghiului, pre care s-au zidit sănătoasa și veacnica mântuirea noastră. Ca o neprețuită moștenire apostolicească a părinților noștri, și sf(i)nțitul zelog al moștenirii împărăției ceriurilor”¹⁴.

Viziunea și interpretarea apartenenței lui Andronic Popovici la un anumit spațiu poate fi dedusă și din încercarea sa de a scrie și o istorie a sfinților de acolo. Astfel, menționează că lucrarea este o „adunare de științi, cu dovezi adevărate pentru tot fealiul de nații de oameni, carii au vețuit mai înainte în părțile pământului acestuia, (de ce nu Imperiului acestuia) carele, astăzi să numește Bessarabia, Moldaviia, Bucovina și Valahia, și pentru toți Sf(i)nții bărbați și femei, cei ce prin aceste locuri, s-au făcut plăcuți lui D(u)mnezeu, prin multe fealiuri de chipuri și de nevoinți, asemenea și pentru cea mai dintâiu împreitenire și cunoștință a Rossiei cu Bessarabia și cu toată România”. De asemenea, remarcă că a fost scrisă „având eu această îndeletnicire mai deasă în chilie, în vremile, și ceasurile, care î-mi prisosesc de la slujbele bisericesti, și de pre la umblările de pe drumuri de ascultare, adecă adunarea și scrierea cărților după ce am adunat și am scris Istoriile pentru Sf(i)ntele noastre monastiri Neamțul și Secul, așijderea și pentru această Sf(â)ntă Nooă monastire Neamțul și altele. Apoi, m-am îndemnat de duhul, ca să mă apuc, și de acest Sf(â)nt și prea mare lucru, adecă, ca să adun la un loc, dupre cât mă va înțelepți bunătatea cea prea înaltă, pre toată această Istorisire, spre folosul sufletesc și binele cel de obște, al bisericii pravoslavnice, și cinstea neamului și lauda Patriei noastre”¹⁵.

Din fragmentele expuse putem lesne deduce că, Andronic identifica „cinstea neamului și lauda Patriei noastre” ca fiind „Bessarabia, Moldaviia, Bucovina și Valahia”, fapt repetat în câteva rânduri și în scurtul fragment al istoriei sale care s-a păstrat¹⁶. Considerăm deci, că Andronic se identifica, geografic vorbind, cu spațiul românesc și nu cu lumea slavă așa cum ar fi trebuit să se identifice un filorus. Este interesant și faptul că, principalele izvoare din care se inspira, erau „Istoria Moldaviei cea adunată și scrisă” de Miron Costin sau Dimitrie Fotino cu *Istoriia Dachiei Veache*¹⁷.

De asemenea, vom sublinia că „proiectul” inițiat de către Andronic Popovici, avea drept scop final includerea și punerea în centrul lucrării a personalității lui Paisie Velicikovski (cum a făcut-o de fapt și în cazul *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, în care, din cele 10 volume, trei volume i le-a dedicat anume, prin aceasta demonstrându-se încă o dată apartenența sa la paisianism, ca

¹⁴ *Ibidem*, d. 88, f. 3.

¹⁵ *Ibidem*, d. 99, f. 2 -2v.

¹⁶ Fragmentul „Istoria comorii lui Andronic”, după cum o numește arhimandritul se păstrează la ANA DGAN, și credem că datează din ultima perioadă a vieții sale, deoarece, autorul menționează că a început să o scrie după ce a sfârșit să scrie *Istoria mănăstirii Noulu Neamț*. Mai mult, referindu-se la activitatea Sfântului Apostol Andronic, și activitatea sa în Pannonia, explicând termenul arată că „așa să numește Moldaviia, Valahiia, Bessarabiia, Bucovina și Transilvania în novela a II-a a lui Iustinian împărat”. Nu este un caz unicat, când Andronic demonstrează unitatea spațiului românesc. În volumul VI al *Istoriei mănăstirilor Neamț și Secu*, referindu-se la persoana starețului Silvestru, arătând că acesta „au fost din neam român, născut în Ardeal”. (Vezi: Arhimandrit Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, vol. VI, Editori: Teodor Candu, Ion Gumenâi, Chișinău, Lexon Prim, 2022.)

¹⁷ Cf. ANA DGAN, F. 2119, inv. 3, d. 99.

urmaș al stareșului de la Neamț și Secu, fiind astfel și un ardent susținător al învățăturilor paisiene și un panortodox.

Cât privește constatările unor cercetători privind nemărturisirea etnică deschisă de către Andronic Popovici a apartenenței la neamul românesc, vom atenționa din nou viziunea ortodoxă și apartenența la lumea ortodoxă. Panortodoxismul îl determină să gândească și să proiecteze ansamblul ideatic prin viziunile confesionale și nu etnice sau politice. Pentru un monah era important în primul rând să facă parte din Lumea Ortodoxă, să-i respecte regulile și cutumele, cu atât mai mult cu cât și pentru segmentul alic din acea perioadă și din lumea creștină, apartenența religioasă avea o pondere semnificativă. Este la fel cum am întreba astăzi de ce în poezia lui Alexie Mateevici „Limba noastră” lipsește etnonimul de român. Din alt punct de vedere, credem că, pentru anii 80-90 a secolului XIX-lea, numărul persoanelor din Basarabia care se declarau români sau duceau o politică-propagandă proromânească, era unul infim. Dar în acest context, nu putem decât să remarcăm faptul că, datorită lui Andronic Popovici, biblioteca mănăstirii Noului Neamț avea printre loturile sale de carte și *Letopiseșile Țării Moldovii* cu semnătura autografă a lui Mihail Kogălniceanu, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia* a lui Petru Maior, *Hronicului romano-moldo-vlahilor* a lui Dimitrie Cantemir, *Istoria Mitropoliei Moldovei și a Catedralei mitropolitane din Iași* a lui Constantin Erbiceanu și multe altele¹⁸. Lucrările respective nu puteau fi întâlnite nici în bibliotecile publice și nici în bibliotecile private¹⁹.

Același Andronic Popovici este persoana care a întreținut legături proifice cu o serie de personalități marcante din dreapta Prutului cum ar fi: Mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu, arhimandritul Conon Aramescu Donici, ulterior mitropolit primat al României, sau episcopul academician Melchisedec Ștefănescu. Și în acest sens, observăm că sunt constituite în primul rând legături „de tagmă”, pe principii confesionale, astfel fiind constituit și modul de viață și modul de gândire.

Prin urmare, referindu-ne la personalitatea lui Andronic Popovici, mai exact la poziționarea sa în sistemul valoric etno-confesional, este necesar să luăm în considerare faptul că era în primul rând ortodox, lucru dovedit de calitatea de monah și de faptul că reprezenta aripa vieții de obște a tradiției paisiene, una din cele mai riguroase aripi a vieții monahale. Arhimandritul a fost unul dintre cei care au apărat fervent tradiția ortodox-monahală, fiind un dușman convins al încălcării acesteia indiferent de acțiunile sau forma în care se erija. Tocmai din această cauză, politica de secularizare inițiată de guvernul lui Alexandru Ioan Cuza, l-a transformat pe Andronic Popovici în unul din înflăcărații oponenți ai acestuia, aducându-i-se critici acerbe care au deranjat chiar și cenzura imperială rusă. Andronic a căutat să identifice un protector și ocrotitor al tradiției și drepturilor Instituției Bisericii Ortodoxe, identificându-l în persoana împăratului rus. Mai mult decât atât, din corespondența păstrată se poate deduce că Andronic, împreună cu Theofan Cristea, au încercat chiar organizarea unui centru de rezistență prin intermediul corpului diplomatic rus de la București și a altor persoane influente din Imperiul Rus, pentru efectuarea presiunilor în vederea regândirii și revenirii la vechea situație a mănăstirilor din partea guvernului și a statului român.

Credem că, tocmai din aceste considerente, se creează impresia greșită conform căreia, unii dintre cercetători îl califică pe Andronic Popovici ca fiind filorus. Din punctul nostru de vedere, stareșul de la mănăstirea Chițcani a fost o persoană orientată pro ortodoxiei, lucru care nu este atât de distanțat pentru perioada diacronică și spațiul geografic cercetat.

¹⁸ Igor Cereteu, *Constituirea și completarea cu tipărituri românești a bibliotecii mănăstirii Noul Neamț în timpul lui Andronic Popovici (1861–1893)*, în *Istorie și cultură*, 20 noiembrie 2018, Chișinău, Institutul de Istorie, 2018, pp. 513-528.

¹⁹ Cf. Maria Danilov, *Carte, cenzură și biblioteci în Basarabia. Inventarierea surselor (secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea)*, Chișinău, Tipografia Reclama, 2016.

În plus, menționăm faptul că, din scrierile sale, se poate deduce lesne că, până la sfârșitul vieții sale, Andronic Popovici, în cadrul „Micii Patrii”, a inclus atât locașul monahal de la Chițcani cât și mănăstirile Neamț și Secu, orientându-se preferențial spre spațiul românesc și nu spre cel slav.

ABOUT POLITICAL AFFILIATION OF ANDRONIC POPOVICI

(Abstract)

The present material aims to address the controversy of Andronic's Popovici political orientation from the perspective of the context of historical events of that period. Starting from the actions initiated by the Alexandru Ioan Cuza government in the case regarding the secularization of monastic properties, we will try to analyze the opinions of Andronic Popovici, which could be interpreted as a natural reaction of a person who opposes government policies.

The wrong impression is created according to which some researchers qualify Andronic Popovici as philorus. From our point of view, the abbot of the Chițcani monastery was a pro-Orthodoxy oriented person. More than that, the Archimandrite was one of those who fervently defended the Orthodox-monastic tradition, being a convinced enemy of its violation regardless of the actions or the form in which it is manifested.

MĂNĂSTIREA SECU ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ DIN PERIOADA 1880-1948

Emanuel BĂLAN*

Cuvinte cheie: mănăstirea Secu, perioada 1880-1940, Moldova, egumeni, ziare regionale și naționale

Keywords: Secu monastery, the period 1880-1940, Moldavia, abbots, regional and national newspapers

Istoria Mănăstirii Secu din Ținutul Neamțului, veche ctitorie moldavă a lui Nestor Ureche, focar de cultură și spiritualitate a fost după apariția presei în spațiul românesc subiectul unor articole. În cele ce urmează, vom prezenta o scurtă incursiune în istoria acestui lăcaș de cult prin „ochii” presei din perioada 1880-1940, articole care prezentau în lumini și umbre trecutul și prezentul acestei vechi mănăstiri moldave.

Prima apariție în presă a fost în „Lupta” din 3 august 1888, la rubrica *Excursiuni*, unde sunt prezentate impresiile de călătorie a cincisprezece prieteni la mănăstirile din zona Neamțului. Ajunși pe înserate la Secu venind de la Sihla, excursioniștii se întâlnesc și cu alți călători. La cină au mâncat „câte un bun borș călugăresc și ne-am înghesuit ca toții în două odăi, ce mai rămăsese, de fi se părea că suntem sardele de cutie. Peste noapte un călător, turmentat de suferințele îndurate pe drum din cauza uscăciunii gâtlejului și indignat de pacinicul repaus al celorlalți, găsi cu cale să strige foc prin sălile arhondaricului. Atunci să fi fost față și să fi văzut tablou cu foc bengal: toți călătorii, cocoane și boeri, eșise de prin odăi, cum a dat Dumnezeu, iar arhondarul, cu o mână pe sfeșnic și cu alta pe ismene, alerga de-i eșa limba pe scările arhondaricului, unde un chaos infernal pusese panică printre cel ce întârziase a părăsi paturile”. După această descriere a isprăvii unuia dintre vizitatori, cei cincisprezece prieteni au vizitat a doua zi mănăstirea și împrejurimile. Cei 50 de călugări duceau o viață „patriarhală pe socoteala cumpătării cu care tratează pe vizitatori”¹.

O altă descriere a mănăstirii o găsim în ziarul „Adevărul”, din 3 august 1892. Potrivit corespondentului, mănăstirea era locuită de „vre o 35 călugări”, fiind cunoscută mai ales datorită rezistenței grecilor de la 1821. Biserica „e zidită în mijlocul unui pătrat foarte mare-mult mai mare de cât pătratul Agapiei-și de jur împrejur sunt casele, cu 2 etaje, unde șed călugării. Colțurile din fundul pătratului sunt ocupate de două paraclisuri; colțurile din dreapta și stânga porții de intrare a mănăstirii sunt două turnuri înalte. Legenda spune că în turnul din stânga a fost închisă Doamna Mitrofana și că acolo, timp de 40 de ani, (după alții mai puțin) Doamna a cusut un sfânt Aer mare de vre o doi metri pătrați, numai cu fir de aur și cu mărghăritare. Acest sfânt Aer, păstrat azi într'un fel de cutie cu geamuri, se zice că ar fi fost furat de turci, la 1821 și că ar fi fost dus, ca șea, la Constantinopol, de unde un boer evlavios l'a răscumpărat și l'a înapoiat bisericei”².

În același ziar, pe prima pagină, în numărul din 12 august 1894 găsim un articol de călătorie la Mănăstirea Secu și Neamț. Dacă în trecut aici erau peste 200 de călugări, se mai găseau doar vreo 80, după cum ne spune autorul. Excursioniștii au fost serviți la arhondaric cu dulceață și cafea. Vizita scurtă, de doar o oră a cuprins biserica și odoarele acesteia, dintre care se remarcă „o Evanghelie scrisă în limba slavonă și făcută danie mănăstirii de către cronicarul Nestor Ureche și un aer lucrat în fir de aur și dăruit bisericei de către soția acestuia”³.

Ziarul ieșean conservator „Opinia”, în numărul său din 7 iulie 1899, într-un articol de pe prima pagină prezenta într-o descriere pitorească Mănăstirea Secu și cadrul natural ce o înconjură.

* Universitatea „Stefan cel Mare”, Suceava.

¹ „Lupta”, an V, nr. 608, 3 august 1888, p. 3.

² „Adevărul”, an V, nr. 1254, 3 august 1892, p. 2.

³ „Lupta”, an XI, nr. 2365, 12 august 1894, p. 1.

Articolul era o invitație la descoperirea acestui monument situat într-un loc unde „*natura a dictat cu o impunătoare voce arta peisajelor pentru a înfrumuseța această retragere, dându-i toate plăcerile; iar omul, care a știut să guste voluptatea lor atingătoare, a zidit Mănăstirea Secu. Aceste peisaje, pline de desfătare și de viață pe care le văd din nou, fără să-mi fi sleit admirația și fără să le pot pătrunde misterul, mă robește și mă lasă nesăturât; inima se înveselește și capeți ușurința gândirii și frăgezimea senzațiunilor. În mijlocul acestui codru măreț, liniștit și verde, totul strălucește și luminează, unde guști dulceața orelor prezente și ești prins de o plăcere nesfârșită a face visuri viitorului, în care speranțele și iluziunile iau colorul rozelor, căpătând o tărie care ridică inima mai sus de toate întâmplările soartei. Simți o nestrămutată dorință de a scapa de realitate, liberat de orice formă fără ajutorul cuvintelor, a sunurilor și a culorilor; în fine iubești acel entuziasm în care prezența idealului te face să guști toată imaterialitatea lui*”⁴. Mănăstirea „*strînsă între arbori ca într-un corset, e încungiurată de ziduri, țesută de verdeață, în care suflarea vîntului a sămănat prin crăpături semințe ce au dat naștere la diverse tufe, feștoane și ghirlande, de laura odorantă și mirtă, totdeauna verde, ce atîrnă spre a ascunde și apăra bătrîneța lor, iar copacii fructiferi ce par sprijiniți, încărcăți de pere, orgolioasă de coaja lor aurie, te invită să le apreciezi. Mănăstirea astfel fortificată cu tot sistemul de apărare, e ca un punct strategic, turnul de la intrare nu poate fi considerat numai ca clopotniță, ci mai mult ca un observator de apărare*”⁵.

La 20 iulie 1903, a fost inaugurat lângă mănăstire parcul de cerbi, la ceremonie luând parte ministrul Stoicescu și săteni din satele Nemțisor, Vânători și Pipirig⁶, după cum informa ziarul „Gazeta Transilvaniei”.

În numărul din 26 august 1909, ziarul „Opinia” informa despre îndepărtarea din monahism pentru abateri grave de la canoane a monahilor Elefterie Bondrea și Domițian Malău⁷.

Decizia înființării unui muzeu bisericesc la Mănăstirea Secu, care să adăpostească valoroasa colecție de obiecte, printre care se aflau mitra mitropolitului Varlaam și un aer lucrat de către domnița Mitrofana, cusut cu 2230 de boabe de mărgăritare⁸, a fost luată în 1910, după cum informa ziarul „Mișcarea” din 29 septembrie 1910.

Ziarul „Opinia” ne informează în numărul său din 14 august 1912, despre activitatea coloniei școlare organizată de către Casa Școalelor Iași și condusă de către profesorul Cazacu. Colonia a primit vizita Mitropolitului Moldovei la 11 august, acesta fiind întâmpinat la intrarea în mănăstire printr-un „*un arc împodobit cu brad și steaguri și în sunetul clopotelor*”, de către arhimandritul și starețul Partenie Antohi. A fost celebrat un Te-Deum cu participarea corului coloniei condus de către C. Constantinescu. Mitropolitul s-a interesat de starea copiilor din colonie, luând apoi drumul Mănăstirii Neamț⁹.

Ziarul „Universul”, semnala în cursul anului 1912 două furturi comise la mănăstire. La 24 mai, necunoscuții au tăiat și furat 300 de metri din cablul telefonic care lega mănăstirea de comuna Vânători¹⁰, pentru ca peste o săptămână, la 3 iunie să fie semnalat furtul a două sfeșnice de argint de 40 kilograme din veșmântăria mănăstirii. Furtul a avut loc în timpul în care starețul se afla în Iași la serbările prilejuite de inaugurarea statuii domnitorului Alexandru Ioan Cuza¹¹.

„Ziarul călătoriilor”, din iulie 1912 (**Fig. 3**), publica sub semnătura lui Eugen Darzeu impresiile unei călătorii la Mănăstirea Secu. „*Era pe înserate. În cerdacul mănăstirii în care*

⁴ „Opinia”, an III, nr. 53, 7 iulie 1899, p. 1.

⁵ *Ibidem*, pp. 1-2.

⁶ „Gazeta Transilvaniei”, an LXVI, nr. 161, 22 iulie 1903, p. 2.

⁷ „Opinia”, an VI, nr. 805, 26 august 1909, p. 3.

⁸ „Mișcarea”, an II, nr. 213, 29 septembrie 1910, p. 3.

⁹ „Opinia”, an IX, nr. 1664, 14 august 1912, p. 2.

¹⁰ „Universul”, an XXX, nr. 142, 26 mai 1912, p. 3.

¹¹ „Universul”, an XXX, nr. 152, 5 iunie 1912, p. 1.

mâncaseră excursioniștii, umbre ușoare începuseră să se coboare de sub coperișuri întunecând păreții. Ușele deschise ale chiliilor, păreau niște guri negre dinăuntrul cărora răsărea, când și când, câte un călugăr îmbrăcat în rasă de șiac cafeniu, care cu pași înceți și leneși se îndrepta, cine știe încotro, prin curtea pietruită. Excursioniștii mâncaseră de mult, dar tot mai ședeau încă pe băncile de lemn alb, în jurul mesei pătrate, povestind cu glasuri potolite impresii din călătoria pe care le făcuseră altădată, prin alte locuri, cu alte priveliști minunate. Aproape de dânșii, rezemat de ușorul unei uși, ședea călugărul Nicodem ascultându-i de multă vreme acum și privind-i rând pe rând, pe fiecare lung și în tăcere”¹². Călugărul Nicodem era un „om înalt, bine legat, cu un cap mare bărbos și cu ochi negri tăciune, deschiși sub sprincene groase, îmbinate. Ședea rezemat de ușorul ușei cu mâinile încrucișate deasupra pieptului, cu capul înclinat în jos, privind pe subt sprincene. Ochiul lui aruncau străluciri neînțelese”. Descrierea mănăstirii este una idilică: „în după ameața târzie a zilei aceleia senine de iulie, mănăstirea Secu avea un farmec sălbatec nespus de atrăgător... Zidurile pătratului de chilii cari păzesc biserica curată din mijloc, țârmureau în parte întinsurile cu trupul lor bătrân. În cerdacul care încingea pătratul ca un brâu, frați tineri se plimbau cu pași măsuțați, fără nici o treabă, gândindu-se poate la ceva, ori poate așteptând să treacă ziua mai curând, ca să înceapă alta, asemenea celei de astăzi; călugări bătrâni în jilțuri lustruite, numărau boabe de mătânie, murmurând rugăciuni, sau privind țintă în vre-un ungher înpăenjenit, unde vor fi văzut perindându-se crâmpetele cele mai însemnate ale tinereții lor trecute, pierdute...Liniște omorătoare isvora de pretutindeni; până și văzduhul era tihnit, nici măcar o rândunică nu croia cărări nebune între cerul albastru ca albastrelele și munții păduroși de un albastru închis, ca zorelele”¹³.

În cursul anului 1912, presa a prezentat în numeroase articole situația de la Secu aflată sub conducerea egumenului Partenie. Sub titluri precum „Spoliatorii mănăstirilor”, erau prezentate acuzațiile aduse egumenului fiind arătată incapacitatea și reaua credință a acestuia în administrarea averii mănăstirii. Partenie „un călugăr de la Muntele Athos, fost pe vremuri sergent-major în armată. Nemergându-i tocmai bine în armată, cuvioșia sa a luat drumul călugăriei, ca să poată pune ceva deoparte pentru bătrîneță”, după cum notează în amplu articol, ziarul „Opinia” din 26 septembrie 1912.

Autoritățile, prin Ministerul de instrucție, au trimis comisii de anchetă, iar la Parchetul Neamț au fost primite numeroase sesizări, astfel că, această instituție a demarat cercetările. Comisia din partea ministerului era formată din domnii Pișculescu, defensor ecleziastic și Tzigara-Samurcaș, profesor în București care trebuia să realizeze și inventarul mănăstirii și evaluarea eventualelor pagube cauzate de furturi. Ziarul informează că, monahul Partenie a furat pe când se afla pe Athos de la niște călugări, un Engolpion și o carte bisericească de mare valoare. În urma perchezițiilor cartea a fost găsită în chilia sa în timp ce Engolpionul a fost vândut arhimandritului Narcis Crețulescu. Ancheta, menționează articolul, a „constatat numeroase sustrageri, lipsuri de obiecte de valoare și documente din biblioteca mănăstirii, lăzi cu odoare sparte și lăsate goale”, în toate autorul principal fiind fostul egumen de pomină. În urma audierii martorilor, a cercetărilor făcute și a depozițiilor sale, Parchetul a constatat vinovăția starețului care a acționat în complicitate cu monahul Atanasie Chirilă, responsabilul cu obiectele de valoare, care a și fost arestat. Comisia, nota presa centrală, anchetează și suspiciunea privind înlocuirea unor pietre prețioase de la mai multe mitre arhieresti și a mărgăritarelor cusute pe sfântul Aer lucrat de către domnița Mitrofana Ureche.

Deși Parchetul a ordonat arestarea starețului, intervenția unei înalte fețe bisericești în favoarea sa, a condus la punerea în libertate „sub cea mai strictă supraveghere”. Ancheta, nota ziarul „Mișcarea” în numărul său din 26 septembrie 1912 (**Fig. 1**), continua însă cu mare greutate

¹² „Ziarul călătoriilor”, an XIII, nr. 791, 4 iulie 1912, p. 5705.

¹³ *Ibidem*, p. 5706.

din cauza lipsei unui inventar complet¹⁴. Articolul din ziarul mai sus amintit se încheia cu o concluzie tristă și dură la adresa unor stareți: *„În fiecare an lucrurile acestea atât de prețioase, se păcăduesc și sânt dosite de fețele cuvioase, ce desbrac mănăstirile noastre de unica lor valoare, iar țara de singurul izvor al istoriei. Căzând pe mâna unor stareți înculți și spoliatori acestea ajung un mijloc de îmbogățire făcându-se rușinoși ce degradează biserica și autoritățile noastre. Ar trebui și statul e dator pentru aceasta, ca să se strângă toate aceste lucruri prețioase într-un muzeu istoric iar nu să fie lăsate pe mâna tuturor paraziților ce speculează odoarele Bisericii, ca niște spoliatori ordinari”*¹⁵.

„Opinia” publica în numărul din 1 februarie 1913, lista cu monahii care la inițiativa IPS Pimen au contribuit la Subscripția Națională pentru Flotă. De la mănăstirea Secu aflăm că au subcris: Calistrat Dima 5 lei, Hristofor Popescu 50 bani, Damian Bădic 2 lei, Inochentie Țifescu 1 leu, Vasile Băicănescu 50 bani, Epifanie a Catrinei 50 bani, Ilarion Bălăiță 2 lei, Climent a Onofresei 50 bani, Ghervasie Hulubariu 1 leu, Zenovie Roșca 50 bani, Daniil Maxim 50 bani, Calistrat Iovu 50 bani și Pantelimon Petrescu 50 bani¹⁶.

Din ziarul „Mișcarea” din 17 februarie 1913, aflăm că, medicul locotenent Bălănescu a fost însărcinat de către Ministerul de Război, cu acordul IPS Mitropolitul Pimen al Moldovei, să instruiască pentru serviciul de Crucea Roșie pe cei 140 de monahi aleși din cadrul Mănăstirii Neamț-Secu¹⁷.

Știrile macabre despre evenimente petrecute în mănăstirea au rulat și în 1913. La 14 aprilie o mica știre publicată în „Universul”, consemna schinguirea în chilia sa a monahului Timofte Diaconescu, faptă săvârșită de către doi indivizi¹⁸. La câteva zile distanță au fost prinși și arestați pentru tentative de furt, Dumitru Graur și Neculai a Măriei, ambii din Vânători, vechi clienți ai poliției. Aceștia au încercat să patrundă la lumina lunii într-o magazie a mănăstirii pentru a sustrage diverse produse¹⁹. Despre unul dintre cei doi hoți, Dumitru Graur, ziarul „Dimineața”, scria că a fost prins de către călugări care *„l-au legat și l-au torturat în modul cel mai barbar. Numitul a fost hrănit în mănăstire, timp de câteva zile numai cu ardei și pește sărat, bătut apoi pînă la sînge și ars cu un fier înroșit în foc”*²⁰. Internat în spital cu răni grave, nu a supraviețuit, poliția și parchetul declanșând o anchetă.

În ziua de 10 august 1913, anunța ziarul „Opinia”, s-a realizat inventarul averii mănăstirii, bunurile fiind încredințate noilor stareți. Realizarea inventarului a avut loc în prezența protoiereului județului Neamț și a domnului Pișculescu (Gala Galaction), defensor eclesastic și delegat al ministerului cultelor²¹.

Despre furtul salbei de aur de la mănăstire, petrecut în toamna anului 1912, „Universul” informează în octombrie 1913, că din păcate cu toate cercetările desfășurate nu s-a reușit prinderea autorilor. Însă, în ultima perioadă au apărut, informează ziarul, unele indicii. Călugărul Darie Berindei argintar din mănăstirea Neamțu, *„cumpărând 4 piese de aur, pentru suma de 30 lei de la bătrâna Măriuca Gr. Gușavanu care locuște în poarta mănăstirii Neamțu având fiecare piesă aproape mărimea unei piese de 5 lei; acesta arătându-le starețului mănăstirii, care a înștiințat autoritățile, s-a stabilit, că aceste piese fac parte din salba furată de la Secu”*. În urma interogatoriului bătrânei Măriuca, autoritățile au aflat că aceasta a găsit piesele, după ce inițial

¹⁴ „Mișcarea”, an IV, nr. 212, 26 septembrie 1912, p. 3.

¹⁵ „Opinia”, an IV, nr. 212, 26 septembrie 1912, p. 3.

¹⁶ „Opinia”, an X, nr. 1797, 1 februarie 1913, p. 3.

¹⁷ „Mișcarea”, an V, nr. 38, 17 februarie 1913, p. 2.

¹⁸ „Universul”, an XXXI, nr. 102, 14 aprilie 1913, p. 4.

¹⁹ „Universul”, an XXXI, nr. 105, 19 aprilie 1913, p. 2.

²⁰ „Dimineața”, an X, nr. 3281, 24 aprilie 1913, p. 2.

²¹ „Opinia”, an X, nr. 1956, 9 august 1913, p. 2.

declarase că le are moștenire de la mama ei. Autoritățile declarau că vor urma percheziții domiciliare la locuința bătrânei și a altor persoane bănuite din acea comună²².

În toamna anului 1913, călugării din mănăstirea Neamț-Secu, care au luat parte la mobilizarea serviciului de Cruce Roșie, au fost decorați cu medalia „Bărbăție și credință” prin decretul Regelui Carol I²³, scria „Opinia” din 19 octombrie 1913.

„Universul” din 2 septembrie 1914 (Fig. 3), informa despre hramul mănăstirii de la 29 august. Serviciul religios a fost oficiat de către mitropolitul Pimen, asistat de către șase preoți și doi diaconi, acesta fiind primit cu toate onorurile. Cu această ocazie au fost hirotonosiți doi preoți și un diacon²⁴.

Despre un alt furt din bunurile mănăstirii informa „Universul” în numărul său din 6 decembrie 1914. Furtul a avut loc în septembrie când au fost furate mai multe obiecte și o cotiugă. În urma cercetărilor, jandarmii au descoperit autorii furtului, Ion și N. Baboi, ambii din Pipirig, la care s-a găsit și cotiuga²⁵.

Despre eficiența măsurilor de reorganizare a mănăstirilor din cadrul Mitropoliei Moldovei, reformă aplicată de către mitropolitul Pimen, ziarul „Fulgerul” scria în numărul din 16 martie 1916.

Articolul arăta starea jalnică în care se găsea mănăstirea după ce a fost condusă de către starețul Partenie, care în urma bunei administrări a rămas nu doar fără „sălbile și sfeșnicile de argint, dar a fost înglodată și într’o datorie de 36,000 de lei, pe care ne având de unde s’o plătească, creditorii au pus sechestru pe bruma de avere ce i-a mai rămas, ca și pe veniturile ei, așa că astăzi nu mai dispune de nici un gologan spre a face față cheltuelilor curente”²⁶. Din cauza acestei situații, notează ziarul, starețul Calistrat și-a prezentat demisia Mitropolitului Pimen, care a „respins-o și a trimis pe Vlădica Antim la Secu, pentru a ogoia spiritele călugărilor desperați de situația în care se găsesc”. P. S. Antim a găsit la Secu, „călugări așa de lihniți de foame, încât, de milă, a cumpărat din proprii săi bani 30 de pâni, pe cari le-a dat călugărilor să și astâmpere foamea”. Arhimandritul Calistrat nu a renunțat la demisie, aceasta fiind înaintată ministerului cultelor, după care a părăsit mănăstirea îndreptându-se spre Râșca. Articolul se încheia cu o concluzie sarcastică, aceea că, „prin organizarea excelentă ce i-a dat-o părintele Pimen, (mănăstirea n.n.) a ajuns lăcaș de adăpost al bufnițelor și cucuveicelor”.

În ziarul național „Adevărul” în numărul din 15 octombrie 1924, sub titlul de „Impresii de călătorie”, erau publicate chiar pe prima pagină impresiile de călătorie ale profesoarei Stella Șerbănescu-Șeineanu. Drumul până la Mănăstirea Secu aflată la 10 km de Neamț, este foarte anevoios „pentru ultimii 4 km nu există șosea, ci numai poteci gloduroase, întortochiate și foarte accidentate, și cu treceri numeroase prin apa râului. Brișca noastră fiind ușurică, iar birjarul experimentat, ajunserăm cu bine la mănăstirea Secu pe înserate. Mănăstirea aceasta e ca pierdută în munți, și n-o zărești din depărtare ca pe celelalte, ci numai la 50 de metri de ea. Părintele stareț, un fost sergent major, o figură blândă de Crist încadrată de o barbă neagră și de ochi albaștri, ne primi cu multă dragoste creștinească. Este extraordinar ce de tipuri frumoase, expresive și cu trăsături foarte regulate, am întâlnit printre călugării acestor mănăstirii. Aci găsirăm și un călugăr pictor de icoane, care și-a făcut cultura artistică la școala de Belle Arte din București. Părintele stareț ne făcu cinstea să ne invite la masă, dându-se prilejul să petrecem câteva ceasuri plăcute în convorbire cu Sfinția Sa. Ne povesti trecutul său ca militar, atacul banditesc ce a suferit, și mai ales felul ingenios cum a știut, în timpul războiului să salveze odoarele nestimate ale Bisericei. Apoi puse la dispoziția noastră cea mai frumoasă odaie a mănăstirii. A doua zi dimineață vizitarăm

²² „Universul”, an XXXI, nr. 287, 18 octombrie 1913, p. 3.

²³ „Opinia”, an X, nr. 2014, 19 octombrie 1913, p. 2.

²⁴ „Universul”, an XXXII, nr. 241, 2 septembrie 1914, p. 1.

²⁵ „Universul”, an XXXII, nr. 336, 6 decembrie 1914, p. 4.

²⁶ „Fulgerul”, an VII, nr. 20, 16 martie 1915, p. 3.

biserica și cele două paraclise... Înăuntru un epitaf mare pus în geam, brodat cu fir de aur și argint de Mitrofana și de alte 6 jupâne. Acest epitaf fu luat de Turci ca cioltar și dus la Constantinopol. Un pașă orb este asigurat că-și va recăpăta vederea readucând acest epitaf. Îl readuce, recapătă vederea, se călugărește și după ce moare este îngropat în curtea mănăstirii. Picturile sunt în mare parte vechi și aproape șterse. Iar din boltă atâră un policandru greu aurit. Vestmântăria conține potire, cruci artistic lucrate, evanghelii ferecate în filigram de aur și cu briliante mari, dăruite de Grigore și Safta Brâncoveanu, sfeșnice scumpe și tot felul de alte odoare nestemate. Conservarea acestor prețioase rămășițe se datorește numai vigilenței și priceperii părintelui stariț care păstorește și astăzi²⁷.

O știre din „Opinia” informează despre slujba de pomenire oficiată la 13 octombrie 1925 pentru mitropolitul Varlaam, a lui Petru Movilă, fost mitropolit al Kievului, pentru pomenirea voievodului Vasile Lupu, și a ctitorilor și arhierilor înmormântați la Secu. Parastasul a fost oficiat de către Patriarhul Miron Cristea, alături de mitropoliții Pimen, Nicolai și Nectarie, alți episcopi și numeroși clerici. Cu această ocazie peste locul unde se odihnesc rămășițele pământești ale mitropolitului Varlaam a fost așezată o nouă piatră sepulcrală²⁸. Atmosfera era una emoționantă și plină de evlavie, o mare de oameni „în portul cel mândru și falnic al românului rămas în simplitatea lui curată”²⁹.

La rubrica „Bisericești”, ziarul „Opinia” din 15 martie 1928, oferea o serie de informații despre mișcarea personalului obștii mănăstirești. Aflăm astfel despre mutarea arhimandritului P. Fasolă la schitul Rarău din Neamț. Seminaristul Ion Negrea, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Vlădiceni din Neamț. Monahul Ioanide Sturza a fost numit arhondar la aceeași mănăstire, iar monahul C. Bosie, numit econom. Economul Ghedeon Coșofreț a fost numit echlesiarh mare în locul arhimandritului P. Fasolă, mutat la schitul Rarău³⁰.

La Hramul Mănăstirii din anul 1928, serviciul religios a fost oficiat de către PSS Episcopul Nicodim, după cum informa ziarul „Opinia” din 26 august³¹.

În luna decembrie 1929, în unele ziare a apărut știrea despre unele nereguli de la Mănăstirea Secu. Ca urmare a acestor semnalări, Mitropolia a trimis o comisie de anchetă formată din preoții P. Chirica și Dincescu. Raportul anchetei depus la Mitropolie arată că, cele semnalate nu se confirmau, iar „administrația funcționează în cea mai perfectă regulă”. În articolul din „Opinia”, se arată că, Mitropolia infirmă inclusiv știrea apărută în unele ziare privind demiterea starețului mănăstirii³².

În 18 iunie 1931, ziarul „Opinia” informa despre moartea celui mai bătrân călugăr de la Secu, supranumit „făcătorul de minuni”. Era vorba despre monahul Varlam Panaite de la Schitul Sihla, stins din viață la 95 de ani. Acesta era considerat de către sătenii din județele Neamț și Baia ca făcător de minuni și un cunoscător al leacurilor băbești, motiv pentru care chilia sa era mereu plină de credincioși care căutau alinierea sufletească și fizică. „Bătrânul, un adevărat ascet, cu chipul lui de sfânt, deprins parcă dintr-o icoană, stătea cu bolnavii de vorbă, îi mângâia și după ce îi puneă să se roage cu credință și lacrimi de ispășire la icoanele de sub candela din chilie, le așeza sfântul patrafir pe creștet și le citea ceasuri întregi. Obișnuia să citească după miezul nopții, după utrenie sau în revărsatul zorilor. După cetirea molivtelor, părintele Varlam scotea din dosul polițelor, unde avea rânduite icoanele, câte o sticluță din care da pacientului câteva picături din nenumăratele doctorii fabricate din plante culese din văgăunile munților Neamțului. Suferindul, emoționat de

²⁷ „Adevărul”, an XXXVII, nr. 12503, 15 octombrie 1924, p. 2.

²⁸ „Opinia”, an XVIII, nr. 5286, 16 octombrie 1925, p. 2.

²⁹ „Mișcarea”, an XIX, nr. 235, 16 octombrie 1925, p. 1.

³⁰ „Opinia”, an XXIV, nr. 6247, 15 martie 1928, p. 2.

³¹ „Opinia”, an XXIV, nr. 6382, 26 august 1928, p. 4.

³² „Opinia”, an XXV, nr. 6785, 19 decembrie 1929, p. 5.

atâta cucernicie și pătruns de o adâncă credință și mângâietoare nădejde în vindecare, se simțea curînd cu sănătatea mult ameliorată. Leacurile le dădea spre întrebuițare și acasă și nu de puține ori a fost apoi vizitat de pacienții însănătoșiți pentru a-i mulțumi și a-i aduce daruri”³³. Știrea descrie și latura caritară a părintelui, acesta dăruind săracilor tot ceea ce primea de la credincioșii cu stare. Cumpăra copiii cărți și îi îndemna pe săteni să-i trimită la școală³⁴.

În articolul „Un episod impresionant al unor refugiați ruși”, ziarul „Dimineața” din 28 ianuarie 1934, evocă o scrisoare inedită a refugiaților ruși din 1921. Este vorba despre 104 ofițeri din armata lui Vranghel, adăpostiți aici și pentru care Regina Maria a trimis ajutoare ca urmare a intervenției mitropolitului Pimen. Este redat conținutul acestei scrisori: „Noi intelectualii ruși, care am fost refugiați, în număr de 104 (patru generali, cinci colonei, opt maiori, iar restul căpitani și ofițeri) am fost găzduiți la mănăstirea Secu din jud. Neamț, de la 17 Mai până la 5 Noembsie 1921. În tot timpul cât am stat, am fost tratați cu cea mai mare amabilitate, pentru care avem o frumoasă amintire și adâncă recunoștință pentru IPS, Mitropolit Pimen al Moldovei, care s-a interesat și a intervenit pentru ameliorarea situației noastre nenorocite. Deasemenea, mulțumim cu recunoștință întregului sobor al acestei mănăstiri, în frunte cu arhimandritul Bălăiță, pentru dragostea părintească cu care ne-a primit și ne-a tratat. Niciodată în toată viața noastră, oriunde ne vom afla, nu vom uita această sfântă mănăstire și nici pe evlavioșii călugări cari locuiesc în ea”. Scrisoarea era semnată de către generalul de brigadă Alex Soșinschi, generalul de corp de armată Ringhiloff, generalul de brigadă Cernoff, generalul Sarmanof, colonelul Soșinschi, medicul colonel Ștefan Sindriton.

Materialul precizează că majoritatea refugiaților numai erau în viață, și doar generalul Sarmanof, aflat în exil în Cehoslovacia a trimis o telegramă de felicitare mitropolitului Pimen, cu prilejul împlinirii a 80 ani. Mitropolitul a dispus ca în toate bisericile din eparhie să se officieze slujbe religioase pentru sufletele refugiaților ruși (Fig. 2)³⁵.

Ziarul „Viitorul” din 14 aprilie 1934 prezintă inițiativa IPS Pimen al Moldovei ca la fiecare mănăstire din eparhie să fie așezată o inscripție în marmură care să evoce istoricul acesteia și cele mai importante momente, pentru ca turiștii să cunoască istoria așezământului. Inscripția de la Secu avea următorul text: „Cea dintâi așezare a mănăstirii Secu, a fost o biserică de lemn, făcută de starețul Zosima, în 1560, pe locul unde e cimitirul. Vornicul Țărei de Jos, Nistor Ureche, a zidit în 1595 biserica mare, sfințită de Mitropolitul Atanasie și înzestrată, de Episcopul de Roman Gherasim, fost călugăr în această mănăstire și alți donatori. În vremea eteriei -1821- luptele dintre Turci și Greci au ajuns până la mănăstire, distrugând-o. Și azi se găsește la Secu icoana Maicii Domnului, tăiată de Turci. Biserica a fost refăcută în 1821 pe vechea temelie. În 1772, călugărul rus Paisie, venit din muntele Athos cu alți călugări ruși, a ajuns la Secu și mutat fiind la mănăstirea Neamțu, a mijlocit ca Secu să fie alipită de Neamțu, cu o singură administrație. Această orânduire a durat peste 100 ani, când I. P. S. Mitropolit Pimen al Moldovei, în 1910, a declarat mănăstirea Secu de sine stătătoare, cu administrație proprie. Din această mănăstire a ieșit marele mitropolit Varlaam Moțoc, care după retragerea din scaunul mitropolitan, s-a stabilit la Secu, unde fusese stareț și aici e înmormântat. În 1868, mănăstirea Secu a fost vizitată de domnitorul Carol I, mai târziu rege. Pe vremea marelui război, călugării tineri au mers pe front ca infirmieri, iar în mănăstire s-a înființat un spital de convalescenți, îngrijiți de călugării bătrâni. După bolșevizarea armatei ruse, o parte din ostașii ruși sub conducerea generalului Vranghel, refugiindu-se pe Marea Neagră la Constanța, în 1921, din cauza regimului bolșevic, s-au predat statului român, dinire cari o parte, au fost internați la Secu sub pază militară. Erau peste 100 persoane: generali și

³³ „Opinia”, an XXVII, nr. 7235, 18 iunie 1931, p. 2.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ „Dimineața”, an XXX, nr. 9730, 28 ianuarie 1934, p. 7.

intelectuali, ajunși în mare mizerie. M. S. Regina Maria, înștiințată de I. P. S. Mitropolit Pimen, a binevoit a trimite refugiaților ruși ajutoare în deosebi obiecte de îmbrăcăminte. Între ei, a fost și generalul Soșinski, ajutorul generalului Brusiloff, comandant pe frontul Galițian. Încă din timpul când era supusă administrației străine, mănăstirea Secu ajunsese în ruină și lucrările de restaurare, începute de stareții Ilarion și Meletie, au fost terminate în timpul domniei M. S. Regelui Carol II³⁶.

O altă descriere a mănăstirii o găsim în ziarul „Gazeta Transilvaniei”, în 10 aprilie 1934: „M. Secu cam 18 km. depărtare de Mănăstirea Neamțu. Aici un călugăr tânăr, vioi, inteligent și deosebit de ospitalier îmi arată într’o jumătate de oră tot ce este de văzut. Mănăstirea Secu n-are decât vreo 40 de călugări fajă de cei cam 400 ai Mănăstirii Neamțu. Zidită la 1595 de Vornicul Nestor Ureche, epoca ei de aur coincide cu cea a Mănăstirii Neamțu. Aici a fost hirotinit călugăr Marele Mitropolit Varlaam al Moldovei. Între numeroasele odoare ale Mănăstirii mai multe și mai importante chiar, decât ale Mănăstirii Neamțu se găsește „Aierul Mitrofanei” jupănița lui Nestor Ureche o minunată broderie în fir de aur reprezentând pe Mântuitorul luat de pe cruce și înconjurat de Mironosițe, tablou la care tovarășa evlavioasă a marelui Vornic a lucrat 5 ani de zile. După arătarea odoarelor călugărul mă conduce să-mi arate beciul în fața căruia au fost măcelăriți de Turcii păgâni și cotropitori mulți creștini, cari credeau, că refugiați aci li se va cruța cel puțin viața și-mi spunea cu toată puterea convingerei, că ori de câte ori plouă de atunci în fața ușii pivniței apa este roșie inbibată de sângele celor omorâți acum câteva suie de ani”³⁷.

„Opinia” informa la 13 august 1935 despre alegerea noului egumen, în persoana lui Vasian Scripcă, cel care s-a aflat până atunci la conducerea schitului Sihla. Instalarea s-a făcut în prezența Mitropolitului Nicodim, a starețului nou ales al Mănăstirii Neamț-Secu, arhimandritul Valeriu Moglan și a obștii monahale³⁸.

În ziarul „Curentul” în articolul *Locuri sfinte și frumoase*, sub semnătura lui Gala Galaction, este prezentată și Mănăstirea Secu. „Drumul la Mănăstirea Secu, fie că-l faci pe potecile cari scurtează și duc drept la cerbărie, fie ca-l faci pe șoseaua Pipirigului este deapururi un prilej de sărbătoare sufletească. Ce păduri încă neatinsse de prăpădul exploatării, ce pășuni grase și fericite! Ce viguroasă și sfântă dărnicie a naturii, pare că deabia eșită din mâinile Creatorului! ... Coastele pline de codri și pridite de soare, cari o înconjură de toate părțile, sunt mult mai apropiate și mai intime decât dincolo la Mănăstirea Neamțu... Croncănitul corbilor în văzduh este simbolul unei sihăstriei și mai adânci”³⁹.

Autorul descrierii este încrezător că noul Mitropolit al Moldovei, Nicodim, se va ocupa și de îngrijirea acestei mănăstiri, uitată și prădută de cei care au păstorit-o. Revitalizarea mănăstirii era necesară deoarece, „aceste chilii pline de bogăția amintirilor istorice”, să nu ajungă gazde „părăgînirii și ale bufnițelor. E jalnic să vezi că tavanele plesnesc, că temelile sunt pline de lepră, că zidurile se macină de ploii și că barbaria hădă amenință să muncească acest juvaer al cucerniciei strămoșești”⁴⁰.

Concluzia articolului semnat de către Gala Galaction, este actuală și în vremurile de azi, aceea că nu „putem să ne lipsim tocmai de pârghiile morale și de zestrea sufletească lăsate de părinți. Mănăstirea Neamțu, Mănăstirea Secu și celelalte de prin prejur-oricât ne vor chema la odihna codrilor de brad în arșițele verei-trebue să ne cheme, încă odată, la odihnă și la premenirea inimii, azi, în arșița mult mai grea a moleșirii și a dezordinei sufletești”⁴¹.

³⁶ „Viitorul”, an XXVI, nr. 7870, 14 aprilie 1934, p. 2.

³⁷ „Gazeta Transilvaniei”, an XCVII, nr. 79, 4 octombrie 1934, p. 2.

³⁸ „Opinia”, an XXXI, nr. 8503, 17 august 1935, p. 2.

³⁹ „Curentul”, an VIII, nr. 2836, 25 decembrie 1935, p. 5.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 6.

⁴¹ *Ibidem*.

O altă descriere a mănăstirii o găsim în ziarul „Universul” din iunie 1936 (**Fig. 3**), sub semnătura lui P. Gheorgheasa, intitulată *Din monumentele relegioase ale județului Neamț. Mănăstirea Secu*. Autorul materialului prezintă cititorului cadrul natural în care este amplasată mănăstirea, „pe partea stângă a pârâului cu același nume, pe o poeană întinsă și bătută toată ziua de soare, înconjurată din tuspătru părțile de păduri bogate de brad și ferită de o culme înaltă de deal, dinspre răsărit, de unde vine drumul”. Este prezentată inclusiv o legendă despre liniștea de la Secu, legendă care se referă la mitropolitul Varlaam. Retras la mănăstire, liniștea îi era deranjată de croncănitul ciorilor și orăcăitul broaștelor. Într-o zi având musafiri, discuția cu aceștia i-a fost deranjată de gălăgia vietăților. Deși, spune legenda, le-a rugat să tacă când vorbește el, acestea nu au tăcut, așa că le-a blestemat să nu le mai fie auzit glasul în veci în acele locuri. Urmează prezentarea istoricului întemeierii mănăstirii și prezentarea odoarelor. Însă, „din pricina vremurilor și a oamenilor”, a pierdut mare parte a bogatului tezaur. Este amintit și episodul din Primul Război Mondial când starețul Ilarion Bălăiță a scăpat de la trimiterea în Rusia a bunurilor mănăstirii. Articolul se încheie cu un îndemn vizitării mănăstirii „pentru trecutul ei glorios și pentru odoarele pe cari le păstrează”, fiind pentru tineri mai ales, o lecție de istorie din care vor „înțelege odată mai mult că neamul nostru are o viață foarte bogată în fapte mari în opere de cultură”⁴².

Tot în „Universul”, dar în articolul semnat de Ioachim C. Moruzzi, mănăstirea beneficiază de o nouă prezentare a trecutului său istoric și a tezaurului ce-l adăpostește. Articolul este publicat în numărul din 3 septembrie 1938 cu titlul sugestiv „Tezaurul de la Secu”. Articolul descrie momentul încercării de a ridica tezaurul mănăstirii spre a fi trimis în Rusia spre păstrare: „Într-o seară, veni un călăreț cu calul spumegând, căutând pe stareț. Starețul văzându-l îmbrăcat soldățește, l-a întrebat despre ce-i vorba și de ce a fugit de pe front. Soldatul însă era un călugăr deghizat și care aducea vestea dela un mare boier că tezaurul va fi ridicat. Seara, toți frații și călugării au fost chemați la biserică pentru rugăciune, iar în aripa stângă, unde fusese adăpostit tezaurul, au pătruns în cea mai mare taină trei călugări cari, pe o vreme furtunoasă și prevestitoare de lucruri rele, au luat tezaurul și, sub semnul crucii, l-au îngropat în pământ. Ce s-a mai petrecut e greu de povestit”. Tezaurul mănăstirii, notează semnatarul articolului „sărăcit și el mult în decursul vremurilor, se compune dintr-un număr de covoare, printre care un minunat Siraz de Persia, feloane ctitorești, cruci sculptate în lemn între 1590 și 1620, vase liturgice de argint, aurite, candelă, cădelnițe și cățui, sfeșnice de argint, și Evanghelii. Obiectele principale aparțin zestrei încredințate mănăstirii de ctitorii și datează din primul sfert al veacului al XVII-lea. Notăm aici pe cele mai importante: două frumoase cădelnițe și două cățui de argint aurit, în acelaș stil, opere de ale meșterilor sași sau polonezi; un orar diaconesc, brodat în fir de aur și argint cu porumbițe, vine desigur din casa lui Ureche și este opera unei meștere din sat. Feloanele preoțești se disting prin calitatea marisă și rezistența tonurilor obținute prin culori vegetale. Un epigonation (nebedemiță), frumos brodat și înfățișând coborârea lui Isus în infern, a aparținut mitropolitului Varlaam. El a fost executat la Secu și datează din primii ani ai veacului al XVII-lea. O cruce lucrată în lemn de măslin, destăinuie arta meșterilor de la Atos. Două alte cruci ctitorești sunt sculptate în lemn de chiparos și sunt opera ieromonahului Paisie, care le-a executat în M-tirea Secului, între 1602 și 1610. O evangheliie manuscrisă pe hârtie, datează de la 1664 și este împodobită cu frontispirii fine și cu patru miniaturi reprezentând pe evangheliști. Obiectul cel mai de seamă al tezaurului a rămas fără îndoială splendidul epitaf brodat la începutul sec. al XVII-lea pe catifea roșie, în mătasă și fir de aur și argint de călugărița Filoteia, pentru mănăstirea Secului și cu cheltuiala lui Nestor Ureche și a Mitrofaniei. Punctul broderiei este de o mare, fineță. Arta întregului epitaf face parte din evoluția broderiei moldovenești ale cărei capodopere sunt din sec. al XV-lea și se pot admira în tezaurele dela Putna și Sucevița. Îngerii plângând, din epitaful dela Secu, sunt lucrarea cea mai frumoasă de

⁴² „Universul”, an LIII, nr. 153, 5 iunie 1936, p. 14.

acest gen, ce s-a lucrat vreodată. Sborul lor are eleganță și viață și expresia lor ne amintește cede mai impresionate creații ale sculpturii apusene medievale”.

Mănăstirea este un loc ales, „e ceva dumnezeesc aci la Secu și te impresionează. În liniștea aceasta mormântală, de duh, de slavă și amintiri vizibile, lucrurile păstrate nu pot, n-au putut și nici nu se crede că vor putea fi vreodată evaluate”.

Am încercat să prezentăm, măcar o parte din ceea ce presa națională sau regională a scris despre Mănăstirea Secu, informații diverse, aspecte negative sau pozitive, dar și îndemnuri de a descoperi această oază de credință și cultură românească.

THE SECU MONASTERY IN THE ROMANIAN PRESS FROM THE PERIOD 1880-1948

(Abstract)

The history of the old Secu Monastery in Neamtului, an old Moldavian foundation, a center of culture and spirituality, was the subject of some press articles after the advent of the media in the Romanian space. The press of the period 1880-1940 presented both the positive aspects, real travelogues and invitations to visit and discover this holy place, as well as the less pleasant, from thefts, murders, to the plots and intrigues between the monks who ruled to the removal of some abbots. A different history of this old monastery through the eyes of articles and news from the regional and national press.

Spoliatorii Mănăstirilor

Starețul Parthenie de la Secu. — Cercetările parchetului. — Nobila meserie a cuvioșiei sale. — Furturile comise și complicele sau. — Comisiunea de anchetă. — Un strigăt de alarmă.

Asupra stareților mănăstirelor Secu și Neamț, mai ales asupra celei de la Secu, s'au ridicat acuzații foarte grave, ceea ce au decis pe autoritățile bisericești superioare, să-i revocare din demnitățile ce le ocupau cu necinste.

Aceste acuzații sunt de natură a compromite cu totul administrarea actuală a averilor mănăstirești și chiar biserica în sine, scoțându-se în evidență incapacitatea și reaua credință a unora din ei, adeverații spoliatori ai odoarelor bisericești.

Astfel în fruntea mănăstirei Secu a fost instalat starețul călugăr de la Muntele Athos, părintele Parthenie, fost pe vremuri sergent-majör în armată. Nemeritându-i tocmai bine în armată, cuvioșia sa a luat drumul călugăriei, ca să poată pune ceva deoparte pentru bătrânețea. De vreo trei ani de când se a-

cute înaintea judecătorului de instrucție ce se contrazice.

Principala sa complice călugărul Atanasie Chirilă, care l'a început nega cu înverșunare, faptele ce li se impută, acum a început să facă prețioase mărturisiri contra părintelui Parthenie.

Pe mărturisirile acestui rălugăr se pun prețioase baze, dat fiind că el era vestimentarul mănăstirei și depozitarul tuturor obiectelor de valoare.

Vinovăția fiind deplină parchetul a și ordonat arestarea lui.

O probă evidentă că părintele Parthenie e vinovat fără discuție e și argumentul d-lui profesor Drăghiceanu din București, că dacă sf. sa e nevinovat trebuia să înștiințeze din primul moment autoritățile bisericești; ori lucrul acesta nu l'a făcut de el după două luni de

Excursiunile coloniei școlare de la M-rea Secu

Chiar de sub zidurile mănăstirei, înspre cele patru puncte cardinale, se ridică munți, dintre care unii ajung la 700 m. înălțime. Pe ei sunt diferite poteci, se ridică spre virfurile lor. La început, s'au făcut excursiuni pe cei mai mici, spre a se putea depinde copiii la ridicat și pe cei mai înalți, cum a fost Vasaniul, cu ocazia acestor excursiuni.

Au putut observa pe acești munți, cum cu schimbarea atitudinii, se schimbă și vegetația. Li s'a atras atenția copiilor, asupra diferitelor specii de copaci, ce acopăr aceste păduri, precum și a modului cum se pot orienta în o pădure.

Fig. 1. Extras din „Mișcarea”, an IV, nr. 212, 26 septembrie 1912 și „Opinia”, an IX, nr. 1664, 14 august 1912

Ofițeri din armata lui Wranghel refugiați în Moldova

Din istoricul mănăstirei Secu (Neamț)
— O scrisoare

Cu prilejul jubileului de 25 ani de arhi-păstorie a I.P.S.S. Mitropolit Pimen Georgescu, s'a luat inițiativa ca la fiecare din Mănăstirile eparhiei să se alcătuiască un scurt istoric al fiecărui din aceste așezăminte strămoșești, pentru a se cunoaște evenimentele cele mai importante, legate de trecutul lor.

Această dispoziție, s'a și realizat la unele din mănăstirile mai însemnate printre care și M-rea Secu din jud. Neamț.

Din istoricul ce a fost alcătuit pentru M-rea Secu, spicuiem câteva date.

M-rea Secu a fost înființată în anul 1560 de către starețul Zasima.

Apoi s'au perindat pe rând stareții Paisie, Ghearasim,

Sfinte lăcașuri din țara lui Ștefan

Moldova, minunat Pantheon al neamului. Sfta. Mănăstire Secu un tezaur ne-rețut. Bistrița, lăcaș vovodal. Un jud. istoric: Baia Jidaniă nimicesc pădurile mănăstirești. Jalea Moldovei

Bătănd meleagurile Neamțului și ale Băii, cercetătorul obiecto este străbătut de un sentiment de înaltă admirație și reculegere, în fața mormintelor înaintașilor noștri, în fața sâdilor sfinte, date rite din piatră peste piatră, de acei voveozi iluștri ai timpurilor, care izbândeau prin cruce și spadă.

Acți în vâile subcarpatine ale județelor Neamț și Botoș s'au așezat mănăstiri, Schituri și Bisericele mărunte, citorite de voveozi, boeri și sfinți părinți, de răzeși și de haiduci, de oameni ce și-au închinat viața dtru simbolul crucii și credinței lui Christ.

În aceste locuri, s'au adăpostit sfinții noștri părinți, păstrători de datini, El au fost acela care au ținut treaz, interesul de cele sfinte și acel capital de generații steme, de care a dat donadă poporul acesta moldoveanesc.

ZIDIREA LUI NESTOR URECHE

Drumul dela Sfta Mănăstire Neamț spre Secu, excursionistul îl face prin pădurea imensă, proprietatea lăcașului elitorit de marele Ștefan. După ce se trece de locul numit «la cerbărie», drumul Secului apare prăpăstios și aducător aminte de imagini din eroicii și hrisoave.

Păcălul se poartă acelas nume, mai seacănt decât oricând, se trece ușor și imediat călătorul se află în fața Mănăstirei.

Sfta Mănăstire Secu a fost ctitorită de Marele Vornic Nestor Ure-

che în anul 1662. Domn al Moldovei era în acel timp Ieremia Movilă. Acolo unde astăzi este arhondariul din partea stângă, odinioară se aflau cămarile unde a fost ținută Doamna Mitrofană pentru păstetele cutie cel mai splendid din țară. Mi se observă bine împărțea, ca-

La Secu își dorm somnul de veel Marele Vornic și ctitor Nestor Ureche, Doamna Mitrofană, Prea Sfinții Mitropolitii Varlaam și Sava. Tezaurul Mănăstirei, este fără de cutie cel mai splendid din țară. Mi se observă bine împărțea, ca-

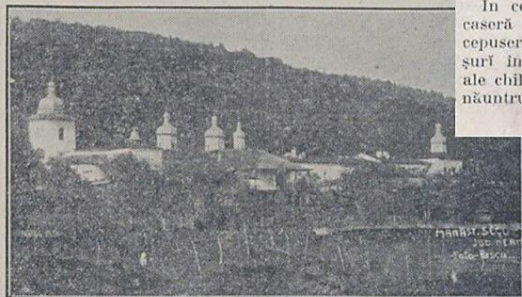
tând din sec. XVI și XVII, o parte din ele opera Ieromonahului Paisie, vase, candelă, sfeșnice și odnare bisericești toate de aur și argint. Printre sutele de covoare de mare preț se află și minunatul Siraz de Persia, a cărui valoare este colosală. Călebrul epitaif de califica roșie, lucrăt migăloș și atât de artifice de către călugăria Filoteia, în secolul al XVII-lea, «Ingerii plângând,



Mănăstirea Secu

Fig. 2. Extras din „Opinia”, an XXX, nr. 8029, 26 ianuarie 1934 și „Buna Vestire”, an I, nr. 143, 20 august 1937

Din monumentele religio- ale județului Neamț Mănăstirea Secu



Așezată pe partea stângă a pârâului cu același nume, pe o poeană întinsă și bătută toată ziua de soare, înconjurată din toate părțile de păduri bogate de brad și ferită de o culme înaltă de deal, dinspre răsărit, de unde vine drumul, m-rea Secu îți iese deodată înaintea, numai la câțiva pași, pironindu-te în loc prin marea ei de cetate, în mijlocul căreia se ridică impunătoarea biserică.

Ceeace te impresionează în primul rând la această mănăstire este adăncă liniște care înconjoară așezământul călugăresc.

Dar este și un loc minunat de retragere, de odihnă, de pace și

rețel de pe atunci, P. C. Arhimandrit Bălăiță, care l-a îngropat în pământ și n'a voit să-l dea cu nici un preț.

Afară de odoarele din muzeu, m-rea Secu mai are și următoarele lucruri de preț: un aer (e-pitaf), pe catifea roșie, cu mătasă și fire de aur și argint, brodat de Mitrofan, soția lui Nestor Ureche, terminat în anul 1608.

Din pictura veche, — care, după urnele rămase, — se vede că a fost de o mare valoare artistică, nu se păstrează de cât o icoană, zugrăvită pe peretele dela intrare, deasupra pisaniei.

Ea reprezintă o scenă din ju-

ESCURSIE LA SECU

de EUGEN DARZEU

Era pe inserate.

În cerdacul mănăstirii în care mănăscăseră excursioniștii, umbre ușoare începuseră să se coboare de sub coperișuri întunecând pereții. Ușele deschise ale chiliilor, păreau niște guri negre din năuntru cărora răsărea, când și când,

câte un călugăr îmbrăcat în rasă de șiac cafeniu, care cu pași înceți și leneși se îndrepta, cine știe încotro, prin curtea pietruită.

Excursioniștii mănăscăseră de mult, dar tot mai se așezau încă pe băncile de lemn alb, în jurul mesei pătrate, povestind cu glasuri potolite impresii din călătoriile pe care le făcuseră altădată, prin alte locuri, cu alte priveliști minunate.

Aroape de dânsii, rezemat de ușorul

AFARĂ DE ODORILE MĂNĂSTIRII SECU

Tg.-Neamț, 30 August

Vineri, cu mare solemnitate s-a oficiat hrana mănăstirii Secu.

În vederea acestei solemnități, a sosit înăuntru de la mănăstirea I. P. S. S. Mitropolitul Pimen al Moldovei, directorul Mitropoliei din Iași și doi diaconi.

I. P. S. S. a fost primit cu toate onorurile cuvenite.

Serviciul divin a fost oficiat de către I. P. S. S. Mitropolitul, asistat de 6 preoți și doi diaconi.

S-a făcut hirotonisirea unui preot și a unui diacon.

În timpul fiind foarte frumos, a luat parte la serbare lume multă din împrejurimi.

I. P. S. S. Mitropolitul a rostit o predică ocazională, aducând laude C. S. arhim. Galistat Dima, starețul mănăstirii, care în scurtul timp de doi ani de când este stareț, a adus mănăstirii multe îmbunătățiri.

Fig. 3. Extras din „Universul”, an LIII, nr. 153, 5 iunie 1936; „Ziarul Științelor și Călătoriilor”, an XIII, nr. 791, 4 iulie 1912 și „Universul”, an XXXII, nr. 241, 2 septembrie 1914

BISERICA BASARABIEI ȘI SINODUL LOCAL AL BISERICII ORTODOXE RUSE (1917-1918)

Mihail BULMAGA*

Cuvinte cheie: *Biserica ortodoxă, Basarabia, Sinodul Local, revoluție, eparhie, mitropolie*

Keywords: *Orthodox Church, Bessarabia, Local Synod, revolution, diocese, metropolis*

Perioada cuprinsă între Revoluția rusă din februarie 1917 și Unirea Basarabiei cu Regatul României pentru Biserica din Basarabia a reprezentat o eliberare din cătușele trecutului și obținerea libertății de exprimare și opinie. În condițiile istorice actuale, când ne confruntăm cu numeroase provocări similare, exemplul înaintașilor noștri devine unul elocvent. Interesul național al basarabenilor a prevalat în luarea deciziilor stricte pentru societate. În acest context, considerăm că subiectul prezentat este unul actual și important.

În articolul de față ne propunem să analizăm desfășurarea Sinodului Local al Bisericii Ortodoxe Ruse dintre anii 1917-1918 și doleanțele Bisericii Basarabiei cu care aceasta s-a prezentat la Sinodul Local și dacă ele au fost îndeplinite. Avem următoarele obiective: 1. Determinarea motivelor și condițiilor ce au dus la convocarea Sinodului Local al Bisericii Ortodoxe Ruse, care nu se mai ținuse de peste două sute de ani; 2. Cele mai importante acțiuni și decizii aprobate de Sinod și implementarea în viața Bisericii; 3. Analiza revendicărilor Bisericii Basarabiei trimise Sinodului Local al Bisericii Ortodoxe Ruse și a modului în care au fost îndeplinite.

Considerăm regretabil faptul că istoriografia românească nu oferă studii complexe și ample cu privire la pregătirea și desfășurarea Sinodului Local al Bisericii Ortodoxe Ruse dintre anii 1917-1918, mai ales că această problemă ține mai mult de istoria bisericească a Rusiei; în alte surse este numit *Sinodul Local al tuturor rușilor*. Mai puțin cunoscută este participarea Bisericii Basarabiei la lucrările Sinodului Local, ca eparhie supusă atunci canonic Bisericii Ruse, unde s-a prezentat cu anumite cerințe dorite de clericii și mireni basarabeni, discutate și aprobate în cadrul Congreselor Eparhiale din anul 1917. Evident este faptul că istoriografia rusă abundă în studii și lucrări cu privire la subiectul Sinodului Local al Bisericii Ortodoxe Ruse din 1917-1918. Menționăm aici lucrarea de sinteză elaborată de către Iachint Destiveli, cu titlul *Sinodul Local al Bisericii Ortodoxe Ruse dintre anii 1917-1918*¹. De asemenea, studii valoroase sunt publicate și de către istoricul Alexei Beglov².

Izbucnirea Primului Război Mondial a marcat ultima expresie de entuziasm și patriotism sincer manifestat de populația rusă pentru monarhia Romanovilor. Loviturile primite din partea mașinăriei de război a germanilor, au pus imediat la grea încercare rezistența soldaților și, în mai mare măsură, cea a regimului țarist³. Răsturnarea autocrației țariste în urma Revoluției ruse din februarie 1917, care a zdruncinat sistemul social-politic din Imperiul Rus, și evenimentele epocale care s-au petrecut după revoluție, modificând, de la o zi la alta, cursul vieții interne a Rusiei, au contribuit la crearea unui climat prielnic afirmării mișcărilor de eliberare națională ale popoarelor încorporate cu forța în Imperiul Rus. Declașându-le energiile, masele populare, călăuzite de fruntașii lor, pledau tot mai hotărât pentru dobândirea drepturilor naționale, politice și sociale. Asta cu atât mai mult cu cât

* Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

¹ И. Дестивель, *Поместный Собор Русской Православной Церкви 1917-1918 годах*. Издательство Крутицкого Подворья, 2000, 312 p.

² А. Л. Беглов, *Всероссийский церковный собор 1917–1918 гг. как явление соборной практики Церкви*. https://azbyka.ru/otechnik/Istoriija_Tserkvi/vserossijskij-tserkovnyj-sobor-1917-1918-gg-kak-javlenie-sobornoj-praktiki-tserkvi/ (accesat 11.08.2023).

³ Alberto Basciani, *Difcila unire. Basarabia și România Mare 1918-1940*, Chișinău, Editura Cartier, 2018, p. 80.

Guvernul Provizoriu, a doua zi după constituire, a declarat că va elimina restricțiile naționale, iar la 19/1 aprilie 1917 a anulat aceste restricții⁴.

Revoluția rusă din februarie 1917 a fost finalizată prin schimbarea politică a formei de guvernământ a imperiului, și a fost urmată de transformări radicale în toate domeniile vieții rusești. Pretutindeni au luat ființă soviete de deputați ai muncitorilor și soldaților și alte organe obștești liberal-democratice, care deveneau noua putere reală în locul fostelor organe locale⁵. Vestea despre evenimentele excepționale care s-au produs în metropola rusă a ajuns și în Basarabia. La 3/16 martie 1917, oficialitățile chișinăuiene erau informate despre constituirea unui nou guvern și componența acestuia. Manifestele țarului Nicolae al II-lea și al fratelui său, marele principe Mihail Alexandrovici, privind renunțarea la tron au fost publicate în presa de la Chișinău pe 5/18 martie 1917⁶. Fețele bisericești din Chișinău, întrunite câteva zile mai târziu în Casa Eparhială, au hotărât să salute Guvernul Provizoriu, trimițând telegrame președintelui Dumei de Stat, Mihail Rodzeanko, premierului Gheorghe Evghenievici Lvov și ober-procurorului Sfântului Sinod, Vladimir Nicolaevici Lvov. În timpul serviciului divin oficiat la 12/25 martie 1917 în Catedrala Nașterea Domnului din Chișinău, protodiaconul T. Ursachi a dat citire manifestului cu privire la renunțarea la tron a marelui principe Mihail, iar arhiepiscopul Anastasie Ghribanovschi a citit apelul Sinodului Bisericii Ortodoxe Ruse prin care clerul era chemat să se supună noului guvern. De asemenea, și preoții de la bisericile din satele basarabene le-au dat veste enoriașilor despre abdicarea țarului, îndemnându-i să se pună sub ascultarea Guvernului Provizoriu⁷.

Odată cu noile schimbări, Biserica s-a adaptat circumstanțelor apărute. Conform deciziei Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, care recunoscuse autoritatea Guvernului provizoriu, respectiv ca parte componentă, și Eparhia Chișinăului și Hotinului, arhiepiscopul Anastasie Gribanovschi, aducea la cunoștința clerului basarabean ca la sfintele slujbe urma să nu mai fie pomenit țarul și familia imperială ci să se formuleze în felul următor „*Încă ne rugăm pentru de Dumnezeu păzit statul nostru rusesc și cinstitul Guvern provizoriu*”⁸. În cadrul societății și intelectualității basarabene aflată în perioada schimbărilor și năzuințelor, latura organizării vieții bisericești ocupa un loc important. În programul Partidului Național Moldovenesc, dat publicității la 9 aprilie 1917, punctul 6 menționa că Biserica trebuie să-și aibă autonomia ei, adică să se ocârmuiască singură, să alcătuiască o mitropolie aparte, în frunte cu un mitropolit moldovean. Preoții trebuiau să învețe în limba română și toate slujbele să se facă în această limbă⁹.

Pentru a discuta această chestiune importantă, care determina viitorul Bisericii Ortodoxe din Basarabia, s-a decis convocarea extraordinară a Congresului Preoților și Mirenilor din cuprinsul Eparhiei Chișinăului și Hotinului. Congresul Eparhial Extraordinar, din aprilie 1917, a fost o manifestare de proporții a clerului și păstoriților basarabeni. Din cele 34 de blagocinii au participat câte 4 reprezentanți ai preoțimii, protopopul, preotul-misionar și 2 deputați, un staroste bisericesc și un mirean din partea județului. Din orașul Chișinău au luat parte toți preoții, apoi câte trei mireni de la fiecare parohie și câte unul de la fiecare capelă. De la Uniunea pedagogică a școlilor duhovnicești au participat 6 reprezentanți. În total 250 de deputați¹⁰. La Congres s-a discutat despre autonomia

⁴ Dinu Poștarencu, *Basarabia în anii Primului Război Mondial*, Chișinău, Editura Lexon Prim, 2019, p.138.

⁵ *Ibidem*, p. 117.

⁶ *Манифест*, în „Кишиневския Епархиальные Ведомости”, Chișinău, anul L, nr. 9 -10, 5/18 martie 1917, p. 46.

⁷ Dinu Poștarencu, *op. cit.*, p. 121-122.

⁸ *Отдел Официальный*, în „Кишиневския Епархиальные Ведомости”, Chișinău, anul L, nr. 9-10, 5/18 martie 1917, p. 50.

⁹ Ștefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studii și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*, București, Editura Cartea Românească, 1929, p. 12.

¹⁰ Iosif Parhomovici, *Arhiepiscopul Anastasie*, în „Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău”, Chișinău, 1929 p. 71.

Basarabiei care urma să se realizeze, în viziunea delegaților, prin respectarea „unității și integrității Rusiei”. Basarabia avea să fie administrată de un Consiliu Suprem ai cărui membri trebuiau aleși de Adunarea reprezentanților populari din toată Basarabia, în baza votului universal, egal, direct și secret. Clerul a cerut: „serviciul militar al ostașilor basarabeni – în Basarabia, (...) învățarea istoriei Basarabiei, istoriei poporului moldovean, culturii, literaturii, cântării naționale moldovenești, care să devină obligatorii pentru elevii moldoveni, iar pentru elevii altor națiuni – la dorință...”¹¹. Preoții s-au pronunțat pentru convocarea Sinodului Local din Rusia până la deschiderea Adunării Constituante, pentru a elabora o strategie cu privire la raporturile dintre Stat și Biserică. Ca urmare a hotărârii Congresului, în aprilie 1917 este înființat Comitetul executiv al eparhiei Chișinăului cu scopul de „a organiza viața bisericească eparhială pe noi baze și a controla instituțiile eparhiale”, având în componența sa 14 clerici și mireni. Comitetul provizoriu a Partidului Național Moldovenesc s-a adresat preoțimii arătând că neamul moldovenesc a avut multe de îndurat din partea ocârmuirii vechi. Bietul moldovean a ajuns să se simtă străin în țara lui și adeseori să se rușineze chiar de neamul său. Sub stăpânirea nouă era nădejdea că în sfârșit, moldovenii vor ajunge stăpâni pe drepturile lor naționale. Dar pentru aceasta era nevoie de luptă cu armele politice, pentru care a fost creat Partidul Național Moldovenesc. Se dorea ca partidul să adune în rândurile sale toată suflarea moldovenească, lucru pe care îl puteau face preoții. Se reproșa că în trecut „preoțimea moldovenească nu a luptat cum ar fi trebuit pentru drepturile norodului nostru, așa cum a luptat, de pildă, preoțimea din Transilvania, și ei s-au plecat la voia stăpânirii vechi, uitând norodul în întuneric și robie”¹². Comitetul chema preoțimea să fie în fruntea poporului, să lucreze pentru naționalizarea Bisericii, să contribuie la introducerea limbii române în seminarii, iar slujbele să fie făcute în limba poporului: „Preoțimea va avea să lucreze pentru naționalizarea bisericii, așa cum cere punctul 6 al programei partidului, adică ea, Biserica moldovenească, să ajungă autonomă, cu mitropolit moldovean în frunte, în seminar să se învețe învățăturile în limba moldovenească și în toate bisericile să se facă slujbele în limba norodului”. În adresare se mai spunea: „Să ne întoarcem cu toții la norodul nostru, să-l întărim, să-l ajutăm, să-l luminăm, pentru ca să nu ne osândească cei de azi și cei din viitor că l-am fi putut ridica, dar n-am avut destulă dragoste pentru el”¹³. Totuși, proiectele aprobate de către Congresul Eparhial de la Chișinău, urmau să se aplice doar dacă acestea erau recunoscute de către autoritatea supremă bisericească și anume Sinodul Local al Bisericii Ortodoxe Ruse, din care această eparhie făcea parte atunci.

Pentru Biserica Rusă, ținerea unui Sobor Local era o nevoie de mult recunoscută și urgentă. Convocarea Sinodului Local al Bisericii Ruse a încetat în timpul țarului Petru I. Încercările ulterioare de a aduna toți episcopii (și cu atât mai mult reprezentanți ai clerului și laicilor) au fost zădărnice din răspuțeri (de exemplu, discuția despre restabilirea patriarhatului și sinodalității bisericii, întreprinse de mitropolitul Arsenie Matsievici la mijlocul secolului al XVIII-lea, s-a încheiat tragic pentru el). Prima revoluție rusă din 1905-1907 a coincis cu schimbări importante în sfera social-bisericească. În acest moment a început pregătirea directă a Sinodului Local al Bisericii Ruse. Pe fundalul revoluției aflate în desfășurare din 1906, a fost organizată funcționarea unui consiliu pre-Sinodal, care, după ce a lucrat câteva luni, a acumulat un valoros material, suficient pentru convocarea și ținerea imediată a Sinodului Local. Paradoxal, suprimarea și atenuarea revoluției a coincis cu decizia țarului Nicolae al II-lea ca „Sinodul încă să nu fie convocat”. Rezoluția necesară a fost scrisă la 25 aprilie 1907, iar la 3 iunie a fost emis un act care a determinat trăsăturile sistemului de stat pentru perioada inter-revoluționară. În fine, trebuie menționat faptul că, în timpul Primului Război Mondial, guvernul imperial a încercat, prin măsuri separate, să introducă anumite semireforme, care să țină sub control

¹¹ Silvia Scutaru, *Revendicările preoțimii în cadrul Congreselor Eparhiale din anul 1917*, în „Tyragetia”, s.n., vol. III (XVIII), nr. 2, 2009, p. 254-255.

¹² Ștefan Ciobanu, *op. cit.*, p. 14-15.

¹³ Silvia Scutaru, *op. cit.*, p. 254.

situația internă din țară. Viața bisericească nu a făcut excepție; s-au făcut încercări de reformare și revigorare parțială a parohiilor, administrației eparhiale și a sferei spiritual-educaționale¹⁴.

Revoluția rusă din februarie 1917, abdicarea țarului Nicolae al II-lea și transferul puterii către Guvernul provizoriu au schimbat categoric situația. Ober-procurorul Vladimir Nicolaevici Lvov, care în martie-iulie 1917 a impulsionat schimbările în structura administrației Bisericii, este numit „revoluționar”, iar evenimentele care au avut loc în acea perioadă au fost numite „revoluție bisericească”. Faptele, între timp, mărturisesc că, în mare măsură, datorită voinței lui Lvov a devenit posibilă lansarea procesului de convocare a Sinodului Local. Acesta poate fi considerat un alt paradox: convocarea Sinodului Local s-a făcut tocmai datorită Revoluției. Mai târziu membrii săi au fost nevoiți să critice politica revoluționară, ca să nu mai vorbim de faptul că după ceva timp propaganda și istoriografia bolșevică au numit acest eveniment „contrarevoluționar”¹⁵.

Astfel, se poate observa că Revoluția din februarie a adus Bisericii o asemenea libertate încât a devenit posibilă după aproape două secole și convocarea Sinodului Local. Totuși, nu trebuie crezut că relația dintre Guvernul provizoriu și Biserică (din august, în structura Sinodului) a fost armonioasă. Două probleme principale au fost ca pietre de poticnire în calea relațiilor Biserică-Stat din această perioadă: autocefalia georgiană și viitorul școlilor parohiale și bisericești.

Ca parte componentă și supusă canonic în acel moment, convocarea Sinodului Local al Bisericii Ortodoxe Ruse era așteptat și de eparhia Chișinăului și Hotinului. Astfel, între 3 și 26 august 1917 este convocat la Chișinău un nou Congres eparhial al preoților și mirenilor. De data aceasta au fost prezenți: 40 de mireni, trei delegați ai organizațiilor militare, șase din partea comitetului, 11 de la instituțiile eparhiale, 14 de la comitetul executiv eparhial, 25 din partea cântăreților, 29 din partea preoților; în total 128 de deputați. Președinte a fost ales protoiereul Alexandru Baltaga. În primele patru zile de lucru ale Congresului, comisiile activau ziua, iar seara aveau loc ședințele plenare, unde se discutau probleme generale, care vizau nemijlocit activitatea comisiilor. În ședințe s-a discutat problema directivelor care trebuie date delegaților basarabeni la Sinodul Local, pentru recunoașterea și întărirea autonomiei Bisericii basarabene, cu rang de mitropolie, hotărâre aprobată de Congresul extraordinar al clerului și mirenilor din luna aprilie 1917¹⁶.

La 8 august, după Sfânta Liturghie și Tedeum, Congresul a ales deputații pentru Soborul Bisericesc din Rusia, care urma să-și înceapă lucrările la 16 august 1917. Din partea preoților a fost ales preotul A. Vâlcov, din partea dascălilor – D. Postoroncă, din partea mirenilor – delegații Gurschi, Moțoc și Fotescu¹⁷. Aceștia au făcut cunoștință cu telegrama preotului Ghepețchi, deputat în fosta Duma imperială. Preotul Ghepețchi menționa că ober-procurorul va propune Sinodului să hotărască despre autonomia Bisericii din Basarabia, chestiune care va trebui ridicată și la Sinodul Local. După cuvintele ober-procurorului, în privința autonomiei Bisericii putea fi câștigată mai ușor, când există autonomie civilă (politică). Iar dacă nu e gata proiectul organizării politice, toate pretențiile vor fi numai vorbe. Se mai adăuga în scrisoare că raportul pentru Sinod cere materiale istorice, bine argumentate. Congresul a împuternicit mandatarii săi să ceară autonomia bisericească în baza doleanțelor stabilite de Congresul din 19-25 aprilie 1917 cu următoarele condiții: în fruntea Bisericii din Basarabia să fie o persoană care cunoaște specificul poporului băștinaș, să știe limba română, iar studierea limbii române, istoriei, literaturii, culturii, geografiei Basarabiei, muzicii naționale și a muzicii bisericești locale să devină discipline obligatorii în toate școlile eparhiale-bisericești; de asemenea, în toate parohiile cu populație românească, serviciul divin să se officieze în limba română¹⁸.

¹⁴ А. И. Мраморнов, *Русская революция и Священный Собор в 1917 году*, în „Вестник ТвГУ”, Серия «История». 2017. № 4, p. 47-48.

¹⁵ *Ibidem*, p. 49.

¹⁶ Silvia Scutaru, *op. cit.*, p. 257.

¹⁷ Iosif Parhomovici, *op. cit.*, p. 73.

¹⁸ Silvia Scutaru, *op. cit.*, p. 257.

Arhiepiscopul Anastasie Gribanovschi, prin *rezoluția* nr. 3161 din 19 septembrie 1917, și-a expus poziția cu privire la hotărârile Congresului: „Asupra discuției la Sinodul Local al proiectului de organizare în viitor a Bisericii basarabene pe bazele arătate în jurnalul preoților, nimic nu contrazic, dar îmi păstrez dreptul de a face la el adaosurile și observațiunile necesare la discutarea lui în ședința Sinodului”. Menționăm faptul că Congresul a optat pentru vot de încredere acordat Arhiepiscopului Anastasie, deși, conform hotărârii Congresului, înalta față bisericească trebuia să cunoască și limba română. De altfel, s-a hotărât introducerea limbii române în școala eparhială de fete și în școlile eparhiale de băieți din Chișinău, Edineț și Ismail, începând cu anul de studii 1917-1918.

După o lungă pregătire, lucrările Sinodului Local al Bisericii Ortodoxe Ruse au fost deschise la 15 august 1917 în incinta Catedralei „Adormirea Maicii Domnului” din Kremlin, Moscova. Președinte al Sinodului a fost ales mitropolitul Moscovei, Tihon Belavin. Alături de clericii din treapta călugărească și de mir, numărul participanților a inclus mai mulți mireni cărora li s-a aordat pentru prima dată, o reprezentare atât de semnificativă în afacerile bisericești (printre aceștia din urmă s-au numărat fostul ober-procuror A. D. Samarin; filosofii S. N. Bulgakov și E. N. Trubetskoy, istoricul A.V. Kartashev - Ministrul Confesiunilor în Guvernul provizoriu). Ședințele Sinodului Local al Bisericii Ruse a fost împărțit în mai multe sesiuni, prima sesiune desfășurându-se între 15 august și 9 decembrie 1917 și a avut ca realizare principală, restabilirea instituției patriarhatului și alegerea noului patriarh în persoana mitropolitului Moscovei, Tihon Belavin. După o pauză pentru sărbătorile de iarnă, s-a desfășurat cea de-a doua sesiune, între 20 ianuarie și 7 aprilie 1918, unde s-a discutat despre reformarea instituției eparhiale, reforma parohială și statutul parohiilor de staroveri. Aceste două sesiuni sunt importante și pentru istoria Bisericii din Basarabia. În momentul desfășurării acestora, eparhia Chișinăului era parte a Bisericii Ortodoxe Ruse și se supunea Sinodului Local care se desfășura la Moscova, unde erau și reprezentanții eparhiei în frunte cu arhiepiscopul Anastasie Gribanovschi.

Arhiepiscopul Anastasie a fost ales președinte al Departamentului averilor și gospodăriilor bisericești, iar în cadrul Consiliului Sinodal, a fost numit președinte al Comisiei Educației Religioase. La Chișinău afacerile eparhiale au rămas în conducerea episcopilor vicari, Gavriil Cepur și Dionisie Sosnovschi. În ciuda rușiei legăturii politice cu centrul și formarea în Basarabia a Sfatului Țării, ca organ suprem al conducerii în Basarabia, Biserica rămânea sub ascultarea Bisericii Ortodoxe Ruse, de unde primea directivele. Astfel, după restabilirea patriarhatului și alegerea patriarhului Tihon Belavin, clerul și credincioșii eparhiei Chișinăului, au fost informați despre acest fapt, iar pe patriarhul Tihon, urmau să-l pomenească la serviciile divine¹⁹. Această stare de lucruri se poate explica prin faptul că noua putere care conducea Rusia, bolșevicii, erau în opoziție și contradicție totală cu Biserica Ortodoxă Rusă. Prima lovitură dată Bisericii de către bolșevicii veniți la putere a fost „Decretul despre pământ”, care presupunea în primul rând naționalizarea totală a pământului deținut de către mănăstiri și parohii. Membrii Sinodului au reacționat la primele asasinat săvârșite asupra credincioșilor de către autoritățile revoluționare sau acoliții acestora. La 11 noiembrie 1917, a fost lansat un mesaj special al Sinodului cu chemare la pocăință, fiind condamnat fratricidul și blasfemia comisă de către bolșevici. Despre aceștia, care reprezentau noua putere, în mesaj se spunea următoarele: „Pentru cei care văd singura bază a puterii lor violența unei clase asupra întregului popor, nu există Patrie și sfințenia ei. Aceștia devin trădători ai Patriei, ei comit o trădare nemaiauzită a Rusiei și a aliaților noștri fideli. Încă nu există un guvern cu adevărat național, demn de a primi binecuvântarea Bisericii Ortodoxe. Și nu se va arăta pe pământul rusesc, până când cu rugăciune și în lacrimi de pocăință ne vom întoarce către Dumnezeu²⁰”. Astfel, Sinodul Local a condamnat lovitura

¹⁹ Mitrofan Ignatiev, *Întronizarea Preasfântului Patriarh Tihon*, în „Luminătorul”, nr. 12, Tiografia Eparhială, Chișinău, 1917, p. 5-16.

²⁰ А.И. Мраморнов, *op. cit.*, p. 54.

de stat de la Petrograd organizată de către bolșevici, în frunte cu Vladimir Ilici Lenin. Imediat după preluarea puterii acesta a început politica sa antibisericească. În cea de-a doua sesiune, care s-a început în ianuarie 1918, sinodalii s-au întrunit în condiții istorice cu totul diferite. Au discutat minuțios decretul emis de bolșevici privind despărțirea Bisericii de stat și a școlii de Biserică. În acest moment se face evaluarea evenimentelor revoluționare din anul precedent. Această analiză este rezumată cel mai clar în discursul lui A. V. Vasilev la una dintre primele întâlniri ale celei de-a doua sesiuni, el precizând următoarele: „Trăim o adevărată campanie satanică împotriva Bisericii lui Hristos, aceste fratricide, jafuri și ură reciprocă nu sunt de ieri, nici de la sosirea bolșevicilor. Chiar la începutul revoluției autoritățile au comis un act de apostazie²¹”.

În Basarabia, știrea că la Petrograd, printr-o lovitură de stat, s-a instalat un nou guvern în frunte cu Lenin s-a aflat noaptea târziu, pe data de 26 octombrie/8 noiembrie 1917. Comisarul gubernial al Basarabiei, Vladimir Cristi, a primit trei telegrame: prima de la Petrograd de la ministrul de interne din Guvernul provizoriu, care îl înștiința că acesta a fost răsturnat pentru puțin timp, prin urmare, să-și păstreze atribuțiile și să nu recunoască sovietele. A doua a primit-o de la Kiev, de la Rada Centrală a Ucrainei, care l-a înștiințat că guvernul lui Kerenski a căzut, Basarabia trebuind să intre în sfera de influență ucraineană. A treia a primit-o de la Odesa, prin care Rumcerod-ul²² l-a pus la curent că, fiind luată puterea de către soviete, instituțiile administrative ale Basarabiei vor primi directive din partea sa²³. La această etapă istorică, scria mai târziu Vladimir Cristi, Ucraina, care de fapt era independentă, despărțea Basarabia de Petrograd, „unde domnea haosul”. Ținând seama de conjunctura politică respectivă, lui Vladimir Cristi, în calitate de comisar gubernial, i-a fost recunoscută autoritatea de către organizațiile politice naționale și obștești, inclusiv de către Biserică, precum și de comisarii județeni. Armata moldovenească i-a instituit o pază specială. Astfel, dând dispoziții și păstrând organele administrative, Vladimir Cristi a condus Basarabia până la 4 decembrie 1917 când, fiind deschis Sfatul Țării, a recunoscut în mod solemn acest for suprem al provinciei²⁴.

Cu toate că Basarabia și-a proclamat autonomia, iar la 24 ianuarie 1918 independența ca Republica Democratică Moldovenească, Biserica locului a rămas mai departe supusă canonic Bisericii Ruse în frunte cu patriarhul Tihon, până la Unirea Basarabiei cu Regatul României. De exemplu, regulamentul privind alegerea preoților în parohii aprobat de către Sinodul Local la ce-a de-a doua sesiune, adică între ianuarie-aprilie 1918, a fost aplicat în cadrul eparhiei Chișinăului chiar în lunile aprilie și mai 1918²⁵. În cadrul acestor două sesiuni ale Sinodului Local al Bisericii Ortodoxe Ruse, problema Eparhiei Chișinăului creată prin ridicarea acesteia la rang de mitropolie, acordarea autonomiei, crearea unor noi eparhii și aprobarea deciziilor luate de către Congresul Eparhial extraordinar din aprilie 1917, nu s-a realizat. În acest context este interesantă poziția sinodalilor față de autocefalia Bisericii Georgiei, care a fost restabilită la 12 martie 1917. Acest fapt a dus la tensionarea relațiilor Bisericii Ruse cu Guvernul provizoriu, care a susținut autocefalia Bisericii Georgiene, în ciuda opoziției și protestului din partea Bisericii Ruse.

În concluzie, putem menționa că, dacă la început Sinodul Local a devenit posibil datorită revoluției, la sfârșit s-a redus numărul celor care au participat la ședințe și încheierea devreme a lucrărilor a fost datorată consecințelor revoluției. Drept urmare, revoluția rusă s-a dovedit a fi incompatibilă cu sinodalitatea și, după ce i-a dat naștere, a ucis-o aproape de începutul ei. Cu toate acestea, bolșevicii au fost nevoiți să lupte încă mulți ani încă mulți ani cu germeii sinodalității, folosind cele mai sângeroase și inumane metode. Speranțele pe care și le-a pus Biserica Basarabiei în Sinodul Local, precum că va crea încă două eparhii, și va obține statutul de mitropolie, va aproba

²¹ *Ibidem*, p. 54-55.

²² *Rumcerod* - structură politică a guvernului provizoriu de pe frontul românesc.

²³ Dinu Poștarencu, *op. cit.*, p. 262-263.

²⁴ *Ibidem*, p. 263.

²⁵ ANA DGAN, Fondul 208, inventarul 3, dosarul 208, filele 1-5.

reforma școlară discutată la Congresul Eparhial, chiar se vorbea că arhimandritul Gurie Grosu va fi ales cel de-al treilea episcop vicar al Basarabiei, acestea și cele expuse anterior nu s-au întâmplat. Proiectele și discuțiile respective au rămas doar pe hârtie și nu s-au implementat, urmând ca unele dintre ele să se realizeze abia sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române.

THE CHURCH OF BESSARABIA AND THE LOCAL SYNOD OF THE RUSSIAN ORTHODOX CHURCH (1917-1918)

(Abstract)

In the historical context created by the Revolution of February 1917, the Orthodox Church of Bessarabia decided to convene the extraordinary Congress of Priests and Laymen from the Eparchy of Chisinau and Hotin to discuss its future. The Extraordinary Diocesan Congress of April 1917 was a major event of the Bessarabian Orthodox clergy and Christians, where measures and projects were proposed for the educational and social institutional reform of the Bessarabian Church. However, the projects approved by the Chisinau Diocesan Congress were to be applied in practice only if they were recognized by the supreme church authority, namely the Local Synod of the Russian Orthodox Church, of which this diocese was then a part.

The expectations that the Church of Bessarabia had in relation to the Local Synod were not fulfilled, due to the consequences of the revolution and the coup d'état of October 1917, the respective projects and discussions remained only on paper.

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND ALEGEREA, INVESTIREA ȘI ÎNSCĂUNAREA EPISCOPULUI NECTARIE COTLARCIUC ÎN SCAUNUL VLĂDICESC AL CETĂȚII ALBE - ISMAIL

Aurel-Florin ȚUSCANU*

Cuvinte cheie: Episcopia Cetății Albe – Ismail, Nectarie Cotlarciuc, Biserica basarabeană

Keywords: Episcopate of the White Citadel – Ismail, Nectarie Cotlarciuc, the Church of Basarabia

Preliminarii. Biserica basarabeană - tradiție și continuitate.

La scurt timp după Marea Unire de la 1918, clericii și credincioșii Bisericii basarabene și-au exprimat dorința de a trece sub jurisdicția Sf. Sinod de la București, prin mai multe congrese bisericești, organizate în vederea reînființării unor vechi Eparhii basarabene, precum Episcopia Hotinului și Episcopia de Ismail - Cetatea Albă, argumentând cererea cu unitatea de neam, de cultură și credință străbună¹.

Trebuie să facem câteva precizări însă: Biserica basarabeană a întrerupt legăturile cu Patriarhia rusă încă din anul 1917, an în care revoluția comunistă a început o prigoană asupra Bisericii, mai intensă în primele trei decenii ale regimului bolșevic ateu; ultimul ierarh rus de la Chișinău, Atanasie Gribanovschi a părăsit Basarabia în luna mai 1918². În aceste împrejurări, Sf. Sinod de la București a numit ca „*locțiitor de arhiepiscop*” la Chișinău pe episcopul de Huși, Nicodim Munteanu (viitor patriarh al României) la 14 iunie 1918, ierarh care cunoștea limba rusă și viața bisericească din Patriarhia rusă, având studii la Academia Teologică de la Kiev³.

În lucrarea sa autobiografică „*Însemnări din viața mea*”, mitropolitul Visarion Puiu, și el magistru al Academiei de la Kiev și bun cunoscător al vieții creștine din Basarabia, consemna următoarele: „*Îndeosebi, pentru basarabeni, geografia și istoria Rusiei vorbea puțin de legăturile cu neamul românesc. Basarabeni se socoteau pur și simplu moldoveni, deosebiți de români. De aceea în opoziție cu clerul ardelean și cu cel bucovinean, preoțimea basarabeană, prin pregătirea ce primea în seminarul teologic rusesc din Chișinău, se afla în mare, manifestată îndărătnic mulți ani după unire. În aceste condiții, misiunea vlădicii Nicodim în Basarabia n-a fost deloc ușoară, mai cu seamă că Sf. Sinod abia începea a se alcătui din elementele noilor provincii și era preocupat îndeosebi de legea unificării bisericești (...)*”⁴.

Vlădica Nicodim Munteanu a luat primele măsuri pentru integrarea bisericii basarabene în viața Bisericii din România, a reorganizat Centrul eparhial de la Chișinău, a introdus limba română în multe biserici, iar în Seminarul Teologic de la Chișinău a adus un colectiv profesoral de elită, numind ca director pe arhimandritul Visarion Puiu, transferat de la Seminarul „Sf. Andrei” din Galați; a înlocuit unii

* Arhiepiscopia Romanului și Bacăului, Roman.

¹ Mihail Bulmaga, *Poziția Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului referitoare la integrarea în cadrul Bisericii Ortodoxe Române (1918)*, în „Buletin Informativ al Simpozionului Național «Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei»”, VIII, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2022, p. 127-130; vezi și George Enache, *Biserica Ortodoxă din Basarabia în perioada 1917-1918*, în ziarul „Lumina”, duminică, 18 martie 2018, anul XIV, nr. 11 (637) p. 6-7.

² Mircea Păcurariu, *Basarabia – aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 110.

³ *Ibidem*, p. 110-112.

⁴ Mitropolit Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea*, Editura Trinitas, Iași, 2004, p. 67-68. Mitropolitul Visarion menționează în continuare: „*Deși puțin sprijinit de conducerea centrală, vlădica Nicodim a reușit să îndeplinească primele acte de unificare bisericească, administrativă și românească, a Cancelariei eparhiale și a școlilor teologice din Basarabia, ajutat îndeosebi de tânărul său secretar, Constantin N. Tomescu, ajuns apoi profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău*”.

dinegumeni ruși și ucrainieni de la mănăstiri cu călugări români, numindu-l pe Visarion Puiu exarh al mănăstirilor basarabene⁵.

La 31 decembrie 1919 Nicodim Munteanu se retrage în eparhia sa, la Huși, în locul său fiind numit, tot ca locțiitor, arhiepiscopul Gurie Grosu Botoșăneanul, începând cu data de 1 ianuarie 1920, iar peste o lună, începând cu 21 februarie 1920, acesta va fi ales *arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului*. Urmare a demersurilor și solicitărilor venite din partea clerului basarabean, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a intervenit, în anul 1922, pe lângă Ministerul Cultelor din România pentru a se îndeplini o doleanță firească, a „*fraților de același neam și credință*”, aceea de a se reorganiza Biserica basarabeană.

Astfel, la 10 martie 1923, prin Legea nr. 920/1923, aprobată de Regele Ferdinand, publicată în Monitorul Oficial nr. 266, au fost reînființate două noi Eparhii în spațiul basarabean, Episcopia Hotinului, cu reședința la Bălți și Episcopia Cetății Albe, cu reședința la Ismail⁶.

După numai câteva zile, pe 16 martie 1923, Congresul Eparhial extraordinar întrunit la Chișinău pentru a propune doi candidați pentru scaunele episcopale, de la Hotin și Cetatea Albă. După îndelungi discuții și deliberări au fost desemnați cei doi candidați: Episcopul Visarion Puiu al Argeșului să fie ales episcop al Hotinului și arhimandritul Iuliu Scriban să fie ales episcop de Cetatea Albă – Ismail.

Visarion Puiu, în lucrarea autobiografică „*Însemnări din viața mea*”, face următoarea precizare: „*Rămânea ca la Episcopia Ismailului să fie ales arhimandritul Iuliu Scriban. Cum, însă, împotriva acestuia era întreaga cârmuire centrală, Guvern și Sinod, în locul său a fost ales profesorul Nectarie Cotlarciuc de la Cernăuți*”⁷.

Înființarea Episcopiei Cetății Albe, în anul 1923, a fost o necesitate de ordin practic, întrucât o Eparhie precum cea a Chișinăului și Hotinului era prea întinsă și se impunea o reorganizare pentru o mai bună coordonare și îndrumare spirituală, având ca argument și existența unui precedent istoric⁸.

Episcopul Visarion Puiu va consemna și un alt motiv pentru care au fost înființate, de către guvernul țării, în anul 1923, cele două eparhii basarabene: „*acela de a diviza clerul îndărăbnic a primii legiurile bisericești de la București și a părăsi deprinderile rusești de ieri, iar nu din calcule superioare sinodale pentru o mai bună cârmuire de suflere*”⁹.

Cine era noul arhipăstor al Episcopiei Cetății Albe? Iată câteva repere biografice¹⁰.

Nectarie Cotlarciuc (pe numele său de mirean Nicolae), s-a născut în Stulpicani, la 7/19 februarie 1875, fiu al cântărețului bisericesc Toader Cotlarciuc și al soției acestuia Ioana. După absolvirea ciclului primar la școala din Stulpicani, a studiat la Liceul de Stat din Suceava. După bacalaureat (1895), se înscrie la Universitatea Francisco-Iosephină din Cernăuți, cea care a făcut istorie în învățământul românesc, mai întâi la Facultatea de Teologie și apoi la cea de Litere și Filosofie, urmând și cursuri de drept roman și bizantin, precum și cursuri de drept bisericesc, la Facultatea de Drept.

După ce a obținut licența în Teologie și Filosofie, s-a perfecționat la Universitatea din Bonn, continuând apoi la München și Würzburg. A obținut un titlu de doctor în Teologie și altul în Istorie, Filologie Română și Filosofie.

Revenit în Cernăuți, în august 1901, a primit o catedră de profesor suplinitor la Liceul I de Stat (Liceul „Aron Pumnul” de mai târziu), iar în decembrie al aceluiași an a fost încadrat pe un post de „copiator” (funcționar) la Biblioteca Universității, post pe care îl va deține până în 1913, când a fost avansat la postul de bibliotecar clasa I.

În 1916 primește titlul de docent și avansează la gradul de prim-bibliotecar, iar în 1918 devine primul director al acestei instituții „*sub era românească*”¹¹.

⁵ *Ibidem*, p. 68-69.

⁶ I. Mihălcescu, *Cronica bisericească internă*, în *BOR*, seria II, anul XLI, nr. 9 (507), iunie 1923, pp. 654-658.

⁷ Mitropolit Visarion Puiu, *op. cit.*, p. 74.

⁸ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 38-40.

⁹ Visarion Puiu, *În ce împrejurări neprielnice s-a înființat Episcopia Hotinului*, în „*Episcopia Hotinului*”, Foaie eparhială, anul VIII, nr. 3-4, 1-15 februarie 1931, p. 22.

¹⁰ Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, Ediția a doua, revăzută și întregită, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 134.

¹¹ *Ibidem*, p. 135.

În 1919 devine profesor titular pentru teologia practică și protopresviter, iar în anul 1920 a fost ales decan al Facultății de Teologie. A fost poliglot, vorbind curent franceza, engleza, germana, ucraineana, polona și rusa.

După căsătoria cu Aurora Țurcanu, fiica consilierului de administrație Onisim Țurcanu, a fost hirotonit diacon la Catedrala Mitropolitană, dobândind apoi titlurile de presviter (1914), protopresviter (1919), arhimandrit stavrofor (1921) și arhimandrit mitrofor (1923).

După moartea soției, survenită în 1918, a intrat în cinul monahal, la Mănăstirea Putna, luându-și numele de Nectarie (în anul 1923). La 23 martie 1923 a fost ales Episcop al Cetății Albe-Ismail. La 7 noiembrie 1924 a fost ales Arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei, iar la 9 noiembrie 1924, regele semna decretul de investire, o zi mai târziu, pe 10 noiembrie, fiind instalat în scaunul mitropolitan din Cernăuți devenit vacant, ca urmare a demisiei forțate a mitropolitului Vladimir de Repta, la 1 octombrie 1924.

În sectorul cultural, profesorul Nicolae Cotlarciuc s-a manifestat în mai multe direcții. În domeniul teologiei s-a ocupat de dreptul bisericesc, de cercetări în domeniul apologetic-filosofic și s-a cantonat definitiv în studii de teologie practică, ocupând din anul 1915, mai întâi ca docent și apoi ca profesor titular, Catedra de Teologie Practică de la Facultatea de Teologie din Cernăuți¹².

A publicat mai multe lucrări despre probleme de drept matrimonial, despre averea ecleziastică în Biserica Ortodoxă, analizând situația istorică și juridică a Fondului Bisericesc unele cu referire la dreptul ctitoricesc din Moldova. Filosofia a fost un alt domeniu apropiat preocupărilor sale, apologetica nefiindu-i străină, problemele de teologie pastorală, sau rolul Bisericii în ocrotirea socială¹³.

În revista „*Candela*”, unde a fost redactor până la alegerea sa ca episcop al Cetății Albe, a publicat diverse articole. În anii tinereții a cochetat cu literatura, publicând poezii (*Suvenirea, Nour și chin, Lolei*) și proză scurtă (*Elena, Buimăcel, Câteva cruci fără voie*)¹⁴.

Cu mare cinste a reprezentat clerul bucovinean la diferite congrese și întruniri ecumenice sau de altă natură. Calitatea de panegirist desăvârșit a dovedit-o în cuvântările ținute la înmormântarea Mitropolitului Vladimir de Repta, a profesorului de teologie Eusebiu Popovici ș.a.¹⁵

Mai întâi ca membru și apoi ca președinte al „Academiei Ortodoxe” din Cernăuți, el își stimulează colegii în lupta pentru afirmarea spiritului național.

Ca mitropolit al Bucovinei a trudit fără preget pentru prosperarea românismului, a sprijinit instituțiile de binefacere; a sprijinit înființarea unei biserici ortodoxe la Varșovia, a reorganizat schitul Crișceatic ca loc de pelerinaj, a întemeiat schitul de călugări de la Iablocăuți, a înființat o casă de pensii și alta de credit și ajutor ale eparhiei, o casă de editură, un muzeu arhidiecezan, o casă de adăpost pe Rarău; a introdus instituția inspectorilor diecezani; a deschis, la Cernăuți, o școală și un atelier de pictură bisericească, un internat eparhial pentru băieți, un cămin pentru preoți, iar la Putna un atelier de strungărie și de sculptură în lemn; la mănăstiri a introdus albinăritul, pomicultura, piscicultura, numind în acest scop un consilier.

Nectarie Cotlarciuc a fost Președinte al Adunării eparhiale și al Consiliului eparhial, membru în Sf. Sinod, iar în Parlamentul României Mari, în legislaturile întâia și a treia, a fost senator de drept, reprezentantul Universității din Cernăuți¹⁶.

¹² Nicolae Cotlarciuc, *Treptele formale psihologice în predică*, Cernăuți, 1923, 106 p.; *Liturgica Bisericii Ortodoxe. Cursuri universitare*, Cernăuți, 1929, XXXII + 926 p.

¹³ Idem, *Ocrotirea socială și Biserica*, Cernăuți, 1921, 80 p.

¹⁴ Idem, *Istoricul literaturii românilor din Bucovina (1775-1906)*, Cernăuți, 1906, 24 p.

¹⁵ *Chestiuni omiletice*, în revista „*Candela*”, an. XXXIV, 1923, p. 31-44, 126-142, 256-273; și an. XXXV, 1924, p. 30-48 și 99-126.

¹⁶ Mircea Lutic, *Mic dicționar al culturii românești din Bucovina: Nectarie Cotlarciuc*, în „*Literatura și Arta*”, Chișinău, anul XXXIX, nr. 38, din 16 septembrie 1993.

Pentru munca depusă și pentru deosebitele sale merite a primit o serie de ordine și distincții, printre care: Ordinul „*Coroana României*” în grad de Mare Cruce și de Mare Ofițer, Comandor al Ordinului „*Steaua României*” și „*Coroana României*”¹⁷.

Volumul mare de muncă și mai ales suferințele provocate de atacurile nedrepte din presa vremii au afectat profund sănătatea blândului mitropolit, care la numai 60 de ani, în ziua de 4 iulie 1935 a trecut la cele veșnice¹⁸.

I. Alegerea profesorului universitar Nicolae Cotlarciuc în scaunul vlădicesc de la Cetatea Albă – Ismail

În ziua de 29 martie 1923 a avut loc la Mitropolia din București, un eveniment unic în istoria Bisericii noastre și anume alegerea pentru scaunele vacante a șase episcopi eparhioți, în aceeași ședință a Sf. Sinod, pentru Episcopiile de la Roman, Buzău, Galați, Constanța, Hotin și Cetatea Albă. În dimineața acelei zile memorabile, la Catedrala Mitropolitană din Capitală a fost oficiat un *TeDeum* de către episcopul vicar Platon Ploieșteanul, înconjurat de clerul Catedralei, la care au asistat membrii Sf. Sinod, miniștrii, membrii Marelui Colegiu Electoral și candidații la episcopat¹⁹.

După serviciul religios, asistența a trecut în sala de ședințe a Camerei Deputaților, unde s-au adunat toți membrii Marelui Colegiu, mai puțin deputații și senatorii din opoziție care s-au abținut de la vot, precum și o delegație a clerului basarabean, care s-a retras după ce a depus un protest în scris, pentru că nu s-a admis candidatul cerut de dânsii la Episcopia Cetății Albe, anume arhimandritul Iuliu Scriban.

Președintele Marelui Colegiu, Mitropolitul Primat Miron Cristea, a deschis ședința cu un cuvânt, ocazional, în care a subliniat importanța marelui act, unic în istoria țării și a Bisericii Române de a se alege șase episcopi în aceeași zi „și încă într-o zi istorică în care Majestatea sa Regele Ferdinand a jurat pe noua Constituție”. Î P S Sa a constatat că Adunarea întrunește condițiile pentru vot, a citit câteva articole din legea privitoare la alegerea episcopilor, după care a făcut câteva propuneri organizatorice, asupra modului cum să se procedeze, pentru a decurge mai ușor votarea.

S-a făcut mai întâi alegerea pentru scaunul Romanului, la care a fost proclamat ales Părintele Lucian Triteanu, care fusese ales arhieru de către Sf. Sinod, încă din toamna anului precedent, cu titlatura *Craioveanul*, dar nu era încă hirotonit la acea dată în treapta arhieriei²⁰.

S-a procedat apoi la vot, pentru alegerea celorlalți cinci episcopi și s-a votat simultan pentru toți, în cinci urne așezate una lângă alta. La sfârșitul scrutinului s-au proclamat aleși: Părintele Gheorghe Niculescu, directorul Seminarului din Galați, la Episcopia Buzăului; Prea Sfințitul Iacov Bărlădeanul la Episcopia Dunării de Jos; Părintele Ilie Teodorescu, profesor și director al Seminarului Nifon și paroh al bisericii Amza din București, la Episcopia Constanței; Prea Sfințitul Visarion Puiu al Argeșului la Episcopia Hotinului și părintele Nicolae Cotlarciuc, profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți și senator, la Episcopia Cetatea Albă – Ismail²¹.

După alegere, Părintele Nicolae Cotlarciuc a adresat un cuvânt de mulțumire, subliniind faptul că „alegerile de episcop săvârșite în bloc, după proclamarea noii Constituții, sunt pentru țară un act de mulțumire adresat lui Dumnezeu, asemănător cu rugăciunea pe care preotul o înalță într-o casă nouă de gospodărie credincios. Plecând din dulcea Bucovină, de aproape de fosta reședință a Marelui Ștefan,

¹⁷ Teodor Moroșan, *Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc al Bucovinei*, în „Teologie și Viață”, anul V, 1995, nr. 4-6, p. 205-211.

¹⁸ Mircea Lutic, *Nectarie Cotlarciuc – un arhipăstor înzestrat cu alese virtuți naționale*, în „Glasul Bucovinei”, Cernăuți-București, nr. 3, 1994, p. 19-27.

¹⁹ Ioan Mihălcescu, *Cronica bisericească internă*, în *BOR*, Seria II, anul XLI, nr. 6 (504), martie 1923, p. 456.

²⁰ *Ibidem*, p. 456.

²¹ *Ibidem*, p. 457.

ca să păstorească eparhia basarabeană a Cetății Albe, alipită întâiași dată la trupul Moldovei de Marele Voievod Ștefan”²².

În continuare, noul arhiepiscop s-a angajat să se preocupe îndeaproape de „refacerea devastărilor morale produse de război în sufletele credincioșilor și să administreze acestora balsamul vindecător al credinței creștine și făgăduiește că își va îndeplini misiunea cu devotament și frică de Dumnezeu, că va sta întotdeauna în slujba sublimelor învățături creștinești și a ideii naționale”²³.

În urma deciziei de reînființare a acestei străvechi eparhii de către Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și după alegerea titularului acesteia în persoana episcopului Nectarie Cotlarciuc, „Congresul Protopopilor”, întrunit la 26 aprilie 1923, a hotărât ca Episcopia Cetății Albe să aparțină canonic de scaunul Arhiepiscopal de la Chișinău, iar la sfințele slujbe preoții Eparhiei să pomenească pe Î P S Gurie, arhiepiscop al Chișinăului și pe P S Nectarie, episcopul Cetații Albe - Ismail²⁴.

II. Investirea episcopului Nectarie al Cetății Albe (31 martie 1923).

Potrivit rânduielilor vremii, după alegerea unui nou episcop eparhiot, acesta trebuia să fie întărit și investit printr-un act regal și o ceremonie specială, oficiată personal de către rege. Investitura regală a avut loc în ziua de sâmbătă, 18/31 martie 1923, la Palatul Regal din București, unde M.S. Regele Ferdinand i-a înmănat toiagul de arhiepiscop noului episcop ales.

Emoționat de măreția ceremoniei, noul ierarh al Cetății Albe a rostit în Sala Tronului, un cuvânt ocazional²⁵: „Sire,

Providența divină a voit ca, la alegerile făcute de Marele colegiu electoral, să cadă sorții pe mine ca să păstoresc episcopia cea mai veche de obârșie moldovenească, episcopia Cetatea - Albă.

Actele Patriarhiei din Constantinopole ne arată că Domnii Moldovei, cerură de la Patriarhie în jumătatea a doua a veacului al XIV o mitropolie proprie și că obținură pe la anul 1390 -92 ca mitropolit pe grecul Ieremia. Ci moldovenii nu voră a-l primi pe acesta ca fiind străin și-l alungară, iar patriarhul din Constantinopole dădu țara și clerul anatemei. Conflictul nu a durat mult și în actele Patriarhiei peste scurt timp apare ca episcopi de Cetatea – Albă Iosif, moldovean, băștinaș, originar din familia Mușateștilor, pe care și dipticele bisericești îl induc ca primul episcop al Moldovei.

Sub Alexandru cel Bun, la 1401, Iosif din Cetatea Albă, fu recunoscut de Patriarhie și ridicat la rangul de mitropolit. El își mută reședința la Suceava, luând cu sine și moaștele Sf. Ioan. Episcopia de Cetatea Albă fu menținută, dar din cauza vitregiilor vremurilor, e mutată când la Galați, când la Reni, când la Ismail sau Brăila.

Sire,

Viteaza noastră armată, sub înțeleapta conducere a Măiestății Voastre, a făcut să reapară între hotarele patriei noastre teritorii vechi românești și iață redobândită Cetatea Albă cu toate celelalte vechi locuri de scumpă amintire pentru noi românii, precum e Ismailul, Chilia, Valul lui Traian și alte localități istorice.

Acolo vitejia strămoșească a strălucit în biruința de la Chilia pe care, urmând bunului său obicei, Ștefan cel Mare a vecinicit-o prin întemeierea Mănăstirii Putna, pe pământul Bucovinei, la anul 1466.

Dumnezeu a vrut ca sub glorioasa domnie a Majestății Voastre, după marea biruință în războiul care a înfloriat o lume întregă, să ne restabilească starea veche și vechile instituții culturale să capete iarăși viață. Profetul Zaharia (IV, 2) avu o viziune după care Biserica lui Hristos se aseamănă cu un

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

²⁴ Procesul Verbal întocmit de Congresul Protopopilor, nr. 6267/ 26 aprilie 1923, a fost publicat în „Luminătorul”, anul LVI, nr. 10, din 15 mai 1923, p. 15-16.

²⁵ I. Mihălcescu, *Cronica bisericească internă*, în BOR, seria II, anul XLI, nr. 9 (507), iunie 1923, p. 654-655.

policandru de aur, în care candela cea mai de sus și cea mai mare este însuși întemeietorul bisericii, iară celelalte candelă sunt ceilalți slujitori ai Bisericii.

Cum Dumnezeu în Testamentul vechi a poruncit ca în cortul său să ardă totdeauna candela, așa a vrut Domnul nostru Iisus Hristos, ca în biserică să totdeauna preoții săi să fie lumina nestinsă, lumina pururea arzătoare. Majestatea Voastră, cu Sf. Sinod și cu Înaltul Guvern, văzând că unele candelă erau stinse sau lipseau, că unele scaune episcopale erau vacante, bine ați voit a le așeza iarăși în loc. Astfel ați întărit și întregit biserică strămoșilor noștri!

Sire,

Norodul Moldovei dintre revărsările Dunării și ale Nistrului, după învălmășeala veacurilor, a fost învrednicit de fericirea mult așteptată de a reveni la Patria mamă. Păstoriții mei, popor bun și blând, căruia voiesc să-I închin toată dragostea și grija mea arhierescă, cunosc datoriile către biserică, tron și țară și vă vor fi desigur pururea devotați și mulțămitori, pentru că au fost scoși de sub jugul apăsător de până acuma și pentru că i-ați primit sub umbrirea sceptrului Majestății Voastre.

Cu ei împreună Vă vom proslăvi în rugăciunile noastre și în toate străduințele noastre spre mai bine pe Majestatea Voastră ca pe regale iubit al norodului drept credincios și ca pe întregitorul neamului și al bisericii noastre străbune.

Sire,

Coborând eu de la poalele Carpaților, adăpostitoare ale mormântului lui Ștefan cel Mare eroul creștinătății și ale moaștelor Sf. Ioan din Cetatea Albă, în eparhia mea de lângă Marea Neagră, Vă mulțămesc cu profundă supunere și recunoștință Majestății Voastre pentru puterea ce mi-o încredințați prin acest toiag.

Mulțămesc Marelui Colegiu electoral, membrilor Sf. Sinod și Înaltului Guvern pentru încrederea pusă în mine și promit că voi lucra pentru a întări legea strămoșească și dragostea pentru tron, neam și pentru țară.

Să trăiți Sire!

Trăiască Majestatea Sa Regina!

*Trăiască Moștenitorul Tronului și întreaga Dinastie română!*²⁶

La acest cuvânt al episcopului Nectarie, Regele Ferdinand a răspuns cu următorul mesaj de felicitare: „*Prea Sfințite Episcop Nectarie al Cetății Albe,*

Ți-am încredințat cu adevărată bucurie toiagul păstoresc, întărindu-te ca episcop al noii eparhii a Cetății Albe.

Ca fiu ales al Bucovinei și vrednic profesor al facultății de teologie din Cernăuți, de la luminile căreia s-au împărtășit atâția clerici de valoare din vechiul regat; din pământul scump care adăpostește sfințele rămășițe ale prea mărișilor Voievozi moldoveni care au întins moșia de la munte până la Nistru și la Mare, ești chemat să fii întâiul păstor al vechiului scaun de la Cetatea Albă, de unde a venit întâiul Mitropolit al Moldovei, Iosif, din neamul domnesc al Mușăteștilor și unde a pățimit mucenicia Sf. Ioan cel Nou, ale căruia moaște, păstrate până acum la Catedrala din Suceava, au fost aduse acolo de Alexandru cel Bun pentru ocrotirea Moldovei împotriva dușmanilor.

Sunt sigur că toți credincioșii eparhiei Prea Sfinției Tale, precum și frații întru arhipăstorie de peste Prut, te vor primi cu bucurie frățescă și că prin o muncă înțeleaptă și energică vei așeza temelii puternice acestui nou scaun Episcopal. Căci nu în deșert toți slujitorii altarului zilnic se roagă în fața

²⁶ *Ibidem*, p. 656.

*Celui Nevăzut pentru unirea și pacea tuturor. Ei trebuie să se arate și în faptă credincioși acestor sfinte și mântuitoare cuvinte de pace și între oameni bunăvoire*²⁷.

După aceasta Majesatea Sa a adresat noilor ierarhi acest frumos îndemn: „*Prea Sfințiți Părinți, Plecând la conducerea eparhiilor voastre, mai ales în aceste timpuri de adânci frământări și prefaceri, o înaltă chemare pentru sănătoasa îndrumare a credincioșilor, sub aripile bisericii, pe căile bunei creșteri a noilor generațiuni, a întăririi familiei, a cultivării sentimentelor de iubire a aproapelui cu înfrânarea poftelor bolnave, a luxului vătămător și a lăcomiilor fără măsură, cu deosebire vă veți sili a înmulți îndemnurile cât mai stăruitoare la munca productivă în toate direcțiunile vieții noastre economice, pentru că numai prin muncă harnică și cinstită, sufletele se depărtează de ispita tuturor păcatelor și relelor apucături.*

*Mulțumindu-vă din toată inima din partea Mea și a întregii Mele Familii pentru sentimentele de iubire și devotament ce ne arătați, Vă doresc la toți păstorire fericită și binecuvântată*²⁸.

III. Încăunarea Episcopului Nectarie (20 mai 1923).

Tradiția bisericească consemna ca după alegerea și investirea noului episcop eparhiot, acesta trebuia să fie prezentat clerului și credincioșilor în Eparhia sa, fiind întronizat în scaunul vlădicesc de către mitropolitul locului, cel care îi va înmâna însemnele episcopale și gramata mitropolitană de recunoaștere.

După investirea de către Regele Ferdinand a celor doi ierarhi ai Basarabiei - Visarion al Hotinului și Nectarie al Cetății Albe - o delegație oficială, a călătorit cu trenul de la București, pentru ceremonia de încăunare a noilor ierarhi eparhioți, ceremonie ce urma să aibă loc astfel: duminică 13 mai 1923, la Bălți, iar duminica următoare, pe 20 mai 1923, la Cetatea Albă²⁹.

Delegația a plecat cu un tren special din București, vineri seara, pe 18 mai 1923. Între cei care îl însoțeau pe noul episcop spre Cetatea Albă amintim pe Arhiepiscopul Basarabiei - Gurie Grosu, Dl. Ministru al Cultelor Constantin Banu, prof. univ. Hackman, prorectorul Universității din Cernăuți, decanul Facultății de Teologie a Universității amintite, profesorii de teologie Procopovici și Bădărău, precum și mulți alți invitați. Sâmbătă la orele 11, trenul a ajuns în prima stație din Eparhia Cetății Albe, unde preoții, autoritățile, corpul didactic și elevii au făcut o primire princiară arhipăstorului lor. La fel s-au petrecut lucrurile în toate gărilor pe unde a trecut trenul, până seara când a ajuns la Cetatea Albă.

Oaspeții au dormit în trenul special, iar dimineața, la orele 8, au pornit cu toții spre Catedrala orașului, străzile fiind împodobite și împresurate de mulțimi mari de oameni. În Catedrală a fost oficiată Sf. Liturghie de către PS Nectarie, iar ÎPS Gurie a ținut un cuvânt de învățătură explicând Evanghelia și Apostolul zilei.

La finalul Sf. Liturghii, a fost oficiat un *TeDeum*, apoi Ministrul Cultelor Constantin Banu a dat citire Decretului Regal de investire și a ținut un cuvânt ocazional, felicitând pe noul ierarh. În continuare, protopopul D. Bocunovschi, a dat citire Gramatei Mitropolitane, semnată de Arhiepiscopul Gurie Grosu, din care spicuim³⁰: „*Prea Cucernici Părinți și iubiți fii în Domnul!*

Trăim vremuri însemnate (...). Petrecem, înfăptuim și privim evenimente mărețe. Neamul eliberat, Țara întregă și mărit (...) Regele și Regina încoronați în Alba Iulia, după visul nostru al tuturor românilor.

Pe lângă aceasta, vedem Biserica română una și nedespărțită de la Nistru până la Tisa. Ea deschide izvoare noi ale Harului lui Dumnezeu, ale culturii, ale scaunelor vlădicesți desființate de vitregia vremurilor, între care și episcopia veche a Cetății Albe din vremea lui Alexandru cel Bun,

²⁷ *Ibidem*, p. 657.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, p. 657-658.

³⁰ *Ibidem*.

Voievodul Moldovei. În cuprinsul acestei episcopii vor trece mănăstirile, bisericile, parohiile, preoții, cântăreții și protopopii cu dreptcredincioșii creștini din județele Cetatea Albă, Ismail și Cahul.

Prea Cucernici Părinți!

Să avem inimile sus. Să ne bucurăm de înmulțirea Harului, de revărsarea apei vii, cea de viață făcătoare asupra neamului nostru. Să înlăturăm tot simțul rău, supărător, ca să putem sorbi cu tot sufletul deschis din bucuria pe care ne-a trimis-o Bunul Dumnezeu.

Nechibzuințele oamenilor să nu ne împiedice de a simți toată măreția, bunătatea și frumusețea evenimentelor. Ca mulțimea Harului dumnezeesc revărsat să nu treacă nevăzut, nesimțit în inimile noastre, să ne întoarcem ochii pentru un moment de la revindecarea drepturilor noastre, spre binele neamului, spre folosul păcii și al bunei orânduiei, spre frumusețea frăției (...) și primindu-l pe Prea Sfințitul Episcop Nectarie, investit de Majestatea Sa Regele, pentru Eparhia Cetatea Albă-Ismail, să ne întărim sufletele și cu puterile noului episcop pentru organizarea unitară a Bisericii pe baze canonice.

Cu asemenea gânduri și simțiri, Noi, Arhiepiscopul vostru de până acum, urmărind pacea și buna orânduială, vă delegăm după sfințele canoane și vă trecem sub supravegherea noului Episcop de Cetatea Albă – Ismail, Nectarie.

Smeritul Gurie, Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului.

Data în reședința Noastră Arhiepiscopală din Chișinău, 5/18 maiu 1923³¹.

După citirea *Gramatei*, Arhiepiscopul Gurie a adresat celor prezenți la ceremonia de înscăunare a episcopului Nectarie un cuvânt ocazional, de mare profunzime și sensibilitate, din care redăm în continuare câteva pasaje: „*Prea Sfințite și în Hristos iubite Frate,*

Dăm slavă lui Dumnezeu, Mult Milostiv și Atotdrept, care a făcut dreptate neamului nostru, eliberând pe fiii subjuogați și reîntorcând cetățile Voievozilor Moldovei – Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare – sub sceptrul gloriosului Rege al României Întregite, FERDINAND I.

Odată cu mărirea Țării, cu Înălțarea Coroanei, cu intrarea Statului Român în drepturile sale asupra cetăților de pe Nistru, și Biserica Românească intră în drepturile ei canonice și deschide izvoarele Harului, odinioară înființate de Voievozii Moldovei și astupate de vitregia vremurilor, redeschide vechile episcopii la Cetatea Albă și Hotin.

Istoria ne spune că lângă moaștele Sf. Ioan cel Nou, chinuit de tătari pe la 1330 în Cetatea Albă, Alexandru cel Bun a reînnoit episcopia de Cetatea Albă și a sfințit ca episcop pe vlădica Iosif. Din Cetatea Albă, el a trecut la Suceava, capitala Moldovei, ducând cu sine și Sfintele Moaște ale Sfântului Ioan cel Nou.

În timpul de pe urmă, Cetatea Albă sau Achermanul, făcând parte din Arhiepiscopia Chișinăului și Hotinului, era cetatea primului Vicar al Arhiepiscopiei. Congresele bisericești din Arhiepiscopia Basarabiei au hotărât, Sf. Sinod al Bisericii Române a consimțit. Corpurile Legiuitoare au legiferat și Majestatea Sa Regele a confirmat ca să se înființeze în Arhiepiscopia Basarabiei încă două episcopii cu depline puteri – la Cetatea Albă și Hotin.

Istoria își revendică drepturile sale și dinspre Suceava vine Vlădica pentru Cetatea Albă (...). În locul lui Iosif, peste 500 de ani se întoarce Nectarie.

Prea Sfințite, vezi cum dreptatea triumfă și în viața aceasta (...), vezi cum se răsplătesc dorințele cele sincere și curate. Cum înalță Dumnezeu pe cei smeriți și cum pogoară pe cei mândri (...).

Pășește spre scaunul episcopesc al Cetății Albe cu credința că asupra Ta s-a înfăptuit Pronia lui Dumnezeu, căci nimenea nu primește cinste decât cel chemat de Dumnezeu, ca și Aron... Primește cărja episcopiei Cetății Albe cu gândul tare ca să răspândești dreptatea lui Dumnezeu, pătruns fiind, că

³¹ *Ibidem.*

dreptatea trebuie să triumfe și cel ce calcă dreptul altuia poate să se aștepte la pedeapsă pentru restabilirea dreptății.

Scaunul episcopesc al Cetății Albe – Ismail este sufraganele Scaunului Arhiepiscopesc din Chișinău. Legăturile și relațiile canonice cu acest scaun dator ești a le păstra cu sfințenie pentru binele Bisericii. Cu cât mai strânse vor fi legăturile acestea, cu atât vei câștiga mai curând încrederea și dragostea păstoriților Tăi – a clerului și poporului.

Clerul și poporul pe care ești trimis să-l păstorești aparține mai multor neamuri. Pe lângă români, în Eparhia Cetății Albe – Ismail se află mulți ruși, ruteni, bulgari și găgăuți. Cu duhul blândeței, cu duhul iubirii lui Hristos, cu dreptate și milă Arhipăstorească să le câștigi sufletele.

Știind cât de neplăcută a fost asuprirea pentru noi în trecut, să nu asuprești pe nimenea. Vei avea grijă a-i aduce în Statul românesc, nu alungându-i din urmă cu toiagul, ci atrăgându-i cu cântarea fluierului, mergând înaintea lor.

Ca pildă de urmat îți va fi Prea Sfințitul Episcop Melchisedec, care a păstorit Ismailul în anii 1856-1877, cu multă evlavie și cu adânc duh bisericesc.

Hristos, care înălțându-Se la cer, a zis: Eu voi fi cu voi în toate zilele până la sfârșitul veacurilor, să te călăuzească în arhipăstoria Ta, acum și pururea. Amin”³².

La finalul slujbei, îmbrăcat fiind cu toate veștmintele arhieresti, Vlădica Nectarie a ținut un cuvânt ocazional dintre ușile împărătești, adresându-se celor de față cu cuvinte de mulțumire și angajament: „Domnule Ministru,

Fiind hirotonit în episcop, am primit darul Duhului Sfânt și cu aceasta facultatea de a sluji Domnului și Dumnezeuului nostru pentru a-L glorifica și a aduce omenirii mântuire.

Majestatea Sa Regele bine a voit a mă întări și apoi, după vechile așezăminte ale Țării, să-mi încredințeze toiagul episcopesc, simbolizând puterea, adică jurisdicțiunea peste această de Dumnezeu binecuvântată Eparhie.

Dumneavoastră acum, mult Onorate D-le Ministru, în numele guvernului Țării, binevoiți a-mi ceti Înalțul Decret Regal. Vă mulțămesc, domnule Ministru, pentru bunăvoința și osteneala ce ați arătat-o față de mine. Eu promit că, cu acest norod bun și blând, pe care am să-l conduc la limanul mântuirii, vom împlini cu sinceritate toate îndatoririle noastre pentru Tron și pentru Țară. Aici sunt urmași ai plăieșilor lui Ștefan Vodă, aici sunt urmași din credincioșii lui Alexandru cel Bun și e cu neputință ca aceștia să nu fie cetățeni buni și credincioși ai Patriei.

Înalt Prea Sfinte Stăpâne,

Înalt Prea Sfinția Voastră, ca reprezentant al Sf. Sinod și ca Arhipăstor al Basarabiei bine ați voit a-mi ceti gramata sinodală și a-mi încredința această dieceză.

Înalt Prea Sfinția Voastră, nu ai avut în vedere interesele personale și ați adus o mare jertfă. De bună voie ați abzis la două părți din arhidieceza ÎPS Tale, numai ca norodul creștin să nu sufere și să aibă destulă îngrijire sufletească. Ați cerut singur împărțirea Eparhiei Basarabiei în trei diocese ca să asigurați o păstorie cât se poate nai bună și credincioși să fie mulțămiiți.

Vă mulțămesc pentru osteneala ce ați avut-o cu instalarea mea și Vă promit că împreună cu clerul și poporul încredințat mie vom păstra și promova legea strămoșească cum am moștenit-o de la părinți.

Iubiți oaspeți,

Vă mulțămesc tuturor care ați binevoit să-mi faceți cinstea de a participa la acest act solemn din viața mea. În deosebi primească mulțămirile mele Dl general Popovici, commandant al Basarabiei,

³² Ibidem, p. 658.

pentru amabilitatea de a-mi onora personal și cu armata instalarea mea. Nu pot să nu amintesc cinstea ce mi-o face Universitatea din Cernăuți trimițând delegații ei, pe dl. prorector Hackman și pe dl decan al Facultății de Teologie, V. Tarnavski, cu un număr frumos de alți profesori de acolo să mă petreacă până aici. Mulțumesc tuturor celorlalți reprezentanți ai autorităților civile și militare și tuturor oaspeților și celor prezenți astăzi aici pentru dragostea cu care mă întâmpină acum.

Iubiți credincioși,

Vin la Dumneavoastră de pe acel petec de pământ încotro la 1402, din această Cetate, a mers primul Mitropolit al Moldovei, Iosif, la Suceava, luând cu sine și moaștele Sf. Ioan cel Nou, care a pătimit martiriul aici, în orașul Dumneavoastră. Acestui sfânt din copilăria mea adresam rugile mele să le mijlocească la Dumnezeu și înainte de a veni acuma aici, am fost la Suceava și am făcut rugăciunea mea.

Vin din pământul Bucovinei care adăpostește rămășițe ale mărișilor Voievozi Moldoveni, care au întins moșia de la munte până la Nistru și Mare, și în special osemintele Marelui Ștefan Vodă, atletul creștinătății, a cărui cetate încă ne-a lăsat zidurile în frumosul Dumneavoastră oraș, unde cu plăieșii săi a păzit țara de invaziile străine.

Vin din Carpați, de unde izvorăsc apele ce revarsă în Nistru și Prut, vă aduc cu mine toată dragostea care se află în caracterul omului, unde domnește natura, cum e în munții Carpați. Voiesc să închin toată activitatea mea norodului bun din sudul Basarabiei. Am spus și Măjestății Sale Regelui că poporul din părțile acestea e un popor bun și un popor de ordine. Cred că am spus adevărul și nu mă voi înșela în așteptările mele, pentru că din trecutul vostru sunteți cunoscuți ca oameni harnici, gospodari buni, credincioși, cetățeni liniștiți, care își fac datoria pentru tron și pentru Țară.

Voi sunteți urmași din strămoși nobili. Aici au fost frământările cele mai mari, războaie mari și tot poporul biruitor își lăsa aici oamenii cei mai de seamă, elementele cele mai nobile. Ai acestor nobili, sunteți Dumneavoastră urmași și ca atare dați garanția cea mai bună că sunteți element de ordine.

Jur împrejurul nostru băntuie neordinea și fericiți suntem că la noi, cu toate asperitățile care le-a lăsat războiul crud, putem trăi în liniște, ne putem dezvolta după plac, avem toate drepturile garantate. Eu acum împreună cu iubitul meu cler și cu Dumneavoastră dreptmăritorilor creștini, vom ajuta să se restabilească ordinea pe deplin și să ștergem urmele triste lăsate de război.

Vă rog să aveți încredere în mine precum și eu încredere am în Dumneavoastră. Să mă sprijiniți ca să vă pot conduce spre binele sufletesc și trupesc, să vă pot conduce spre mântuire. Eu vin cu toată dragostea la Dumneavoastră și voim în pace să trăim. De aceea, vă salut cu cuvintele Domnului „Pace Vouă”. În acest semn vreau să-mi încep activitatea.

Vă aduceți aminte de Patriarhul Avraam, care, dacă păstorii lui s-au certat cu cei ai lui Lot, a zis Avraam lui Lot: dacă tu vrei de-a dreapta, eu merg de-a stânga, dacă tu vrei la stânga, eu merg la dreapta cu turmele mele. Așa a fost între ei armonie și binecuvântare.

Cu pacea toate se biruie. De aceea zic eu: în liniște, cu pace toate le vom face. Toți vom afla loc, toți vom avea liniște, vom ajunge ce dorim. De aceea vă salut cu „Pace Vouă”.

Iubite cler! Domnul nostru Iisus Hristos a trimis pe apostoli cu cuvintele: Mergeți în toată lumea, învățați norodul, botezându-l în numele Tatălui și al Fiului și Sf. Duh. Apostolii și-au ales 72 de învățăcei și cu aceștia la un loc au lucrat și au răspândit Evanghelia lui Hristos, au propovăduit pacea și cu aceasta au biruit și câștigat lumea.

Eu, prin Harul lui Dumnezeu, ridicat la treapta de episcop, iau asupra mea moștenirea de la Apostoli și ca urmaș al apostolilor, eu vă aleg ca urmași ai celor 72 de învățăcei. Vă primesc cu toată dragostea și Vă avansez toată încrederea. Am nădejdea că veți justifica această încredere și mă veți sprijini în apostolia mea.

Desigur, Vă așteptați să Vă dezvolt un program. Însă nu pot eu face alt program decât cel stabilit de Domnul nostru Iisus Hristos, care este icoana și prototipul păstorului de suflete. În pastorală e

stabilit bine programul nostrum, ca cel mai înalt principiu pastoral: avem să lucrăm pentru preamărirea lui Dumnezeu și mântuirea oamenilor. Se zice mai departe: așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor ca văzând ei faptele voastre, să preamărească pe Tatăl vostru din ceruri.

În acest sens mă veți sprijini să conduc poporul încredințat arhipăstoriei mele, să organizez această nouă eparhie și să dau bisericii acea tărie pe care nici porțile iadului nu o vor strica. Iar tu, Doamne, care ai sădit via aceasta cu dreapta Ta, caută din ceruri spre ea și-mi dă puterea să pot lucra, ca să se desăvârșească ea. Amin”³³.

După amiaza acelei zile, noul chiriarh a oferit o agapă creștină în localul impozant al zemstvei, unde s-au ținut mai multe toasturi înălțătoare și ierarhul a fost felicitat de către autoritățile prezente și de mesagerii unor așezăminte din cuprinsul Eparhiei.

Pe la orele 16, Înaltele fețe bisericești și distinșii oaspeți s-au plimbat cu o șalupă pe liman și apoi au vizitat ruinele Cetății Albe, unde au ascultat un program artistic și un concert, prezentat de elevii școlilor primare și secundare din oraș, Liceul de băieți și biserica Sf. Ioan (locul unde fusese înmormântat Sf. Mucenic Ioan cel Nou după martirizare).

A doua zi, luni dimineața, ziua de pomenire a Sf. Împărați Constantin și Elena, vlădica Nectarie, cu o parte din oaspeți au mers cu trenul până la Reni, apoi cu un vapor timp de 4 ore pe Dunăre, ajungând la Ismail, unde li s-a făcut o primire solemnă din partea autorităților locale, a clerului și credincioșilor.

Mulțimile au însoțit înalții oaspeți până la Catedrala orașului, unde a fost oficiat un Te Deum și Episcopul Nectarie a ținut o frumoasă cuvântare, de salut și binecuvântare pentru clerul și poporul încredințat spre păstorire, apoi s-au deplasat la Prefectură, unde autoritățile și diferiți demnitari și personalități locale i-au urat bun venit noului ierarh, precum și pastorație rodnică³⁴.

Cu toții au stăruit ca noul vlădică să-și aleagă reședința episcopală, cel puțin provizoriu, în Ismail, unde se află încăpătoarele clădiri ale fostei episcopii, în timp ce la Cetatea Albă nu era rânduit nimic pentru instalarea noii episcopii. În fața marilor stăruințe depuse și a dragostei nețărmurite manifestată plenar de clerul și locuitorii Ismailului, vlădica Nectarie a consimțit să se stabilească în acest oraș.

Îndată după înscăunarea sa (asemeni episcopului Visarion Puiu al Hotinului, înscăunat cu o săptămână mai devreme la Bălți) și episcopul Nectarie al Cetății Albe a adresat păstoriților săi o scrisoare pastorală, din reședința episcopală de la Ismail, datată 23 mai 1923³⁵.

Concluzii

Acest portret în cuvinte, pe care l-am creionat episcopului Nectarie Cotlariuc al Cetății Albe, primul ierarh al acestei eparhii basarabene reactivată după Marea Unire a românilor de la 1918, cel care a marcat timpul său cu atâtea împliniri și ctitorii, nu este doar un omagiu pe care îl aducem la un secol de la alegerea, investirea și întronizarea sa, ci poate fi considerat și un act de prețuire a memoriei sale, de cultivare a demnității noastre de creștini și de români; de fii și slujitori ai aceleiași Bisericii, pe care acesta a slujit-o cu dăruire și pricepere, cu înțelepciune și jertfelnicie.

Văzând lumina faptelor bune pe care vlădica Nectarie a lăsat-o în istorie, să-l cinstim după cuviință, așezându-l unde-i este locul, în panteonul marilor ierarhi și patrioți pe care i-a zămislit acest pământ binecuvântat al Moldovei, revenindu-ne totodată datoria de a ne structura identitatea, așezând fiecare dintre noi, cărămida rânduită nouă de Providență, la edificiul cultural și spiritual al înaintașilor noștri.

³³ *Ibidem*, p.657-658.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 658.



Fig. 1. Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc întâmpinat la o ceremonie religioasă din Bucovina
(Sursa: Fototeca Ortodoxiei Românești)

*SOME FACTS TO BE CONSIDERED REGARDING THE ELECTION, INVESTITURE AND
ENTHRONEMENT OF BISHOP NECTARIE COTLARCIUC IN THE BISHOP'S CHAIR AT THE
WHITE CITADEL IN ISMAIL*

(Abstract)

After the Great Union of 1918, the clergy and the men of faith belonging to the Church of Basarabia, expressed their desire to come under the jurisdiction of the Holy Synod of Bucharest, at several church congresses, which had been organized in order to re-establish some old eparchies in Basarabia. These eparchies were the Diocese of Hotin, and the Diocese of Ismail - White Citadel, people making requests for their revival on behalf of unity of culture and ancestral faith. It was within this context that, on the 10th of March 1923, two new Dioceses were re-established in Basarabia: the Hotin Diocese with its center in Bălți and the White Citadel Diocese, in Ismail.

On March 29th, 1923, a unique event in the history of our Church took place at the Metropolis of Bucharest, namely the election of six bishops in the same session of the Holy Synod, for the vacant seats at: Roman, Buzău, Galați, Constanța, Hotin, and the White Castle. Nicolae Cotlarciuc, a professor from Bucovina, was elected to sit on the Episcopal chair of White Citadel, Ismail.

According to the custom of the time, after the election of a new diocesan bishop, he had to be 'validated' through a royal act and a special ceremony, officiated personally by the king. In the case of Bishop Nectarie, the royal investiture took place on Saturday 18th/31st March 1923, at the Royal Palace in Bucharest, where his majesty, King Ferdinand, handed Nicolae's pastoral staff.

After the royal investiture, an official delegation including the Minister of Cults and his Eminence, Gurie, the Archbishop of Basarabia, left Bucharest to arrive at the White Citadel, where the enthronement ceremony of the new hierarch took place on Sunday, May 20th, 1923.

MASACRUL DE LA VASLUI - 22 SEPTEMBRIE 1939

Andrei CREȚU*

Cuvinte cheie: rege, guvern, dictatură, Mișcare Legionară, asasinat, lagăr, tineret naționalist, jandarm, masacru, martir.

Keywords: monarch, government, dictatorship, Legionary Movement, assassination, camp, nationalist youth, gendarme, massacre, martyr.

La data de 22 septembrie 1939, pe teritoriul României s-a petrecut una din cea mai înfiorătoare crimă colectivă pe care istoria modernă a țării a cunoscut-o pe timp de pace. În acea noapte, la nivelul țării au fost uciși 256 de tineri, între care 96 din cei peste 500 internați în lagăre și câte 2-3 din fiecare județ al țării, la ordinul expres al regelui Carol al II-lea, ca represalii pentru asasinarea lui Armand Călinescu.

Vasluiul a fost locul unui adevărat carnagiu, prin execuția fără proces a 32 de tineri aflați în lagărul de la marginea orașului, închiși prin ordin administrativ, fără a fi judecați și, prin urmare, fără o sentință judecătorească.

Dictatura carlistă și Mișcarea Legionară

Totalitarismul este un fenomen al secolului XX. În același timp, fenomenul este identificat în strânsă legătură cu societatea industrială a secolului XIX, care a condus la masificarea societății, la depersonalizarea individului, la deșchidarea lui de tradiție; în frica sa de libertate, omul se debarasa de propria individualitate, spirituală și morală, prin supunerea față de un șef. Dar totalitarismul este greu de conceput fără Primul Război Mondial, reprezentat drept o cenzură, o fractură în dezvoltarea istorică a societăților europene. De altfel, mișcările și regimurile totalitare apar drept „copiii naturali” ai Marelui Război. Pentru contemporani, totalitarismul înseamnă puterea absolută a statului, bazată pe decizii dictatoriale și pe control social permanent. Totalitarismul poate fi definit astfel ca un fenomen politic, social, economic și cultural în cadrul căruia se urmărește supunerea totală a individului față de stat¹.

În perioada imediat următoare Primului Război Mondial, România s-a bucurat de urmările Marii Uniri și de un regim politic democrat bazat pe Constituția de la 1923. Cu toate acestea, într-un context european favorabil doctrinelor de tip totalitar, după 1938, scena politică românească a fost remodelată, democrația intrând în declin. Momentul declanșării acestui declin îl reprezintă venirea pe tron a lui Carol al II-lea și instaurarea domniei sale autoritare cunoscută sub denumirea de dictatura carlistă.

*

După revenirea în țară și urcarea pe tron, Carol al II-lea a dus o campanie intensă de slăbire a partidelor politice și de atragere a unor oameni politici importanți din cadrul acestora pentru a obține avantaje în lupta pentru putere. Regele și-a creat o rețea proprie de informatori, care avea rolul de a-i supraveghea pe conducătorii contemporani ai partidelor. Directorul general al Poștei, Telegrafului și Telefonului a pus bazele unui sistem de interceptare a convorbirilor dintre liderii politici, în scopul obținerii de informații pentru Carol².

Chiar de la început, regele Carol avea în vedere modificarea Constituției din 1923 și instaurarea unui regim personal. La 2 martie 1938, când deja visul i se împlinise, într-o convorbire cu

* Episcopia Hușilor.

¹ Ovidiu Buruiană, *Mișcarea Legionară în România interbelică*, curs special, p. 9.

² Ioan Scurtu, *Monarhia în România, 1866-1947*, Editura Danubius, 1991, p. 107.

Armand Călinescu îi mărturisea acestuia că „*avea de gând să schimbe Constituția încă la 8 iunie 1930*” dar că e mai mulțumit că acest vis s-a împlinit acum³.

Legăturile lui Carol al II-lea cu Armand Călinescu au fost apropiate încă de la revenirea regelui în țară. În 1938, când Armand Călinescu era ministru de interne în guvernul Goga-Cuza, el era deja „omul regelui”. În primă instanță, Călinescu fusese numit ministru de Externe; la intervenția lui Carol i s-a acordat portofoliul Internelor, regele afirmând că „*mai aproape îmi e cămașa de piele decât Geneva*”⁴. Devotamentul lui Călinescu era pe măsură, într-o notă din 31 ianuarie 1938 consemna: „*Am riscat cariera, risc și viața. O fac pentru rege și pentru țară*”⁵.

Situația încordată din țară și teama de a nu pierde controlul evenimentelor l-au determinat pe suveran să-și pună în aplicare planul de instaurare a unui regim autoritar. Considerând că misiunea guvernului Goga-Cuza a luat sfârșit, a adus în fruntea țării un cabinet în afara partidelor politice prezidat de Patriarhul Miron Cristea. În noul guvern Armand Călinescu era tot ministru de interne.

Guvernul a fost contestat de Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, dar cel mai vehement în acest sens a fost Corneliu Zelea Codreanu, care la 22 februarie 1938 a trimis o scrisoare patriarhului Miron Cristea în care afirma că prin lovitura de stat se intenționează asasinarea tineretului și înfrângerea libertății și democrației poporului român, care astfel este împiedicat să-și hotărască singur destinul în lume⁶.

În calitate de ministru de interne, Armand Călinescu era ferm hotărât să reprime Garda de Fier. În acest sens, îi propune regelui, pe 13 martie 1938, să lichideze Garda de Fier prin arestarea liderilor. În 28 martie Călinescu, aflat în audiență la Carol, se plânge că poliția, justiția și armata nu-l sprijină suficient în lupta sa contra Mișcării Legionare. El propune arestarea lui Codreanu care îi trimisese o scrisoare dură lui Iorga și condamnarea lui pentru ultraj⁷.

În 30 martie 1938 patriarhul Miron Cristea a demisionat considerând că și-a îndeplinit misiunea de a pune bazele unui nou regim. Regele l-a desemnat tot pe el să formeze un alt guvern. În aceeași zi prin două Decrete Regale s-a înființat Consiliul de Coroană și s-a hotărât dizolvarea partidelor istorice⁸. Ele au fost urmate de decretul – lege pentru apărarea ordinii în stat dat publicității la 15 aprilie, decret ce viza în special Mișcarea Legionară⁹.

După publicarea decretului, din ordinul lui Armand Călinescu s-au făcut descinderi la sediile Mișcării Legionare, confiscându-se arhivele, iar în noaptea de 16/17 aprilie Codreanu a fost arestat în București. De asemenea, la 19 aprilie justiția îl condamnă pe Căpitan la 6 luni de închisoare în procesul pe care i-l intentase Nicolae Iorga¹⁰.

Pe baza documentelor găsite în arhivele legionare, Căpitanului îi este intentat un nou proces. Legionarii susțin că aceste documente sunt false, fiind procurate de către Armand Călinescu și de Istrate Micescu. Codreanu și camarazii săi au fost acuzați de înaltă trădare, instigare la răsturnarea ordinii de stat, revoltă armată și legături cu organizații din străinătate. Procesul s-a desfășurat cu ușile închise și s-a încheiat prin condamnarea lui Codreanu la 10 ani de muncă silnică¹¹.

Masurile împotriva legionarilor se vor înăsări. Astfel, la 1 iulie 1938 un grup de 19 legionari au primit condamnări de la 1 la 9 ani de închisoare. Tot în iulie a fost arestat Mircea Eliade întrucât a

³ Armand Călinescu, *Însemnări politice*, Editura Humanitas, București, 1990, p. 380.

⁴ *Ibidem*, p. 377.

⁵ *Ibidem*, p. 371.

⁶ Ștefan Palaghiță, *Istoria Mișcării Legionare*, Editura Roza Vânturilor, București, 1993, p. 29.

⁷ Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 388.

⁸ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX, (1918-1948)*, Editura Paideia, București, 2020, p. 345.

⁹ *Ibidem*, p. 348.

¹⁰ Ștefan Palaghiță, *op. cit.*, p. 29-30.

¹¹ *Ibidem*, p. 31.

refuzat să semneze o scrisoare de desolidarizare cu Mișcarea Legionară, fiind trimis în lagărul de la Miercurea Ciuc unde se afla și Nae Ionescu¹².

La 28 noiembrie 1938 rectorul Universității din Cluj, Florian Ștefănescu-Goangă este împușcat de trei studenți, iar poliția va percheziționa căminele studențești operând numeroase arestări. Regele era în drum spre țară după un turneu prin Anglia, Franța și Germania. Aflând de asasinarea rectorului de la Cluj a ordonat uciderea liderilor legionari. Acest asasinat s-a produs în noaptea de 29/30 noiembrie și a fost orchestrat de Armand Călinescu. Comunicatul oficial dat publicității de către autorități a arătat că deținuții au încercat să evadeze și jandarmii după ce i-au somat, au fost nevoiți să-i împuște. În realitate, conform mărturiilor de mai târziu – a celor care au participat la asasinat – Codreanu și prietenii săi au fost sugrumați în mașina care-i transporta, apoi împușcați în spate și îngropați la Jilava după ce, peste trupurile lor, a fost turnat acid sulfuric. Groapa comună în care au fost aruncați a fost acoperită cu o placă de beton¹³.

Atitudinea lui Armand Călinescu a fost evidențiată și de faptul că a elaborat legea privitoare la pierderea naționalității române, care a intrat în vigoare la 1 februarie 1939 și era vădit îndreptată împotriva legionarilor refugiați în străinătate¹⁴.

După moartea patriarhului Miron Cristea, pe 9 martie 1939, la conducerea guvernului a ajuns Armand Călinescu. Măsurile energice de înăbușire a Mișcării Legionare luate de Armand Călinescu i-au adus în cele din urmă sfârșitul. Pe 21 noiembrie 1939, un grup de legionari condus de Miti Dumitrescu – cunoscuți sub denumirea de „echipa răzbunătorilor” – l-au împușcat în timp ce se afla în automobilul care-l transporta spre casă. După asasinat atentatorii au mers la Radio și au anunțat: „Primul Ministru Armand Călinescu a fost omorât. El a fost executat astăzi de o echipă de legionari”, adăugând că sunt fii de români din Prahova și au îndeplinit o necesitate dureroasă¹⁵. Deși ar fi putut să se ascundă, asasinii s-au predat. După câteva ore de anchetă în arestul Poliției Capitalei au fost duși la locul atentatului și împușcați.

Grigore Gafencu nota în 21 septembrie 1939 că, mergând la rege l-a găsit alb ca varul și tulburat până în adâncul sufletului. Primele cuvinte pe care i le-a spus au fost: „Nu-l pot înlocui cu nimeni”¹⁶.

În aceeași zi, referindu-se la tragicul eveniment, Carol al II-lea nota în jurnalul său: „Pierderea aceasta a Președintelui de Consiliu, Armand Călinescu, este ireparabilă: n-am găsit la noi în țară pe cineva care să fi corespuns mai bine misiunii cu care fusese însărcinat. Pentru mine personal este o pierdere de neînlocuit, puteam să fiu liniștit cu el, era energetic, capabil, spirit politic clar, care vedea departe și lua măsuri bine potrivite situațiilor. Pe lângă acestea îmi va aduce neapărate complicații politice interne, cât și externe. Înlocuirea lui va fi o problemă din cele mai grele și mai delicate”¹⁷.

Măsurile împotriva legionarilor au fost drastice. După împușcarea grupului vinovat de atentat, la ordinul expres al suveranului, pe întreg teritoriul țării, în fiecare județ urmau să aibă loc nenumărate execuții. „E o măsură oribilă – nota Carol – de fapt în afară de lege, dar care, în urma celor întâmplate, își are justificarea în interesul liniștei țării. Azi nu ne mai putem juca, azi nu putem târgoveți viitorul, când primejdii așa de acute pândesc țara din înăuntru și din afară”¹⁸.

¹² *Ibidem*, p. 32.

¹³ *Ibidem*, p. 33.

¹⁴ *Ibidem*, p. 34.

¹⁵ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 355.

¹⁶ Grigore Gafencu, *Însemnări politice, 1929-1939*, Ediție și postfață de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991, p. 336-337.

¹⁷ Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice, vol. II, 1939-1940*, Ediție îngrijită de Marcel Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, Editura Publisol, București, 2023, p. 19.

¹⁸ *Ibidem*, p. 22

Conform dispoziției dată de rege trebuiau uciși 213 tineri în județe, câte 2-3 pentru fiecare județ, toți legionarii aflați în lagăre și închisori – în jur de 500 – și 10 din București. În fapt au fost asasinați 150 de tineri în județe, 96 din lagăre și 10 din București, în total 256. În 15 județe ordinul nu a fost executat motivându-se că nu era scris, 10 județe au executat câte 2, 5 județe câte unul și 2 județe, care au făcut exces de zel, au executat câte 4 tineri¹⁹.

Lagărul de la Vaslui

Vasluiul avea la acea vreme 15 000 de locuitori, 2 licee, de băieți și de fete și Școala Normală „Ștefan cel Mare”. Școala Normală, înființată în 1919, cu local propriu din 1927, a fost desființată în 1937, și din 1938, odată cu instaurarea dictaturii carliste, transformată în lagăr pentru membrii Mișcării Legionare.

Clădirea școlii era situată în afara orașului, pe partea stângă a drumului care duce spre Iași, la o distanță de trei kilometri față de centrul urbei. Între clădire și oraș se aflau livezi și câteva case răzlețe. Construcția era impunătoare, având un etaj și spații generoase pentru activitatea didactică. Odată cu schimbarea destinației, a fost înconjurată cu două rânduri de sârmă ghimpată pe un spațiu suficient de larg care să permită un oarecare grad de libertate în interiorul acestei împrejurări. Lagărul era păzit de un detașament de jandarmi cantonat în câteva clădiri anexe situate în afara împrejurării.

La început atmosfera din lagăr nu era una draconică, deținuții putând comunica între ei, având voie să se constituie în grupuri după afinități și preferințe, manifestându-se cu oarecare libertate. Se puteau primi vizite, bani, pachete iar condițiile erau considerate în general suportabile pentru că nici deținuții nu ridicau probleme, dat fiind educația și ținuta lor morală a cărei deviză era „*decât să învingi prin mișelie, mai bine să cazi pe câmpul onoarei*”.

Numărul celor internați în lagăr varia de la câteva zeci la câteva sute, se pare numărul maxim atins a fost de 318, în toamna anului 1938, când lagărul de la Miercurea Ciuc a luat foc și o parte din internații de acolo au fost transferați aici. Marea majoritate erau internați prin ordin administrativ în urma unei campanii de arestări printre elitele tineretului naționalist. Eliberarea celor internați era posibilă numai după semnarea unui angajament de renunțare la activitatea politică, desolidarizare față de mișcare și supunere față de autorități. În acest context, Mircea Eliade consemna: „*a fi legionar sau simpatizant legionar implica riscul de a pierde tot: slujba, libertatea și, poate, în cele din urmă, viața. [...] O declarație de desolidarizare de Mișcarea Legionară mi se părea nu numai inacceptabilă, ci de-a dreptul absurdă. Mi se părea de neconceput să mă desolidarizez de generația mea în plină prigoană, când oamenii erau urmăriți și persecutați fără vină*”²⁰.

Între cei închiși la Vaslui s-au aflat o parte dintre cei mai importanți lideri legionari Corneliu Georgescu, Ilie Gârneață, Radu Mironovici, Mile Lefter, Vasile Iașinschi, Ion Bidianu arestați în primăvara și vara anului 1938²¹. De asemenea aici se aflau și Gheorghe Clime, șeful partidului „Totul pentru Țară”, Gheorghe Tudose, liderul studenților ieșeni, avocat Nae Tudorică, autorul unei impresionante cărți despre spiritul și evoluția Mișcării Legionare, poetul Radu Gyr, poetul Valeriu Cârdu, compozitorul Marian Mânzatu, actorul Ernest Maftei și, pentru o scurtă perioadă, marele istoric și filosof al religiilor, Mircea Eliade.

Atmosfera din lagăr era una de relativă libertate. Unul din internații de aici, Nae Tudorică mărturisea: „*Am acceptat condițiile lagărului cu satisfacție, căci mă aflam printre atâția oameni deosebiți prin talentul, cultura, profesia, inteligența, caracterul, poziția socială, probitatea lor morală, încât toate acestea te făceau să te simți superior condiției tale*”. Alternativa desolidarizării nici nu intra în discuție, pentru că fiecare prefera moartea decât lașitatea. În lagăr se țineau conferințe,

¹⁹ Valeriu Lupu, *Istorie, familie, tradiție și dăinuire*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2017, p. 194.

²⁰ Mircea Eliade, *Memorii*, vol. II, Editura Humanitas, București, 1991, p. 28.

²¹ Duiliu Sfîntescu, *Răspuns la întrebări ale tinerilor care doresc tot adevărul*, Editura Crater, 1996, p. 396.

se cânta, se făceau rugăciuni, jandarmii fiind impresionați de disciplina, evlavia și credința celor închiși²².

O altă mărturie, pe care a lăsat-o Mircea Eliade, vine să întregască imaginea din interiorul lagărului: „profesiunile cele mai variate erau reprezentate în lagăr; profesori universitari, medici, preoți, institutori, muncitori, țărani. Totuși majoritatea era formată din intelectuali, seara, rugăciunea colectivă care se termina invariabil cu un impresionant „Cu noi este Dumnezeu” cântat de 300 de voci. La etaj se afla o cameră rezervată pentru rugăciunea permanentă. Timp de o oră ziua și noaptea, un deținut se ruga sau citea Biblia și nu se întrerupea decât în clipa când intra cel care venea să-l înlocuiască. Și fiindcă, firește între orele 3 și 5 dimineața era cel mai greu să rămâi treaz, mulți camarazi aveau să fie înscriși pe listă tocmai la acele ore. Rareori în istoria creștinismului modern – continuă marele istoric al religiilor – posturile, rugăciunile și credința oarbă în atotputernicia lui Dumnezeu n-au fost plătite cu mai mult sânge. Mai târziu, când tragedia se sfârșise eram de-a dreptul fascinat descoperind aceeași credință imperturbabilă la noii supraviețuitori ai masacrelor”²³.

Știrea asasinării lui C. Z. Codreanu și a celor 13 lideri legionari a ajuns în lagărul de la Vaslui în dimineața zilei de 30 noiembrie 1938. Ziarul „Universul”, care a fost citit în acea dimineață și aici, avea pe prima pagină comunicatul oficial din care rezulta că, în timp ce erau transportați de la închisoarea din Râmnicu Sărat la Jilava, în dreptul pădurii Tâncăbești, cei 14 au încercat să fugă de sub escortă și au fost împușcați. Maiorul Craioveanu, comandantul lagărului l-a chemat la el în birou pe Vasile Iașinschi, cunoscut printre camarazi ca „director al Școlii Normale”, lider al celor internați în lagăr și i-a dat cumplita veste. Mărturia acestuia este cutremurătoare: „Maiorul Craioveanu îmi repeta întruna că comunicatul este adevărul adevărat. Cu capul între mâini și coatele pe birou cu ochii închiși, vedeam și nu credeam moartea Căpitanului. ... Mi se părea că s-a prăbușit cerul peste noi și neamul nostru”²⁴. Iașinschi l-a însărcinat pe Corneliu Georgescu să prezinte tuturor informația: „S-a dat ordin ca toată lumea să se adune în sala mare de la etaj. [...] S-a făcut liniște completă. Corneliu Georgescu a ordonat ca toți să îngenunchem. A îngenuncheat și el. A spus Tatăl nostru și apoi, cu vocea tremurândă a anunțat știrea uciderii Căpitanului. Un singur și uriaș geamăt a izbucnit din piepturile celor trei sute de legionari”²⁵.

În săptămânile ce au urmat măsurile administrative de represalii s-au înmulțit, fără ca cei internați să facă vreun gest de protest. Inspecțiile inopinate în dormitoare, plimbările prin curte mult limitate, rația de hrană redusă până la limita foamei, batjocura și umilința prin apelative de genul „derbedei, golani, criminali, oameni fără căpătâi” au început să fie cotidiene. Toate aceste constrângeri fizice și psihice aveau rolul de a-i face pe membrii Legiunii să se decică de idealurile lor²⁶.

*

La nivel național, măsurile luate de autoritățile militare și polițienești împotriva Mișcării Legionare după asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu și părerile împărțite privind poziția față de partidul unic al regimului carlist au slăbit coeziunea din rândurile legionarilor. Eforturile unor legionari de a sfida măsurile luate de statul român nu au avut succes, întrucât rapoartele autorităților întocmite la începutul anului 1939 dovedeau că Mișcarea intrase în declin. Regimul s-a folosit de represiune împotriva elementelor radicale din Legiune, în timp ce pe moderați i-a umilit. Aceștia au fost eliberați din închisori cu condiția să se decică de Gardă și să treacă de partea regimului. La începutul anului 1939, tensiunea era foarte mare, chiar dacă Mișcarea legionară se afla în cel mai

²² Valeriu Lupu, *op. cit.*, p. 193.

²³ Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 29.

²⁴ Duiliu Sfîntescu, *op. cit.*, p. 398.

²⁵ *Ibidem*, p. 399.

²⁶ *Ibidem*, p. 400.

dificil moment al ei, fiind nevoită să se retragă din prim-planul luptei politice. Din dărilor de seamă asupra stării de spirit a populației reiese că Legiunea își încetase orice activitate. Din punct de vedere politic, întreaga populație era înscrisă în Frontul Renașterii Naționale, „*inclusiv foștii aderenți și simpatizanți ai Mișcării Legionare*”, se preciza într-un document²⁷. Vara anului 1939 a decurs liniștit, neconsemnându-se activități semnificative ale legionarilor. Toamna a început însă violent, odată cu asasinarea lui Armand Călinescu.

Desfășurarea masacrului

Ordinul de masacrare a tineretului naționalist a fost dat de regele Carol al II-lea. Părtași la crimă și la fel de vinovați au fost și cei care au pus în aplicare ordinul: prefectul județului comandantul lagărului, comandantul jandarmilor și jandarmii din plutonul de execuție.

Prefect al județului Vaslui era Constantin Loghin care avea o atitudine vădită de dușmănie față de membrii Mișcării Legionare. Din ordinul său, nici un internat din lagăr nu avea voie să primească – în caz de nevoie – sprijin sau asistență medicală. Comandantul Legiunii de Jandarmi era maiorul Bencu.

Pregătirile pentru îndeplinirea ordinului de suprimare a deținuților legionari din lagărul de la Vaslui au început în noaptea de 21-22 septembrie 1939. Nimeni nu bănuia că în acea noapte trebuiau selectați cei care a doua zi în zori urmau să fie executați. Nu se știe cum au fost selectați, ce criterii au stat la baza selecției.

Clădirea închisoare a fost înconjurată din toate părțile de trupe. În același timp, o activitate intensă se desfășura și la sediul Comandamentului militar, aflat nu departe de lagăr. Jandarmii i-au trezit pe deținuți în plină noapte, cerându-le să se pregătească de drum, întrucât urmau să fie transferați în lagărul de la Miercurea Ciuc. Cei puși să-i păzească i-au legat strâns unul de altul, cu funii de mâini și încadrați de jandarmi au ieșit din lagăr. În jurul orelor 4,30, coloana era gata de plecare. Ultimii legionari arestați aduseseră cu ei vestea asasinării lui Armand Călinescu, ceea ce a făcut ca ordinul de plecare spre Miercurea Ciuc să fie privit cu suspiciune atât de cei care rămăneau în închisoare și, mai ales, de cei care urmau să plece. Plecarea convoiului a fost însoțită de intonarea unui marș militar, puternic marcat de bătăi de tobă, care aveau rolul de a acoperi rafalele de mitralieră care au urmat. Rafala de mitralieră a durat câteva minute bune, după care a urmat o serie de câte două împușcături scurte²⁸.

Iată cum descrie episodul Nicolae Roșca în „*Cronica unor violențe politice*” publicată prima dată la Madrid în 1960: „*În lunca din fața clădirii lagărului Vaslui, în acea noapte de sânge și moarte, sunt duși acești camarazi, pe ultimul lor drum ce mai aveau de pășit în această lume și această țară, atât de iubită de ei. Legați unul de altul cu funii de mâini, înconjurați de cei puși să-i păzească sunt scoși din lagărul înconjurat cu 2 rânduri de sârmă ghimpată și duși spre locul unde-i aștepta moartea. Sublocotenentul Ginghiță care mânuia mitraliera începe să-i rostogolească de-a valma, unul peste altul. Lui Tudose Gheorghe (liderul tineretului universitar din Iași) gloanțele îi taie mâinile. Simțindu-se dezlegat de legătura comună, mai are puterea să fugă. Dar unde? Din urmă îl ajung călăii. Îl împușcă din nou și apoi îl aruncă peste ceilalți camarazi. Vreme de 2 zile trupurile lor sunt lăsate în văzul lumii. Dascălii primeau ordin să aducă pe rând școlile de copii ca să privească pe acești feciori transformați într-un morman de cadavre. Tinerele vlăstare plângeau și li se făcea rău văzând acest spectacol. Astfel voiau călăii să imprime teroare în inima tânără a elevilor. După două zile abia, cadavrele au fost îngropate în cimitirul de animale din Vaslui*”²⁹.

²⁷ Radu Florian Bruja, *Mișcarea Legionară în Bucovina după moartea lui Corneliu Zelea Codreanu (1939-1940)*, în „Anuarul Institutului de Istorie „G. Barițiu” din Cluj Napoca”, tom. XLVII, 2008, p. 363-376.

²⁸ Emil Călescu, *Transportul fantomă – Masacrele din Lagărul Vaslui, 21 septembrie 1939*, în Revista „Permanențe”, nr. 10, octombrie, 2001.

²⁹ Valeriu Lupu, *op. cit.*, p. 196.

Locuitorii orașului Vaslui aveau cunoștință despre existența lagărului în incinta fostei Școli Normale de Băieți. Cu un an înainte, în apropiere fusese organizat un miting aviatic, iar vasluienii care au luat parte la el, trecând pe aici, au putut vedea mâini prinse de gratiile ferestrelor și auzi cântate versuri din „Sfântă tinerețe legionară”. În dimineața zilei de 22 septembrie, orașul a fost trezit de salve de mitralieră care veneau dinspre fosta Școală Normală. Deocamdată, oamenii nu știau nimic decât că s-au auzit împușcături din acea direcție; apoi, strada s-a animat, existând bănuieli asupra a ceea ce s-a întâmplat. A început să se vorbească despre faptul că deținuților li sa spus că vor schimba lagărul, că vor fi duși la Miercurea Ciuc, dar, când au ajuns aproape de șosea, jandarmii au tras în ei de la spate³⁰.

Ziua de 22 septembrie coincidea cu ziua săptămânală de târg la Vaslui. De obicei, țărani satelor din jur veneau în oraș pentru a vinde și cumpăra, mai ales animale. În dimineața acelei zile, circulația spre oraș fusese oprită la barieră, dându-i-se drumul abia după comiterea asasinatului. Astfel că țărani care veneau la târg au trecut pe șoseaua în șanțul căreia se aflau cadavrele celor împușcați. A doua zi, pe 23 septembrie, directorii școlilor primare și directorul Liceului de Băieți au fost obligați să-și ducă elevii, împreună cu profesorii acestora, la locul asasinatului. După trei zile, cadavrele au fost ridicate de furgoanele primăriei, primarul orașului fiind generalul Ion Rășcanu. În spatele cimitirului a fost săpată o groapă comună și cadavrele au fost aruncate aici, turnându-se deasupra acid sulfuric și ciment, care s-a transformat într-o placă groasă de ciment. Operațiunea s-a făcut noaptea, fără participarea vreunui preot, în dimineața următoare neputând fi observată decât o porțiune de pământ bătătorit, fără cruce sau vreun alt semn. În perioada care a urmat, erau găsite, totuși, pe locul respectiv, candelă și lumânări.

Comandantul Legiunii de Jandarmi din Vaslui, maiorul Bencu, care a executat ordinul, după câteva săptămâni a fost avansat la gradul de locotenent-colonel. A murit la trei ani de la eveniment, ca urmare a unui glonț pe care și l-a tras „din greșală” în inimă³¹.

Prezentăm, mai jos, lista celor 32 de deținuți legionari împușcați la Vaslui în noaptea de 21-22 septembrie 1939: 1. Belgea, Ion – avocat, licențiat în Filosofie, București, comandant legionar; 2. Boboc, Constantin – student Chimie, București, legionar; 3. Borzea, Virgil – ofițer, București, legionar; 4. Bujgoli, Spiru – student, macedo-român, Silistra, ajutor de comandant; 5. Busuioc, Ion – inginer agronom, București, legionar; 6. Calpăr, Mihai – licențiat în Teologie, Neamț, legionar; 7. Caratașu, Chiriac – macedo-român, București, legionar; 8. Cârdu, Valeriu – poet-publicist, Banat, legionar; 9. Clime, Traian – funcționar, București, ajutor de comandant; 10. Comănescu, Nicolae – student Drept, București, legionar; 11. Constantin, Dorin – student Drept, București, legionar; 12. Danielescu, Zosim – student Economie, București, legionar; 13. Dobre, Ion Radu – muncitor STB, București, legionar; 14. Gârnicianu, Victor Puiu – avocat, București, instructor legionar; 15. Goga, Mircea – student, macedo-român, București, legionar; 16. Maricari, Nicolae – ofițer, București, legionar; 17. Moraru, Alexandru Bubi – student, București, instructor legionar; 18. Moțoc, Mircea – student Politehnică, București, legionar; 19. Nicolicescu, Gheorghe – inginer, București, instructor legionar; 20. Pâsu, Antoniu Ion – avocat, Bârlad, instructor legionar; 21. Popescu, Spiru – student, macedo-român, București, legionar; 22. Popescu, Vasile – licențiat Teologie, București, legionar; 23. Recman, Gogu – inginer, legionar; 24. Roșianu, Petre – inginer, București, legionar; 25. Spânu, Iordache – licențiat Economie, ajutor de comandant; 26. Stahu, Teodor – avocat, Fălticeni, ajutor de comandant; 27. Sola, Stavre – student, macedo-român, legionar; 28. Șupila, Polisperhon – student, macedo-român, legionar; 29. Teohari, Mircea – student Medicină, București, legionar; 30. Tucan,

³⁰ Eugenia Dumitrescu, *Vaslui – Lagărul morții*, în „Carpații” Revistă de Cultură și Acțiune Românească în Exil, Anul XXVII, Nr. 32, Ianuarie-Februarie-Martie, 1982.

³¹ *Ibidem*.

Boris – student, Tighina, legionar; 31. Tudose, Teodor – avocat, Iași, comandant legionar; 32. Volocar, Gheorghe – funcționar CFR, Vaslui, legionar³².

În ceea ce privește legionarii împușcați în fiecare județ, pentru a servi de exemplu celor ce, eventual, ar fi încercat să le urmeze pilda, la Fălciu au fost uciși trei oameni, iar la Vaslui unul²¹.

Odiosul masacru ordonat fără discernământ a fost pus în aplicare fără crâcnire de o structură care începea cu prefectul județului, continua cu autoritățile locale, comenduirea jandarmeriei, comandantul companiei de jandarmi și jandarmilor însărcinați cu paza. Erau executați niște oameni care nu aveau nici o condamnare în fața justiției.

În masacrul de la Vaslui au căzut victime 19 studenți, 5 avocați, 2 ingineri, 2 ofițeri, 2 funcționari publici, un poet și un muncitor.

Reînhumarea martirilor

La mai bine de un an de la comiterea asasinatelor din noaptea de 21-22 septembrie 1939 și la ceva mai mult de o lună de când Mișcarea, împreună cu generalul Ion Antonescu, ajunsese la putere în România, s-a luat hotărârea exhumării și reînhumării cadavrelor celor uciși atunci. Într-un comunicat din 22 octombrie 1940, Secretariatul General al Mișcării Legionare anunța faptul că în ziua de 27 octombrie 1940 va avea loc la cimitirul din Predeal reînhumarea legionarilor uciși în anul 1939. Se aducea la cunoștință familiilor celor uciși în lagărul de la Vaslui că, pentru participarea la deshumarea lor, se va atașa un vagon special la trenul accelerat nr. 601, din seara zilei de 23 octombrie, cu plecarea din Gara de Nord la orele 22,30 și sosirea la Vaslui la ora 6,00.

În seara zilei de 23 octombrie 1940, din București au plecat spre Vaslui, în câteva vagoane ale Acceleratului de la orele 22,35, legionari și legionare, precum și membri ai familiilor celor uciși la Vaslui. În gara din Vaslui, au fost întâmpinați de o gardă de legionari din garnizoana locală, comandată de camaradul Pivniceru. Între timp, zvonul potrivit căruia „*legionarii îi deshumează pe camarazii uciși acum un an și vor să-i înmormânteze creștinește*” a ajuns și la Vaslui, străzile orașului începând să se anime. Grupuri de vasluieni s-au îndreptat spre cimitir³³.

Exhumarea a fost făcută de o echipă formată din 20 de legionari, începând cu orele 7,00. Familiile victimelor au stat tot timpul pe marginea gropii comune; un cor intona „Imnul legionarilor căzuți”. În timpul lucrărilor de exhumare, asistența a devenit tot mai numeroasă, la cimitir venind locuitori ai Vasluiului și țărani ai satelor din jur. După patru ore de la începerea acțiunii de exhumare, au fost descoperite primele rămășițe, ceea ce a făcut ca de acum încolo lucrările să se desfășoare cu foarte mare grijă. Ele erau supervizate de medicul Valer Neagoe, secondat de colegii săi Voinescu și Florian. Cadavrele au fost destul de greu de identificat, chiar și de către membrii familiilor celor decedați. Primul corp scos din groapă și identificat de către mama sa a fost cel al lui Zosim Danielescu. A urmat scoaterea și recunoașterea celorlalte, care s-a făcut cu ajutorul hainelor, unor obiecte personale sau semne particulare. Ceremonia religioasă s-a încheiat la orele 19,00, după care sicriile au fost așezate pe care trase de boi, decorate cu brădet. Însoțite de membri ai familiilor și de legionari, s-au îndreptat spre gara orașului. Traseul a fost pavozat cu steaguri tricolore îndoliate. La ceremonie au participat locuitori ai orașului, pe un fond sonor creat prin tragerea clopotelor bisericilor din oraș. Apoi, sicriile au fost îmbarcate într-un tren special care, a doua-zi dimineață, împreună cu familiile victimelor, urma să plece spre Predeal³⁴.

Potrivit programului legionar, locul destinat reînhumării ar fi fost ales chiar de către Corneliu Zelea Codreanu, în 1937, care avea în intenție ca, după victoria mișcării legionare, aici să se

³² Valeriu Lupu, *op. cit.*, p. 197, vezi și Emil Călescu, *op. cit.*, vezi și Ziarul „Buna Vestire”, Anul IV, Nr. 35 (serie nouă), 24 Octombrie 1940.

³³ Eugenia Dumitrescu, *op. cit.*

³⁴ Ziarul „Buna Vestire”, Anul IV, Nr. 37 (serie nouă), 26 octombrie 1940.

construiescă o mănăstire, în care să fie adunate osemintele tuturor martirilor legionari, alături de cele ale lui Ion Moța și Vasile Marin³⁵.

Lagărul de la Vaslui avea să funcționeze până în primăvara anului 1940, la sfârșitul lui martie; a fost apoi penitenciar local și Școală de reeducare pentru minori, iar din 1948 a trecut în subordinea Ministerului Sănătății funcționând și astăzi ca sanatoriu pentru bolnavii de plămâni.

*

Ca și concluzie la evenimentele dramatice ale acelei perioade voi reda răspunsul tineretului naționalist transmis prin Mihail Chelmegean, ministru de interne, la încercarea regelui Carol al II-lea de a-și apropia tineretul atunci când dezastrul politicii sale, adică dezmembrarea României prindea contur: „*Ne vorbiți acum în numele regelui, al stăpânirii și al țării și ne precizați aici, că dragostea noastră de patrie, idealismul și drumul nostru n-a fost o rătăcire, ci o inspirație pornită din credința în Dumnezeu și din dragostea noastră curată și activă pentru patrie și neam? Vă închinați în fața mormintelor noastre, vă plecați în fața atâtor sacrificii și vă copleșește atâta idealism și credință și ne cereți să vă dăm dragostea, elanul și tinerețea noastră? Spuneți-i celui pe care-l reprezentați că l-am urât și dușmănit nu pentru că ne-a lovit și ne-a ucis, nu pentru că ne-a sfidat și umilit, ci pentru că a călcat cu cinism peste vrerea și idealurile unei generații, pentru că a nesocotit, cu rea credință năzuințele unui neam. Spuneți-i că ne-am iubit neamul și ne-am ascultat Căpitanul, nu din efervescența tinereții, ci din convingerea zidită, din profunzimea duhurilor strămoșilor din căldura dragostei pentru acest neam pentru care au murit atâția și suntem gata să murim și noi. Mai spuneți-i că nimeni pe pământ n-are cu ce să plătească pensii și despăgubiri pentru cei care stau sub glie și că această ofertă este o rușine pe care noi n-o primim, căci n-avem morți de vânzare și nici suflete pentru răscumpărare*”³⁶.

THE VASLUI MASSACRE – 22 SEPTEMBER 1939

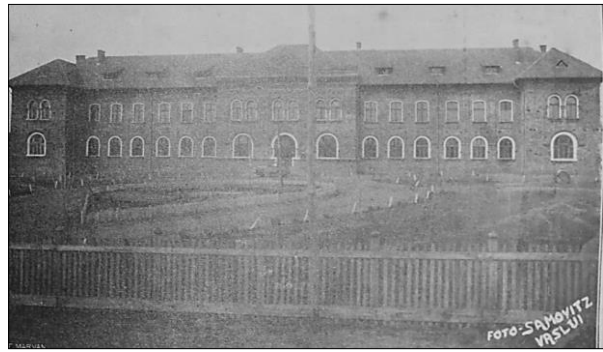
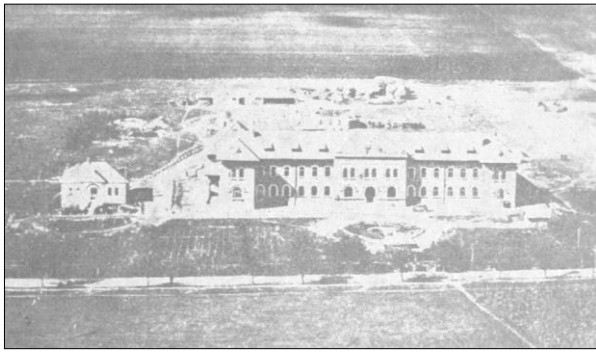
(Abstract)

The dictatorship of King Carol II had the support of several political figures, including Armand Călinescu. Through him, members of the Legionary Movement were subjected to a brutal regime of terror. Nationalist youth were prohibited from any political activity, endured inquiries, confiscation of propaganda publications, arrests, and confinement in camps and prisons without any judicial sentence, only to be eventually killed in the most obnoxious manner.

The assassination of Corneliu Zelea Codreanu along with the leaders of the movement resulted in retaliation from the Legionnaires, leading to the killing of Prime Minister Armand Călinescu. The punishments were dreadful. Under the explicit orders of the monarch, a total of 256 young individuals from across the country were killed, without any guilt attributed to them. Some were imprisoned, while others were simply taken from their homes and shot because they were known to be associated with the Movement or were sympathizers. In Vaslui, 32 young people were martyred.

³⁵ *Ibidem*, Nr. 38, 27 octombrie 1940.

³⁶ Valeriu Lupu, op. cit., p. 199-200.



Școala Normală „Ștefan cel Mare” Vaslui – 1933 (*Apud* „Anuarul Școalei Normale de băieți «Ștefan cel Mare» Vaslui”, 1933)



Imagini din timpul ceremoniei de reînhumare a legionarilor uciși la Vaslui, 24 octombrie 1940 (*Apud* „Bunavestire”, anul IV, nr. 37, 26 octombrie 1940)

1945 – ANUL DE CUMPĂNĂ AL MĂNĂSTIRII NEAMȚ-SECU

Cristinel Ștefan TANASĂ*

Cuvinte cheie: Mănăstirea Neamț – Secu, fabrica de cherestea, viața economică

Keywords: Neamț-Secu monastery, the sawmill, the economic life

Averile mănăstirilor și bisericilor ortodoxe au fost întotdeauna prilej de discuții controversate și de invidie. De-a lungul timpului, slujitorii bisericilor și mănăstirilor ortodoxe au fost nevoiți să apere și să justifice stăpânirea terenurilor și domeniilor intrate în proprietatea sau folosința lor, mărturisind de fiecare dată bunele intenții de exploatare și destinația veniturilor acestora ce aveau întotdeauna ca scop final întreținerea clădirilor și instituțiilor sociale ce funcționau pe lângă ele. Mănăstirea Neamț-Secu¹ nu a fost ocolită de asemenea lupte pentru stăpânirea terenurilor și pădurilor intrate în deplina ei folosință, dar și a fabricii de cherestea amenajată pe domeniul ei. În cele ce urmează, voi încerca să aduc argumente și probe descoperite în fondurile documentare aflate la Serviciul Județean Neamț ale Arhivelor Naționale ale României pentru a justifica acțiunile întreprinse de slujitorii și conducătorii acesteia pentru apărarea intereselor ei.

Încă din anii 1835 și 1844 se adoptase în Obșteasca Adunare a Principatului Moldovei principiul administrării tuturor averilor mănăstirești de către guvern, principiu pus în aplicare câțiva ani mai târziu de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, care, în baza decretului domnesc nr. 4381 din 1 iunie 1859², trecea terenul denumit vatra înconjurătoare³ a mănăstirii Neamț-Secu în administrarea Ministerului Culturii⁴, urmând ca mănăstirea să primească pentru cheltuielile curente sumele convenite de bani din Casa Clerului. Mănăstirii Neamț-Secu îi rămâne în proprietate doar terenul denumit Vatra, însumând aproximativ 14.000 ha, care, în anii următori, au fost prilej de mari neînțelegeri cu agenții silvici ai Statului ce, sub pretextul aplicării legii silvice din 1890, au început să se infiltreze în pădurile mănăstirii⁵.

În perioada interbelică mănăstirea a solicitat restabilirea drepturilor de proprietate⁶ în hotarele statornicite din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza și, printr-un Decret Regal, Ministerul de Justiție autorizează Statul să atribuie mănăstirii Neamț-Secu „în perpetuă și deplină folosință” terenul denumit vatra înconjurătoare, astfel cum fusese delimitat prin decretul lui Alexandru Ioan Cuza de la 1859 și individualizat prin lucrările comisiei tehnice mixte din vara anului 1934⁷. Cu

* SJAN Neamț, Piatra Neamț.

¹ Acestea au fost unite în perioada august 1779 - 1 aprilie 1910 și 1935-1950.

² „Monitorul Oficial al Moldovei”, nr. 68/10 iunie 1859, p. 1,2

³ SJAN Neamț, Fond Mănăstirea Secu, dosar 4/1933, f. 6, 7: Vatra înconjurătoare a Mănăstirii Neamț era alcătuită din 74 de moșii, cu aproximativ 300.000 ha teren.

⁴ „Monitorul Oficial al Moldovei”, nr. 68/10 iunie 1859, p. 1: „Art. 1: Administrarea tuturor averilor numitelor mai sus mănăstiri chinovii (Neamț, Secu, Agapia, Văratice, Adam și Vorona) se va lua de îndată de către Ministerul Culturii care va urma întru aceasta conform legiuirii obștești privitoare la administrarea averilor bisericesti”.

⁵ SJAN Neamț, Fond Mănăstirea Neamț, dosar 8/1931, f. 6: În 1931, Statul stăpâna pe nedrept aprox. 12.000 ha din vatra mănăstirii, în Adresa Mitropoliei Moldovei și Sucevei nr. 1308/31.03.1931.

⁶ Procedurile pentru revendicarea vetrei au fost demarate încă din aprilie 1933 când Mănăstirea Neamț înștiințează stăreția Mănăstirii Secu despre începerea demersurilor, așteptând răspuns despre interesul acesteia asupra procedurii, hotărârea comunicată Mănăstirii Neamț prin procesul-verbal încheiat în urma ședinței soborului de la Secu fiind aceea de a deschide proces în instanță împreună cu Mănăstirea Neamț, cheltuielile urmând a fi împărțite proporțional cu partea de moșie revendicată de Secu, în Adresa Mănăstirii Neamț nr. 254/22 aprilie 1933 și Proces-verbal nr. 64/23.04.1933, în SJAN Neamț, Fond Mănăstirea Secu, dosar 4/1933, ff. 1, 2: Stareț la Secu era Arhimandrit Meletie Nicuța, iar la Neamț, fostul Episcop al Hușilor Nicodim Munteanu.

⁷ Lege privitoare la reintegrarea Mănăstirii Neamț-Secu în folosința vetrei înconjurătoare, în „Monitorul Oficial” nr. 80/4 aprilie 1935, pp. 2538, 2539.

oazia acestor lucrări de hotărnicie, Ministerul Domeniilor și Ministerul Cultelor, în acord cu mănăstirea în cauză, au stabilit și modul în care se vor putea face schimburi de terenuri sau retușări în interesul unei mai bune exploatare și vecinătăți, însă doar în cuantumul întinderii vetrei înconjurătoare de la 1859.

Destinația veniturilor rezultate în urma exploatărilor era prevăzută a fi folosite exclusiv pentru refacerea materială, duhovnicească, culturală și de caritate creștinească a mănăstirii, mănăstirea fiind scutită de orice contribuții sau taxe către ierarhiile bisericii și instituțiilor ei⁸.

Prin derogare de la dispozițiile legii privind Organizarea și Funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și a statutului ei, administrarea acestei averi a mănăstirii era făcută de un comitet compus din 4 membri și anume: Înaltpreasfințitul Mitropolit al Moldovei și Sucevei ca președinte, starețul mănăstirii Neamț, egumenul de la Secu și un delegat ales de soborul întrunit al ambelor mănăstiri cu schiturile lor, în timp ce controlul era efectuat de o Eforie compusă din patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ministrul Cultelor și ministrul Domeniilor.

Până în ianuarie 1937, mănăstirea a încercat în mai multe rânduri să vândă materialul lemnos exploatat cu mijloace proprii mai multor firme, ultima fiind Societatea Controlul Român, și să instaleze o fabrică de cherestea pe cheltuiala acestora, dar nu s-a reușit semnarea unui contract acceptabil pentru ambele părți.

O ofertă⁹ a societății „Bradul Bucovinei”, primită la București în 14 ianuarie 1937 de către Comitetul de administrare a averii Mănăstirii Neamț-Secu, este supusă dezbaterii și înaintată spre aprobare în ședința Eforiei Mănăstirii Neamț-Secu de la Palatul Patriarhal ce a avut loc a doua zi, în condițiile în care mănăstirea era în „mari nevoi financiare, iar românii creștini angajați nu puteau lucra în întreprinderi mari”. Oferta a fost avizată și aprobată în condițiile avantajoase impuse de Eforie¹⁰.

Contractul de vânzare-cumpărare¹¹ a fost încheiat câteva zile mai târziu, fiind autentificat la Tribunalul Ilfov¹² în 22 ianuarie 1937. Societatea „Bradul” cumpăra astfel tot materialul lemnos de esență brad și molid existent în pădurile mănăstirii ce se putea exploata în decurs de 5 ani, începând de la 1 septembrie 1937 și până la 1 septembrie 1942, având garantată o cantitate de 150.000 m.c. În cazul în care din exploatare nu rezulta cantitatea prevăzută, mănăstirea se obliga ca în iarna anului 1942-1943 să exploateze diferența. În aceeași zi, între mănăstire și societatea „Bradul” se semnează un Contract de închiriere¹³ pentru un teren în vederea amenajării, cheltuiala chiriei, a unei fabrici de cherestea, ce trebuia pusă în funcțiune până cel târziu în 01 septembrie același an, planurile și anexele trebuind a fi aprobate în prealabil de mănăstire. La expirarea contractului aceasta urma să rămână în proprietatea mănăstirii¹⁴. Fabrica a fost pusă în funcțiune la termenul stabilit, în decembrie 1937 având un număr de 151 salariați¹⁵, iar în 1938 un număr de 138 de

⁸ *Ibidem*, art. 2 și 3.

⁹ SJAN Neamț, Fond Fabrica de cherestea a Mănăstirii Neamț, dosar nr. 2/1937-1942, f. 186.

¹⁰ *Ibidem*, f. 16: *Proces-verbal nr. 6/15.01.1937 al Eforiei Mănăstirii Neamț-Secu*. Componenta Eforiei Mănăstirii Neamț-Secu era: ÎPS Miron Cristea, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Victor Iamandi, ministrul Cultelor și Artelor, Vasile P. Sassu, ministrul Agriculturii și Domeniilor, iar secretar, Petre D. Roșianu, inspector general al Cultelor.

¹¹ Mănăstirea Neamț-Secu era reprezentată de arhimandritul Melchisedec Dimitriu și părintele Dionisie Sângeorgeanu, iar Societatea Anonimă Română pentru Industria Lemnului „Bradul”, prin Avram Seltzer și Otto Gottlieb.

¹² SJAN Neamț, Fond Fabrica de cherestea a Mănăstirii Neamț, dosar nr. 2/1937-1942, f. 1-3: Contractul a fost încheiat în data de 22 ianuarie 1937 și autentificat cu nr. 3122/22.01.1937 la Tribunalul Ilfov, secția notariat.

¹³ *Ibidem*, f. 8, 9.

¹⁴ Contractul de închiriere a fost autentificat cu nr. 3130/22.01.1937 la Tribunalul Ilfov, secția notariat.

¹⁵ SJAN Neamț, Fond Fabrica de cherestea a Mănăstirii Neamț, dosar nr. 2/1937-1942, f. 157-159: *Tablou de lucrătorii ocupați în Fabrică la data de 31 decembrie 1937*. Din totalul de 151 lucrători, 131 erau români, 4 poloni, 9 germani, 2 turci, 4 evrei și 1 rutean.

angajați, materialul lemnos fasonat fiind transportat la gara Hălăucești, atunci în județul Roman¹⁶. Funcționarea excelentă a fabricii o putem deduce și din faptul că, în septembrie 1937, societatea „Bradul Carpatin” cerea încuviințarea mănăstirii de a marca, în același an, 50.000 m.c. de lemn și nu 30.000 cum se stipula în contract, pentru a lichida contractul mai devreme și a preda fabrica înainte de termenul prevăzut¹⁷.

Interesant de urmărit în toată această negociere este faptul că societatea „Bradul Carpatin”, cea care făcuse oferta de cumpărare a materialului lemnos în data de 14 ianuarie 1937, avea sediul în Cernăuți, dar se transformă în aceeași perioadă cu negocierile de semnare a contractului cu Mănăstirea Neamț-Secu în Societate Anonimă Română pentru Industria Lemnului „Bradul”, actul constitutiv fiind redactat la București în 20 ianuarie 1937 și autentificat la Tribunalul Ilfov, Secția Notariat, în aceeași zi¹⁸.

Două luni mai târziu, în martie 1937, Mănăstirea Neamț-Secu, prin aceiași reprezentanți semnatori și ai Contractului de vânzare-cumpărare, semnează de data aceasta un Contract de antrepriză¹⁹ cu Iosub Barat din Cernăuți pentru exploatarea tuturor arborilor de brad sau molid din pădurile mănăstirii pentru o perioadă de 5 ani, aceeași cu perioada în care se semnase contractul de vânzare-cumpărare (1937-1941), acesta având obligația exploatării celor 150.000 m.c. material lemnos pe care mănăstirea se obligase să îi vândă societății „Bradul”. În cazul în care din exploatare nu rezulta această cantitate, mănăstirea va solicita tăierea anticipată până la completarea cantității sau va preda antreprenorului diferența de cantitate din exploatarea ce urma să se facă în iarna anului 1942. Societatea „Bradul Carpatin” a luat la cunoștință de semnarea contractului de antrepriză dintre mănăstire și Iosub Barat și a garantat respectarea acestuia printr-o declarație semnată la Cernăuți în septembrie 1937²⁰, obligându-se să plătească din ratele stipulate pe antreprenorul care face tăierea pădurii.

Prin „Legea pentru înzestrarea unor mănăstiri ortodoxe din țară cu întinderi de păduri și alte terenuri” din anul 1937²¹, anumite asemenea lăcașuri primesc din partea Statului, în deplină și perpetuă folosință, suprafețe de păduri de cca. 17.000 ha și alte terenuri în suprafață de cel mult 1.000 ha, veniturile rezultate urmând să servească exclusiv pentru conservarea și restaurarea clădirilor monumente istorice aparținând acelor mănăstiri, precum și pentru întreținerea diferitelor școli, ateliere, tipografii, aziluri, orfelinate, instituții de asistență socială și sanitare, existente deja sau care se vor înființa în acele mănăstiri. Îndrumarea și întregul plan de activitate al acestor mănăstiri era controlată de o „Eforie a mănăstirilor înzestrate” compusă din patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ministrul Cultelor și Artelor și ministrul Agriculturii și Domeniilor. Exploatarea pădurilor atribuite se putea face doar sub conducerea organelor silvice ale Statului și cu respectarea dispozițiilor din Codul Silvic. Supravegherea și controlul acestor mănăstiri se exercita printr-un serviciu special denumit „Serviciul inventarierii averilor și veniturilor bisericești și al controlului mănăstirilor înzestrate” creat printr-o lege de organizare a Ministerului Cultelor și Artelor.

Ca excepție de la regulă, mănăstirea Neamț-Secu va intra în categoria și sub regimul mănăstirilor înzestrate numai în ceea ce privește controlul Ministerului Cultelor și Artelor, stabilit

¹⁶ *Ibidem*, f. 151.

¹⁷ *Ibidem*, f. 162.

¹⁸ *Ibidem*, f. 18-19. Actul a fost autentificat cu nr. 2819/20.01.1937 împreună cu Statutul societății. Membrii societății în momentul constituirii erau următorii: David Scharf, Avram Seltzer (industriș), Otto Gottlieb (industriș), A. B. Plopul (avocat), Arnold Birbaum (contabil), Eugen Antonescu (avocat) și Eduard Mărculescu (avocat), fiecare dintre ei având subscris în capitalul societății un nr. de la 800 la 150 acțiuni.

¹⁹ *Ibidem*, f. 10-12. Contractul a fost autentificat cu nr. 910/17.03.1937 la Tribunalul Județean Neamț.

²⁰ *Ibidem*, f. 13. Declarația a fost legalizată cu nr. 2809/18.09.1937 la Grefa Judecătorei Mixte Cernăuți.

²¹ *Lege pentru înzestrarea unor mănăstiri ortodoxe din țară cu întinderi de păduri și alte terenuri*, în „Monitorul Oficial” nr. 66/20 martie 1937, pp. 2639-2640.

prin legea amintită²², conducerea rămânând însă sub un comitet alcătuit în acel moment din Înaltpreasfințitul Mitropolit al Moldovei și Sucevei, starețul mănăstirii Neamț, egumenul de la Secu și un delegat ales de soborul întrunit al ambelor mănăstiri cu schiturile lor, administrându-se în continuare conform Legii din 4 aprilie 1935.

Evoluția politică din România a zădărnicit curând cursul firesc al lucrurilor și, implicit, evoluția favorabilă a contractului semnat de mănăstire. Noul regim Național Legionar²³ a introdus principiul de guvernare bazat pe caracterul de etnicitate, proprietatea rurală, sub toate formele ei, urmând să treacă în mâna celor de origine etnică română. Evreii nu mai puteau stăpâni, dobândi sau deține proprietăți rurale în România sub nici un titlu și în nici o cantitate, precum proprietari, uzufructuari, asociați sau administratori²⁴. Lucrările de exploatare au fost astfel preluate din mâna societății în noiembrie 1940, pe baza Decretului-lege nr. 3810 prin care evreii și societățile evreiești nu mai aveau dreptul de a dobândi și deține, sub nici un titlu, păduri și orice construcții, instalații, unelte, linii de cale ferată, mijloace de transport aflate pe terenul acestora²⁵. Într-un proces verbal²⁶ încheiat în februarie 1941 se face inventarierea bunurilor și materialului lemnos preluate de la societatea „Bradul Carpatin”, materialul lemnos depozitat (16.000 m.c. în pădure și 10.000 m.c. în depozit), intrând în proprietatea statului, iar fabrica în posesia mănăstirii, urmând a funcționa fără întrerupere, orice încetare a lucrului fiind considerat sabotaj. O adresă oficială²⁷ a Ministerului Economiei Naționale, prin Secretariatul de Stat al Colonizărilor și Populației Evacuate, comunica mănăstirii hotărârea de rezilire a contractului semnat cu Societatea „Bradul Carpatin”, materialul neachitat urmând să rămână în proprietatea mănăstirii, fabrica de cherestea în custodia mănăstirii până la clarificarea situației juridice. Urmarea firească a acestei adrese a fost preluarea fabricii prin proces-verbal de predare-primire²⁸, conform inventarului anexat, instalațiilor și clădirilor, precum și a materialului lemnos neachitat, adresa oficială venind din partea ministerului o lună mai târziu²⁹.

Interesantă este o ofertă din 1938 primită de Preziidenția Consiliului de miniștri, înaintată spre analiză și patriarhului Miron Cristea, din partea unui mare grup de industriași din branșa lemnului din Germania, care propun preluarea contractului în derulare dintre Mănăstirea Neamț-Secu și Societatea „Bradul Carpatin”, împreună cu tot materialul lemnos comerciabil din Ocoalele silvice ale Statului din zona Pipirig. Văratice, Târgu Neamț, de pe o suprafață totală de aprox. 40.000 ha pădure, promițând în schimb construirea unei linii ferate între Pașcani - Târgu Neamț - Pipirig, cu o ramificație la Mănăstirea Neamț, pentru punerea în valoare a zonei și o mai ușoară gestionare a materialului exploatat³⁰. În același timp, prin câteva adrese repetate înaintate atât către Ministerul Cultelor și Artelor cât și Eforiei Mănăstirii Neamț-Secu, un alt exploatator de păduri, Ilie Turdeanu, cerea preluarea contractului dintre mănăstire și Societatea „Bradul Carpatin” în aceleași condiții și

²² *Ibidem*, art. 8, p. 2640.

²³ Statul Național Legionar a fost denumirea purtată de Regatul României timp de 138 zile, în perioada dintre 14 septembrie 1940 și 14 februarie 1941, dată la care titulatura s-a abrogat instaurându-se dictatura militară a generalului Ion Antonescu, în https://ro.m.wikipedia.org/wiki/Statul_Na%C8%9Bional-Legionar (Accesat:19.08.2022).

²⁴ *Decret-lege pentru trecerea proprietăților rurale evreiești în patrimoniul Statului*, în „Monitorul Oficial”, nr. 233/05 octombrie 1940, p. 5703,5704.

²⁵ *Decret-lege pentru completarea decretului-lege din 5 octombrie 1940 privitor la trecerea proprietăților rurale evreiești în patrimoniul Statului*, în „Monitorul Oficial”, nr. 271/17 noiembrie 1940, p. 6485-6487.

²⁶ SJAN Neamț, Fond Fabrica de cherestea a Mănăstirii Neamț, dosar nr. 2/1937-1942, f. 23.

²⁷ *Ibidem*, f. 22: Adresa nr. 8883/14.02.1941.

²⁸ *Ibidem*, f. 24: *Proces-verbal* din 26.02.1941.

²⁹ *Ibidem*, f. 27: *Decizia* nr. 013013 din 28.03.1941 adresată P. Cuv. Pr. Protosinghel Victorin, loțiitor de stareț al Sfintelor Mănăstiri Neamț și Secu.

³⁰ *Ibidem*, f. nenumerate: Adresa nr. 9202/1938.

garanții³¹, motivându-și demersul prin încercarea de a româniiza o întreprindere aflată în mâna străinilor.

Societatea „Bradul Carpatin” nu a rămas indiferentă față de preluarea fabricii și confiscarea materialului lemnos, considerându-le ca fiind abuzive și a făcut demersuri pentru recuperarea lor, motivând prin faptul că, încă din 1940, societatea a intrat într-un proces de româniizare, toate acțiunile fiind vândute³² unui grup format din trei români³³. Sechestrul asupra materialului lemnos a fost ridicat pentru scurt timp, societatea „Bradul Carpatin” primindu-l în stăpânire în martie 1941. Totuși, o notă dintr-o adresă a Ministerului Finanțelor, direcția Târgu Neamț, din data de 3 ianuarie 1946, confirmă faptul că Societatea „Bradul Carpatin” a încetat a mai avea fabrica în arendă de la data de 18 martie 1941 când, în baza legilor rasiale, a fost dată în custodia funcționarilor de la Ministerul de Finanțe și a cuvioșilor monahi Ghedeon Hogeș și părintelui Teofil Boghianu³⁴.

Patriarhia Română intervine în litigiul dintre cele două părți și cere Consiliului Superior al Avocaților Publici să-și dea avizul privind exproprierea bunurilor „proprietate” a societății „Bradul Carpatin” care exploata pădurea mănăstirii Neamț-Secu. A primit răspuns favorabil în aprilie 1941³⁵, contractul dintre mănăstire și societate fiind considerat reziliat de drept din data de 17 noiembrie 1940, data publicării în Monitorul Oficial a Decretului-lege nr. 3810/1940. Urmarea acestei intervenții, materialul neachitat de către societatea „Bradul Carpatin” a rămas în proprietatea mănăstirii iar fabrica a fost preluată și predată statului, la 30 aprilie 1941, administrarea fiind asigurată de custozi numiți prin decizia³⁶ Ministerului Economiei Naționale, în folosința exclusivă a Centrului Național de Româniizare (C.N.R.)³⁷, chiar dacă, în martie 1941, mănăstirea ridicase o rată contractuală achitată de societatea „Bradul Carpatin”³⁸. În realitate, din cauza situației intervenite prin decretele-legi din 5 octombrie și 17 noiembrie același an, societatea nu achitase ratele convenite în septembrie și decembrie 1940 încercând, fără succes, să depună una din rate, în februarie 1941, direct la casieria mănăstirii, depunând-o apoi în contul bancar al mănăstirii deschis la Casa de Depuneri din București și ridicată de mănăstire în martie 1941 în contul datoriilor pe care societatea le avea față de mănăstire³⁹, situația constituind unul din motivele intervenției Patriarhiei.

Fabrica a funcționat neîntrerupt în toată această perioadă fiind asigurate în special comenzile pentru armata română, dar și pentru finalizarea comenzilor contractate de mănăstire și aflate în derulare. Dovadă că evreii încă lucrau la fabrica de cherestea este un ordin de recrutare a Biroului 3 de Mobilizare Teritorială și Statistică a județului Neamț prin care s-au rechiziționat pentru lucru un număr de 6 persoane, de către Comandamentul V Teritorial Buzău conform tabelului certificat de administrația fabricii în august 1941⁴⁰.

³¹ *Ibidem*, f. nenumotate: Adresele nr. 27/17.02.1938, 32/23.03.1938, 33/29.03.1938 și 152/12.04.1938.

³² Cumpărarea acțiunilor s-a făcut cu aprobarea Ministerului Economiei Naționale prin *Decizia* nr. 151664/10.02.1941 și publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 35/11.02.1941

³³ SJAN Neamț, Fond Fabrica de cherestea a Mănăstirii Neamț, dosar nr. 2/1937-1942, f. 54 și 70. *Adresa* din 15.01.1941 repetată în 22.02.1941. Din consiliul de administrație al societății făceau parte: George Bunesco, președinte (maior invalid de război), Nicu Gheorghian, administrator și Panait Mateescu, membru și fusese publicat în Monitorul oficial, partea a II-a, nr. 257/1940 (p. 9073), nr. 270/1940 (p. 9408) și nr. 288/1940 (p. 10029).

³⁴ SJAN Neamț, Fond Fabrica de cherestea a Mănăstirii Neamț, dosar nr. 2/1937-1942, f. 175. *Adresa* nr. 529/03.01.1946.

³⁵ *Ibidem*, f. 32: *Decizie* nr. 002550 din 26.04.1941.

³⁶ *Ibidem*, f. 68: *Decizie* nr. 42048/26.05.1941. Custode din partea ministerului a fost numit inginerul Radu M. Petrescu, iar din partea mănăstirii, preotul protosinghel Teofil Boghian și monahul Ghedeon Hogeș.

³⁷ Idem, Fond Centrul Național de Româniizare al Județului Neamț, dosar 1/1942, litera F, f. 1: *Adresa* nr. 3109/22.05.1941.

³⁸ Idem, Fond Fabrica de cherestea a Mănăstirii Neamț, dosar nr. 2/1937-1942, f. 63v.

³⁹ Idem, Fond Mănăstirea Neamț, dosar nr. 163/1936-1944, f. 11.

⁴⁰ SJAN Neamț, Fond Fabrica de cherestea a Mănăstirii Neamț, dosar nr. 2/1937-1942, f. 75, 76: *Ordin telefonic* nr. 18.600/28.08.1941 și *Tabel nominal*.

Funcționarii ministerului au predat fabrica în administrarea mănăstirii după un an de folosire, în 23 martie 1942⁴¹. Mănăstirea a revenit cu o cerere pentru redobândirea fabricii în septembrie 1942⁴², motivând prin faptul că contractul de închiriere cu societatea „Bradul Carpatin” expirase în data de 01 septembrie 1942. C.N.R. admitea cererea și acceptau predarea fabricii cu condiția ca mănăstirea să nu emită nici un fel de pretenții asupra activității desfășurate pentru perioada dintre preluarea acesteia de către C.N.R. și predarea către mănăstire. C.N.R. a continuat să o administreze printr-un delegat până la lichidarea stocului de material lemnos expropriat de la societatea „Bradul Carpatin”⁴³. Procesul-verbal de predare-primire a fost încheiat, între cele două părți, împreună cu inventarul fabricii la 24 septembrie 1942⁴⁴.

Societatea „Bradul Carpatin” nu a rămas indiferentă nici față de evenimentele petrecute și, în 1945, redeschide dosarul pentru revendicarea drepturilor pierdute pentru anii 1941-1944, reușind să obțină un sechestrul asigurator⁴⁵ asupra oricărui fel de material brut lemnos aparținând mănăstirii până la obținerea celor 47.000 m.c. lemn brut expropriat prin forță în februarie 1941.

În perioada martie 1942 și februarie 1944, fabrica funcționase prin contractele de vânzare a materialului lemnos încheiate între Comitetul de administrație al mănăstirii și diferite persoane private (Consoțiu silvic Românesc, N. D. Trofin, Radu Matei – coproprietari la societatea Pădurea Carpați, firma Filip Georgescu). Astfel, în februarie 1944 se încheie un contract de închiriere a fabricii cu N. D. Trofin și Radu Matei – coproprietari ai firmei „Pădurea Carpați”, Societatea N. C. din Brăila, pentru restul perioadei de până la sfârșitul anului 1944, fără drept de prelungire, în aproximativ aceleași condiții similare cu cele ale societății „Bradul Carpatin”⁴⁶.

De la data de 1 ianuarie 1945, fabrica a fost arendată⁴⁷ unei societăți anonime „Forestiera din Nădrag”, pentru o perioadă de un an, fără drept de prelungire. Totodată, între cele două părți s-a semnat și un Contract de vânzare-cumpărare⁴⁸ pentru o cantitate de 12.000 m.c. bușteni de brad și 2.000 m.c. bușteni de stejar pe care societatea avea să-i debiteze în fabrica închiriată.

În acest interval de timp intervine la fabrică un accident, aceasta fiind cuprinsă de un incendiu violent în noaptea de 21 iulie 1945, pagubele fiind totale. Pentru recuperarea pagubelor mănăstirea deschide un proces la Tribunalul Județean Neamț⁴⁹ cerând și rezilierea contractului de închiriere⁵⁰. Deși raportul de expertiză⁵¹ privind stabilirea situației de fapt a fabricii scoate în evidență multe stricăciuni survenite în urma incendiului, la termenul de judecată din 17 noiembrie, lipsind reprezentantul societății acuzate, avocatul mănăstirii, Ion Matasă, înaintează o cerere pentru scoaterea de pe rol a dosarului, ceea ce s-a și hotărât⁵², întrucât între timp intervenise o înțelegere între cele două părți, societatea achitând o mare parte din pagubă și luându-și

⁴¹ Idem, Fond Mănăstirea Neamț, dosar nr. 163/1936-1944, f. 64, 65: *Proces verbal* nr. 22/23.03.1942.

⁴² Idem, Fond Fabrica de cherestea a Mănăstirii Neamț, dosar nr. 1/1937-1942, f. 5: *Adresa* nr. 461/04.09.1942.

⁴³ *Ibidem*, dosar nr. 2/1937-1942, f. 35: *Adresa* nr. 61988/07.09.1942.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 36-48: *Proces-verbal de predare-primire*.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 51: *Proces verbal de sechestrul asigurator*.

⁴⁶ Idem, Fond Mănăstirea Neamț, dosar nr. 163/1936-1944, f. 118-120: *Contract de închiriere*.

⁴⁷ *Ibidem*, dosar nr. 173/1945-1947, f. 4 și Fond Tribunalul Județean Neamț, dosar 152/1945, f. 11: Contractul de arendare a fost înregistrat de Administrația Financiară București, sectorul I Galben cu nr. 46345/09.02.1945,

⁴⁸ Idem, Fond Mănăstirea Neamț, dosar nr. 173/1945-1947, f. 4: Contractul de vânzare-cumpărare a fost înregistrat de Administrația Financiară București, sectorul I Galben cu nr. 46911/12.02.1945.

⁴⁹ Mănăstirea Neamț era reprezentată de avocații Ion Matasă, Vasile Anton și Ernest Kirculescu, iar societatea „Forestiera din Nădrag” prin avocatul A. Sisчер din Piatra Neamț.

⁵⁰ SJAN Neamț, Fond Tribunalul Județean Neamț, dosar 152/1945, f. 11. Suma cerută drept despăgubire era de 60.000.000 lei.

⁵¹ *Ibidem*, ff. 26-30: *Raport de expertiză* din 23.10.1945.

⁵² *Ibidem*, f. 35: *Jurnal* nr. 6875/17.11.1945.

angajamentul ca în termen de 90 zile să reconstruiască fabrica⁵³. Contractul de închiriere dintre cele două părți a continuat și pe parcursul anului următor, actul de lichidare fiind semnat abia în 17 decembrie 1946⁵⁴ procesul verbal de predare-primire conform inventarului anexat fiind semnat în ianuarie 1947.

1945 - THE YEAR OF HARD TRIALS FOR THE NEAMȚ - SECU MONASTERY

(Abstract)

The turmoil of the interwar period and the years immediately following the second world conflagration influenced in many ways, both positively but mostly negatively, the activity of the Romanian Orthodox Church in general and the monasteries in particular. The monastic life in Neamț and Secu, organized to a large extent on the income from the exploited forests and the sawmill, suffered a lot towards the end of that period. From the documents identified at the Neamț County Service of the National Archives of Romania, authenticated by the state institutions that operated in those times, a truthful exposition of those times and also the difficulties that the two monasteries, united for a period, had to face, can be presented.

⁵³ Idem, Fond Mănăstirea Neamț, dosar nr. 173/1945-1947, f. 6-10: *Tranzacțiune* din 10 noiembrie 1945, autenticată la Tribunalul Ilfov, Secția Notariat cu nr. 56439/10.11.1945.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 46-47: *Act de lichidare*.

TÂRGU NEAMȚ. ÎNCEPUTURILE CARTIERULUI TĂBĂCARI – HUMULEȘTI ȘI FAMILIA COPOȚ

Lucian GEORGESCU*

Cuvinte cheie: *Târgu Neamț, Dumitru Copoț, romei, nomazi, cartierul Tăbăcari, tradiții*

Keywords: *Târgu Neamț, Dumitru Copoț, gipsy, nomads, neighborhood Tăbăcari, traditions*

Demersul de față are ca obiectiv prezentarea spre o mai complexă cunoaștere a unei celule sociale care a creat în Târgu Neamț un întreg cartier. Familia Copoț se înscrie pe linia cunoașterii, apropierii și respectului între toți locuitorii Târgului¹. Așa cum orașul este și a fost locuit de diverse etnii, și țiganii/romeii trebuiesc prezentați și tratați cu același respect. Educația fiecăruia dintre noi se manifestă și prin modul cum reușim să-i înțelegem, chiar dacă modul lor de viață este încă oarecum neplăcut unora. În viitor, vor ajunge o etnie care va spori valoarea orașului nostru. Voi folosi denumirile de „țigani” și de „șatră” pentru a respecta termenii tradiționali acceptați de acești membri ai etniei în cauză.

Între cele două războaie mondiale, țiganii nomazi veneau în zona orașului așezându-se în spațiul extravilan dinspre Vânători, zona parcului de la Cetate sau Islaz-Pârâul Ursului. Prima șatră care s-a așezat în Târgu Neamț, renunțând la nomadism, a fost cea a lui Kopotz Demeter. Cine era de fapt Kopotz Demeter, cel care a ajuns să fie cunoscut în oraș ca Dumitru Copoț? S-a născut în 1899 în Austro-Ungaria, în actualul județ Harghita. A fost fiul unor țigani căldărari de origine maghiară, anume Janoș și Mariva. Toată copilăria și tinerețea și le-a trăit în nomadism, trecând des frontiera în Regatul României. S-a însurat de tânăr cu Anica, o țigancă din Onești, pe unde familia sa avea trecere. Au avut împreună șapte copii și anume: Miloș - cel mai mare, pe care ar fi dorit să-l desemneze viitor bulibaș, Sofia, Rupunka, Racovina (deci trei fete) și încă trei băieți, Birău, Dumitru și Ghiță. Nu cred că este târgoveț care să nu fi auzit măcar de unul dintre ei, chiar dacă nu cunosc și detalii despre membrii acestei mari familii.

În 1942, șatra lui Dumitru a fost surprinsă de armata română în staționare în marginea Târgului, spre Vânători. Au fost încolonați fără căruțe, fără corturi, fără aur, fără sculele de lucru și duși spre Bug în Transnistria. Regimul hitlerist se credea deja victorios în URSS, iar țiganii evacuați din România ar fi populat zonele pustii rusești, bineînțeles după ce o parte dintre ei erau exterminați. Dumitru, împreună cu primii patru copii și cu câțiva nepoți pe care-i avea în șatră, a fost deportat. Până în 1945 s-au chinuit în Transnistria, au suferit foame și boli.

După 1945, a reușit să se întoarcă în România, fiind ajutat de mecanicul de locomotivă Grumăzescu din Tg. Neamț. Acesta lucra la CFR Pașcani și l-a ajutat pe Dumitru să ajungă până la Mărășesti. Aici, Crucea Roșie l-a sprijinit să poată trăi, oferindu-i un loc de muncă la o familie de boieri români. O altă familie de țigani, Kaloș, l-a determinat să se reîntoarcă la Tg. Neamț și să-și continue viața. Umbla vorba în acea vreme că țiganii „Au mers la Bug ca ciorile (adică în grupuri mari ca stolurile de ciori) /Și-au venit ca vrăbiile (adică răzleți, puțini și pe rând)”. Ajuns la Tg. Neamț, Dumitru a început să-și refacă pentru șatra lui agoniseala.

Cu greu și-a făcut o căruță, un cort și a procurat unele scule pentru a putea lucra fierarie. Încet, încet și-a refăcut un minim de stare materială. Din cele spuse de urmașii familiei de oieri Sorea, Dumitru Copoț reușise să ascundă în staulul lor de animale ceva aur pe care după război l-a recuperat.

* Spitalul Orășenesc „Sf. Dimitrie”, Târgu Neamț.

¹ Pentru documentarea acestui material Surse orale și foto: Familia Ghiță Copoț, familia Gheorghe Copoț, familia Irina Copoț, familia Nicușor Jaga Copoț. O parte din acest material a fost publicat de subsemnatul pe pagina personală de Facebook (<https://www.facebook.com/profile.php?id=100084688234785>: 17 iunie 2023).

Relațiile lui Dumitru Copoț cu ciobanii Târgului erau solide, mai ales că se știa că familia baciului Vasile Sorea a fost mare cumpărătoare și donatoare de aur către bisericile din zonă.

După anii 1947-1948, șatra a continuat să circule prin zona Târgu Neamț bucurându-se de aprecierile ciobanilor și ale morarilor pentru care lucra. Dumitru primea toamna bani în avans, iar primăvara ducea fiecăruia marfa după cum fusese comanda. Și acum este apreciat de urmașii foștilor ciobani și morari, pentru calitatea obiectelor făcute de el sau pentru reparațiile în metal. Mâna de meseriaș a lui Dumitru a hrănit toată șatra. Fiind de origine maghiară, Demeter Kopotz nu era bine văzut de către autoritățile de stat (vorbea ungurește, nemțește și rusește), așa că prin 1954 Demeter a devenit oficial în acte Dumitru, iar Kopotz a devenit Copoț. Cu ceva bani agonisiți, Dumitru, ajuns la vârsta de 54 ani, s-a apucat să-și facă o casă lângă pod, la intrarea în Humulești, pe partea dreaptă. Și-a făcut o casă din lemn iar alături și-a ridicat cortul tradițional, din pânză de cânepă, după modelul acelor în care trăise toată viața. Nu se putea obișnui cu ideea de a renunța la cort chiar dacă își făcuse locuință. A fost din spusele urmașilor primul țigan nomad din România care și-a construit casă și și-a dat copiii la școală. Deși avea meșteșug bun și era apreciat, într-o vară, prin 1956-1958, s-a abătut iarăși necazul asupra lui. Scriitorul Mihail Sadoveanu, trecând spre casa de odihnă de la Mănăstirea Neamț, văzând casa cu cort alături, și-a dat seama că acolo este casă de țigani și a protestat de la înălțimea funcției sale, că nu se cuvine ca la intrarea în satul lui Creangă să se înființeze lăcaș țigănesc. Primarul Târgului, Covrig, după spusele urmașilor lui Copoț, a trimis două căruțe cu muncitori care i-au dărâmat casa din lemn. Supărarea lui Dumitru Copoț a fost mare, plecând împreună cu cei doi fii mai mari la „Domn’ Dej”, să reclame modul cum a fost tratat de către oamenii Partidului Muncitoresc Român din Tg. Neamț. S-a urcat în tren la Pașcani iar la Roman a fost arestat de Miliție pentru două zile împreună cu fiii însoțitori. Prim-secretarul PMR de regiune, tovarășul Roșu de la Bacău, a aplanat conflictul, despăgubindu-l pe Dumitru Copoț cu 25.000 lei (sau 2500) și i-a dat loc de casă tot în Humulești, însă în afara zonei locuite de români. Astfel a început a se constitui cartierul Tăbăcari, lângă actualul obor, pe malul drept al râului Ozana.

Ușor, personalitatea lui Dumitru Copoț creștea. Și-a dat copii la școală, avea casă și meserie bună, avea relații cu orașul, cu evreii și oficialitățile, aceștia ajungând să i se adreseze cu „tovarășul Copoț” atunci când aveau loc întâlniri la Sfatul popular. Bulibașa îmbătrânea, românii din Târgu Neamț îl numeau Copoț cel bătrân, copii lui s-au căsătorit și au continuat tradiția de foarte buni meseriași. A crescut în șatra sa și un copil din flori, care nu era țigan, pe Ion, pe care și l-a făcut ginere. Cu toții s-au conformat cu regulile oficiale ale statului și și-au făcut documente noi și mai ales buletin. Dumitru Copoț, provenind dintr-o familie de căldărari maghiari, știa cât de importante sunt actele, școala și bunele relații cu autoritățile statului. A murit în 1983, la 84 ani. Raportat la viața țigănească și la suferințele din deportare a trăit foarte mult. În 1981 fiul său cel mare, Miloș (Mihai) moare, acesta fiind desemnat bulibaș succesor de către Dumitru. După moartea lui Miloș, bulibaș succesor desemnat a ajuns fiul cel mai mic, Ghiță Copoț. În urma lui Dumitru Copoț au rămas peste 1000 de persoane – rude de sânge sau alianțe, împrăștiați în toată țara.

După 1954, familia principală a lui Dumitru Copoț s-a sedentarizat. Au abandonat cortul de 50-60 mp în care stăteau cu toții și din care nu lipseau căruța, caii, focul, cotlonul din paie și vestitele pilote din puf. În cort lucrau fierărie, dormeau și își duceau viața în mod obișnuit. Acum, aveau casă pe terenul dat de primărie și și-au făcut acte de identitate. Copiii erau deja adulți, unii aveau la rândul lor copii, așa că era un proces de transformare dificil pentru unii dintre cei implicați. Autoritățile, împreună cu medici din spitalul din Târgu Neamț, le stabileau vârsta estimată după o consultație medicală. Din acest motiv, unii care se apropiau de vârsta efectuării stagiului militar, aranjau cu doctorii ca să-i declare peste vârsta maximă de recrutare. Cu timpul, s-au sedentarizat și au trebuit să-și câștige și altfel existența. Statul i-a angajat pe toți la secțiile de tinichigerie pe care le-a înființat la C.A.P. Humulești sau prin Cooperativa de consum Bălțătești.

Ghiță Copoț, noul bulibașă a fost mulți ani șeful echipei de cazangerie. Ani la rând a umblat prin toată țara, trimis de unitatea la care lucra, și-a făcut relații deschizând cu succes ușile șefilor sau conducătorilor de întreprinderi din acele vremuri. Frații săi lucrau tot în aceste echipe de tinichigerie-sudură, executând lucrări în întreprinderile mari ale țării. Meseria de cositorari, cazangii, sudori, lipitori de metale speciale, i-a făcut cunoscuți peste tot. Deși angajați la stat, obiceiul lor păstrat de a achiziționa sau vinde aur le-a adus necazuri. În anii 1975-85 au fost cercetați, anchetați și bătuți de vestitul maior de miliție Vereș și de căpitanul Țicală (Miloș cu fratele Ghiță în '75 și fiul lui Miloș, Gică în '85). După ce au fost bine bătuți, Miliția a adus un aparat de detecție și le-a găsit aurul îngropat. Chiar și așa, viața lor s-a îmbunătățit continuu. Bătrânul bulibașă Dumitru își însurase feciorii și își măritase fetele, sfătuindu-i pe toți să trăiască în armonie cu statul, evitând să intre în conflict cu legea.

În anii de după Primul Război Mondial, Dumitru Copoț, aflat în nomadism în sudul Moldovei, a înfiat un copil din flori născut de fata unui preot din județul Brăila. L-a botezat la biserica din Moșna (Iași) și l-a crescut în șatră. Acest copil a devenit cel pe care mai târziu îl știa tot orașul sub numele de moș Ion, cel care vindea în ziua de târg suluri de ațe colorate pentru țesături. Pe Ion și l-a făcut ginere însurându-l cu fata sa, Rapunca. Din această familie a lui Moș Ion au apărut copiii: Fraga, o frumusețe a Târgului anilor '70, Vasile (Morocea), Ferdinand, Tasia etc. Nepoții și strănepoții lui Moș Ion au creat în prezent familii înstărite material, toți fiind știutori de carte. Din celălalt fecior a lui Dumitru Copoț s-a format o altă linie a familiei care din 1981 a aderat la cultul creștin adventist. În această ramură a familiei, familia domnului Biru, s-a născut Nicu Jaga, care la rândul său, a devenit tatăl lui Nicușor Copoț. Acesta este licențiat în informatică și drept, iar în prezent studiază teologia adventistă. Tatăl său, Nicu Jaga, a fost cel care a investit și și-a purtat feciorul la școală dând un bun exemplu etniei. Nicușor este – după George Brado Copoț (unchiul său care a fost primul licențiat din etnie din țară) –, primul etnic rrom din Târgu Neamț care a absolvit studii superioare de informatică și de drept. Trăiește în Suceava, căsătorit cu o femeie din Călărași licențiată în filologie, angajată la Tribunal. Nicușor se ocupă de afaceri având propria firmă. La terminarea liceului a fost acceptat la Universitatea Oxford dar a considerat că studiile în țară-i prind mai bine. Verișoara sa, Irinuca Copoț, nepoata lui Ion și Rapunca Copoț, dorește ca și cele două fete și un băiat pe care-i are să meargă la școli superioare. Daria și Renata doresc să devină una polițistă și cealaltă medic cardiolog, iar fiul Leo Eduard Constantin, dorește să devină judecător. Toți sunt elevi la școala generală și au rezultate bune la învățătură.

Din familia fiului cel mai mare a lui Dumitru Copoț, Miloș, s-a remarcat Gică Copoț, cel cu care am stat de vorbă și care mi-a destăinuit anumite anumite aspecte din viața și obiceiurile căldărarilor. Astfel, la ei există obiceiul ca, la logodna fetei, familia mirelui să trimită daruri de tot felul familiei miresei. Dacă căsătoria nu mai are loc, atunci familia miresei trebuie să plătească sau să returneze darurile. La o nuntă de-a lor este obiceiul ca familia mirelui să taie 10-20-30 porci pe care-i transformă în pachete de 10-15 kg. La aceste pachete se adaugă în jur de cinci kilograme de pastramă, vin, salam etc și se duc acasă la familiile invitate, pentru a se ospăta fiecare la casa lui. După o săptămână sau două, invitații sunt așteptați la nunta care are loc în prezent la restaurant sau la casa mirelui sâmbăta sau duminica (după vechiul obicei era joia). La nuntă, se pune la masă doar băutura și apoi se închină darul. Se cântă, se dansează, se dă darul și cadourile. În ultimul timp, se pune pe masă și ceva mâncare.

La înmormântare, se face noaptea priveghi, aprinzând un foc în mijlocul curții. După, se face pomană la care mănâncă toți participanții, cu excepția rudelor care țin post 9 zile. În copilăria lor, țigăncile mergeau la țărani români din casă în casă când se tăia porcul. Țigăncile, printr-un meșteșug în care foloseau cenușă, smulgeau părul porcului și-l prelucrau în două bidinele. O bidinea rămânea gazdei și una o lua țigancă pentru a o vinde la altă casă de români. În modul acesta reușeau să-și pună pe masă mămăliga cea de toate zilele, când foamea era mare. Acum nu mai fac bidinele, standardul de

viață și educație este incomparabil față de cei din generația bulibașului Dumitru Copoț mai ales în perioada dintre cele două războaie mondiale. Au devenit antreprenori, cu afaceri în toată țara și chiar în străinătate. Au fete de o frumusețe rară, casele le sunt curate și îndestulate. La unele familii au apărut nurori și gineri români, semn că are loc integrarea lor în societatea majoritară. Etnia romă din Târgu Neamț, cei din familia Copoț, s-au extins în multe orașe. Cea mai frumoasă țigancă din Târgu Neamțul anilor '70, curtată și de mulți români a fost Fraga. S-a măritat în Piatra Neamț și, în ultimii 22 ani, a fost văduvă. A murit în anul 2020, în vârstă de 67 ani.

TÂRGU NEAMȚ. THE BEGINNINGS OF THE TABĂCARI DISTRICT – HUMULEȘTI AND THE COPOȚ FAMILY

(Abstract)

In this material I presented some information about the evolution of a gypsy family from the city of Târgu Neamț. The documentary information is the result of interviews conducted with the members of the Copoț family during 2023. Sequences of the family's life from its establishment in the city of Târgu Neamț (1945) until now have been shown.



Dumitru Copoț și Anuca – primul bulibaș căldărar de Târgu Neamț, ante 1983



Dumitru Copoț cu soția sa în 1955



Pictură cu șatra Copoț executată în 1983 la comandă (pictor neconsacrat). Reconstituirea așezării primului cort a lui Dumitru Copoț în str. Tăbăcari - Humulești. Sursa: familia Biro și Gruia Copoț



Copoț Miloș – meșter cazangiu, fiul primului bulibaș Dumitru Copoț



Actualul bulibaș, Ghița Copoț cu familia. Este bulibaș din 1983, fiind fiul cel mai mic a lui Dumitru (născut în 1948). De la vârsta de 35 ani este bulibaș recunoscut de comunitate și autorități



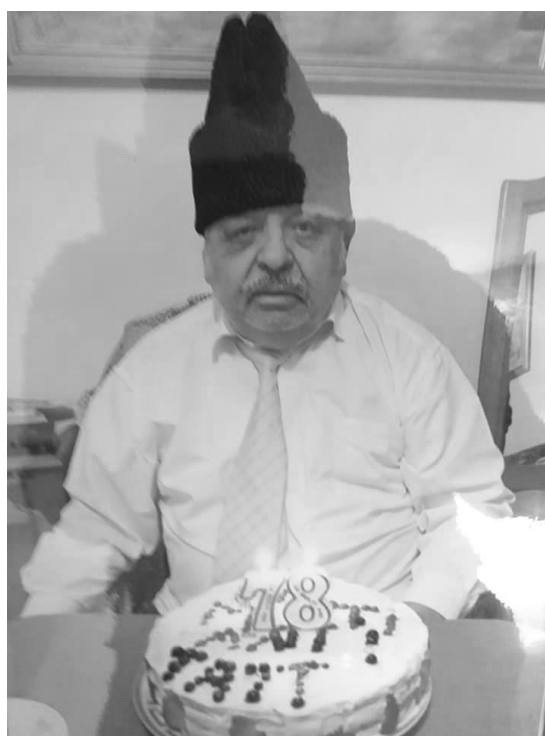
Familia lui Ion Copoț și Rapunca, părinții Fragăi, a lui Vasile (Moracea) și a lui Ferdinand



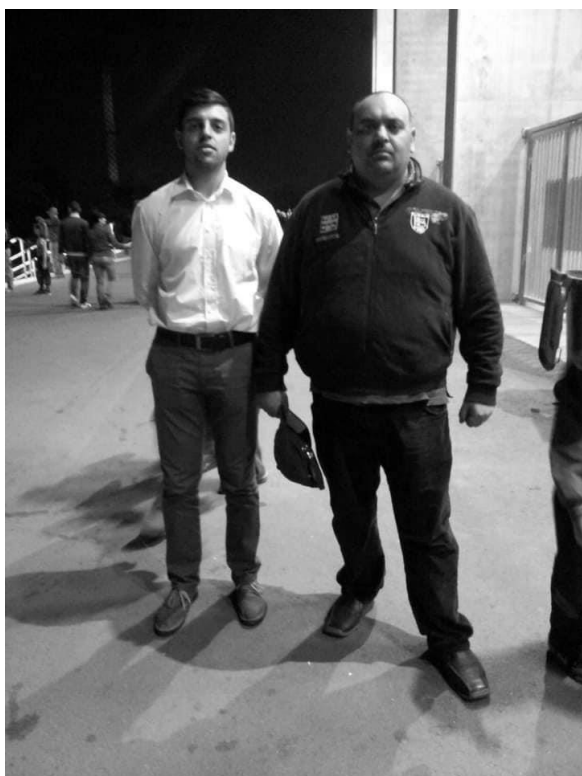
Ferdinand Copoț, fratele Fragăi



Fraga, nepoata bulibașului Dumitru Copoț, anii 1965-1970



Biro Copoț, fiul bulibașului Dumitru Copoț



Nicu Jaga cu fiul său Nicușor. Singurul din familie care a absolvit studii superioare (informatică)



Familia Gică Copoț, fiul lui Miloș și al Ilenei Bria (Ramura ortodoxă a familiei)



Raluca și Nicușor, copiii lui Nicu Jaga și Irina Copoț



Bria Maria Copoț – soția lui Miloș Copoț, nora bulibașului Dumitru



Daria și Renata, strănepoatele familiei Copoț



Constantin Eduard Copoț – premiant la școala din Humulești, viitor judecător!

PROBLEMATICA RESTAURĂRII-CONSERVĂRII PIESEI LITURGICE FELON DIN PATRIMONIUL MĂNĂSTIRII AGAPIA, NEAMȚ

Mariana GUGEANU, Doina ANĂSTĂSOAELI, Maria GEBA*

Cuvinte cheie: patrimoniu religios, felon, restaurare, conservare, Mănăstirea Agapia

Keywords: religious heritage, phelonion, restoration, conservation, Agapia Monastery

Introducere

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași a derulat, în perioada 2011-2013, în colaborare cu Mănăstirea Agapia, proiectul *Cercetarea patrimoniului cultural deținut de ansamblul monahal și valorificarea științifică a acestuia*. Acest proiect a avut trei obiective, și anume: remodelarea Muzeului de Artă „N. Grigorescu”, remodelarea Casei memoriale „Al. Vlahuță” și înființarea Muzeului vivanț Agapia. Cu acest prilej, în cadrul laboratorului de restaurare-conservare a pieselor textile ce aparține Centrului de Cercetare și Restaurare Conservare a Patrimoniului Cultural, au fost efectuate tratamente de restaurare-conservare pentru un număr însemnat de obiecte liturgice, obiecte ce fac parte din expoziția de bază a Muzeului de Artă „N. Grigorescu” de la Mănăstirea Agapia, Neamț.

La Mănăstirea Agapia, începând cu anul 1927 și până în anul 1962 a existat un muzeu organizat de prof. I. D. Ștefănescu, din București. Din dispoziția Mitropolitului Justin Moisescu, în anul 1962 s-a organizat o colecție de obiecte religioase. Actualmente, în cele patru săli ale muzeului sunt expuse icoane din secolele XVI-XVIII, o colecție de cruci vechi sculptate și filigranate, manuscrise și tipărituri vechi, panaghii, cățui, chivoturi, candelă, sfeșnice, broderii, veșminte liturgice, paftale, brâie, icoane brodate, tablouri¹.

Restaurarea-conservarea piesei textile liturgice Felon

Patrimoniul religios se moștenește de la o generație la alta sporindu-și, odată cu trecerea timpului, atât valoarea religioasă, cât și cea istorică. Necesitatea restaurării-conservării acestora se impune ca un obiectiv permanent care, prin conștientizarea factorului social, determină prezervarea valorilor trecutului și transmiterea acestora către generațiile viitoare. În consecință, în cazul patrimoniului textil religios, trebuie să existe o permanentă corelare a dinamicii microclimatului, impusă de funcționalitatea obiectelor, cu protecția și punerea în valoare a bunurilor ecleziastice. În acest context trebuie subliniată grija slujitorilor bisericii de a păstra și transmite generațiilor următoare acest patrimoniu, în ciuda vicisitudinilor prin care a trecut poporul român.

Din punctul de vedere al tehnicilor de țesere a materialelor textile utilizate pentru realizarea obiectelor ecleziastice, atât cu destinație vestimentară (veșminte liturgice), cât și a celor decorative (de acoperire a Sfintei Mese, de acoperire a Sfintelor Vase, de procesiune – epitafuri, dvere, ș.a.) întâlnim toată gama de țesături începând cu pânza simplă, țesută în două ite, până la țesăturile compuse sau catifelele și țesăturile broșate. În cazul obiectelor ecleziastice realizate din materiale textile obținute prin tehnici diferite (țesere, brodare), cu structură și compoziție fibroasă diferite, acestea vor reacționa în mod diferențiat la variațiile condițiilor de mediu. Din acest motiv, și din punctul de vedere al conservării, fiecare categorie de textile religioase (țesături, broderii, veșminte liturgice) are probleme specifice pe lângă cele generale. Drept consecință, fiecare obiect textil constituie un caz unic a cărui

* Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.

¹ <https://agapia.mmb.ro/muzeul-manastirii-agapia> (Acesat: 19.08.2023).

investigare se bazează pe mijloace științifice. Rezultatele obținute constituie repere în vederea particularizării intervențiilor de conservare (tip, etape, parametri de lucru) aplicate.

Piesa textilă *Felon* pusă aici în discuție este confecționată din țesătură damasc din mătase de culoare crem, cu motive florale, pe care sunt brodate, în relief, pe întreaga suprafață, la anumite intervale, motive decorative sub forma unor buchete florale (foto 1a). Motivele decorative sunt brodate cu fire colorate de mătase vegetală, pe suport multiplu – țesătură de damasc, țesătură de bumbac și suport papetar, utilizând punctul de broderie „intercalat”. De asemenea, pe suprafața țesăturii, sunt fixate, prin coasere, elemente de pasmanterie – 4 galoane decorative țesute, cu urzeala și bătătura de fond din fibre de natură celulozică iar bătătura de efect din bențiță metalică aurie, răsucită pe miez textil. Pe spatele piesei, în partea superioară, este realizată o cruce din aceleași elemente de pasmanterie (**Foto 1b**). În partea inferioară a piesei (la poale), pe contur, două dintre galoane delimitează un registru cu lățimea de 20 cm în care sunt brodate motive decorative sub forma unor buchete florale, poziționate la distanță egală unul de celălalt. Piesa textilă prezintă o dublură de culoare albastră realizată din țesătură de bumbac cu legătura pânză. Între țesătura de damasc care constituie fața piesei și țesătura de bumbac cu rol de dublură se află un strat intermediar constituit din țesătură realizată din fibre liberiene cu rol de a conferi piesei volum și rezistență suplimentară.

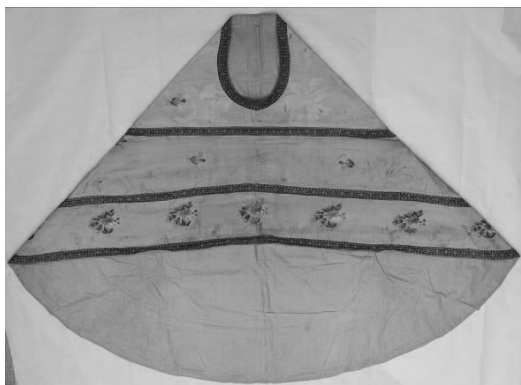


Foto 1a. Ansamblu față, înainte de restaurare-conservare



Foto 1b. Ansamblu spate, înainte de restaurare-conservare

Referitor la starea de conservare a piesei, menționăm prezența depunerilor de praf și murdărie pe întreaga suprafață, a petelor de natură necunoscută și de intensități diferite, a migrărilor de culoare ale firelor broderiei în fondul țesăturii și a deformărilor accentuate.

Prima etapă a procesului de restaurare-conservare a constituit-o investigațiile pentru stabilirea atât a naturii materialelor componente, cât și a tehnicii de realizare a țesăturilor, broderiei și elementelor de pasmanterie. Pentru identificarea bențiței metalice din structura galoanelor decorative au fost efectuate investigații prin spectrofotometrie de raze X (XRF), utilizând un aparat portabil, tip *Innov X Systems Alpha Series*, echipat cu tub de raze X cu anticatod de W, cu parametrii maximi de 35 kV și 40 μ A, echipat cu detector Si (PIN) cu răcire termoelectrică, operarea fiind controlată prin minicomputer. Pentru trasarea spectrelor și analiza semi-cantitativă s-a folosit softul pentru matrici grele *Analytical mode*, timpul de excitație selectat fiind de 30 secunde. Bențița metalică din componența galoanelor textile, este realizată din cupru alămit, conform rezultatelor obținute prin spectrofotometrie de raze X (XRF).

Următoarele etape ale procesului de restaurare-conservare au constat în desprăfuirea piesei, detașarea în părți componente, curățiri locale, cu solvent, ale elementelor componente, curățiri umede, prin imersie în baie de spălare cu soluție de Simpal, a galoanelor decorative ale piesei textile, curățiri

umede locale, urmate de uscare controlată a țesăturii de mătase ce constituie fața piesei textile. Au fost realizate teste privind migrarea colorantului în zona motivelor decorative brodate, iar rezultatele obținute au indicat o migrare accentuată a colorantului firelor din broderie pe țesătura de fond (**Foto 2**). Din această cauză, operațiile de curățire au fost efectuate în etape succesive, în vederea evitării fenomenului de migrare accentuată, pe țesătura de mătase, a coloranților firelor componente ale broderiei (**Foto 3**); curățirea separată a căptușelii – țesătura de bumbac de culoare albastră; reasamblarea, prin coasere, a elementelor componente ale piesei textile (țesătura din fibre liberiene, căptușeala, galoanele) (**Foto 8a-b**).

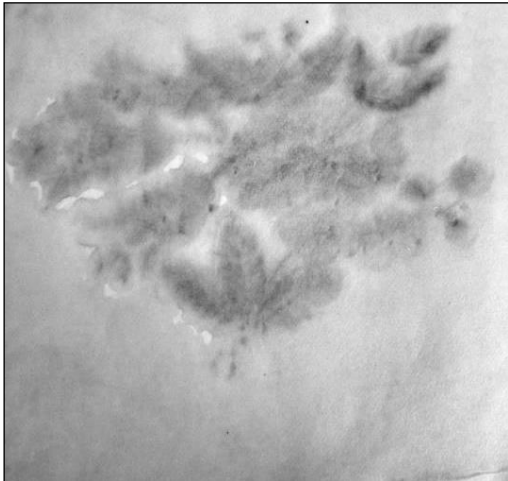


Foto 2. Test migrare culoare



Foto 3. Tratamente de curățire locală a motivelor decorative brodate



Foto 4a. Detaliu înainte de conservare – restaurare



Foto 4b. Detaliu după conservare – restaurare



Foto 5a. *Detaliu – înainte de conservare – restaurare*



Foto 5b. *Detaliu – după conservare – restaurare*

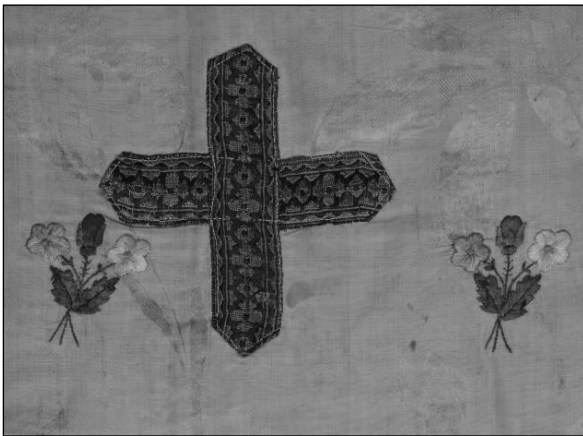


Foto 6a. *Detaliu înainte de conservare – restaurare*



Foto 6b. *Detaliu după conservare – restaurare*



Foto 7a. *Detaliu înainte de conservare – restaurare*



Foto 7b. *Detaliu după conservare – restaurare*

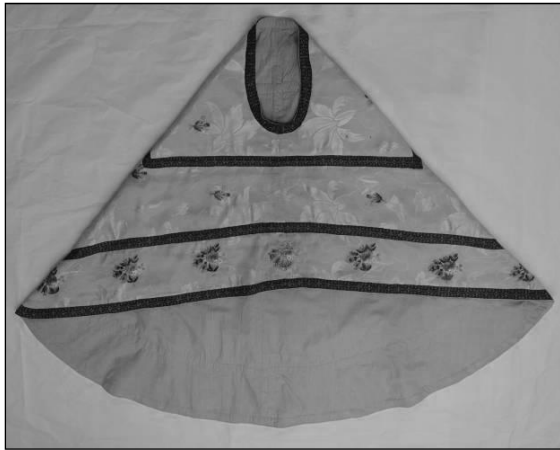


Foto 8a. Ansamblu fața – după conservare – restaurare



Foto 8b. Ansamblu spate – după conservare - restaurare

Concluzii

Tratamentele de restaurare-conservare aplicate piesei liturgice Felon, au condus la stabilizarea piesei din punct de vedere fizico-chimic și fizico-mecanic, permițând expunerea acesteia. Astăzi, piesa textilă ecleziastică *Felon* face parte din expoziția de bază a Muzeului de Artă „N. Grigorescu”, de la Mănăstirea Agapia, județul Neamț.

THE TOPIC OF THE RESTORATION-CONSERVATION OF THE LITURGICAL ITEM PHELONION BELONGING TO THE HERITAGE OF AGAPIA MONASTERY, NEAMȚ COUNTY

(Abstract)

For centuries, The Orthodox Church has been the creator and keeper of a rich treasure of both spiritual and heritage, cultural values, which have enriched the dowry of the Romanian people.

The religious heritage is inherited from one generation to the next, increasing its religious and historical value as time passes. The need to conserve-restore this heritage asserts itself as a permanent objective which, through social factor awareness, determines the preservation of past values and their passing over to the future generations. In the case of religious textile heritage, there must be a permanent correlation between the microclimate dynamics, required by the functionality of the objects, and the protection and turning to account of the ecclesiastic items.

The theme of the present article is the restoration-conservation of a liturgical textile item, Phelonion, belonging to the heritage of “N. Grigorescu” Art Museum within Agapia Monastery, Neamț County. The item Phelonion was part of a series of liturgical textile objects for which restoration-conservation works had been carried out within the laboratory of textile restoration, a department within the Centre for the Research and Restoration-Conservation of the Cultural Heritage Iași, as a result of a project initiated by “Moldova” National Museum Complex of Iași in partnership with Agapia Monastery of Neamț. Even though the restoration-conservation of this liturgical textile item was a complex process, the applied restoration-conservation treatments led to the physical-chemical and physical-mechanical stabilization of the item, enabling its display. At present, the ecclesiastic textile item Phelonion is part of the permanent exhibition of “N. Grigorescu” Art Museum within Agapia Monastery, Neamț County.

CUM ACȚIONEAZĂ POLIȚIA ROMÂNĂ ÎMPOTRIVA INTERESELOR STATULUI ROMÂN

Vitalie JOSANU

Cuvinte cheie: *poliția de patrimoniu, patrimoniu cultural, Poliția Română, Ministerul Culturii*
Keywords: *heritage police, cultural heritage, Romanian Police, Ministry of Culture*

Nu cu multă vreme în urmă, ascultam mesajul de sărbătoare al Președintelui României, Klaus Werner Iohannis, de Ziua Culturii Naționale, un moment cu adevărat memorabil. Înainte de toate pentru că acesta se exprimă extrem de rar iar despre cultură cu atât mai puțin și apoi, pentru că din gura primului demnitar al statului curgeau vorbe înălțătoare despre importanța strategică și identitară a patrimoniului cultural național. Imediat au apărut voci entuziasmate de aceste vorbe de duh, scăpate din gură și tribună aleasă... întrucâtva comparabil cu un alt proiect „de suflet” al distinsului, dedicat educației. Au uitat însă că aceeași gură, spunea aceleași vorbe și în 2016, de la Tribuna Parlamentului și punea patrimoniul printre obiectivele de siguranță națională!

Altminteri, trebuie spus că ne lăudăm cu un studiu la temă, bine documentat¹, comandat de administrația prezidențială, devenit unul de referință pentru analiza sistemului de protejare a Patrimoniului cultural al României.

În anul 2006, protejarea patrimoniului cultural național era un obiectiv în Strategia națională de securitate a României!

Așadar, teoretic, stăm foarte bine...

Desigur, nu pot fi puse în cărca Poliției Române toate neîmplinirile sistemului de protecție al Patrimoniului cultural național din România, dar o bună parte dintre acestea i se datorează.

Povestea „poliției de patrimoniu” – căci despre aceasta este vorba – își are începuturile prin anii 2000, când România se înghesuia să-și facă loc printre statele UE. Pentru aceasta a fost nevoie de un set de reforme instituționale care să ne alinieze aquis-ului comunitar, printre acestea, și înființarea unei structuri specializate în domeniul protejării Patrimoniului cultural național, în cadrul instituțiilor de apărare și ordine publică. Toți au asemenea structuri – bine specializate, dotate, finanțate –, trebuia să avem și în țara noastră.

Imediat după Revoluție, România nu avea o legislație proprie în domeniu. Președintele Ion Iliescu se grăbise încă din 1990 să abroge Legea nr. 63/1974 și nu știu câtă împotrivire a găsit la Ministerul Culturii de atunci, condus de un intelectual de înaltă ținută, cert este că nu s-a pus mai nimic în loc. Acest act nesăbuit și împotriva intereselor naționale, a amorțit regimul de protecție juridică a patrimoniului timp de aproape un deceniu. Un deceniu, ce a corespuns vremii marilor tunuri și acumulărilor ciudate de averi, a distrugerii economiei naționale. Apar multe colecții, „moșteniri de mătuși”, se dezvoltaseră puternice rețele de trafic ce au spoliat muzee și golit mănăstiri și biserici.

Siliți, împinși de la spate, aleșii români s-au grăbit să ratifice un set de convenții internaționale în domeniu², fără să le înțeleagă și să le traducă în practică. Abia odată cu anul 2000, apar primele reglementări în domeniul protecției patrimoniului cultural mobil³, imobil (construcții)⁴ și arheologic⁵. Având în vedere graba cu care s-a lucrat, raportat la acea perioadă, este

¹ *Raportul Comisiei Prezidențiale pentru patrimoniul construit, siturile istorice și naturale*, 2010, 402 p.

² *Convenția de la Granada* (1985), ratificată în 1997; *Convenția UNIDROIT* (1995), ratificată în 1997; *Convenția de La Valetta* (1992), ratificată în 1997.

³ *Legea 182 din 25 octombrie 2000 privind protejarea patrimoniului cultural mobil*.

⁴ *Legea 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice*.

de admirat nivelul calitativ ale acestor norme, altminteri, variante îmbunătățite ale Legii 63/1974 prin preluări din Convențiile internaționale, proaspăt ratificate. Nimeni nu a fost preocupat de punerea la punct a unor mecanisme structurale funcționale, mai mult decât a bifa și a raporta alinierea noastră la pretențiile „lumii civilizate” și la acest capitol. „Case closed!” – vorba unui celebru -, cel puțin, pentru o vreme.

Intregul mecanism era anchilozat în așteptarea unor Norme de aplicare și proceduri, unele apărute extrem de târziu. Practic, sunt atât de multe exemple, încât – pentru documentare, invit să se consulte <http://www.cultura.ro/resurse-legislative>. Dintre acestea, noua *Listă a monumentelor istorice* a fost pentru prima dată publicată în „Monitorul Oficial” abia în anul 2004 și este documentul de căpătâi – inventarul general al patrimoniului imobil (situri arheologice și monumente). Cu erori de localizare, imobile dispărute, adrese și denumiri greșite, datări aiurea... probleme în vigoare inclusiv în anul de grație 2023!

Normele metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice au fost publicate abia în anul 2008, *Normele privind exportul definitiv al bunurilor culturale*, publicate în 2004, *Normele privind comerțul cu bunuri culturale*, publicate în 2003... Sunt doar câteva dintre reglementările de căpătâi care au amânat, dincolo de data intrării în vigoare, legile mult dorite... de europeni.

Dintre acestea, Legea 182/2000, într-un singur articol de la capitolul Dispoziții tranzitorii și finale, anunță înființarea „poliției de patrimoniu”:

„Art. 83. În termen de 90 de zile de la data intrării în vigoare a prezentei legi, în cadrul Inspectoratului General al Poliției din Ministerul de Interne se organizează structuri specializate în prevenirea, descoperirea și urmărirea faptelor ilegale la regimul bunurilor care fac parte din patrimoniul cultural național mobil”.

90 de zile... doar că în România, timpul are o altă valoare. În 2002, au fost create celule „experimentale” la Alba, Hunedoara, Iași și București. Au trebuit să se irosească încă patru ani, ca să fie continuat acest proiect. În fapt, structura de patrimoniu cultural a fost înființată complet, în anul de grație 2006, deci la cinci ani, după intrarea în vigoare a Legii 182/2000! Nu s-a grăbit nimeni și – probabil – dispozițiile legii ar mai fi așteptat mult și bine tergiversându-se până în preziua admitterii României în UE. Ultimele valuri de recrutare s-au consumat în 15 decembrie 2006...

De ce a durat atât de mult? Doar Ministerul Culturii și Ministerul Afacerilor Interne pot da un răspuns, măcar în fața istoriei. Aici găsim principala (i)responsabilitate pentru tardivitatea cu care au operat, pentru satisfacerea „interesului național” de protejare și valorificare a patrimoniului cultural, cu „caracter identitar” și alte ingrediente, conștientizate – probabil – de conducerea acestora.

Conceptul în sine, raportat la situația actuală, era destul de bine ancorat în realitate. Desigur, la nivelul Ministerului Afacerilor Interne (în continuare, MAI) nu se găsea resursă umană specializată, capabilă să acopere necesarul de funcții și atunci s-a apelat la varianta recrutării din sursă externă. Au fost atrași astfel, tineri - mulți specialiști „în formare” și de perspectivă -, proveniți din instituțiile de cultură și cercetare ale Ministerului Culturii. La recrutare nu au putut fi ocupate toate funcțiile cu specialiști din muzee, direcții pentru cultură și instituții de cercetare, astfel încât MAI a fost nevoit să facă un compromis și să accepte recrutarea personalului cu studii de specialitate provenit din învățământ.

Astfel, la nivelul fiecărui inspectorat județean s-au înființat Compartimente de specialitate, formate din doi polițiști: unul provenind din interiorul MAI și altul, din „sursa externă” –

⁵ *Ordonanța 43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național.*

specialistul, aflat inițial sub tutela și coordonarea primului. Aceste Compartimente, trebuiau așezate într-o structură internă, soluția fiind coordonarea Serviciilor de Investigații Criminale. Evident, la o cauzistică aproape inexistentă – raportat la anii 2002 -, soluția a pornit de la genul de infracțiuni clasice (de obicei, reclamate): furtul, distrugerea, falsul... toate de natură judiciară și de competența generală a acestei structuri. Deși acum, judecând din perspectiva experienței acumulate, exact menținerea domeniului patrimoniului în cadrul structurilor de judiciar este una dintre cauzele principale ale gripării sistemului de protejare a patrimoniului cultural aflat în competența MAI.

Gata înființate, Compartimentele de patrimoniu au trebuit să parcurgă o perioadă de formare și acomodare a personalului. Oamenii nou veniți au fost primiți cu brațele deschise, nu pentru că înțelegea prea multă lume (dintre polițiști ori conducerea inspectoratelor), cui folosește acest domeniu – mulți nu reușesc să înțeleagă prea bine nici acum – ci strict, pentru că au venit forțe noi. Vor fi mai mulți la împărțirea dosarelor. Pe parcurs, s-a dovedit că această resursă specializată era rățușca urâtă a sistemului.

Așadar, după perioada de formare, acești oameni au trebuit să uite repede că au fost aduși în sistem pentru a acționa conform pregătirii lor și în interesul societății: protejarea patrimoniului cultural național. Efectiv s-au confundat cu orice judiciarist, preluând și executând tot felul de lucrări apărute la nivelul serviciului. Pe undeva, poate că această diversitate a folosit deschiderii unui orizont mai larg în pregătirea profesională, doar că – în majoritatea cazurilor – practica respectivă a restâns spre nesemnificativ timpul de muncă rezervat domeniului principal de activitate. În anul 2009, de unul singur aveam în gestiune falsurile, furturile, diversele, distrugerile, o vreme falsul de monedă... și undeva în coada listei: patrimoniul cultural național!

De departe, nu este singurul exemplu.

Așteptările societății – a lumii cu oarecare sensibilitate față de domeniul patrimoniului cultural – au trebuit să fie mulțumite cu cele câteva cazuri de răsunet, aruncate în piața media. Inspectoratul General al Poliției Române (în continuare, IGPR) și Inspectoratele de Poliție Județene s-au grăbit imediat să deschidă știrile despre tezaurele cu mii de monede recuperate, cazuri de furturi și tâlhării cu tablouri de sute de mii de euro, soluționate pozitiv de „polițiștii de patrimoniu”, povești cu rețele de trafic destructurate și multe altele. A fost perioada de început, cu câteva scripuri – care în loc să devină exemple, prin promovare și motivare – au fost înghițite de bezna indiferenței IGPR. Au fost rezultate urmărite cu admirație de omologii noștri din străinătate sau atașați de interne, cu care aveam întâlniri anuale.

De câteva ori mi-a fost dat să găsesc refuzuri ale unor case de licitații și experți din străinătate privitoare la bunurile oferite dinspre România: „nu vrem să avem probleme cu autoritățile din țara dvs.”! La noi se refereau și la multiplele cazuri de combatere a faptelor de export ilicit cu bunuri culturale.

Nu pot uita ceea ce mi-a spus domnul procuror Augustin Lazăr – inițiator și unul dintre cei mai activi susținători ai structurii de patrimoniu – „au observat că aveți potențial și vă merge mintea, astfel încât v-au transformat în moașe comunale”.

Activarea în domeniu nu a fost însă privită de șefi mereu cu apreciere. Mulți „oaspeți” de la Capitală trebuiau omeniți și plimbați prin județ. Evident că nu pe la posturile de poliție care stau să cadă, ci undeva unde-i frumos și ne poate așeza la masă. Gratis și bine! Or, tocmai verificările declanșate prin mânăstiri și lăcașuri de cult, deținătoare de patrimoniu și surse principale ale traficului de icoane din anii 2000, nu au avut parte de cea mai bună apreciere și nici susținere: „părintele cutare a dat mâna cu domnul președinte, cum – tocmai pe el! – l-ai găsit infractor”! „Tu vii din exterior, nu cred că înțelegi foarte bine fenomenul, efectiv nu are cum să fie distrugere (un zid spart cu buldozerul)”! Încăpățânarea de a continua, aducea multă mâhnire pe fețele celor care aveau puterea de decizie, în ceea ce privește evoluția în carieră, accesul la sporuri „de excelență”,

„salariu de merit” ori avansări înainte de termen. Aici nu au fost alocate funcții atractive și deci, nu există nici o perspectivă de evoluție în carieră. Ești blocat la mâna șefului!

Atunci a început atacul din interior, pe principiul „nu vrea să se potolească, îngroapă-l în dosare”. În 2009, deja se punea deschis problema desființării structurii de patrimoniu; așa au dispărut compartimentele: din doi lucrători, care – printre multe altele – „făceau și patrimoniu”, a rămas în fiecare județ câte un singur polițist. O singură excepție notabilă, la Hunedoara, unde au rămas pentru scurtă vreme doi polițiști.

O altă formă de anihilare: resurse cât mai limitate. Nu de puține ori a trebuit să renunț ori chiar să mă întorc din drum pentru a ceda mașina de serviciu colegului de la alt compartiment, pentru treburi „mai importante”. Puținele mașini găseau timp să stea în parcare pe la porțile grădinițelor sau școlilor, pentru „misiuni polițienești”, desigur. Și nu de puține ori, a trebuit să folosim mijloacele proprii ori să apelăm la alte instituții partenere... acolo unde și acest dialog a fost posibil.

Unii – oameni foarte bine pregătiți – nu au rezistat și au demisionat din sistem, alții au ales să muște diversele oportunități apărute, migrând spre alte domenii de activitate polițienească. Câțiva au ajuns șefi de structuri, unul procuror, alții fac orice altceva numai nu patrimoniu. Până și funcția de purtător de cuvânt s-a dovedit mai tentantă decât protejarea patrimoniului cultural!

După o zbatere aprigă, de culise, cu mari eforturi, s-a reușit renunțarea la ideea desființării biroului de patrimoniu la nivel central, topit într-un serviciu ce vizează infraționalitatea transfrontalieră. Nu puteau să se abată cu totul de la cerințele europene... Între timp însă, toate aceste atacuri au avut efecte. Așa în anul 2018 ne-am trezit, la nivelul țării, cu doar 15 polițiști specializați în domeniul protejării patrimoniului cultural național, cu continuitate din 2002 sau 2006: trei dintre aceștia activând în structura centrală și doi la Hunedoara. Așadar, doar 12 unități administrative se bucurau de continuitate. În anul 2023, la nivel național, abia dacă au mai rămas 7 lucrători activi din totalul specialiștilor recrutați în scopul protejării patrimoniului cultural național. Județe „grele” precum Iași, Suceava, Arad, Timiș, Cluj au schimbat în această structură câte 3-4 oameni. Noii veniți recrutați din efectivele interne, deci nefiind specializați iar majoritatea erau într-o etapă tranzitorie spre alte funcții din sistem. Practic, ușor-ușor, autoritățile statului român au erodat din interior o structură până când au adus-o la nivelul situației anterioare anului 2002. Singura diferență fiind dată, încă, de anumite instrumente legale dar și oarecare evoluție a percepției societății față de importanța acestui domeniu.

Pentru un singur polițist gestionarea acestei linii de muncă presupune monitorizarea a peste 1000 de obiective protejate (monumente, ansambluri, situri arheologice), ceea ce presupune o prezență susținută în teren. Presupune un ansamblu de acțiuni, pentru identificarea cărora este nevoie de o minimă specializare, ceea ce face ca unitățile subordonate să nu poată asigura suport informativ și reactiv mulțumitor. Aceștia li se adaugă numărul, în creștere exponențială, a deținătorilor de detectoare de metale. Aceasta presupune nu doar autorizare ci și o presiune sporită asupra patrimoniului arheologic. Activitățile de documentare și monitorizare ale unor fapte de braconaj arheologic ori trafic de bunuri sunt asemănătoare și folosesc toate tehnicile de investigație la care apelează structurile de investigare a grupărilor infraționale. Printre diverse lucrări apar și cazuri complexe de investigații, documentare, cu acoperire națională și prejudicii care ajung la valori extraordinar de mari, care trebuie identificate cu toată atenția cuvenită. Oamenii cu care intri în contact au un nivel de pregătire peste medie, astfel încât faptele și modul de acțiune, atitudinea sunt ceva mai sofisticate și solicitante.

Prevenția în acest domeniu reprezintă o trăsătură prioritară, deși nu întotdeauna cuantificabilă ori vizibilă la capitolul „merite”, mai ales că efectele se produc în timp. Care dintre șefii structurilor de investigații criminale – învățați să cântărească după cadavre – va pune preț pe faptul că o susținută muncă de teren, desfășurată într-un singur an (2012), pentru a impune obligația

legală de a monta sisteme de alarmă, a eradicat fenomenul furturilor din biserici pe raza întregului județ? Două cazuri cunoscute până acum au fost doar tentative, urmate de identificarea făptuitorilor.

Nu e cadavru, nu strigă presa, nu sună IGPR-ul... deci, nu contează!

Câți au aflat că un monument sau altul se restaurează și s-au întrebat dacă nu cumva o oarecare determinare se datorează și implicării aceluși om „polițist de patrimoniu”?

„Poliția de patrimoniu” – admirată și urâtă de mulți – a fost lovită și suferă din anul 2009. Până la desființare nu mai este mult, IGPR-ul nu-i înțelege utilitatea, Ministerul Culturii nu i-a dorit niciodată ființa. Acum a venit rândul transferului Direcțiilor pentru Cultură de la Ministerul Cultură sub autoritatea Consiliilor Județene, un vis al politicienilor ce și-a găsit fericitul prilej de înfăptuire, pitit sub pretextul unei mari restrângeri a cheltuielilor bugetare.

HOW THE ROMANIAN POLICE ACT AGAINST THE INTERESTS OF THE ROMANIAN STATE

(Abstract)

Starting with 2006, after several years of hesitation and procrastination, the Romanian Police created the police structure specialized in the field of protecting the national cultural heritage. Seen from the inside, the approach was more necessary than desired, the Romanian state being determined to become structurally compatible with the states of the European Union, measures which included a set of tasks in the field of protecting the national cultural heritage. This conditioning also prevented an intention to abolish these structures in 2009, after their activation became inconvenient for influential and financially powerful segments with interests in the field.

However, the intention to abolish the structure was not abandoned, so the tactic of deprofessionalization and demotivation of the specialized staff, recruited from an external source, was implemented. Currently, from a name that promised to make its way into the select circle of similar structures in the EU, the „patrimony police” has become a simple indicator of satisfying the community acquis.

OBIECTIVE CULTURALE ÎN VÂRTEJUL CLIMATIC: RISCURI, AMENINȚĂRI, VULNERABILITĂȚI

Gabriel CHIRIAC*

„În ceea ce privește viitorul, nu este vorba de a-l prezice, ci de a-l face posibil”.

Antoine de Saint Exupéry, *Citadela*

Cuvinte cheie: *conservare, protejarea patrimoniului, schimbări climatice, edificii culturale, soluții adaptate*

Keywords: *conservation, heritage protection, climate change, cultural buildings, adaptive solutions*

Fără a mai putea fi negate, schimbările climatice au început să se manifeste din ce în ce mai intens în diferite regiuni ale lumii astfel că nu le mai putem privi doar ca pe amenințări ipotetice. Oamenii de știință, prin cercetările lor, aduc în atenție nu numai pericole potențiale, dar și evenimente care s-au produs deja pe întreg globul. Insulele Marshall, aflate în Oceanul Pacific, se confruntă cu creșterea accelerată a nivelului mărilor, iar acest fenomen are deja un impact major care ar putea să coste această țară din Pacific statutul de națiune, conform unui raport al Băncii Mondiale¹. Apele în creștere ale oceanului invadează terenurile agricole și sursele de apă dulce, punând în pericol securitatea alimentară și resursele naturale ale insulelor. Populația locală se confruntă cu migrații forțate și cu amenințarea pierderii culturii tradiționale. Australia a fost martora unor incendii de vegetație catastrofale, fără precedent, care au avut deja un impact devastator asupra mediului și comunităților locale². Temperaturile în creștere și perioadele prelungite de secetă au creat condiții propice pentru răspândirea rapidă a focului. Sute de mii de hectare de păduri au fost distruse, biodiversitatea a suferit pierderi semnificative, iar viețile și proprietățile oamenilor au fost afectate. Groenlanda, cu imensa sa calotă glaciară, este una dintre zonele cele mai afectate de schimbările climatice³. În ultimele decenii, ghețarii din această regiune s-au topit într-un ritm alarmant, generând creșterea nivelului mărilor și contribuind la intensificarea fenomenului de încălzire globală. Această transformare drastică a afectat în mod semnificativ ecosistemele marine și a pus în pericol specii precum urșii polari, care depind de habitatul lor glaciară. Regiunea sud-est asiatică se confruntă cu inundații tot mai frecvente și mai grave, cauzate de schimbările climatice⁴. Precipitațiile abundente și creșterea nivelului mărilor au provocat inundații catastrofale în țări precum Vietnam, Thailanda și Filipine. Aceste evenimente au dus la pierderi umane, distrugerea infrastructurii, daune economice semnificative și migrația forțată a populației locale. Schimbările climatice sunt așadar o forță globală cu impact global și reprezintă o amenințare serioasă pentru multe aspecte ale vieții noastre. Cu cât clima este mai mult perturbată, cu atât riscurile pentru societate și mediul înconjurător sunt mai mari. Iar riscurile care vin odată cu aceste schimbări climatice nu exclud muzeele și obiectivele culturale, la fel de vulnerabile în fața acesteia. Chiar și în condiții normale, colecțiile muzeelor sunt amenințate de diferiți agenți de deteriorare, muzeele implicându-se în implementarea unor variate măsuri care să

* Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.

¹ www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/10/29/marshall-islands-new-climate-study-visualizes-confronting-risk-of-projected-sea-level-rise.

² www.nature.com/articles/s41467-021-27225-4.

³ climate.nasa.gov/news/3062/warming-seas-are-accelerating-greenlands-glacier-retreat.

⁴ www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2018/09/southeast-asia-climate-change-and-greenhouse-gas-emissions-prakash.

evite, minimizeze sau să elimine efectele lor. Așadar, o situație de risc deja existentă, care acum este intensificată de amplitudinea schimbărilor climatice.

a. Deteriorarea clădirilor și infrastructurii: Unul dintre aspectele majore ale impactului schimbărilor climatice asupra muzeelor și obiectivelor culturale este deteriorarea clădirilor și infrastructurii. Creșterea frecvenței și intensității fenomenelor meteo extreme, cum ar fi furtunile puternice, eroziunea solului, ploile abundente și valurile de căldură, pot deteriora *clădirile* monumente istorice, *muzeele*, casele memoriale. Inundațiile pot afecta spațiile de expunere și depozitele, iar vânturile puternice pot provoca daune structurale. Aceste prime efecte pot pune în pericol colecțiile inestimabile și pot necesita eforturi considerabile în ceea ce privește restaurarea lor. *Activarea eroziunii* afectează, chiar compromite stabilitatea și *integritatea* structurală a *clădirilor*.

b. Degradarea exponatelor: Creșterea temperaturilor, fluctuațiile de umiditate și fenomenele meteo extreme pot degrada grav exponatele. Ridicarea nivelului mărilor și schimbarea regimului precipitațiilor pot duce la furtuni și inundații, afectând clădirile muzeelor și expunând obiectele valoroase la apă și umiditate, lucru care înseamnă deteriorare și chiar distrugere. La fel, cealaltă extremă, valurile de căldură și incendiile asociate încălzirii globale pot afecta/distruge picturile, textilele și alte materiale fragile. Creșterea temperaturilor poate accelera procesele de uscare/deshidratare, în timp ce creșterea umidității poate favoriza dezvoltarea mucegaiului sau a altor organisme dăunătoare.

c. Pierderea patrimoniului cultural și istoric: Modificările climatice pot provoca distrugerea sau dispariția unor situri și monumente istorice valoroase. Creșterea nivelului mărilor poate duce la eroziunea țărmurilor și la pierderea terenurilor pe care se află obiective culturale importante. De asemenea, fenomenele meteo extreme, precum furtunile puternice sau inundațiile, pot deteriora sau distruge clădiri și structuri istorice semnificative.

d. Impactul asupra biodiversității și colecțiilor științifice: Schimbările climatice afectează, de asemenea, biodiversitatea și ecosistemele în care își găsesc bazele colecțiile științifice ale muzeelor. Pierderea habitatelor naturale, dispariția speciilor și modificările în distribuția geografică a faunei și florei pot avea un impact semnificativ asupra colecțiilor științifice și a cercetărilor ulterioare. Este important ca muzeele să contribuie la conservarea și documentarea biodiversității, în special în contextul schimbărilor climatice, pentru a menține resursele științifice și pentru a înțelege mai bine implicațiile acestui fenomen.

e. Schimbarea paradigelor și sensibilităților culturale: Impactul modificărilor vremii asupra modului în care oamenii percep și se conectează cu mediul înconjurător este profund. Astfel, conceptele și sensibilitățile culturale legate de natură și mediu pot suferi modificări semnificative sau chiar se pot pierde în timp. Această transformare poate influența interpretarea și înțelegerea colecțiilor muzeale de către publicul larg. Prin urmare, schimbările climatice pot influența direcțiile viitoare ale artei și culturii, și implicit, ansamblul unor colecții muzeale. Ca exemplu, putem lua în considerare impactul acestor schimbări asupra Veneției, un oraș cunoscut pentru canalele sale și arhitectura sa unică. Creșterea nivelului mărilor și frecvența tot mai mare a inundațiilor ar putea afecta grav orașul și patrimoniul său cultural. Clădirile și monumentele istorice, cum ar fi Catedrala Sfântul Marcu sau Palatul Dogilor, ar putea suferi deteriorări ireversibile în urma revărsărilor repetate. Aceste schimbări ar putea altera modul în care Veneția este percepută ca destinație turistică, afectând identitatea culturală și valorile estetice asociate cu acest oraș unic în lume.

Așadar, în fața provocărilor majore create de schimbările climatice, conservarea și protejarea colecțiilor de patrimoniu devin din ce în ce mai importante. Aceste colecții nu reprezintă doar simple obiecte de artă sau artefacte istorice - ele reprezintă adevărate comori care conțin cunoaștere, identitate și înțelegerea trecutului nostru. Într-o lume aflată într-o permanentă transformare, schimbările climatice aduc riscuri serioase pentru aceste colecții, amenințând nu doar obiectele în sine, ci și legătura noastră cu întregul patrimoniu (cultural și istoric). Colecțiile de patrimoniu ne

permit să aruncăm o privire în trecut și să înțelegem evoluția umanității în toate formele sale. Multe dintre instituțiile culturale, în special cele care dispun de resurse financiare și logistice, au început să intensifice eforturile de protejare a bunurilor, și nu numai. Metodele variază, în funcție de specificul amenințărilor cărora trebuie să le facă față. Fără a avea deloc pretenția de abordare exhaustivă a modului cum muzeele gestionează problematica schimbărilor climatice, acest material prezintă două exemple de asemenea instituții care au utilizat diferite metode pentru a se adapta la modificările climatice și – în același timp – a-și proteja patrimoniul.

1. Centrul Getty, Muzeul J. Paul Getty, Los Angeles

Centrul Getty face parte din Muzeul J. Paul Getty, cunoscut mai simplu sub denumirea „The Getty”, muzeu care este împărțit în două sedii, Centrul Getty și Vila Getty, ambele situate în statul american California⁵. Centrul Getty se află în cartierul Brentwood al orașului Los Angeles și este considerat sediul principal al muzeului. Motivele pentru care l-am ales ca exemplu sunt: (a) statul american California a fost afectat în ultimii ani de incendii de vegetație tot mai mai frecvente și violente cauzate de schimbările climatice și (b) Centrul Getty se remarcă prin Institutul său de Conservare, Getty Conservation Institute – GCI, un centru de cercetare avansată dedicat practicilor de conservare preventivă prin cercetare științifică și lucrări pe teren⁶, fapt susținut și prin adaptările inovatoare folosite la clădirile Centrului, clădire expusă riscului major de incendii de vegetație⁷. Astfel, muzeul a implementat o serie de măsuri de prevenire a incendiilor cum ar fi protejarea clădirilor cu materiale de construcție rezistente la foc. Este vorba de travertin, o rocă calcaroasă, care este un material natural rezistent la temperaturi înalte. În plus, acoperișul este acoperit cu piatră zdrobită, element tehnic care face imposibil declanșarea unui incendiu prin intermediul *jarului* sau a scânteilor purtate de vânt. Nu în ultimul rând, Centrul utilizează un sistem special de circulație a aerului care menține fumul în afara clădirii, protejându-se astfel operele de artă și personalul/vizitatorii din muzeu. Fiecare dintre galeriile Getty este un modul autonom care poate fi închis pentru a împiedica pe oricine sau orice altceva să intre în ele și pentru a etanșa diferite zone în caz de incendiu. Măsurile de precauție împotriva incendiilor sunt extinse și dincolo de clădire. Terenul din jurul Centrului este monitorizat permanent, iar vegetația este atent selectată, fiind compusă mai ales din arbori de acacia, specie rezistentă la condiții extreme. Personalul se asigură că vegetația uscată este îndepărtată, astfel încât aceasta să nu devină combustibil pentru un posibil incendiu. Mai mult, sub terenul Centrului se află o întinsă rețea de aspersoare care pot fi pornite oricând pentru a satura cu sute de litri de apă zona și a descuraja astfel potențialele amenințări de incendiu. Rezultatul este un complex evaluat la Tip 1, cel mai înalt nivel de rezistență la foc⁸. Ca urmare a faptului că muzeul este recunoscut pentru măsurile sale de siguranță extrem de riguroase, a fost folosit în ultimii ani drept refugiu și bază operațională pentru sutele de pompieri care au luptat împotriva incendiilor devastatoare din California.

Infrastructura performantă a muzeului permite găzduirea acestor echipe de intervenție și coordonarea eforturilor lor într-un mod eficient. În plus, muzeul este echipat cu depozite de provizii de urgență, asigurare pentru cazuri de dezastră sau situații în care vizitatorii ar rămâne blocați în incintă, aceștia având acces la alimente și resurse necesare pentru a face față perioadelor de criză. Astfel, muzeul nu numai că protejează și conservă patrimoniul cultural, ci contribuie în momente critice la siguranța și binele comunității.

⁵ www.getty.edu

⁶ www.getty.edu/conservation

⁷ www.art-critique.com/en/2021/01/how-the-getty-center-protects-its-collection-from-a-fire

⁸ www.popsci.com/getty-museum-fireproof



Fig. 1. Centrul Getty (www.getty.edu)

2. Farul de la Capul Hatteras, Carolina de Nord

Farul de la Capul Hatteras din Carolina de Nord este unul dintre cele mai faimoase reperi istorice și culturale ale Statelor Unite ale Americii. Cu peste 60 de metri înălțime, a fost cea mai înaltă clădire din cărămidă din lume când a fost finalizată, în 1870, de către Corpul Inginerilor Armatei SUA. Deși construit la o distanță destul de mare față de ocean, aproape 500 de metri, totuși schimbările climatice din ultimii ani au făcut ca ani nivelul mării să crească de două până la trei ori mai rapid decât media globală, la care s-a adăugat faptul că, din 1970, numărul uraganelor din Atlanticul de Nord care au atins ca putere categoriile 4 și 5 aproape că s-a dublat, astfel că farul se situa și la o distanță de sub 50 de metri față de mare (anul 1980)⁹.

În 1988, printr-un studiu făcut de *Academia Națională de Științe (National Academy of Sciences – NAS)* s-a identificat în rata de creștere a nivelului mării ca fiind unul dintre factorii care pun în pericol farul și a recomandat relocarea¹⁰. Toate aceste elemente au cauzat eroziunea masivă și accelerată a țărmului au dus la o situație de risc major care amenința atât structura farului, proces a cărui finalitate însemna prăbușirea sa în ocean, cât și istoria și patrimoniul pe care îl reprezintă. Astfel, Serviciul Parcurilor Naționale (National Park Service - NPS), în grija căruia se află farul de la Capul Hatteras, a demarat un program de măsuri pentru a salva acest important obiectiv cultural și istoric¹¹. Pe lângă perspectiva relocării, inițial considerată nepractică, s-au luat în considerare numeroase alte soluții alternative pentru a conserva pe termen lung atât farul, cât și clădirile anexe și zona din jur. O echipă de la Universitatea de Stat din Carolina de Nord (North Carolina State University - NCSU) a revizuit și actualizat raportul NAS din 1988 și a prezentat noul document Senatului Statului Carolina de Nord la sfârșitul anului 1996¹². Raportul recomanda ca Farul de la Capul Hatteras trebuie să fie păstrat pentru a fi admirat de generațiile viitoare, iar pentru aceasta trebuie mutat, și mutat cât mai repede.

⁹ www.nps.gov/articles/change-cape-hatteras-lighthouse-landscape.htm

¹⁰ nap.nationalacademies.org/read/9502/chapter/4

¹¹ npshistory.com/publications/caha/light_station.pdf

¹² <https://www.ccee.ncsu.edu/news/2015/saving-cape-hatteras-lighthouse-from-the-sea-exhibit-highlights-ccee-role-in-move-of-the-millennium/>

Astfel, după mai mulți ani de studii științifice, controversate și dezbateri, NPS a început procesul de planificare și finanțare a mutării farului, o hotărâre favorizată de studiile științifice aprofundate dar și de noile tehnici de relocare, mult mai performante¹³. Relocarea farului a început în 1999, când se afla la mai puțin de 5 metri de mare. A fost o amplă operațiune de mutare care a durat 23 de zile și a implicat ridicarea structurii de 4.830 de tone de pe vechea fundație, transferarea încărcăturii pe un sistem de transport și deplasarea turnului pe o rută pregătită în prealabil (**Fig. 3, 4**).



Fig. 2. Farul de la Capul Hatteras în 1991 (Sursa: www.nps.gov)

Pe 9 iulie 1999, farul a fost amplasat pe noua sa fundație, proces complex care însă a asigurat protejarea și salvarea acestui simbol istoric în fața efectelor distructive ale mediului înconjurător cauzate de schimbările climatice.

Pentru relocarea farului și a clădirilor anexe s-a păstrat aproximativ aceeași distanță față de ocean ca la momentul construcției inițiale. Locul original al farului a fost reamenajat, marcându-se zona circulară unde fusese construit în 1870 cu pietre de temelie din vechea fundație (**Fig. 5**). Astăzi, farul de la Capul Hatteras rămâne nu doar o atracție turistică impresionantă, ci și un exemplu al perseverenței și angajamentului față de conservarea patrimoniului cultural.

Se poate reține, încă odată, că schimbările climatice reprezintă un factor de risc major, iar conservarea imobilelor și colecțiilor de patrimoniu devine o chestiune de importanță vitală, dat fiind că acestea reprezintă comori inestimabile ale istoriei și culturii umanității. Acestea nu doar că ilustrează realizările și identitatea noastră colectivă, dar au și o valoare instructiv-educativă și inspirațională pentru generațiile viitoare. Adaptarea instituțiilor culturale la transformările climatice este un proces complex, dinamic, cu strategii multiple care implică o serie de măsuri proactive care pot include ajustarea metodelor de conservare și protejare a tuturor bunurilor specifice, adaptarea la amenințările legate de instabilitatea vremii și construirea de noi infrastructuri adecvate riscurilor specifice.

Cele două studii de caz din acest material pot fi un exemplu de bune practici și pentru alte obiective culturale. Cel mai important aspect al acestor situații este înțelegerea provocărilor specifice,

¹³ www.nps.gov/caha/learn/historyculture/movingthelighthouse.htm

astfel încât să fie găsite la timp modalitățile adecvate de abordare și aplicate măsuri preventive și proactive, adaptate riscurilor locale pentru a se minimiza/elimina impactul acestora.

Nu în ultimul rând, sunt exemple care arată că, în fața amenințărilor aduse de schimbările climatice, oamenii pot găsi soluții inovatoare și pot acționa în mod responsabil pentru a asigura supraviețuirea și conservarea valorilor culturale.



Fig. 3. Farul de la Capul Hatteras în timpul mutării (Sursa: www.nps.gov)



Fig. 4. Farul de la Capul Hatteras și traseul amenajat pentru mutare (Sursa: www.nps.gov)



Fig. 5. Locul unde a fost amplasat farul de la Capul Hatteras (Sursa: www.nps.gov)

CULTURAL OBJECTIVES IN THE CLIMATE VORTEX: RISKS, THREATS, VULNERABILITIES

(Abstract)

The impact of climate change on cultural landmarks is a major concern in the field of heritage conservation. The work „Cultural Landmarks in the Climate Vortex: Risks, Threats, Vulnerabilities” highlights the importance of protecting cultural buildings from climate change and presents two relevant examples: The Getty Center in Los Angeles and the Hatteras Cape Lighthouse in North Carolina. These are examples that can serve as guides for other institutions that can learn from their practices and experiences. Even though these are different situations, their common denominator is that they highlight the efforts made by these institutions to adapt to climate change while simultaneously protecting heritage collections.

Protecting heritage in the context of climate change requires proactive measures, including adjusting conservation methods, adapting to specific risks, and building appropriate infrastructure. Heritage conservation not only has aesthetic and cultural value but also represents a way to preserve the connection with the past and to transmit knowledge and values to future generations.

In conclusion, climate change represents a serious threat to cultural landmarks, but by adopting appropriate strategies and through active involvement, we can ensure the survival and conservation of cultural values in the face of these challenges.

**MOȘII ALE MĂNĂSTIRII SECU DIN STÂNGA PRUTULUI: VLĂDENI
– DOCUMENTE –**

Costin CLIT*

Cuvinte cheie: Mănăstirea Secu, Vlădeni, moșie, ținutul Soroca, danie, judecăți, documente, stăpânirea rusă

Keywords: Secu Monastery, Vlădeni, estate, Soroca land, endowment, trials, documents, russian rule

Costea Băcioc, marele vornic al Țării de Jos, cel de-al doilea ctitor al mănăstirii Râșca, împreună cu Candachia și fata lor Catrina¹, „urmând urmelor vornicului Nestor Ureache, întru a cărui slujbă au intrat el”, dăruiește mănăstirii Secu satul Vlădeni cu iaz și moară pe apa Dobrușei de la ținutul Soroca². Ne-am propus să urmărim evoluția stăpânirii moșiei Vlădeni începând cu marele vornic Costea Băcioc și continuând cu cea a mănăstirii Secu până după anexarea Moldovei dintre Prut și Nistru de Imperiul Țarist prin tratatul de la București din mai 1812, în funcție de documentele pe care am reușit să le consultăm și pe care le dăm tiparului.

Constantin Movilă întărește în aprilie 1611 paharnicului Costea Băcioc a șasea parte din satul Vlădeni cu loc de iaz și moară, precum „și pre alta dintru a șasa parte, a patra parte dintru acel sat”, cumpărate de la Dragna, fiica lui Anton, nepoata lui Macsim, cu prețul de 65 taleri de argint, părți cumpărate de Anton de la Drăgan³.

Marele ceașnic Costea Băcioc cumpără a șasea parte din satul Vădeni de pe Dobrușa, cu loc de iaz, la ținutul Soroca, cu 50 de taleri de la Grama, fiul lui Toader, nepotul Cârstinei Condroaie, strănepotul lui Duma, tranzacție întărită la 20 iunie 1611 de către Constantin Movilă în condițiile pierderii actelor de proprietate „din cauza Cazacilor Zaporojeni”⁴. Același domn îi întărește marelui ceașnic, probabil după 20 iunie 1611, dar înainte de 31 august, părțile cumpărate din moșia Vădeni de la Dragna, Grama, amintite mai sus, apoi pe a patra parte din a șasea cumpărată de la frații Grigorie și Nicoară cu 15 taleri de argint, a patra parte din a șasea de la Chirila cu 15 taleri, a treia parte din a șasea de la Frim și surorile lui cu 25 de taleri. A rămas „necumpărat dintru o a șasa parte, a patra parte, și dintru alta a șasa parte, doi părți”⁵.

Radu Mihnea întărește mănăstirii Secu la 16 ianuarie 1619 stăpânirea asupra satului Vlădeni, de pe valea Dobrușa, ținutul Soroca, primit danie de la Costea Băcioc, marele vornic al Țării de Jos, pe care l-a avut cumpărat⁶.

Nu cunoaștem condițiile daniei marelui vornic Costea Băcioc prin care satul Vlădeni ajunge la mănăstirea Secu, însă la 30 aprilie 1619 scrie vătămăului și sătenilor pentru a le face cunoscut „cum noi acel sat l-am dat sfintei mănăstiri Săcului. Drept acéia deaca veț(i) vedea cartea noastră, iar voi toț(i) să ascultaț(i) de sf(â)nta mănăstire și di cine vor pune dregători de la sf(â)nta

* Colegiul Național „Cuza Vodă”, Huși.

¹ Narcis Crețulescu, *Istoria Sfintei Mănăstiri Râșca din județul Suceava*, Fălticeni, Tip. A. Goldner, 1901. p. 62-66.

² Andronic Popovici, arhimandrit, *Istoria Sfintelor Mănăstiri Neamț și Secu*, Chișinău, 2019, vol. II, p. 74.

³ *DIR*, XVII, A. Moldova, III, 1954, p. 15, nr. 23.

⁴ *Ibidem*, p. 20-21, nr. 33.

⁵ *Ibidem*, p. 21, nr. 34.

⁶ *DIR*, XVII, A. Moldova, IV, 1956, p. 307, nr. 377; Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, p. 74-75; a se vedea și nota 118.

*măn(ăs)tire întru tot ce vor da voaă învățătură, și așijderea iaste cel hăleșteu acolea. Deci iarăș vor avea treabă călugări(i) di-l vor căuta di va avea pește, ei il vor vâna*⁷.

Gaspar Grațiani întărește la rândul său mănăstirii Secu la 30 aprilie 1619 satul Vlădeni, „dreaptă ocină și miluire” de la Costea Băcioc, care a cumpărat: a șasea parte de la Dragna, fiica lui Anton, nepoata lui Maxim și a patra parte din altă a șasea parte a satului, cumpărătura lui Anton, pe care Costea Băcioc a cumpărat-o de la Dragna cu 65 de taleri de argint; altă a șasea parte cu 50 de taleri de argint de la Grama, fiul lui Toader, nepotul Cârstinii Condroaie, strănepotul lui Duma; a patra parte din trei părți, ce se împart din a șasea parte cu 15 taleri de argint de la Gligorie, Nicolae, Calistra și Nastachia, copiii lui Buzdugan, nepoții lui Maxim, strănepoții Tudorei; a patra parte din trei părți, ce se împarte din a șasea parte, cu 15 taleri de la Chiril, Margine, Nechita, Cazacul și Draga; a patra parte din altă a șasea parte cu 25 taleri de la Efrim, Mărica, Solomia și Ana, copiii lui Vlad. Părțile amintite au fost dăruite rugătorilor de la mănăstirea Secu. Marele vornic Costea Băcioc nu a reușit să cumpere a patra parte din a șasea parte și două părți din altă a șasea parte⁸.

La 12 aprilie 1620, Gaspar Grațiani îi întărește lui Costea Băcioc printre altele satele Țăgănești, Văidiani, Găozani, Vlădeni și Curieci de pe apa Dobrușii, și Andreuții, toate în ținutul Soroca⁹.

Ștefan Tomșa voievod întărește la 9 mai 1622 lui Ionașco, fiul fostului mare vornic al Țării de Jos, Costea Băcioc satul Vlădeni de la ținutul Soroca, „surpând pe popa Margine și pre alte neamuri a lui ci s-au fost sculat cu pâra”¹⁰.

În prima sa domnie, mai exact la 6 aprilie 1621, Alexandru Iliăș voievod întărește călugărilor mănăstirii Secu satul Vlădeni, „cu loc de moară și cu iaz”, la ținutul Soroca¹¹. Un ispisoc de la același domn este din 10 aprilie 1621 prin care este întărit mănăstirii dreptul de „a apăra un iaz cu moară din satul Vlădeni”, danie de la Costea Băcioc: „iar cine va intra într-acei iaz să vâneză pești, să fie de gloabă doisprăzece boi”¹².

Sava, Petrica și Nastea, „ficioarii” lui Văscan, nepoții Tudorei, dăruiesc mănăstirii Secu în iulie 1623 în fața lui Istratie biv pârcălab și Ion Rășcov (Rășcoi) biv căpitan, Simion și Luca din Sămășcani, a treia parte dintr-un „moș” ce se va alege, a treia parte din Vlădeni¹³. Partea dăruită, cu vaduri de moară și loc de heleșteie va fi întărită mănăstirii Secu de către Ștefan Tomșa la 4 august 1623¹⁴.

La 30 mai 1783, când se realizează hotarnica Vlădenilor, bătrânii mărturiseau că Vlădenii și „moșiile de prinprejur fiind pustii de la prada lui Vasilie v(oe)voda tot din gura acestui bătrân Stihie s-au îndreptat care unde iaste și cum să chiamă”¹⁵. Evenimentele timpului au lipsit mănăstirea de controlul moșiei Vlădeni și au determinat împresurările megieșilor.

Matei Ghica, după jalba egumenului Partenie¹⁶, dă dreptate la 30 iulie 1755 mănăstirii Secu pentru stăpânirea moșiei Vlădeni și de a-și „lua zeciuala din pâini, din fân și din 50 stupi unul”¹⁷.

⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/11, nr. 10; Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, p. 75.

⁸ *DIR*, XVII, A. Moldova, IV, p. 332-333, nr. 416.

⁹ *Ibidem*, p. 445, nr. 575.

¹⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/30, nr. 9; *CDM*, II (1621-1652), întocmit de Mihai Regleanu, Iulia Gheorghian, Veronica Vasilescu și Doina Duca, București, 1959, p. 32, nr. 89; Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, p. 78.

¹¹ *DIR*, XVII, A. Moldova, V, 1957, p. 43-44, nr. 46.

¹² *Ibidem*, p. 45-46, nr. 50; Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, p. 77.

¹³ *DRH*. A. Moldova, XVIII (1623-1625), volum întocmit de I. Caproșu și V. Constantinov, București, Editura Academiei Române, 2006, p.141-142, nr. 95; Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, p. 80.

¹⁴ *Ibidem*, p. 151-152, nr. 104; *DIR*, XVII, A. Moldova, V, 1957, p. 240, nr. 318.

¹⁵ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/22; *Ibidem*, CX/16.

¹⁶ Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, p. 141.

¹⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/30, nr. 12; Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, p. 141.

Împresurările suferite de moșia Vlădeni îl determină pe egumenul Nifon să intervină pe lângă episcopul Inochentie de Huși (1752-1782) în a cărei eparhie se găsea moșia Vlădeni¹⁸, care dă la 4 august 1761 o carte de blestem „*spre a să descoperi ființa săliștii moșii Vlădenilor a mănăstirii Săcul, cari esti hotărâtă mai demult, iar unii din lăcuiitori stăpânesc cu acolisire supt nume de Jăvreni*”¹⁹.

Enachi Cucu și Dumitrașcu Bârgan din Răcești, arendașii moșiei Prodănești din ținutul Soroca a stolnicesei Cârpoaiei „*au intratu în țărie*” în moșia Vlădeni a mănăstirii Secu unde au perceput dijma și au cauzat pagube, pentru care sunt sorociți la judecata Divanului la 26 octombrie 1761, unde au fost așteptați în zadar de stolnicasă și Venedict, vechilul egumenului mănăstirii Secu. Grigore Callimachi trimite o slugă domnească la 11 decembrie 1761 pentru a-i aduce pe cei doi cu știrea ispravnicilor ținutului Soroca²⁰. Conflictul nu era încheiat la 15 octombrie 1762, când Manolache Costachi vel logofet îi înștiințează pe cei doi despre fixarea sorocului de judecată de la Divan la 26 octombrie 1762 sau să restituie dijma percepută și să achite pagubele produse²¹. Sosirea trimisului domnesc determină pe cei doi la gânduri mai bune, însoțite de zapisul din 28 ianuarie 1763 prin care arată identificarea hotarelor moșiei Vlădeni și își asumă obligația restituirii dijmei percepute abuziv, precizându-se cantitățile exacte și sumele de bani²².

Egumenul Nifon obține prin ieromonahul Venedict, vechilul mănăstirii Secu, mărturia din 15 februarie 1762 de la locuitorii din satele Răspopeni, Răcești și Găozeni despre hotarul adevărat al moșiei Vlădeni. Mărturia lui Tudosie sin Lipcan, Procopie ot Răcești, Moisâi vornic ot Răcești descrie venirea lui Andrei Hariton, copil în casă, cu cartea domnului Grigore Callimachi (ante 26 mai 1761-18 martie 1764) și cea de blestem a episcopului Inochentie de Huși, precum și identificarea hotarelor vechi ale moșiei Vlădeni, împreună cu Lupu Colnur, dijmarul din timpul vechilului Venedict: „*care hotar vechiu iaste în fundul văii Coriecii, stâlp de de piatră preste drum(ul) ce mërge în gios pi zarea dealului spre apus și mërge hotariul a moșiei p(r)in dumbravă, vale(a) în coastă, iarăș am găsit stâlp de puiatră vechiu, și tréce valea spre răsărit până în hotarul Găozenilor și mërge până în iazul Vlădenilor, ce iaste pi valea Dobrușcăi, precum umblă și alte moșii tot din valea Dobrușcăi până în zarea dealului și din gios de săliște în vale în matcă iste hotar de puiatră și mërge la deal, în costișă iaste hotar, și de acolo la deal lângă o moviliță ce iaste în podiș mai din sus iaste hotar de puiatră, și de acolo iarăși spre apus până în zarea dealului, și mërge iarăș până în hotarul din fundul văii Curiecii*”²³. Împricinații, chemați la Divan „*pentru venitul ce-au mâncat ei în 7 ani*”, nu s-au prezentat până la 20 ianuarie 1764, când domnul poruncește aducerea lor cu omul domnesc pentru a răspunde în fața judecății Divanului²⁴.

Termenele judecăților cu vechilul mănăstirii Secu pentru moșia Vlădeni nu sunt respectate nici de Tudosâi sin Lipcâniții, Hâncul, fratele lui, și Vicol sin Sandii din Răspopeni și Răcești, ținutul Soroca, pentru care Grigori Callimachi volnicește la 24 aprilie 1762 o slugă domnească pentru a-i aduce la Iași cu știrea ispravnicilor și cu actele doveditoare²⁵. Grigore Callimachi

¹⁸ Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, p. 143.

¹⁹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/30, nr. 12, nr. 13; a se vedea cartea de blestem la Costin Clit, *Documente de la Nifon egumenul mănăstirii Secu*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, IV, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2018, p. 197, nr. 1; a se vedea și Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, p. 143.

²⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/6.

²¹ *Ibidem*, C/5.

²² *Ibidem*, C/7.

²³ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/8; Costin Clit, *Documente de la Nifon egumenul mănăstirii Secu*, p. 198, nr. 2; Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, 146-147.

²⁴ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/10.

²⁵ *Ibidem*, Fond Mănăstirea Neamț, C/4.

volnicește la 20 iulie 1762 pe Nifon, egumenul mănăstirii Secu, să perceapă dijma din țarini cu pâine, fânețe, cânepă, grădini de legume, prisăci cu stupi – unul la o sută, de pe moșia Vlădeni²⁶.

În urma poruncii marelui logofet Manolachi Costachi din 19 august 1763, Hâncul, Tudosie Lipcan din Râspopeni și Vicol din Răcești își fixează termen de judecată la lăsatul secului din postul Crăciunului²⁷.

Anterior datei de 6 mai 1781, când sunt consemnate cheltuielile făcute de vechil, mănăstirea Secu se judecă la Iași cu preotul Vasile Dahnovici, suportă deplasarea hotarnicilor în trei rânduri încă din 1780, încercarea de percepere a dijmei și altele care însumează suma de 254 de lei²⁸.

După judecata din fața marelui logofăt Ioan Cantacuzino dintre monahul Iustin, vechilul mănăstirii Secu, și preotul Vasile Dahnovici, care revendica jumătate din moșia Vlădeni sub numele Jăvreni, Constantin Moruzi (1777-1782) poruncește la 5 iunie 1782 lui Costandin Vărnăv biv vel ban și Ștefan Țintilă biv vel căpitan de dărăbani, ispravnicii ținutului Soroca, să cerceteze și să aleagă părțile mănăstirii „*cinci pol bătrâni*”. Demersul preotului se baza pe un zapis din veletul 7170 (1661 septembrie 1-1662 august 31) prin care Vasile, feciorul lui Ion ot Jăvreni, vinde a patra parte de sat din Jăvreni diaconului Costandin și fiilor săi. Un al doilea zapis cu veletul scris cu altă cerneală este considerat și el „răsuflat”²⁹. Cercetarea cerută este delegată de ispravnicii ținutului Soroca căpitanilor Gavril Vartic și Radu Bogdan la 2 iulie 1781³⁰, pentru ca, la 4 octombrie 1781, marele logofăt Ioniță Cantacuzino să-l însărcineze pe Vidrașco Canțir vornic de poartă să hotărască moșia împreună cu mazilii desemnați de Isprăvnicie³¹.

Arhimandritul Paisie, starețul mănăstirilor Neamț și Secu, reclamă imposibilitatea finalizării hotărâncii moșiei Vlădeni din cauza lipsei stăpânului moșiei Găozeni de la operația de hotărât, jalbă urmată de porunca caimacamilor din 29 iunie 1782 către Darie Donici biv vel ban și Costandin Buzne biv vtori armaș, vechilii Isprăvniciei ținutului Soroca, ca să cerceteze și să ofere ajutor vechilului mănăstirii „*ca să-ș(i) stăpâniască moșie după ace hotărâre ci s-au făcut*”³², de la care monahul Iustin obține împuternicirea desemnării unui vechil pentru perceperea dijmei de pe moșia Vlădeni. Cât „*pentru o parte ci are pricină cu moșia Prodănești să o strângă, numai să facă izvod deosebit de toată dejma câtă va eși (...) de fân și dintr-altile. Și să aibă a da izvod în mâna vechilului de moșia Prodăneștii de toati ca după ci să vor giudeca a cui a fi acea parte de moșii să i s(e) întoarcă acele toate*”³³.

Împresurarea dintre moșiile Jăvreni și Vlădeni este cercetată la 3 decembrie 1782 din porunca comisului Șărbănachi, ispravnicul ținutului Soroca. Dintre stăpânii moșiei Jăvreni sunt menționați: șetrarul Ștefan Bogza, preotul Vasile Dahnovici, preotul Vasile Golian/Golan, căpitanul Ion Ghiorghieș și alți răzeși. Potrivit mărturiei oamenilor bătrâni și împregiușilor moșiile Vlădeni și Jăvreni „*sint alătore pe vale Dobrușii cu săliști și cu țintirimuri vechi și dipărtate una di alta, și săliște(a) cia din gios cu țintirim s-au numit din vechi și au și auzit și di la părinții lor că să chiamă tot Jăvrenii, și săliști(a) cia din sus iarăș cu țintirim s-au numit Vlădenii*”. Mărturia este făcută în fața lui Gavril Vartic căpitan. Dintre martori amintim pe: Ianachi vornic, Lupul Cuculescu, Toma Bârgan, Timofti Costin, Ioniți Mane erei, toți din Răcești, Ioniță Artene din Râspopeni și Vasili Jomirul din Cușmirca³⁴.

²⁶ Costin Clit, *op. cit.*, p. 199, nr. 4.

²⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/9.

²⁸ *Ibidem*, C/13.

²⁹ *Ibidem*, C/12.

³⁰ *Ibidem*, C/14.

³¹ *Ibidem*, C/15.

³² Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/145.

³³ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/18.

³⁴ *Ibidem*, C/19.

Finalizarea hotărâtului moșiei Vlădeni va fi întârziată în 1782 de lipsa paharnicului Iancu Greceanu și a vechilului său, iar perceperea dijmei de către monahul Iustin nu a fost posibilă din cauza preotului Vasile Dahnovici și a șetrarului Ștefan Bogza, care „s-au pus înpotrivă și n-au vrut să mă lase să dejmuesc, zicându că or(i) faci bătălie de moarti și că moșie ar fi a lor și s-ar fi chemând Jăvreni”³⁵. La 8 mai 1783, Iancu Greceanu paharnic, bolnav și fără vechilul plecat la Galați sau Focșani să-și vândă grâul, scrie monahului Iustin și cere amânatul hotărâtului, mai ales că și el avea carte domnească pentru hotărârea unei moșii la ținutul Tecuciului, unde nu se putea deplasa din cauza bolii. Iancu Greceanu amintește și originea sturzească a moșiei Găozeni „dată de zăstri răposatii soacri-mii”, neavând alte acte decât o „mărturie a înpregiurașilor pe undi au apucat că au stăpânit răposății socrii miei, cari mărturii sântu întăriti și cu iscăliturili de boeri iar alte scrisori eu nu am, iar de or fi și alte scrisori doar la dumi(sale) spat(arul) Sandul Sturza de or mai fi”³⁶. Vechilul paharnicului va fi trimis la 20 mai 1783³⁷. Paharnicul era căsătorit cu Elena Lupul Donici, fiica medelnicerului Lupul Donici și a Catrinei Sturza³⁸. Despre Iancu Greceanu știm că a fost căpitan de Putna și Greceni (1768), biv vel armaș (1771), ispravnic de Fălciu (1773) și de Tutova (1778), paharnic (1766-1792) și își avea case la Diocheți și Drăgușeni, ținutul Covurlui³⁹.

Ca ispravnic de Fălciu, Iancu Greceanu mai este atestat documentar la 23 iulie 1772, când era armaș⁴⁰, 25 mai 1773⁴¹, 12 iulie 1773⁴², când era paharnic, 23 martie 1777⁴³, 25 martie 1777⁴⁴, 11 iunie 1777⁴⁵, 3 iulie 1777⁴⁶, 28 mai 1781, 4 iunie 1781⁴⁷, 15 iunie 1781⁴⁸, 30 noiembrie 1781⁴⁹, 27 octombrie 1785⁵⁰, ca biv vel paharnic. Lupu Cuculescul, Nicu Durac, mazil din Găuzeni, Vicol Cuculescul, Panfil Văscan, Toma Bărgan, Ioniță Arteni din Răspopeni, Vasile Avram, mărturisesc la 11 noiembrie 1787 împresurarea moșiei Găuzăni a lui Iancu Greceanu de către hotarnicia moșiei Vlădeni a mănăstirii Secul. Cei amintiți îl amintesc pe Adam Sturza pe care l-au „apucat” părinții lor „viind cu o hotarnică”⁵¹.

Alexandru Mavrocordat (Deli Bei) stabilește prin porunca din 15 ianuarie 1783 pentru preotul Vasile Dahnovici și șetrarul Ștefan Bogza termen de judecată în Divan „la zioa Sfinților

³⁵ *Ibidem*, C/17.

³⁶ Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/148.

³⁷ *Ibidem*, MCDLV/149.

³⁸ *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea (1787-1800) /Cărți domnești și zapise/*, Colecția Moldova în epoca feudalismului, XI, volum realizat de Larisa Svetlicinâi, Demir Dragnev, Eugenia Bociarov; coordonatori: Demir Dragnev, membru coresp. al AȘM, Valentin Constantinov, doctor în științe istorice, Chișinău, 2008, p. 59, nr. 13.

³⁹ Radu Sc. Greceanu, *Familia Greceanu în Moldova. Considerații genealogice*, în „Arhiva Genealogică”, IV (IX), 1997, nr. 3-4, Editura Academiei Române, p. 182.

⁴⁰ Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, XXXVIII / 3.

⁴¹ Idem, Fond Episcopia Hușilor, XXXIII / 3.

⁴² *Ibidem*, XXXIII / 4.

⁴³ *Ibidem*, XXXIII / 7.

⁴⁴ *Ibidem*, XXVII / 25.

⁴⁵ *Ibidem*, XIII / 34.

⁴⁶ Arhivele Naționale Vaslui, Colecția Ioan Popa-Mânjești, 1, 2; *Tezaur arhivistic vasluian Catalog de documente (1399-1877)*, Catalog de documente întocmit de: Grigore Găneț, Costică – Ioan Gârneață, București, 1986, p. 85, nr. 258.

⁴⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Episcopia Hușilor, XXXIII / 9; Idem, Colecția Documente, XXIX / 8.

⁴⁸ Idem, Fond Episcopia Hușilor, XXXIII/10

⁴⁹ *Ibidem*, XLI / 8.

⁵⁰ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, X (Documente cu privire la familia Râșcanu), Iași, Tipografia „Dacia” P. & Iliescu, 1915, p. 139-140, nr. LXXXII.

⁵¹ *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea (1787-1800) /Cărți domnești și zapise/*, p. 59, nr.13.

*Arhangheli Mihail” și volnicește un aprod pentru ai lua pe cei doi cu știrea ispravnicilor*⁵². Ștefan Bogza șetrar, aflat cu treburi la Soroca, își delegă ca vechil pe preotul Vasile Golian și sugerează la 1 februarie 1783 în scrisoarea trimisă lui Iustin monah că „*di pi acii moșii n-am mai luat nimic, tot acisti 2 preuți au stăpânit-o cu alti neamur(i) și acu dijma iar esti di anul acista tot în mâna popii lui Vasili*” Dahnovici⁵³.

O nouă jalbă survine la domnie din partea monahului Iustin la 8 februarie 1783 împotriva preotului Vasile Dahnovici⁵⁴, urmată de porunca domnească din 12 februarie 1783 către Darie Carp biv vataf za aprozi și Necolai Sârghie căpitan, în vederea cercetării și a hotărâtului⁵⁵. La rândul său, mitropolitul Gavril Callimachi trimite la 14 februarie 1783 o carte arhipăstorească „*prin care bleastemă pre aciaa carii ar ști pre unde este adevăratul hotar al moșiei Vlădenii și ar tăgădui, și blagosloveaște pre cei ce ar spune adevărul pentru ca să se îndreaptez hotarul spre folosul monastirii*”⁵⁶.

O mărturie hotarnică a Vlădenilor datează din 30 mai 1783⁵⁷, însă disputele cu preotul Vasile Dahnovici și neamurile lui nu încetează, așa cum ne dovedesc documentele din 31 mai 1783⁵⁸, 20 iunie 1783⁵⁹ și 3 iulie 1783, când se dovedește stăpânirea mănăstirii Secu asupra Vlădenilor, cei împlicinați recunosc și dau 50 de lei⁶⁰.

Alexandru Mavrocordat volnicește la 20 iulie 1783 pe Paisie Velicicovshi, starețul mănăstirilor Neamț și Secu, ca să perceapă de pe moșia Vlădeni de pe Dobrușa, ținutul Soroca, „*dijma obicinuită din toati de a zece, adecă din țarini, din fânați, din grădini cu legumi ce vor fi de neșuțorie i din prisăci cu stupi, însă din cincizeci unul, iar fiind mai puțini se ia câte o para de stupi. Așjdere și din livez(i) cu pomi i din bălți cu pești, din toate să ia dijma obicinuită dup(ă) obicei și după ponturile Visteriei de la toți și fieștecare*”⁶¹.

Monahul Iustin se judecă cu șetrarul Ștefan Bogza, preotul Vasile Dahnovici și neamurile lor la 19 decembrie 1783, cei care din „*Vlădeni i-au zis Jăvreni*”, iar în urma judecății Divanului „*au fost dați ramaș(i)*” și „*în țării s-au fost mai obrăznicit de au luat venitul moșii*”, abuzuri încheiate prin înțelegerea făcută de a plăti 50 de lei mănăstirii. Eschivările și tertipurile folosite pentru a nu parafa înțelegerea printr-o iscălitură îi pune din nou în fața judecății Divanului unde sunt aduși cu om domnesc. Mănăstirea urma să-și stăpânească moșia Vlădeni cu pace și fără supărare, iar acei „*oamini(i) încă mai mult să nu fii supăraț(i) a da mai mult peste acii 50 lei ce s-au învoit, pe care bani i-au și împlinit ei acum la mâna vechilului mănăstirii și n-au mai rămas între dânșii nicio pricină*”⁶².

Prin jalba din 21 decembrie 1783, monahul Iustin cere domniei judecata cu Gavril Vartic căpitan, ce se găsea la Iași adus cu om gospod, pentru împresurarea moșiei Vlădeni dinspre

⁵² Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/20.

⁵³ *Ibidem*, C/34.

⁵⁴ *Ibidem*, C/16.

⁵⁵ Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/147; Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/21.

⁵⁶ Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, vol. III-IV, Chișinău, 2020, p. 208

⁵⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/22; *Ibidem*, CX/16; Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, vol. III-IV, Chișinău, 2020, p. 209.

⁵⁸ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/37.

⁵⁹ *Ibidem*, C/38.

⁶⁰ Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/151; Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/23; Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, vol. III-IV, Chișinău, 2020, p. 209.

⁶¹ Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/152; Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, vol. III-IV, Chișinău, 2020, p. 210.

⁶² Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/154; Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, vol. III-IV, Chișinău, 2020, p. 214.

Ordășai/Ordășani⁶³. Gavril Vartic căpitan deținea și moșia Cupreștii. Problemele moșiei Vlădeni sunt departe de a fi finalizate, altfel nu ar mai fi fost nevoie de o nouă jalbă a starețului Paisie Velicicovschi la 18 aprilie 1784. Megieșii – paharnicul Iancu Greceanu, stol(nicului) Ion Carp și căpitanul Gavril Vartic – se învinovăteau reciproc de împresurarea moșiei Vlădeni a mănăstirii Secu. Paisie cere finalizarea hotărârii moșiei Vlădeni „*că di atâta vrême să prelungêște și nu putem să isprăvim*”⁶⁴.

Monahului Iustin, „*rânduie de părintele Paisăi ca să-i hotărăști moșie ce are, cari moșie să hotărăște cu Prodănești(i) mei*” i se adresează proprietarul lor Ioan Carp stolnic la 12 mai 1784 pentru a-l înștiința de păstrarea documentelor sale la o mănăstire din Iași⁶⁵.

Ieromonahul Iustin, ucenicul răposatului Paisie arhimandritul și starețul mănăstirilor Neamț și Secu, dă mărturie la 15 aprilie 1798 de greșelile înfăptuite la alegerea moșiei Prodănești a stolnicului Ioan Carp, care „*grăbindu-se cu hotărâțul, nevrând să aștepte până să se măsoare și moșie mănăstirii, ca să poci eu înțelegere starea moșiilor, m-au apucat împreună cu hotarnicii ca să iscălesc în mărturiia ce au făcut, ori deacă nu, să merg la Eș(i) să mă judec, că apoi îmi vor trimite om domnesc de mă vor duce cu cioboti*”. Semnătura respectivă apasă conștiința ieromonahului Iustin, care „*acum văzind că atâta vrême au trecut și bătrânêțile m-au ajuns și sânt slab, cunosc că această treabă au rămas de la mine la alții*”. Astfel, el înștiințează pe hotarnicii ce vor fi în viitor despre împresurarea exactă dinspre moșiile Prodănești și Găozeni, pentru care el a semnat la vremea hotărâțului⁶⁶.

Moșia Vlădeni aparține la 1815 mănăstirii Neamț care își trimitea vechilul pentru arendarea anuală în valoare 450 de lei și zece chile de grâu, „*cum plătise și în 1814 boerul Dimitrie Balasache, proprietarul moșiei megieșe Găuzenii*”⁶⁷. Între veniturile moșiilor mănăstirilor Neamț și Secu din 1832, sunt consemnate și cele de pe moșia Vlădeni care se ridica la suma de 3100 de lei⁶⁸.

Monahul Ifimie, vechilul mănăstirilor Neamț și Secu, prezintă în fața Oficiului de hotărnicii a Oblastiei Basarabiei la 3 februarie 1840 opisul documentelor moșiei Vlădeni⁶⁹.

Din timpul stăpânirii țariste avem o descrierea a moșiei Vlădeni din „*gubernia Bessarabiei*”: „*pe care este un mitoc, adică un corpus de case întemeiat pre temelie de piatră cu părății din bârne de lemn, lipiți, tencuiți și văruiți, și acoperit cu draniță, întru carele sânt trei chilii și este și o kuhne cu o chilie alături, tot asemenea făcută, și este și un beciu de piatră, și este și un grajdii, și o șură mare și o umblătoare, și are și ogradă înprejur din nuiale înpletită și acoperită cu spini. Întru carele mitoc viețuiaște poseasorul ce după vremi ține pre această moșie prin mezat de la monastire, carele are întru stăpânirea sa patru moldoveni birnici cu femeaele și copiii lor. Și cinci sute de fâlcii pământ de hrană, fânaș și imaș și treizeci și cinci de fâlcii hugeac, însă din hugeac nu ia nimic fără de osebit încuviințarea monastirii. Iar după măsura rusească pe moșia Vlădenii este în total șapte sute deseatine, și este și o crâcimă cu dooaă case alături și cu un beciu de piatră, și este și o moară cu dooaă pietri, și un iaz pentru peaște. Și monastirea priimește în fiecarele an banii poseasiei de pe această moșie câte o mie ruble argint*”⁷⁰ (**Fig. 1**).

⁶³ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/41.

⁶⁴ *Ibidem*, C/24; Andronic Popovici, arhimandrit, *op. cit.*, vol. III, Chișinău, 2020, p. 210.

⁶⁵ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/36.

⁶⁶ *Ibidem*, C/25.

⁶⁷ Const. N. Tomescu, *Diferite știri din arhiva Consiliului Eparhial – Chișinău*, în „Arhivele Basarabiei”, Revistă de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru, Anul VIII, nr. 2-3, aprilie-septembrie 1936, p. 51

⁶⁸ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 160.

⁶⁹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/30.

⁷⁰ Andronic Popovici, *op. cit.*, p., VI, 2022, p. 178.

DOCUMENTE

1.

1761 (7271) decembrie 11

† Ив Григоріе Иван в(ое)вода, Б(о)ж(і)ю м(и)л(о)ствѣ, г(о)сп(о)дарѣ Зѣ(м)ли Молдавскон.
De vreme ce Enachi și Bârganu din Răciști ot Soroca au fost sorociți să s(e) afli la Divan la Svetii Dimitrii să ste la giudecată cu Venedictu, vechilul egumenului de Secul, pentru că cumpărându venitul unii moșii Prodăneștii a stoln(icesei) Cârpoai, au intratu în tărié și în moșia mănăstirii Săcului în Vlădeni ș-au luat dejma făcând și altă pagubă, și trecând sorocul încă nici până acum n-au venit, și fiind aice de față și stol(niceasa) Cârpoai și vechilul egum(enului) de Secul, volnicim domnie me pe sluga noastră cestu (...) ¹ să aibă a mergi la acel Enachi și Bârgan și prin știrea is(pravnicilor) de țin(u)t să-i ia și să-i aducă să ste de față la Divan. Aceasta poroncim.

*Зсѡдѣ <7271/1761> Дек(емвріе) ѿ <11>.

<Pe verso>: 7270. Grigorie Ioan (voe)vod pentru sat Vlădeni; 7271; N. 6. Plicu 2; Очищено въ Скулянскомъ карантине, ноября 12 дня, 1838 года, переводчикъ Карчевскій// <Curățită în carantina de la Sculeni, noiembrie 12 zile 1838. Traducător Carcevski> ¹.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/6. Original, sigiliu oval (Fig. 2).

¹ Spațiu gol.

² Transcrierea și traducerea aparțin cercetătorului Valentin Constantinov, căruia îi mulțumim și pe această cale.

2.

1762 (7270) februarie 15²

Suret di pe mărturiia oamenilor din sat Râspopenii și dintr-alte sate.

Adecă noi, oamenii din satul Râsipenii și din satul Răceștii, și noi oamenii din satul Găozenii, carii mai gios ne-am pus dégetile, făcut-am adevărată mărturiia noastră, precum să se știe că în zilele măriei sale Grigorie vodă Calimah au venit un Andrei Hariton, copil în casă, cu carte g(ospo)d, dinpreună și cu carte de blestăm de la vlădica Ionichie², episcop de Huș(i), ca să mărturisim drept pentru o moșie, anume Vlădenii, ce iaste a mănăstirii Săcului pi valea Dobrușa ot ținutul Sorocăi; Iar noi sculându-ne toți dinpreună cu om g(os)pod și Lupul Colbur, ce au fost dejmariu, fiind vechil de la mănăstire ieromonah(ul) Venedict, am mers de am căutat hotarăle vechi și precum le-am știut le-am și găsit, care hotar vechiu iaste în fundul văii Coriecii, stâlp de de piatră preste drum(ul) ce mérge în gios pi zarea dealului spre apus și mérge hotariul a moșiei p(r)in dumbravă, vale(a) în coastă, iarăș am găsit stâlp de piatră vechiu, și tréce valea spre răsărit până în hotarul Găozenilor și mérge până în iazul Vlădenilor, ce iaste pi valea Dobrușcăi, precum umblă și alte moșii tot din valea Dobrușcăi până în zarea dealului și din gios de sâliște în vale în matcă iste hotar de piatră și mérge la deal, în costișă iaste hotar, și de acolo la deal lângă o moviliță ce iaste în podiș mai din sus iaste hotar de piatră, și de acolo iarăș spre apus până în zarea dealului, și mérge iarăș până în hotarul din fundul văii Curiecii, precum am zis că am început.

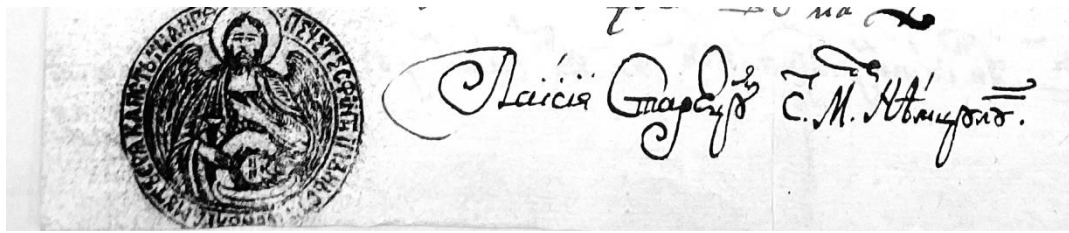
Pentru aceasta pentru mai bună încredințarea ne-am pus și dégetele.

Eu, Irimia Borșu am mărturisit; Eu, Nica vornic ot Găozeni tij.

Лет *Зсѡдѣ <7271/1763>³ Фев(р)ліе ѿ <15>.

Eu, Tudosie sin Lipcan tij i eu Procopie ot Răcești tij; Eu Moisâi vornic ot Răcești tij i eu Colbur ce-am fost dejmariu.

Paisie starețul S(fin)t(ei) m(ănăsti)ri Neamțului <m. p.>.



<Pe verso-ul filei a doua>: Surete de pi daniia; Perilips(is) de pe trei scrisori; 7271 fev(ruarie) 15; N. 5; 4116.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/8. Surete, difolio, sigiliul Mănăstirii Neamțului; Document cercetat și de arhimandritul Dionisie Udișteanu la 2 decembrie 1959.

¹ Data corectă după documentul original publicat de Costin Clit, *Documente de la Nifon egumenul mănăstirii Secu*, p. 198, nr. 2.

² Inochentie.

³ Veleat greșit.

3.

1762 (7272) aprilie 24

† Ив Григорини Иван в(о)в(о)да, Б(о)ж(і)ю м(и)л(о)ст(і)ю, г(о)сп(о)даръ Зѣмли Молдавскон.
Dat-am carte domnii mele slugii noastre cestui (...) ¹ să aibă a merge la un Tudosâi sân Lipcăniți și la Hâncul, frate lui, și la Vicol sân Sandii de la Răspopeni i de la Răcești ot Soroca, și prin știre dum(nealor) isprav(nicii) de țin(u)t să-i aducă pre toți aice ca să ste(a) față cu vichil(ul) egumenului de mănăstire Săcul pentru moșie Vlădenii, tot de acolo de la ținutul Sorocii, jăluind egumen(ul) de Săcul că ari giudecată cu dânșii pentru aci(a) moșie Vlădenii și s-au sorocit în 2 rânduri cu soroc de la dum(nealui) vel log(o)f(e)t ca să-i să răspundă la giudecată și dziua sorocilor au trecut, și ei n-au venit și vichil(ul) egumenului de Săcul, și de aice di-i așteapt(ă).

Drept acee dăm volnicii slugii noastre cestui (...) ¹ să aibă a merge la dânșii și să-i aducă pe toți aice cu scrisori ce vor fi având ca să ste la giud(e)cat(ă) și să aducă și o carti de blăstăm ce s-au dat la mâna lui Vicol pentru pricina moșii. Într-alt chip să nu fii, că așe este poronca domnii mele.

Și care va rămâne de ș(...) ² acela va da ciobotele omului g(os)p(o)d.

Лет ³ зсѡ <7272/1762> априліе кд <24>.

Прочи вел лог(о)ф(е)т.



<Pe verso>: 7270. Grigorie Ioan (voe)vod pe sat Vlădeni; Очищено въ Скулянскомъ карантине, ноября 12 дня, 1838 года, переводчикъ Карчевский// <Curățită în carantina de la Sculeni, noiembrie 12 zile 1838. Traducător Carcevski> ³.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/4. Original, sigiliu oval.

¹ Spațiu gol.

² Ilizibil din cauza sigiliului; Altă mână.

³ Transcrierea și traducerea aparțin cercetătorului Valentin Constantinov, căruia îi mulțumim și pe această cale.

4.

1762 (7271) octombrie 15

† Enachi și Bărgani din Răcești ot Soroca. Aice s-au jăluit vechilul egumen(ului) de la mănăstiri Săcul zicându că ați cumpărat de la stol(niceasa) Cărpoai venitul unei moșii a ei Prodăneștii și ați intrat în tărié piste hotarâle vechi piste dial în fundul văii în moșia mănăstirii Săcului în Vlădeni și-ați luat și dejmă făcând și mari pagubă. Ce dară, iată că din poronca mării sali lui vodă vă sorocim la Svetii Dimitrii acu ce vine să vă aflați la Divan să stați la giudecată cu vechilul egum(enului) mănăstirii Săcului sau să-i dați dejma totu ce-ați luat înnapoi și mai mult piste hotarâ în moșia mănăstirii Săcului atingiți, că nedându-i dejma, nici aflându-vă la sorocu la Divan să stați la giudecată, va veni om g(os)p(o)d de va aduci cu cioboti. Aceasta.

* $\overline{\text{зсѡа}}$ <7271/1762> $\overline{\text{вк(томврїіе)}}$ $\widehat{\text{ѣ}}$ <15>.

$\overline{\text{МАНѠЛАКИ К(ѠСТАКИ) ВЕЛ ЛУГ(Ѡ)Ф(Ѡ)Т}}$ <m.p.>.

<Pe verso>: 7271 oc(tom)vr(ie) 15. Vlădeni.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/5. Original.

5.

1763 (7171) ianuarie 28

Adică eu, Enachi Cucul ot Răcești, și eu Dumitrașcu Bărgan, dat-am adivărat zapisul nostru la mâna lui Andrei, copil din cas(ă), precum să s(e) știi că viindu cu carte gos(po)d să ne duc(ă) la Eși pentru dijma ce am¹ luat di pe moșie Vlădenii, am mersu cu o(a)meni bătrâ(ni) și am găsit hotarâle în zare(a) dialului, și cunoscându că dijma ce s-au luat au fostu di pe moșie Vlădenii și n(e)-am așezat ca s(ă) dăm 80 de dimirlii de mălaiu și 5 lei, 9 pot(ronici) pe 17 stogur(i) de fân, câte 10 par(a)le pe stog și 2 lei pe hanos, și 409 snoc(chi) de grâu ce nu s-au trierat, noi să-i purtăm de griji și n-am apucat ca să dăm toate ceste la Sfeți nezi păres(im)i).

Și pentru credința am pus și degitile.

$\overline{\text{Лет}}$ $\overline{\text{зсѡа}}$ <7271/1763> $\overline{\text{ген(арїе)}}$ $\widehat{\text{ки}}$ <28>.

Eu, Enache Cucul, platnic.

Eu, Dumitrașcu Bărgan, platnic.

Eu, Irimie Borș, martur.

† 75 de bănicu(a)ri² de grâu.

† 78 de ghimirlii³ de mălaiu au dat.

† 20 par(ale) au dat ban(i) cu 10 par(ale) ce am luat de la Acsinte.

† 360 de stoc(uri) de grâu cu 43 de stoc(uri) de ordzu.

† 49 de stochi di grâu s-au găsit lipsi din 409 stochi ce au arătat că au luat dejmă Eneche.

† 25 de părâli un sacu de fâinănă⁴ am luat pentru lipsa 49 s(t)oc(uri) grâu.

† 5 par(ale) un giug, (...)5 coti (?) de in cu cânepă au dat.

† 5 lei, 25 par(ale), au mai rămas.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/7. Original.

¹ În text „an”.

² bănicioare.

³ dimirlii.

⁴ Așa în text.

6.

1763 (7171) august 19

I Vicoli de Răcești, i Hâncule din Răspopi, i (...) ¹ sin Bălăban ot Soroca. Din poronca mării sali lui vodă vă sorocim la dzioa Crucii să vă aflați la Divan să stați la giudecată cu Venedict

ier(o)monah, vechilul egum(enului) mănăstirii Săcului pentru moșia Vlădenii și pentru venitul moșii ce-au mâncat în 7 ani, că neviind la sorocu, va veni om g(os)p(o)du și va aduci cu cioboti.

*ЗСОА <7271/1763> АВ(ГЪСТ) ШІ <19>.
МАНОЛАКИ К(ОСТАКИ) ВЕЛ ЛУГ(О)Ф(Е)Т <m.p.>.

Adică eu Hâncul, și eu Todos Lipcan, și eu Vicol, dat-am scriso(a)r(ea) no(a)stră la mâna acestui trimis a vechilului mănăstirii Săcului, viindu cu un soroc a dum(nealui) logofăt(u)lui celui mar(e) ca să mirgem la giudecat(ă), și noi n-am apucat cu dzi să mergem la giudecata și dzuia n(i)-am pus la lăs(at)ul săcului(i) de postu Crăciunului, iar nitâmp(l)ându-ni la dzî să aibă a ni trimit(e) om g(ospo)d cu ciobot(e). Și pentr(u) cridința n(i)-am pus și digitili .

Eu Hâncul; Eu Todos Lipcan; Eu Vicol ot Răcești.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/9. Original.

¹ Spațiu gol.

7.

1764 (7172) ianuarie 20

† Ио Григорие Иван в(ое)вода, Бож(і)ю мил(о)стѣс, г(о)сп(о)дарѣ Земли Молдавскон. De vremi ce Hâncul și Toader Lipcanu și Vicol ot Soroca după sorocu de la dum(nealui) vel log(o)f(e)t ce li-au dus Venedict, vechilul egum(enului) mănăstirii Săcului, să vie la Divan să s(e) giudeci pentru o moșie Vlădenii mănăstirii și pentru venitul ce-au mâncat ei în 7 ani, ș-au dat ei și zapis că s-or afla ei aici la lăsatul săcului de postul, de postul Crăciunului, și nici până acum n-au mai venit.

Drept aceia volnicimu domnie me pe sluga noastră cestu (...) ¹ să aibă a mergi la acel Hâncul i Toader Lipcan i Vicol, și prin știrea is(pravnicilor) de țin(u)tu să-i ia și să-i aducă aici să răspundă la la pricina moșii și venitului moșii să li să hotărască giudecata. Aceasta poroncimu.

*ЗСОВ <7272/1764> ГЕН(АРІЕ) К <20>.
ПРОЧИ В(Е)Л ЛОГ(О)Ф(Е)Т.

<Pe verso>: 7272 ghen(a)r(ie) 20. Ispisoc a lui Grigorie Ioan (voe)vod pentru Vlădeni

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/10. Original, sigiliu oval.

¹ Spațiu gol.

8.

1781 aprilie 20

Pirilipsis pe noaă ispisoaice g(o)spod asupra moșii Vlădenii ci iaste în țin(u)t(ul) Sorocii pe vaea Dobrușii.

*ЛУПА <1781> АП(РИЛІЕ) К <20>.

- 1 Un ispisoc de la Costantin Movila v(oe)vod din let *ЗРШІ <7119/1611> АП(РІЛІЕ) ci întărește dumisali pah(arnicului) Costea Bocioc¹ pe o a șasa parte din satul Vlădenii și cu loc di iaz și de moară. Așijderea și pre alta dintru a șasa parte a patra parte dintru acel sat, care părți au cumpărat dumnalui de la Dragna, fiica lui Anton, nepoata lui Maxim, drept 65 taleri de argint, care părți au fost cumpăratură și lui Anton de la Dragan².
- 2 Un ispisoc tij de la Costantin Movila v(oe)vod din velet *ЗРШІ <7119/1611> ЮН(ІІЕ) К <20>, întărești dumisali pah(arnicului) pe altă a șase parte din tot satul Vlădenii cu loc de hăleșteu, ci au cumpărat di la Grama, ficiorul lui Toader, nepot Cârstinii Condoroaei, strenepot lui Duma, drept 50 taleri³.
- 3 Un ispisoc tij di la Costantin Movila v(oe)voda din velet *ЗРШІ <7119/1610 septembrie 1-1611 august 31>, întărește dumisali pah(arnicului) Costea Bocioc¹ pe toate părțile ci au cumpărat din moșia Vlădeni, anume o a șase parte din satul Vlădenii și cu loc de iaz și de moară. Așijderea și pre alta dintru a șasea parte a patra parte dintru acel sat ci au cumpărat dumnalui di la Dragna, fiica lui Anton, nepoata lui Maxim, drept 65 de taleri de argint, care părți au fost cumpăratură și

lui Anton di la Drăgan, și iarăș alta a șasea parte cu loc de hăleșteu ci au cumpărat di la Grama, ficiorul lui Toader, nepot Cârstinii Condroaei, strănepot lui Duma, drept 50 de taleri de argint, și iarăș o a patra parte dintr-o a șasea parte, ci au cumpărat de la Grigorie și frati-său Necoară, și di la alte neamuri a lor, drept 15 taleri de argint. Și iarăș o a patra parte dintr-o a șasea parte ci au cumpărat di la Chirila și di la alte neamuri a lui drept 15 taleri, și iarăș altă a triia parte dintr-o a șasea parte ci au cumpărat di la Frim și de la surorile lui drept 25 taleri. Și arată că au rămas necumpărat dintr-o a șasea parte a patra parte, și dintr-o altă a șasea parte doaă părți, iar celalalt sat tot iaste cum și diplin plătit⁴.

- 4 Un ispisoc de la Radul v(oe)voda din velet *ЗРКС <7126/1618> Генаріе Ш <16>, ci întărește sfintei mănăstiri Săcului pe un sat, anume Vlădenii, ci iaste în ținut(ul) Sorocii, pe valea Dobrușii, caré sat iaste danie și miluire de la dumnalui Costea Bocioc¹ marele vornic de Țara de Jos, caré sat l-au avut și dumnealui cumpăratură, precum să arată în ispisocile di mai sus⁵.
- 5 Un ispisoc di la Gașpar v(oe)voda din velet *ЗРКЗ <7127/1619> Април(іе) Л <30>, caré întărește sfintei mănăstiri Săcului pe satul Vlădenii, ci iaste la ținut(ul) Sorocii, pe Dobrușa⁶.
- 6 Un ispisoc de la Alixandru Iliiaș v(oe)voda din velet *ЗРКФ <7129/1621> Април(іе) Ш <6>, întărește sfint(e)i mănăstiri Săcului pe satul Vlădenii ot ținut(ul) Sorocii, cu loc di moară și di iaz, caré iaste dat danie di dumnalui Costea Bocioc¹, ci au fost vornic.
- 7 Un ispisoc tij di la Alexandru Iliiaș v(oe)voda din velet *ЗРКФ <7129/1621> А(р)ил(іе) І <10>, întărește sfint(e)i măn(ăș)tiri Săcului a apăra un iaz cu moară din satul Vlădenii, ci iaste în ținut(ul) Sorocii, caré sat cu iazul și cu moara iaste danie de la dumnalui Costea Bocioc¹, ci au fost vornic, iar cine va intra într-acel iaz să vâneazi pești, să fie de gloabă doisprăzece boi.
- 8 Un ispisoc de la Tomșa v(oe)voda din velet *ЗРЛ <7130/1622> МЛН Ф <9>, ce întărește pe satul Vlădenii ot ținut(ul) Sorocii, surpând pe popa Margéni și pre alte neamuri a lui ci s-au fost sculat cu pâra asupra lui Ionașcu, ficiorul lui Costea Bocioc¹, ci au fost vornic mari Țării de Jos, pentru satul Vlădenii, zicând că iaste al lor.
- 9 Un ispisoc de la Stefan Tomșa v(oe)voda din velet *ЗРЛА <7131/1622> АВГ(С)Т В <2>, ci întărește sfintei mănăstiri Săcului pe o a triia parte dintr-o a șasea parte din satul Vlădenii, ci iaste pe Dobrușa, cu vaduri de moară și cu locuri de hăleștee, ci iaste dată dată sfintei măn(ăș)tirei de Savva și cu frații lui din satul Vlădenii, din drese ci au avut moșul lor di la întâia domnié a mării sale, întru care arată că s-au și hotărât în zilele mării sale.
- 10 Suret de pe răvaș(ul) dumisale Costea Bocioc¹ vel vornic. Ap(rilie) 30. Costea Bocioc¹ vel vornic de Țara de Jos scriem la vătamanul din Vlădeni și la toț(i) sătenii. Dau-vă știre cum noi acel sat l-am dat sfintei mănăstiri Săcului. Drept acéia deaca veț(i) vedea cartea noastră, iar voi toț(i) să ascultaț(i) de sf(ă)nta mănăstire și di cine vor pune dregători de la sf(ă)nta măn(ăș)tire întru tot ce vor da voaă învățatură, și așijderea iaste cel hăleșteu acolea. Deci iarăș vor avea treabă călugări(i) di-l vor căuta di va avea pește, ei îl vor vâna. De aceasta vă scriem și vă dăm știre. Într-alt chip să nu faciți. S-au scris în Iaș, ap(rilie) 30.

Paisie starețul S(fin)t(ei) m(ănăști)ri Neamțului <m. p.>.

3. <Pe verso-ul filei a doua>: Vlădenii. Perilipsis iscălit de star(e)țul Paisie. / N. 6. 1781. Plicu(l)

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/11. Difolio; ibidem, C/8, nr. 1; ibidem, C/30, nr. 6.

¹ Costea Băcioc.

² EDIȚII: *DIR*, XVII, A. Moldova, III (1611-1615), p. 15, nr. 23.

³ EDIȚII: *Ibidem*, p. 20-21, nr. 33.

⁴ EDIȚII: *Ibidem*, p. 21, nr. 34.

⁵ EDIȚII: *DIR*, XVII, A. Moldova, IV (1616-1620), p. 307, nr. 378.

⁶ EDIȚII: *Ibidem*, p. 332-333, nr. 416.

9.

<1781 aprilie 20>

Suret di pi cartea lui Costea Băcioc vel vor(nic).

Costea Băcioc vel vornic de Țara de Gios, scriem la vătămă de Vlădeni și la toț(i) oameni. Dau-vă știre cum noi acel sat l-am dat sfintei mănăstiri Săcului, drept acéia deaca veț(i) cartea noastră. Iar voi toț(i) să să ascultați de sf(â)nta și de cine vor pune dregătoriu de la sf(â)nta mănăstire întru tot întru ce vor da voaoă învățătură, și așiderea iaste cel hăleșteu acolo. Deci iarăș vor avea treabă călugării de-l vor căuta de va avea péște, ei îl vor vâna. De aceasta vă scriem și vă dăm știre. Într-alt chip să nu faceți.

S-au scris în Iaș, ap(rilie) 30.

Suret de pi daniia Savvei și a frățini-său Petrica.

Adecă eu, Istrate **ЧТО БИВ ПЪРКЪЛАБ, И РЪШКОВ ЧТО БИВ КЪП(И)Т(АН)**. Adecă cum au venit înaintea noastră Sava și cu frate-său cu Petrica și soru-sa Nastea, feciorii lui Vascan, nepoții Tudorii, de nimenea nevoiți și nesiliți de au închinat și au dăruit sf(i)nteii mănăstiri ce să chiamă Săcul a treia parte dintr-un moș după ce s-au hotărât, pentru sufletul moșilor săi și pentru sufletele lor și a părinților lor, ce să va alége partea lor a treia parte din sat din Vlădeni, ca să le fie lor pamete și pomană nesăvârșită în véci. Și au fost și alți oameni buni, anume Simeon ot Sămășcani și Luca. Și pentru mai mare credința am pus și pecétea.

Luna lui iul(i)e¹.

Suret di pe mărturiia oamenilor din sat Râspopenii și dintr-alte sate.

Adecă noi, oamenii din satul Râsipenii și din satul Răceștii, și noi oamenii din satul Găozenii, carii mai gios ne-am pus dégetile, făcut-am adevărată mărturiia noastră, precum să se știe că în zilele măriei sale Grigorie vodă Calimah au venit un Andrei Hariton, copil în casă, cu carte g(ospo)d, dinpreună și cu carte de blestăm de la vlădica Ionichie², episcop de Huș(i), ca să mărturisim drept pentru o moșie, anume Vlădenii, ce iaste a mănăstirii Săcului pi valea Dobrușa ot ținutul Sorocăi; Iar noi sculându-ne toți dinpreună cu om g(os)pod și Lupul Colbur, ce au fost dejmariu, fiind vechil de la mănăstire ieromonah(ul) Venedict, am mers de am căutat hotarale vechi și precum le-am știut le-am și găsit, care hotar vechiu iaste în fundul văii Corieci, stâlp de de piatră preste drum(ul) ce merge în gios pi zarea dealului spre apus și merge hotariul a moșiei p(r)in dumbravă, vale(a) în coastă, iarăș am găsit stâlp de piatră vechiu, și tréce valea spre răsărit până în hotarul Găozenilor și merge până în iazul Vlădenilor, ce iaste pi valea Dobrușcăi, precum umblă și alte moșii tot din valea Dobrușcăi până în zarea dealului și din gios de săliște în vale în matcă iste hotar de piatră și merge la deal, în costișă iaste hotar, și de acolo la deal lângă o moviliță ce iaste în podiș mai din sus iaste hotar de piatră, și de acolo iarăș spre apus până în zarea dealului, și merge iarăș până în hotarul din fundul văii Curieci, precum am zis că am început.

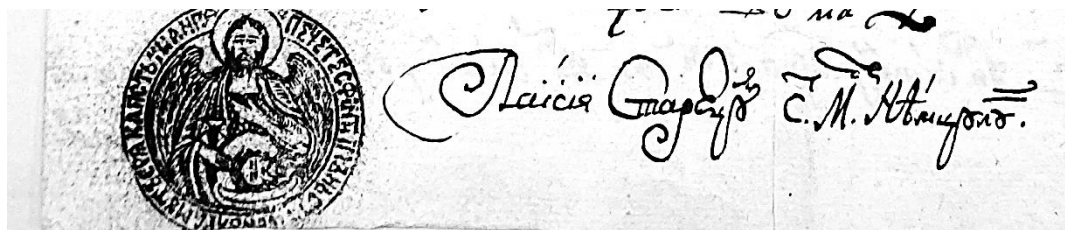
Pentru aceasta pentru mai bună încredințarea ne-am pus și dégetele.

Eu, Irimia Borșu am mărturisit; Eu, Nica vornic ot Găozeni tij.

Лет *зсѡа <7271/1763> фев(р)уаіе еі <15>.

Eu, Tudosie sin Lipcan tij i eu Procopie ot Răcești tij; Eu Moisâi vornic ot Răcești tij i eu Colbur ce-am fost dejmariu.

Paisie starețul S(fin)t(ei) m(ănăst)ri Neamțului <m. p.>.



<Pe verso-ul filei a doua>: Suret de pi daniia; Perilips(is) de pe trei scrisori; 7271 fev(ruarie) 15; N. 5; 4116.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/8. Suret, difolio, sigiliul Mănăstirii Neamțului; Document cercetat și de arhimandritul Dionisie Udișteanu la 2 decembrie 1959.

¹ EDIȚII: DRH. A. Moldova, XVIII (1623-1625), volum întocmit de I. Caproșu și V. Constantinov, București, Editura Academiei Române, 2006, p.141-142, nr. 95.

² Inochentie.

10.

1781 mai 6

Izvod de cheltuială ce s-au făcut cu moșia Vlădenii ot ținut(ul) Sorocii de când am început a mă judeca cu preotul Vasilie Dahnovici.

1781 mai 6

Lei

- 28 S-au cheltuit cu unblarea în doao rânduri la fața moșii cu hotarnicii și cu judecata ci am avut în Iaș(i) zăbovindu-mă mai bine de doao săptămâni.
- 73 Am mai cheltuit când am mersu al triilea rând cu hotarnicii și cu vornic de poartă de s-au pus o samă den pietri și s-au făcut zăbavă mai bine de o lună de zile.
- 7 pol Am cheltuit altă vară când am fost cu cartea dumilorsale caimacamilor ca să dijmuesc moșia și nu m-au lăsat.
- 11 Am cheltuit astă toamnă când le-am trimis soroc g(os)pod ca să vie la Divan și n-au venit.
- 23 Am cheltuit astă iarnă când le-am trimis om g(os)pod de i-au adus la judecată și am zăbovit de la Botezul D(o)mnului până la lăsatul săcului.
- 6 Am mai cheltuit cu trimiterea această de pre urmă
- 55 pol Am mai cheltuit în vara aceasta iarăș la hotărât zăbovindu opt săptămâni.
- 50 Am dat hotarnicilor pentru osteneala lor.
- 254 Fac peste tot.

<Pe verso>: 1781; N. 6; Plic 3; Cheltuiala ce au cheltuit cu Vlădenii.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/13. Original.

11.

1781 iunie 5

† Ио Костандин Димитрие Мър(с)з в(о)вода, Бож(і)ю мил(о)ст(і)ю, г(о)сподар(ъ) З(емли) Молдавскои. Cinst(i)ți și credincioș(i) boerii domnii mele dumi. Costandin Vărnăv biv vel ban i Ștefan Țintilă biv vel căp(i)t(an) za dărăbani, isprav(ni)ci de țin(utul) Soroca.

Se face știre dum(nea)v(oastră) că aice înaintea dumi(sale) Ioan Canta vel log(o)f(e)t au avut giudecată de față monah(ul) Iustin, vechilul măn(ă)stirii Săcului cu un preotul Vasile Dahnovici pentru o moșie Vlădenii, ce esti în țin(u)tu(l) Sorocii, pe vale Dobrușii, pricina fiind într-acestu chipu precum în gios arată vechilul măn(ă)stirii Săcului.

Prin jaloba ce au dat domnii mele au arătat că această moșie Vlădenii care din scrisorile măn(ă)stirii Săcului să dovedești că au înblat din vechi în șasă părți pe șasă bătrâni, cinci bătrâni și giumătate este dreaptă moșie a măn(ă)stirii Săcului dată danie de răpousatul Coste Bocioc¹ vornic cel mare de Țara de Gios, asupra cărora părți are măn(ă)stire(a) Săcul și scrisori.

Și preotul Vasile Dahnovici supt numele unii moșii Jăvrenii ceri să tragă giu(m)ă)tate din moșie Vlădenii la stăpânire sa.

Deci cerându-i-să numitului vechil ca să arăti scrisori ce are măn(ă)stire(a) Săcul pe moșie Vlădenii, vechilul au scos de au arătat noaă ispisoaice domnești întăritură lui Coste Bocioc¹ pe părțile ce-au cumpărat de la răzeșii din moșie Vlădenii, ce este în țin(u)tu(l) Sorocăi pe vale(a) Dobrușii cu heleștei și cu vaduri de moară, care moșie fiind pustie și necăutată de măn(ă)stire o stăpâniia care cum pute.

Iar de la o vreme încoace cercetându-să moșie aceasta de cătră măn(ă)stire, să află acum în stăpânirea măn(ă)stirii părțile câte să cuprind prin scrisori de 18 ani și mai bini, arătând vechilul măn(ă)stirii și cărți g(o)spod de stăpânit.

I s-au zis preotului Vasile ca să arăți scrisori cu care să poată lua giu(m)ă)tate din moșia Vlădenii, și el au arătat un zapis din let *зрѡ <7170/1661 septembrie 1-1662 august 31>, în care scrie precum un Vasile, ficior lui Ion ot Jăvreni, au vândut a patra parte de sat de Jăvreni diiaconului Costandin și ficiorilor lui. Au mai arătat și alt zapis cu veletul tocme(lii) pus cu altă slovă, în care scrie precum Mălentie din Chipecica și Grigori Boteșe și Simion și Grigorie s-au învoit ei înde éi pentru iazul de la Vlădeni să ție Mălentie și Grigorie un moș dintr-acei iaz, și Grigori Boteșe și Simion, alt moș, cărora zapise nici un temeu nu li s-au putut pune. Întâi, că zapisul ce scrie pe Jăvreni nu scrie la ce țin(u)t și pe ce vale și de să hotărăști cu Vlădenii. Al doile zapis iarăș s-au găsit răsuflet, căci este făcut în urma ispisoacelor ce-au scos vechilul măn(ă)stirii Săcului cu câț(i)va ani, când moșie Vlădenii să afla în stăpânire(a) măn(ă)stirii.

Deci fiind că din scrisori vechi ce are măn(ă)stire(a) Săcul s-au dovedit că acei 5 p(o)l bătrâni din moșie Vlădenii este dreaptă moșie a măn(ă)stirii și numai giu(m)ă)tate de bătrân rămâni necuprinsu în scrisorile măn(ă)stirii, cum și semnili hotară a moșii Vlădenii pe unde au umblat din vechi iarăș s-au dovedit din oameni bătrâni înpregiuraș(i) ce-au mărturisit prin carte de blăstăm dup(ă) cum s-au văzut la mâna vechi(lu)lui măn(ă)stirii Săcului și mărturie de la acei oameni, s-au cunoscut că în moșie Vlădenii acest preot Vasile nu poati să intre mai mult cu stăpânire(a), decât pe acea giu(m)ă)tate de bătrân, căci rămâni necuprinsu în scrisorile măn(ă)stirii, însă de să va dovedi că să trage el sămințenie din bătrânul acela iar nu alții, și cu nume de Jăvreni iarăș nu poati să tragă moșie din Vlădeni cu acel zapis ce s-au arătat mai sus.

Pentru aceia dar fiind trebuințe ca să deosăbască părțile măn(ă)stirii câți prin scrisori să cuprind de cătră acea giu(m)ă)tate de bătrân și de cătră alți răzeș(i) și înpregiuraș(i), iată scriem dum(nea)v(oastră) să mergiț(i) la numita moșie Vlădenii și strângând oameni bătrâni de pinpregiur să faceț(i) cercetare cu amărunt hotarălor moșii Vlădenii, și pe unde să vor dovedi drepti marginile aceștii moșii, cum și semnile și hotarale vechi, să o măsurăț(i) cu stânjinu(l) g(os)pod din giur înpregiur, apoi să deosăbiț(i) părțile măn(ă)stirii acei cinci pol bătrâni deoparte și să-i daț(i) la stăpânire(a) măn(ă)stirii Săcului dup(ă) scrisori ce are, cum și ace giu(m)ă)tate de bătrân iarăș să de a cui să va dovedi că este și va ave scrisori, fiind că la preotu(l) acesta scrisori nu s-au văzut ca să o poată tragi ace parte la stăpânire sa, fără numai un zapis pe Jăvreni, cu care zapis are să-ș(i) cauti Jăvrenii, și unde îi va afla să-ș(i) tragă moșie cu acest zapis. Însă dum(nea)v(oastră) să cercetați și pentru acei Jăvreni la ce loc să află și de cini să stăpânesc, dup(ă) care cercetare și alegire ce veț(i) face să daț(i) și mărturie la mâna vechi(lu)lui măn(ă)stirii Săcului pe acei 5 p(o)l bătrâni iscălită de dum(nea)v(oastră) și de toț(i) cei să vor întâmpla la hotărât, în care mărturie să să arăti soma stânjinilor (și)² pietrile hotară.

După care mărturie cercetându-să de dum(nealui) vel log(o)f(e)t de va fi făcută cu dreptate să să facă măn(ă)stirii Săcului și întăritură de la domnie mea. Aceasta scriem.

*ΛΥΠΑ <1781> ЮН(ІЕ) ̂ <5>.

Iar de va naști pricină pentur acei 5 p(o)l bătrâni, atunci cu mărturie dum(nea)v(oastră) și cu zi de soroc să-i triimiteț(i) la la Divan, cum și pentru dijmă de s-a dovedi că au luat preotul acesta de pe parte măn(ă)stirii să o de înapoi.

Прочи вел лог(о)ф(е)т.

S-au trecut în condica Divanului.



<Pe verso-ul filei a doua>: 1781 iuni(e) 5; Vlădeni; Să ste deosăbit. 1846; N. 46 4121.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/12. Original, difolio, sigiliu mic octogonal; Cu o copie întărită de Paisie, strețul mănăstirii Neamțului, difolio,

¹ Costea Băcioc.

² Rupt.

12.

1781 iulie 2

Cinst(it) dumi. căp(i)t(ane) Gavrili Vartic i dumi. căp(i)t(ane) Radule Bogdan, fericit(ă) săn(ă)tate vă poftim di la Dumnizău. Fiind că vechilui măn(ăs)t(i)rii Săcului monah Iustinu ni-au adus luminat(ă) carti a mării sale lui vod(ă) pentru hotărit(ul) unii moșii di la acest țan(u)t, anumi Vlădeni, ce este pe valea Dobrușii, cari să asuprește di cătră un preut Vasăli, după cum pre largu viț(i) înțalege din luminată carte mării sale lui vod(ă), ce ni s(e) poruncește noaă ca să mergim și să hotărâm. Dar fiind multe trebi și porunci domnești, noi n-am putut, nici putem să mergim, ce fiind trebuință di a să hotărî și a să alege părțale numitei moșii măn(ăs)t(i)rii Săcului, iat(ă) orânduim pe dum(nea)v(oastră) ca să mergiț(i) la numita moșie și strângând oameni înpregiurași cari vor știe staria și sămnile moșii să hotărâți și să alegeți părțale moșii Vlădenilor cari să vor dovidi cu drept că sânt măn(ăs)t(i)rii Săcului, după cum să poruncește prin luminată carti(a) mării sale lui vod(ă), și după hotăriri(a) și alegirea ce cu dreptate veț(i) ce veți face să dați și mărturie la mâna vechilului măn(ăs)t(i)rii iscălit(ă) de dum(nea)v(oastră) și di cei ce s-au întâmplat la aceast(ă) hotărâri. Cum și pentru moșia Jăvreni ce să poruncește în luminată carti, iarăș să cercetați prin oameni bătrâni cari vor fi știind ca să să afli undi este și să ne înștiințați aceast(a). Să fiț(i) dum(nea)v(oastră) săn(ă)toși.

1781 iulie(e) 2.

A dum(nea)v(oastră) di bini voitori.

Constantin Vârnav (?) v(el) ban <m.p.>.

Ștefan Țintilă <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1781 iuli(e) 2. Vlădenii; N. 6 / Plicu(l) 3; No. † 4123.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/14. Original, difolio.

13.

1781 octombrie 4

Dum. Vidrașco Canțir vor(nic) de poartă, săn(ă)tate. După ce-i mântui de hotărât moșiile Domnești la cari ești rânduie se mergi se hotărâști și o moșie Vlădenii ot Soroca a măn(ăs)t(i)rii Secul împreună cu mazilii ce vor orânduie dum(nea)lor is(pravnicii) de Soroca din parte dumilorsale, urmând la toate dup(ă) cum pre larg se poroncește prin carte g(os)pod. Aceasta.

1781 oct(omvr)i(e) 4.

De bine voitior.

Ioniță Canta(cuzino) vel log(o)ff(e)t <m.p.>.

<Pe verso>: 1781; Pentru de hotărî moșia Vlădenii; N. 6 4122; Plicu 3.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/15. Original.

14.

1782 iunie 29

Caimacami

Cinst(it) dumi(sale) Darie Doniciu biv vel ban i Costand(in) Buzne biv $\widehat{\mathbf{B}}$ <2> armaș, vechili Isprăv(ni)ci(ei) țan(utu)lui Sorocăi, fericita săn(ă)tate poftim dum(nea)v(oastră) de la Dumnezău. Cuvioșie sa părintele Paisie, starețul Niamțului i Săcul prin scrisoare ne înștiințaz(ă) precum că la acel țin(u)t al Sorocăi ar fi având măn(ăs)t(i)re(a) Săcul o moșie, anumi Vlădenii.

Pentru cari având pricină cu cei cari să megieșasc cu moșiile lor pinpregiurul aceștii moșii pentru hotarul moșilor, astă toamnă ce-au trecut din poronca g(os)pod ar fi dus și hotarnici de au


hotărât-o ace moșie după dovez(i) și scrisori ce ar fi avut și după mărturiia a oameni înpregiuraș(i) cari au știut pe undé s-au stăpânit moșia măn(ăs)tirii, stâlpindu-o și cu pietre hotară pinpregiur de cătră alte moșie, dar fiind că din pricina unii moșii Găuzăanii că n-ar fi vrut să margă atunce la hotărât stăpănu(l) aceștii moșii, nici vechilul său cu scrisorile n-au mai triimes, nu s-au dat mărturii hotarnică măn(ăs)tirii și cerirea părinților iaste ca după ace hotărâre să-ș(i) stăpâniască moșia, iar de va ave cineva a răspundé să-ș(i) caute cu giudecată.

Deci iată scriem dum(nea)v(oastră) să cercetaț(i) și fiind pricina într-acestaș chip să daț(i) mână de agiutor vechilului măn(ăs)tirii ca să-ș(i) stăpâniască moșie după ace hotărâre ci s-au făcut, iar de va arăta cineva vreo pricină că i s-ar fi făcând vreo înpresurare cu ace hotărâre le veț(i) arăta dum(nea)v(oastră) că după ce va veni mărie sa vodă și să va așeza în scaun îș(i) vor căuta cu giudecată la Divanu(l) g(os)pod, și di li să va fi luat ceva de cătră măn(ăs)tire cu strâmbătate li să va întoarce înapoi, iar fără giudecată să nu să atingă de moșia mă(nă)stirii Săcului.

1782 iuni(e) 29.

Costache hat(man) <m.p.>.

<Alte șase iscălituri>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cinst(it) dum(nealui) Darii Donici biv vel ban i Costandin Buzne biv  <2> armaș , vechil(i) Isprăvnici(ei) țin(u)t(ul)ui Sorocăi, cu săn(ă)tate se se dea. Soroca; 1782 N. 6. Plicu 4; Vladenii; Mănăst(irea) Săcul: ~~No. 22~~; N. 16.



Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/145. Original, difolio, sigiliu în ceară roșie.

15.

1782 iulie 7

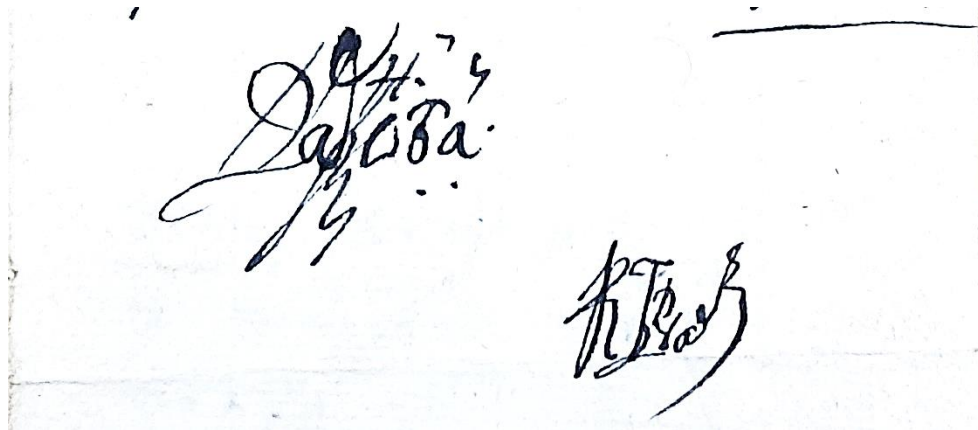
Viind acest părinti călugăr anume Iustin de la sfânta mănăstiri a Secului cu cartea dum(ilor)sale boerilor caimacani pentru o moșii, anume Vlădenii, ci esti la țin(u)t(ul) acesta ca să-ș(i) pui vechil să strângă dejma moșiei de-a zăci du(pă) pontul gospod, cerșind și de la noi mână de agiutor, i-am dat acest răvaș al nostru la mâna vechilului pe care va rândui, ca să aibă a strângi dejma din toati după obiceia pisti toat(ă) moșia. Iar pentru o parte ci are pricină cu moșia Prodănești să o strângă, numai să facă izvod deosebit de toată dejma câtă va eși (...) de fân și dintr-altile. Și să aibă a da izvod în mâna vechilului de moșia Prodăneștii de toati ca după ci să vor giudeca a cui a fi acea parte de moșii să i s(e) întoarcă acele toate.

Și la aceasta să n-aibă niminea a să înprotivi că așe ni să poroncești de la dum(nealor) boerii caimacami. Aceasta.

1782 iuli(e) 7.

Dari(e) Donici ban <m.p.>.

C(ostandin) Buznea <m.p.>.



<Pe verso-ul filei a doua>: Vorniceii di pi satile Cricicăuții i Cotova i Pelenei și Șolcanii ci sântet(i) șazători pi moșie; 1782 iulie 7; N. 6 / Plicu 4; N. 4124.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/18. Original, difolio.

16.

1782 decembrie 3

Fiind eu orânduit din poronca dum(i)sale comisului Șărbănachi, ispravnic de țin(u)t(ul) Sorocii, ca să mergu la o moșie Jăvrenii, ci este pe vale(a) Dobrușii în țin(u)t(ul) Sorocii, a dumisali șăt(rarului) Știfan Bogza și a preutului Vasili Dahnovici și a preutului Vasili Gol(i)ani i a căp(i)t(anului) Ionu Ghiorghieș și altor răzăși, ci să înpresoară aciașă moșie Jăvrenii di o moșie Vlădenii a mănăstirii Săcului.

Și mergând eu acolo la fața locului am strânsu oamini bătrâni înpregirași și răzăși, anume pe vornic(ul) Ghiorghii Ianachi, răzăș de Răcești, om ca de 50 de ani, i pe preut(ul) Ioniți, răzăș tot di Răcești, ca di 40 ani, i pe Lupul Cuculescu, răzăș iarăș di Răcești, om ca di 60 di ani și mai bini, i pe Toma Bârgan, răzăș tot de Răcești, ca di 70 di ani, și pe Timofți Costinu, răzăș di Răcești, ca di 50 și mai bini di ani, și pe Ioniți Artini ot Răspopeni, om ca di 70 și mai bini de ani, și pe Vasili Jomiru, răzăș Coșmirca¹, om ca di șaptezeci și mai bini di ani, și i-am întreat să mărturisască cari este moșia Jăvrenii și moșia Vlădenii a mănăstirii Săcului și di cini s-au stăpânit di vechi.

Ei au mărturisit cu sufletile lor în frica lui Dumnezeu, fi(i)ndu că aceste moșii Jăvrenii și Vlădenii sint alătore pe vale Dobrușii cu săliști și cu ținirimuri vechi și dipărtate una di alta, și săliște(a) cia din gios cu ținirim s-au numit din vechi și au și auzit și di la părinții lor că să chiamă tot Jăvrenii, și săliști(a) cia din sus iarăș cu ținirim s-au numit Vlădenii, și moșia Jăvrenii s-au stăpânit den vechi de moșii și părinții dum(i)sali șăt(rarului) Știfan Bogza și a numiților preuți Vasili Dahnovici și Vasili Golani, și a dumi(sale) căp(i)t(anului) Ion Ghiorghieș, cum și de dumnalor pân(ă) acmu, și au și lucrat pe aciașă moșie Jăvrenii și tot moșii dumilorsali și dumnalor i-au dejmuit până acmu.

Ioniți Artini den Răspopeni, cari s-au scris și mai sus, om ca di 70 și mai bini di ani, au mărturisit și aciașă: că viind on Anton și cu Sava Colun din Socol, răzăș(i) de moșia Vlădenii, di au căutat banii moșului lor în săliști(a) Vlădenilor, cia din sus de Jăvreni, și ei după cum au știut și au auzit și di la părinții lor, așa au mărturisit cu sufletili lor în frica lui Dumnezeu.

Și nițiindu-să în samă mărturiia aciașă or mergi și înainte giudecății și tot așa or mărturisi, și au aciașă mărturie la mâna dumisali șăt(rarul) Știfan Bogza și la mâna numiților preuți Vasili Dahnovici și Vasili Golani, cum și la mâna dumi(sale) căp(i)t(anului) Ion Ghiorghieș, care pentru credința s-au pus mai gios numeli și digitili.

* АѲПВ <1782> АЕК(ЕМ)В(РІЕ) Г <3>.

Eu, vornic Ianachi ot Răcești, răzăș.

Eu, Lupul Cuculescu ot tam, răzăș.

Eu, Toma Bârgan ot tam, răzăș.

Eu, Timofți Costinu ot tam, răzăș.

Eu, Ioniță Artin(e) ot Răspopeni.

Eu, Vasili Jomirul ot Coșmirca¹, răzăș.
Erei Ioniți Mane ot Răcești.
Și aciastă mărturié s-au făcut înainti(a) me și am iscălit.
Gavril Vartic căp(i)t(an) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Mărturiia; 1782 dec(em)v(rie) 3; Pentru Vlădeni; plicu 3; N. 12; No. 4-4125.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/19. Original, difolio.

¹ Cușmirca, sat în raionul Șoldănești.

17.

<1783> ianuarie 13

Prea înălțate doamne.

Jăluiesc mării tale că mănăstire(a) Săcul are o moșie în ținutul Sorocăi, anumi Vlădenii, dată de răpousatul Coste Bucioc¹, ce-au fost vornic mari, pe cari moșie are mănăstire(a) și scrisori întărituri de la răpousații luminații domni di pe aceia vremi, pe care moșie o au și stăpânit măn(ă)stire(a) multă vremi, iar din întâmplările vremilor câțiva ani n-au putut mănăstire(a) să o cauti, și văzind unii din lăcuiitori ce să afla pinpregiur(ul) aceștii moșii că nu să stăpânești de nimi s-au făcut moșinași și o stăpâne schimbându-i numele din Vlădeni Jăvreni, și stăpânindu-o o vremi cu numele acesta.

Apoi s-au căutat de cătră mănăstiri și gășind pe acei oameni stăpânitori în moșie mănăstirii cu nume de Vlădeni Jăvreni, au cerut vechilul mănăstirii să o ia la stăpânire, și acei oameni tăgăduind cum că acea moșie să numești Jăvreni iar nu Vlădeni, n-au voit să o de la stăpânire(a) mănăstirii. Și văzind vechilul mănăstirii că acei oameni nu vre să arăte adevărul, au scos carte de blăstăm, și mergând cu om g(os)pod au adunat pe toți oamenii împregiurași, și cetindu-să carte de blăstăm au mărturisit adevărul că acea moșie iaste a mănăstirii Săcului și să chiamă Vlădeni.

Și după ce-au văzut oameni(i) că s-au dovedit de toți împregiurași(i) n-au mai tăgăduit nici ei ș-au dat-o iarăș la stăpânire(a) mănăstirii, dar fiind că în scrisorile mănăstirii să dovedești că acea moșie au umblat în șasă părți pe șasă bătrâni, însă cinci pol bătrâni sint dați sfintei mănăstiri, iar pol bătrân iaste a răzeșilor și înștiințându-să un preutul Vasili Dahnovici cum că nu să cuprindî pol bătrân în scrisorile mănăstirii s-au făcut pe sineș moșinaș și au făcut multă supărari vechililor mănăstirii, și nu i-au agiunsu cu atâta, ce s-au pus să facă mănăstirii o mari pagubă că la anul 1780 s-au trimis vechil de la mănăstire ca să dejmuiască moșie după obicei.

Și mergând la numita moșie, acest preutul Vasili Dahnovici și cu alte niamuri ai lui s-au pus în tărie și n-au vrut să lase pe vechil să dejmuiască, și au dejmuit ei în tărie toată moșie, iar la anul 1781 au trimis acest preutul Vasili răvaș la mănăstire ca să vie cu scrisorile la fața moșii că ari să-ș(i) hotărască giu(m)ă)tati de moșie sa din Găuzeni și să nu să înpresoare moșie mănăstirii.

Și fiind eu trimis de părintele starețul și de tot seborul, am mersu la fața locului, și fiind doi mazili rânduiți de dumnealor isprav(ni)cii, și viindu acei mazili la fața locului au strânsu oameni împregiurași, și făcând cercetari după obicei, iarăș au mărturisit împregiurașii că moșie iasti a mănăstirii, iar acest preutul Vasili vre să facă mari pagubă sfintii măn(ăs)tiri că împinge pe mănăstire într-o giu(m)ă)tati de moșie Găuzenii, în cari nu ari triabă mănăstire(a), zicând el că acea moșie iasti a mănăstirii, iar moșie mănăstirii zicea că iasti a lui, numindu-o iarăș Jăvreni.

Și văzind eu atâta vicleșug la acel preot și paguba mănăstirii ce vre să facă nu m-am priimit, ce ni-am pus zi de soroc să ne aflăm aice la Eș(i) să ne giudecăm, și după ce am venit aice am dat jalobă la mărie sa Constandin Muruz v(oe)voda și fiind rânduiț(i) cu răvașul la dum(nealui) Ioan Cantacuzino, fiind vel log(o)f(e)t, ni-am giudecat și după scrisori ce are mănăstire(a) s-au cunoscut că acel preutul Vasili să acolesăști rău de intră cu stăpânire(a) în moșie mănăstirii, căci nici pe ace giu(m)ă)tati de bătrân de moșie n-au avut nici o dovadă, și dându-să rămas mi s-au făcut carti de giudecată și carti g(os)pod de hotărât moșie.

Și mergând cu vornic(ul) de poartă la fața locului moșii ca să o hotărască fiind și acei doi mazili de mai sus arătați și alți oameni împregiurași am început a hotărî, și s-au pus și o samă de p(i)etri hotară.

Iar fiind că dispre moșie Găuzenii fiind răzeș și dum(nealui) pah(arnicul) Iancul Grecean, n-au trimis dum(nea)lui vechil să ste de fațe la hotărât, și isprăviri de hotărât nu s-au făcut, ce încă acel preutu Vasili cu un giniri a lui, anumi Ștefan șetrariul făcând mari turburare între toți răzeșii, și pentru aceste pricini nu s-au făcut nici mărturie hotarnică ș(i)-a rămas hotărâre neisprăvită.

Iar în vara aceasta acum în anul 1782 am mersu la numit moșie să o dejmuesc ca di pe driaptă moșie mănăstirii și mi s-au făcut și carti di la dum(nea)lor boerii caimacami. Și mergând eu la dum(nealor) isprav(ni)cii de țin(u)t(ul) Sorocăi, mi s-au dat răvaș de vechilăc să mărgu să dejmuesc moșie, și după ce am mersu la moșae s-au sculat acel preutul Vasili și cu acel Ștefan șetrar și cu alți niamuri ali lor și s-au pus împotrivă și n-au vrut să mă lase să dejmuesc, zicându că or(i) faci bătălie de moarti și că moșie ar fi a lor și s-ar fi chemând Jăvreni, și că giudicata ce am fi avut ei nu o țin în samă că au fost ră.

Și văzind eu atâta turburare și la atâta oameni neputindu-le sta împotrivă i-am chemat la dum(nealo)r isprav(ni)cii și după ce am mersu dinpreună cu dânșii la isprav(ni)ci am arătat toată pricina, și înțelegând dumnalor au cunoscut dreptate(a) mănăstirii și li-au poroncit să nu să atingă de moșie că n-au nici o triabă cu moșie mănăstirii, iar ei nici de isprav(ni)ci n-au vrut să asculte și s-au pus în tărie de au dejmuit toată moșie mănăstirii ș-au rămas mănăstire(a) păgubașe de atâta cheltuială ce s-au făcut cu hotarnicii, și într-atâte rânduri umblând pe la giudicată care s-au făcut cheltuială mai bini de 100 lei, și de dejma din doă veri ce-au mâncat ei.

Deosăbit că după ce n-au vrut ei să înțeliagă de dum(nealo)r isprav(ni)cii, li-am trimis soroc g(os)pod ca să s(e) afli aice la zioa lui Sfeti Arhanghel ce-au trecut să ne giudicăm, și nici așe n-au vrut ei să vie.

Pentru cari mă rog milii mării tale să margă om g(os)pod să aducă pe acel preot și pe șat(rarul) Ștefan și pe alți pricinuitori să vie aice să ste de fațe la giudecată, să s(e) lumineze dreptate(a) măn(ă)stirii să nu rămâie păgubași de atâta bani și de drept venitul moșii sale, și mari pomană a rămâne mării tale.

Rugător pentru săn(ă)tate(a) mării tal.

Iustin monah, vechilul mănăstirii Secului ot Niamț.

Mergi la dum(nealui) vel log(o)f(e)t.

ghen(arie) 13.

<Pe verso-ul filei a doua>: No. 28; No. 23 4134; 1782: Jaloba lui Iustin monah pentru Vlădeni; Plicu 3;

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/17. Original, difolio.

¹ Costea Băcioc.

18.

1783 ianuarie 15

† Ио АЛЕКСАНДРЪ КОСТАДИН В(О)ВОДА, БОЖ(І)Ю МИЛ(О)СТ(І)Ю, ГОСПОДАРИ ЗЪМ(ЛИ) МОЛДАВСКОИ. De vremi ce după multi giudecăți ce-au avut atât aice la Divan, cât și la isprav(ni)cii de Soroca, Iustin monah, vechil(ul) măn(ă)s(tirii) Săcului, cu Ștefan șăt(rar) și cu preutul Vasile Dahnovici pentru moșie Vlădenii de la țin(u)t(ul) Sorocăi, și neluând în hotărâre pricina li s-au trimis soroc g(os)pod lui Ștefan șăt(rar) și preutului Vasile ca la zioa Sfinților Arhangheli Mihail să s(e) afle la Divan dinpreună cu toate scrisorile ce vor ave asupra aceștii moșii ca să ste la giudecată și să s(e) hotărască, și soroc(ul) au trecut și ei purtare de griji n-au avut ca s(ă) vie, și vechil(ul) măn(ă)s(tirii) șade aice în cheltuială.

Drept acie volnicim domnie mea pe sluga noastră acest aprod, carile să aibă a mergi la satul Chipeșca ot Sorocași prin știre(a) isprav(ni)ci(lor) de țin(u)t să iai de acolo pe Ștefan șăt(rar) i preutul Vasili și să-i aducă aice dinpreună cu toati scrisorili moșii Vlădenii. Și cari va rămâne din giudecată va plăti ciubotili omului g(os)pod. Aceasta poroncim.

1783 ghen(arie) 15.

ПРОЧИ ВЕЛ ЛОГ(О)Ф(Е)Т.

Vat(af) za aproz(i).

S-au trecut la condică.

Soroca; Chipișca.



<Pe verso-ul filei a doua>: 1783 ghen(arie) 15; Alexandru Costanti(n) (voe)vod(a) pent(ru) Vlădeni; N. 6; Plicul 2; No 15 4126.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/20. Original, sigiliu oval.

19.

<1783> februarie 1

Cu plecăciuni mă închin părinte Iusteni, vechilul mănăstirii sfintii Săcului. Pent(ru) aprodul ci ne trimiț ca să venim să stăm la giudecată pentr(u) moșie Vlădenii i Jivrinii, vei ști că eu având mari trebuință pân(ă) la Soroca n-am putut ca să vin îndată și am trimis vechil în locul meu pe preutul Vasili Golon¹, căci noi sântem amândoi pi o părțici di moșii pe undi avim și popa Vasili pi o parti și tot temeiu la dânșii razimă.

Di s-a înt(ă)mpla ca să vă giudecaț(i) până oi veni și eu, ci a hotări un Divan acie va rămâne, nici eu nu mai am ci să răspund pân(ă) fiurar în 6 zile, oi umbla și eu la Soroca și la fiurar în 12, și eu mă voi afla la Eși negreșit măcar că cum îț(i) scriu sfintii tali nu-i atâta trebuință pentr(u) mini, că eu di pi acii moșii n-am mai luat nimic, tot acisti 2 preuți au stăpânit-o cu alti neamur(i) și acu dijma iar esti di anul acista tot în mâna popii lui Vasili, și ci ari mâni di la Divan cu hotărâri așa vom urma și noi.

Și cu aceasta rimii sâfinție ta sănătos.

Al sfintii tali ca un fii(u) sufletesc.

fiu(rar) 1.

Ștefan Bo(g)z(a) șet(rar) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cu plecăciune în cinstit(ă) mâna părintelui Iustian, vichil di la mănăstire Săcului cu firicit(ă) sănătati sfintii sali să să dei; fivr(ua)ri 1^{ia}; Vlădenii; ~~No. 6; Plicu 4~~; No. 4135; ~~No. 18; No. 22~~.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/34. Original, difolio, sigiliu în ceară roșie.

¹ Golian.

20.

<1783> februarie 8

Pre înălțate doamne,

Iarăș jăluesc mării tale că mănăstire(a) Săcul are o moșie în ținut(ul) Sorocăi, anumi Vlădenii, dată de răpousatul Coste Bucioc¹, ce-au fost vornic mare, pe cari moșie are mănăstire(a) și scrisori întărituri de la răpousații luminați domni di pe vreme aceia, pe cari au și stăpânit mănăstire(a) multă vreme, iar din întâmplările vremilor câțiva ani n-au putut mănăstire(a) să o caute, și văzind unii din lăcuiitori ce să afla pinpregiurul aceștii moșii că nu să stăpânești de nimi s-au făcut moșinași și o stăpâne schimbându-i numele din Vlădeni Jevreni, și stăpânindu-o o vreme cu numele acesta.

Apoi s-au căutat de mănăstiri și gășind pe acei oameni stăpânitori în moșie mănăstirii cu nume de Vlădeni Jevreni, au cerut vechilul mănăstirii să o ia la stăpânire, și acei oameni tăgăduind

cum că acea moșie să numești Jevrăni iar nu Vlădeni, n-au voit să o de la stăpânire(a) mănăstirii. Și văzind vechilul mănăstirii că acei oameni nu vre să arăți adevărul, au scos carte de blăstăm și mergând cu om g(os)pod au adunat pe toți oamenii înpregiurași, și cetindu-săcarte de blăstăm au mărturisit adevărul că acea moșie iaste a mănăstirii Săcului și să cheamă Vlădeni.

Și după ce-au văzut oamenii că s-au dovedit de toți înpregiurașii n-au mai tăgăduit nici ei și au dat-o iarăș la stăpânire(a) mănăstirii, dar fiind că în scrisorile mănăstirii să dovedește că acea moșie au umblat în șesă părți pe 6 bătrâni, însă cinci pol bătrâni sint dați sfintei mănăstiri, iar pol bătrân iaste a răzeșilor și înștiințându-să un preutu Vasili Dahnovici cum că nu să cuprindi pol bătrân în scrisorile mănăstirii, s-au făcut pe sineș(i) moșinaș și au făcut multă supărari vechilului mănăstirii o mari pagubă, că la anul 1780 s-au trimis vechil de la mănăstire ca să dejmuiască moșie după obicei.

Și mergând numita moșie, acest preutu Vasili Dahnovici și cu alte niamuri ai lui s-au pus în tărie și n-au vrut se lasă pe vechil să dejmuiască și au dejmuit ei într-ace toată moșie, iar la anul 1781 au trimis acest preutul Vasili răvaș la mănăstire ca să vie cineva cu scrisorile la fața moșii că ari să-ș(i) hotărăscă giu(m)ă)tati de moșie sa din Găureni Găuzeni și să nu să înpresoare moșie mănăstirii.

Și fiindu eu trimis de părintile starețul și de tot seborul am mersu la fața locului și fiind doi mazili rânduți de dum(neal)or ispravnicii, și viind acei mazili la fața locului au strânsu oameni înpregiurași și făcând cercetare după obicei, iarăș au mărturisit înpregiurașii că moșie iaste a mănăstirii, iar acest preutul Vasili vre să facă mari pagubă sfintii mănăstiri, că împinge pe mănăstire într-o giu(m)ă)tati de moșie Găuzenii în cari nu are treabă mănăstire(a), zicând el că acea moșie iaste a măn(ă)stirii, iar moșie mănăstirii zicea că iaste a lui, numindu-o iarăș Jăvreni.

Și văzind eu atâta vicleșug la acest preot și paguba mănăstirii ce vre să facă nu m-am priimit, ce ni-am pus zi de soroc să ne aflăm aicea la Eși să ne giudecăm. Și după ce-am venit aicea am dat jalobă la mărie sa Costandin Muruz v(oe)v(o)d(a) și fiind rânduț(i) cu răvașul la dum(nea)lui Ioan Cantacuzino, fiind vel log(o)f(e)t, ni-am giudecat și după scrisori ce mănăstire(a) s-au cunoscut că acest preutul Vasili se acolesăști rău de intră cu stăpânire(a) în moșie mănăstirii, căci nici pe ace giu(m)ă)tate de bătrânu de moșie n-au avut nici o dovadă, și dându-să rămas mi s-au făcut carti de giudecată și carti g(os)pod de hotărât moșie.

Și mergând cu vornic(ul) de poartă la fața locului ~~moșii~~ ca să o hotărăscă, fiind și acei doi mazili de mai sus arătați și alți oameni înpregiurași, am început a hotărâ, și s-au pus și o samă de p(i)etri hotară.

Iar fiind că dispre moșie Găuzenii fiind răzeș și dum(nea)lui pah(a)r(nicul) Iancul Greuceanu, n-au trimis vechil să ste fațe la hotărât și isprăviri de hotărât nu s-au făcut, ce încă acest preutul Vasili cu inginer al lui, anumi Ștefan șetrariul, făcând iar tulburari între toți răzeșii, și pentru aceste pricini nu s-au făcut nici mărturie hotarnică și-au rămas hotărâre(a) neisprăvită.

Iar în vara aceasta acum la anul 1782 am mersu la numita moșie să o dejmuesc ca di pe driaptă moșie mănăstirii și mi s-au făcut și carti de la dumnealor boerii caimacami. Și mergând eu la dum(neal)or ispravnicii de țin(u)t(ul) Sorocăi mi s-au dat răvaș de vechilăc să mărgu să dejmuesc moșie, și după ce am mersu la moșie s-au sculat acest preutul Vasili și cu Ștefan șet(rar) și cu alte niamuri ali lor și s-au pus împotriva și n-au vrut să mă lase să dejmuesc zicând că or face bătălie de moarti și că moșie ar fi a lor și s-ar fi chemând Jăvreni, și că giudecata ce-am fi avut ei nu o țin în samă că au fost ră.

Și văzind atâta turburari și la atâte oameni neputându-le sta împotriva, i-am chemat la dum(neal)or ispravnicii. Și după ce am mersu dinpreună cu dânșii la isprav(ni)ci, am arătat toată pricina și înțelegând dum(neal)or au cunoscut dreptate(a) mănăstirii și li-au poroncit să nu să atingă de moșie că n-au nici o triabă cu moșie mănăstirii, iar ei nici de isprav(ni)ci n-au vrut să asculte și s-au pus în tărie de au dejmuit toată moșie mănăstirii și-au rămas măn(ă)stire(a) păgubașe de atâta cheltuială ce s-au făcut cu hotarnicii și într-atâte rânduri umblând pe la giudecată, cari s-au făcut cheltuială mai bini de 100 lei și de dejma din două veri ce-au mâncat-o ei.

Deosăbit că după ci ei n-au vrut să înțeleagă de dum(neal)or ispravnicii, li-am trimis și soroc g(os)pod ca să s(e) afle aicea la zioa lui Sfeti Arhanghel ce-au trecut să ne giudecăm și nici așa n-au vrut să vie. Acum după osăbită jalobă ce-am mai dat mării tale s-au trimis om g(os)pod aproad de s-au adus pe preot și pe un vechil acelu Ștefan șet(rar) aice la Divan.

Și pentru această strâmbătați ce-au făcut aceștie moșii mănăstirii mă rog înălțimii tale să fim scoși la Divan înaintea(a) dum(i)lorsale veliților boeri ca să avem giudecată și să-ș(i) afle mănăstire(a)

dreptate(a) ei, și ca să nu rămâie păgubași de drept venitul moșii sale ce l-au luat aceștia cu nedreptate, și cum a fi mila mării tale.

Rugător pentru săn(ă)tate(a) mării tale.

Iustin monahu, vechilul mănăstirii Secului ot țin(u)t(ul) Niamțului.

Vat(av) i ceauș za aprozi se-i chemi la dumi(lor)s(ale) veliții boiari se cerceteze și să îndrepteze.

Vel log(ofet).

fev(ruarie) 8 .

fiv(ruarie) 10. / Să să facă carti la giudicător urmând dup(ă) carti lui Muruz.

<Pe verso-ul filei a doua>: Vlădenii / N. 6; N. 4136; Plicu 3.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/16. Original, difolio.

¹ Costea Băcioc.

21.

1783 februarie 12

† **Ио АЛЕЖАНДРЪ КОН(С)Т(АН)ДИ(Н) В(О)ЕВУДА, БОЖ(І)Ю МИЛ(О)СТ(І)Ю, Г(О)СПУДАРЪ(Ъ) З(Е)МЛИ МОЛДАВСКОИ.** Boeriu domniei meli Darie Carp biv vat(af) za aprozi i sluga noastră Necolai Sârghie căp(i)t(an), vi să face știre că la Divan înaintea dumilorsale veliților boeri s-au giudecat monahul Iustin, vechilul măn(ă)stirii Secului, cu preot(ul) Vasil(e) Dahnovici i preot(ul) Vasâl(e) Golan¹, vechilul șat(rarului) Ștefan, împreună cu alte neamuri ai lor, pentru o moșie Vlădenii, ce are numita măn(ă)stire la țin(u)tu(l) Sorocăi pe vale(a) Dobrușii, danie de la răpousatul Coste Buciu² vornic(ul) cel mare de Țara de Gios³, întru care moșie au zâs preot(ul) Vasâl(e) și cu cei împreună cu dânsul că ar fi și altă moșie a lor, anume Jevrenii, pentru care pricină au arătat numitul vechil că s-ar fi giudecat și în anii trecuți cu numitul preot înaintea dumisal(e) Ioan Cant(a) biv vel log(o)f(e)t aflându-să dum(nea)lui vel log(o)f(e)t la domnie mării sale Constandin Dimitrie Muruz v(oe)vod, și după scrisori și dovez(i) ce au arătat măn(ă)stire(a), cum și după scrisorile ce au arătat preotul, s-au dovedit rău acolesătoriu și s-au dat rămas, iară măn(ă)stirii s-au dat carte de giudecată și de hotărât, precum pre larg să cuprinde în carte domnii sali Con(stan)din vod(ă) Muruz ce scrie cătră isprav(nicii) de Soroca, fiind din anii 1781 iuni(e) 5, cu care carte mergând numitul vechil la dregătorii țin(u)tului, după cercetare ci au făcut și acolo au rânduit din parte lor hotarnici împreună cu Vidrașco Canțir vor(nic) de poartă și au început a hotărî puind și câteva p(i)etri.

Undi acest preot cu niamul lui de fați fiind n-au mai avut cuvântu de răspuns și nimică n-au pricinuit, numai nefiind vichilul dumisal(e) pah(arnicul) Iancul Grecian cu scrisorile moșiei Găozenii, ce esti pe din sus de Vlădeni, n-au luat sfârșit atunce.

Apoi după mazilie domnii sale Con(stan)d(in) Muruz v(oe)vod, acest preot Vasâl(e) Dahnovici împreună cu ai lui s-au voln(ic)it întru a lor puteri și au pus stăpânire nedriaptă pe moșie Vlădenii luând și toată dijma. Pentru care pricină aduș(i) fiind acum cu om g(o)spod la Divanul domnii meli li s-au zis de cătră dumn(ea)lor veliții boeri ca de mai au alte scrisori și dovezi asupra aceștii moșii Vlădenii osăbite din cele ce au arătat la giudecata dumisali Ioan Canta biv vel log(o)f(e)t (cu care nimică nu s-au putut agiuta și s-au dat rămaș) să li arăte.

Ei au răspuns zicând că alte scrisori nu mai au, dar ei atâta vreme ar fi stăpânit mai înainti, din care răspuns și arătare a lor s-au cunoscut că sânt acolisitori.

Iară pentru că au dejmuit moșie fără de giudecată numai în tărie lor, era(u) vrednici de pediapsi, dar s-au trecut cu vedere și de pediapsi s-au ertat, însă ca să nu rămâie mai multă pricină la mijloc s-au găsit cu cale di (că)tră dum(nea)lor veliții boeri să se măsoare moșie Vlăd(enii) pe curmeziș și lung câte pe trei locuri, să se vază câtă sumă de stânjâni va eși și apoi să se măsoare și alte moșii de penprejur asemene, și când moșia aceasta Vlădeni să va afla îndoită decât moșiile de pen înprejur, mai lată și mai lungă, atuncea iaste cunoscut că poate să fie acolo moșia Jăvrenii.

Iară când va eși deopotrivă cu moșiile de pre înprejur apoi numai rămâni nici o pricină, cum și mai mică de va eși este cunoscut că a fi moșia înpresurată de cătră moșiile de pren înprejur.

Deci iată vă poruncim domnia me să mergeți(i) la starea numitei moșii unde strângând de față pe toți(i) răzeșii și împregiurașii să faceți(i) cercetare atât scrisorilor mănăst(iri) și a numitului preot Dahnovici, cum și a scrisorilor ce vor fi având cei cu moșiile de pe împregiur, însă fiind că mănăstirea hotarnică veche nu are și fiindu-i moșia împresurată de către moșiile de prin împregiur spre descoperirea adevărului au luat și carte de blestăm de la preosv(i)nițitul mitropolit, și după ce cu amăruntul și în frica lui D(u)mnezeu cercetare ce veți(i) faceți, să faceți(i) și ispitacu măsuratul moșiilor de prin împregiur, care dum(nea)lor vești boeri au găsit a fi cu cale precum să arată mai sus, și adevărindu-vă și din mărturii oameni vrednici de credință ca să nu fie rudă cu numitul preot, nici părtaș(i) la moșie, precum vor fi umblat hotarale moșii din vechi. Pe cât veți afla și veți dovedi a fi dreaptă moșie Vlădenii a numitei mănăstiri fără(ă) de nici o pricină, să o stâlpiți(i) cu pietre hotară din giur împregiur, osăbindu-o de către moșiile străine, dupre cari alegere și hotărâri ce veți(i) faceți să dați și mărturie hotarnică în semne, întru care pre largu să să arate suma stânjenilor în lung și în curmeziș și semnele hotarelor ce veți(i) pune, cum și cu ce moșii să hotărâsc, cari după ce veți(i) iscăli-o să se iscălească și de către cei cu moșiile de pin împregiur sau de vechilii lor, cum și de alții ce să vor întâmpla față la hotărât, și apoi să o duceți(i) la ispravnicii ținutului ca să o adeverească cu iscăliturile.

Care hotarnică aducându-să aicea și cercetându-să de către dum(nea)lui vel log(o)f(e)t, de va fi făcută cu dreptate să s(e) întărească stăpânirea numitei mănăst(iri) și de către domnia mea, iară când acolo nu veți(i) putea învoi și vor naști vreo pricină între răzeș(i) și megieș(i) făcând mărturie după curgire pricinii și împreună cu hartă în scris de stare moșiilor cu măsura stânjenilor, să se de la parte ce să va căde, și cu zi de soroc să vie la Divanul domnii meli ca să s(e) de curmari precum a fi cu dreptul.

Iar cât pentru dijma aceștii moșii Vlădenii ce va fi luat întru a sa tărie numitul preot Dahnovici cu răzeșii lui de la vreme ce din giudecată s-au dat rămas. Se cercetați câtă dijma au luat și ce fel, și pre larg să arătați la mărturie, ca după dreptati să să facă împlinire să nu rămâie măn(ăs)tire păgubașe. Aceasta poruncim.

*ΛΥΠΠΓ <1783> ΦΕΒ(Ρ)ΑΡΙΕ ΒΙ <12>.

Прочи вел лог(о)ф(е)т.

S-au trecut la condică.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/147. Original, difolio, sigiliu oval; Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/21. Suret încredințat de Paisie, starețul sfintei mănăstiri Neamț, difolio.

¹ Golian.

² Costea Băcioc.

³ Șters.

22.

1783 mai 8

Cu plecăciuni mă-nchin sfinții tali părinti Iostini.

Cinstită scrisoare(a) sfinții tali scrisă de la maiu 2, astăzi luni maiu 8, cu plecăciuni am luat, și pentru că-m(i) scrii sfințai ta ca să iau ostenială să viu la fața locului la moșie Găozăniei, căci că vra ca să s(e) hotăriască moșie sfintii mănăstirii Săcului și fiind că moșieli sânt alături și pentru ca să nu mi să împresoare locu(l) mieu, să fi(u) eu faț(ă), ori să triemit vechil(ul) mieu.

La cari vii ști sfinții ta că eu dintăiu di cându am luat porunca dumi(sale) vel log(o)f(e)t și a sfinții sali părintelui starețului, am triimis vichil(ul) mieu și au aștiptat pi hotarnici și pi sfinții ta nu numai pân(ă) la vadi(aua) ci era pusă la Sfânt(ul) și marili Mucenic Ghiorghii și peste vade(a) încă au șazut vreo câtiva zăli di au aștiptat, și văzând că sfinție ta numai vie; și vechil(l) mieu având niști grâu acol(o), l-au adus încoaci în Țara de Gios și l-au făcut faină și acum nu știu la Galați(i) ori la Focșani l-au dus să-l vânză.

Și această pricină esti dinspre sfinții ta că nu ti-ai aflat la soroc acolo la fața locului, căci că vechil(ul) mieu o lună și mai bini de zăli au șazut acol(o) cheltuind di au aștiptat pe sfinții ta.

Deci fiind că acum dup(ă) cum îmi scrii sfinții ta ca să viu sângur, mie mâna nu-mi dă, una că sânt bolnav, al doile am și o luminată carte(a) mării sali lui vod(ă) ca să hotărâsc o moșie la țin(u)t(ul) Tecuciului a (u)nui boeriu și din pricina că sânt bolnav nici acol(o) nu pot să mă duc.

Pentru cari sfinții ta nu te grăbi cu hotărât(ul), ci mai așteaptă, căci că la 25 de zâli ali lunii lui maiu negreșit să va afla și vichil(ul) meu acolo, căci că îndată am tremis după dânsu să vii, și și mai curând socotesc că să va afla vechil(ul) meu acolo, numai zâc la 25 zâli. Și fiind că această moșie este sturzască și au fostu dată de zăstri răposatii soacri-mii, și pi undi au stăpânit părinții au stăpânit și soacră-mea, și pi undi au stăpânit soacră-mea, pi acol(o) ceiu și eu să stăpânesc multă, puțână, câtă a fi. Și întâiu și acumși la urmă eu atâta ceiu cât au stăpânit răposata soacră-mea.

Și fiind că sfinții ta scrii că sfânta mănăstiri nu ari hotarnică dar vei știi sfinții ta că nici eu nu am hotarnică, numai ci am mărturie a înpregiurașilor pe undi au apucat că au stăpânit răposatii socrii miei, cari mărturii sântu întăriti și cu iscăliturili de boeri iar alte scrisori eu nu am, iar de or fi și alte scrisori doar la dumi(sale) spat(arul) Sandul Sturza de or mai fi.

Iar eu cu acisti cu cari am oi trimiti vechil(ul) meu acol(o) de să va afla la doozăci și cinci de zâli a lunii lui maiu. Și pintru ca să știi sfinții ta înadins am trimis pi acist fecior, cari nu lipsiu a nu înștiința pe sfinții ta di aceasta acum, și să fii sfinții ta săn(ă)tos.

1783 maiu 8.

Al sfinții tali suf(le)t(esc) fiiu.

Iancul Grece(anu) pah(arnic) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cins(ti)tului și al meu părinte sufletesc sfinții sali părintelui Iustin, vechil sfintii mănăstirii Săcului cu fiiască plecăciuni să să de; 1783. Vlădenii / Plic 4; N. 17 N. 19.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/148. Original.

23.

1783 mai 20

Cu plecăciuni mă-nchin sfinții tali părinti Iustini, vichil sfintii măn(ă)stiri Săcului.

Iată că dup(ă) cum am mai scris sfinții tali trimisăiu acist fecior al meu acol(o) la moșie Găozănei ca să s(e) afli privitori la hotărât, cari l-aș fi trimis și mai de multu dar fi(i)ndu că era dus cu nești grâu și cându au vinit de undi era dus au vinit foarte tari bolnav cât de mă spăriesâm că a muri, și acista au fost pricina zăbăvii cari acum îl triimit și eu dup(ă) cum am mai scris sfinții tali că alte scrisori nu am, numai am scos acistu suret de pe mărturie înpregiurașilor ci au mărturisât, cari suret esti iscălit și de mini, cari l-ai vide vedi sfinție ta ce mărturisăsc înpregiurașii. Și eu mai mult nu ceiu, ci numai cât au stăpânit răposatii socrii miei multă, puțână, atâta-ț(i) ceiu și stăpânesc, căci că mie îmi este dată de zăstri.

1783 maiu 20.

Și cu acesta sânt al sfinții tali suf(le)t(esc) fiiu.

Iancul Grece(anu) pah(arnic) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cins(ti)t al meu părinte sufletesc sfinții sali părintelui Iustin, vechel sfintei mănăstirii Săcului cu fiiască plecăciuni; 1783. Vlădeni; Plicu 6.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/149. Original, difolio.

24.

1783 mai 30

Suret de pre mărturiia hotarnicilor a moșiei Vlădenilor ot țin(u)t(ul) Sorocăi, care moșie iaste a sfintei măn(ă)s(tiri) Săcul, din velet 1783 mai 30.

Din luminată porunca prea înălțatului domnului nostru Alexandru Constantin v(oe)voda fiind noi rânduți ca să cercetăm pricina moșiei Vlădenii a măn(ă)s(tirii) Săcului, ci au avut judecată la Divan monah(ul) Iustin, vechilul măn(ă)s(tirii) Săcului, cu preotul Vasilie Dahnovici și cu niamurile lui, care

moșie iaste în țin(utul) Sorocii pe apa Dobrușii, zicând acest preot că ar fi și altă moșie, anume Jevrenii cuprinsă tot cu nume de Vlădeni.

După luminată porunca am mersu la starea locului și adunând răzășii moșiilor de prinprejur și alți oameni bătrâni, și dupre cartea de blestăm ci li s-au cetit i-am întrebat ce știu de această moșie Vlădenii.

Și au răspunsu un Ioniță Artini, om bătrân ca de 70 ani, ci au fost vor(ni)c de Răspopeni, cum că din descăle(că)toarea satului Răspopenilor sint ca la 50 ani, și au trăit tot întru acest sat până acum, și altă nu știe fără decât i-au spus un om bătrân, anume Stihie sin Strătulat căp(i)t(an), ce-l spun oamenii că ar fi trăit priste o sută de ani, fiind răzăș de Răspopeni, că iazul cel mare din apa Dobrușii iaste a măn(ăs)tirii Săcului, iară pentru Vlădeni nu i s-au întâmplat să auză sânt sau nu sânt, numai ce au auzit cetindu-să un zăpis a unui om întru care arăta marturi și din satul Vlădenii.

Costantin Bortă tij din Răspopeni, om ca de 60 mai bine de ani, au mărturisit că i-au spus tot acel bătrân Stihie că pre apa Dobrușii sint siliști de să chiamă Tărșățai și Vlădeni, și iazul cel mare iaste călugăresc, iară siliștile fiind pustii nu i s-au întâmplat să i le arate care unde iaste.

Ioniță Stahie, nepot de fecior acelu bătrân Stihie, răzăș de Răspopeni, și Sandul sin Toader, nepot lui Ioniță Artini, oameni ca de 50 ani, au mărturisit că mergând ei cu moșul său Stihie la o moșie Ordășii pe Răut, și trecând pe lângă siliște(a) Vlădenilor, care iaste mai din jos de iazu(l) cel mare, le-au zis să ție minte că acea siliște să chiamă Vlădenii și iaste a măn(ă)stirii Săcului.

Apostol, om bătrân ca de 80 ani, răzăș de Răspopeni, iarăș au mărturisit pentru iazul cel mare că tot așa au auzit că iaste călugăresc.

Așijderea și Ioniță Timircan, răzăș de Răspopeni, om ca de 40 și mai bine de ani. Iarăș asemenea au mărturisit Nicolai Leucă ot Capecica, om ca de 50 și mai bine de ani, asemene au mărturisit.

I-am întrebat și pentru Jevreni ce știu și unde să află acea siliște. Ei au răspunsu că siliștea Jăvreni nu știu pre valea Dobrușii să se numiască undeva fără decât de la o samă de vriame un Bălăban și un Hâncul au făcut stăpânire pre această moșie cu nume de Jăvreni, iar că au avut scrisori sau că iaste siliște ei nu știu, nici au auzit până la acea vreme.

Au mai răspunsu Lupul Cuculescu, răzăș din Răcești, și Toma ot tam, oameni ca de 60 de ani, cum că au văzut pre acel Bălăban și pre Hâncul stăpânind această moșie cu nume de Jăvreni, pre urmă viind vechilii măn(ăs)tirii Săcului cu scrisori și adeverind prin scrisori și prin mărturii oameni ce au știut au lipsit din stăpânirea a aceștii moșii. Vicol Cuculescul tij din Răcești au mărturisit că au stăpânit cu acel Bălăban și cu Hâncul la acéia vreme, și judecându-să la Divan în câteva rânduri cu vichilii măn(ă)stirii au rămas de la judecată, și de atuncea sint piste 20 de ani, și nici că să mai răspunde cu această moșie. Au mai arătat Lupul și Toma de mai sus scriși cum că moșiile de prinprejur fiind pustii de la prada lui Vasilie v(oe)voda tot din gura acestui bătrân Stihie s-au îndreptat care unde iaste și cum să chiamă.

Și după mărturiia acestor oameni de mai sus arățați s-au cunoscut că aceasta iaste moșiia Vlădenii.

Am mai întrebat pre acești răzăși înprejurași de au scrisori și hotarnice pre moșiile lor, ca să le scoată să le cetim să le vedem cum scriu, spre dovada pricinii de mai sus arătată dupre cum ni să poruncéște și pre unde sânt sémnele moșiilor.

Unii au răspunsu că au scrisori dar sint la alte niamuri ale lor în locuri depărtate și nu le dă mâna să le aducă, alții au răspunsu că scrisori n-au, dar au stăpânire de la moșii și strămoșii lor. Asémenea am cerut scrisori și de la vichilii boerești, și ei au dat samă că scrisorile sint la stăpânii lor.

Atâta au arătat căpitanul Gavril Vartic ci iaste răzăș în moșiia Ordășii o mărturie hotarnică din veat *АУШИ <1768> СЪПТ(ЕМВРІЕ) КЪ <26>, întru care arată că au făcut cercetare Costantin Vartic între moșiia Ordășii și între moșiia Tărșățai, care arată pietrili hotară ce vin despre Răut, despărțind acéste doaă moșii și lovesc amândoaă cornurile într-o piatră hotar vechi a moșiei Vlădenilor, care iaste lângă drumul cel mare ce vine de la Răspopeni și mérgi la Răut la Vadul Ordășanilor.

Deci fiind că ni să poruncéște pentru această pricină de mai sus arătată ce zice acest preot Vasilie că i s-ar fi înpresurat și moșiia lui Jăvrenii cu nume de Vlădeni, spre mai bună dovadă să măsurăm moșiia Vlădenii în lungu și în curmeziș, cum și alte moșii de prinprejur, și de să va afla moșiia Vlădenii îndoit mai lungă și mai lată, atuncea iaste cunoscut că poate să fie și acea moșie Jăvrenii înpresurată.

Și după poruncă am făcut funie de 30 stânjâni, și stânj(enul) de 8 palme g(os)pod, și am purces a măsura din capul moșiei Vlădenilor din sus din colțul despre apus dintru o piatră hotar vechi a moșiei Căueștilor, alătura prin cap(ul) moșiei Căpreștii până în doaă pietre ce sânt pusă colțu Prodăneștilor, s-au găsit 6 funii, 13 stânj(eni), iar stânj(eni) 198, și de acolo tot pre zarea dialului despre Răot prin capul moșiei Prodăneștilor pre lângă doaă pietre ce sint fund moșiei Prodăneștilor până la o piatră hotar vechi ce desparte moșia Prodăneștii de moșia Ordășii, s-au găsit 35 funii, iar stânj(eni) 1050, și de acolo în jos tot zarea dealului spre Răut prin capul Ordășâlor pre lângă o piatră ce iaste hotar vechi într-o moviliță coaste Vlădenilor și fundu(l) Ordășâlor pâ(nă) la o piatră ce iaste hotar vechi lângă drumul ce vine de la Răspopeni, întru care piatră lovesc colțurile a Ordășâilor și a Târșâților, s-au găsit 48 funi(i), iar stânj(eni) 1430 (?), și de acolo tot în jos la vale alătura cu moșia Târșâții până în apa Dobrușii, s-au găsit funii 25, stânj(e)ni 5 pol, iar stânj(e)ni 755 pol, carei s-au făcut piste tot 114 funi(i), 18 stânj(e)ni, lungul moșiei Vlădenilor partea despre Răut, iar stânj(e)ni 3438.

Și de acolo în sus pe apa Dobrușii măsurând fundu moșiei Vlădenilor până drept coada iazului unde s-au făcut sâmnu ca să s(e) pue hotar dupre arătarea și mărturiia oamenilor, s-au găsit funi(i) 27, iară stânj(e)ni 810, și de acolo la deal măsurând lungul moșiei Vlădenilor p(r)intre Găozăni și p(r)intre Vlădeni până în capul moșiei Vlădenilor, unde să lovește cu moșia Căueștii, s-au găsit funi(i) 102, stânj(e)ni 4, iară stânj(e)ni 3064, și de acolo ni-am întorsu spre Răot alătura cu moșia Căueștii pe drumul cel mare ce merge la Iași, până în piatra de unde am început a măsura am găsit funii 4, stânj(e)ni 27 pol, iară stânj(e)ni 147 pol, carii fac piste tot înprejur moșia Vlădeni funii 248, stânj(e)ni 20, iară suma stânj(e)ni(lor) 7460.

S-au măsurat moșia Vlădenii și de-a curmezișul dintr-o piatră hotar vechi ce iaste întru o moviliță în cap(ul) Ordășâlor, ce să chiamă movilița deasupra Teiușului drept la jumătatea moșii Vlădenilor, și viind cu măsura în crumeziș până la o piatră ce iaste hotar vechi deasupra satului Găozeni de la deal de drumul ce merge la Prodănești din sus de o cruce caré arată că desparte Vlădenii de o Găuzăni, s-au găsit funi(i) 25, stânj(en)i 27, iar stânj(e)n(i) 777, și s-au încheiat moșia Vlădenii dupre sémnile ce s-au găsit dupre arătarea oamenilor.

S-au măsurat și moșia Găozenii a dumisali pah(arnicului) Iancu Grecean, și dupre stăpânirea ce are s-au găsit fundul din sus despre Căuești 35 funi(i), stânj(eni) 11, iar stânjini 1061, și de acolo în jos lungul moșiei Găozenii alătura cu moșia Zahorna i Răceștii i Chipecica până în apa Dobrușii, s-au găsit funii 101, iar stânj(e)n(i) 3030, marginea pre din sus, și de acolo Dobrușa în jos până în sâmnul ci am făcut în coada iazului Vlădenilor, s-au găsit funii 19, stânj(e)n(i) 4, iar stânj(e)n(i) 574, fundul moșiei Găozănilor, și de acolo la deal în lungu p(r)intre Găozeni și p(r)intre Vlădeni până în moșia Căueștilor la drumul ce merge la Iași, unde s-au arătat stăpânirea Găozenilor ci desparte pe Vlădeni, s-au găsit funii 102, stânj(en)i 4, iară stânjini 3064, carii s-au făcut înprejur moșia Găozenii funi(i) 257, stânj(e)n(i) 19, iară suma stâ(n)j(e)n(i)lor 7729, și s-au găsit moșia Găozenii mai mare decât Vlădenii cu 9 funi(i), carii fac stânj(e)n(i) 270.

S-au mai măsurat și moșia Răspopenii i Târșâții ce sânt în cap(ul) acestor moșii, și s-au găsit mai mare decât Vlădenii i decât Găozenii, și dintru aceasta s-au cunoscut că nu are unde fi și altă moșie.

Iar cât pentru pietre hotară unde s-au căzut a să pune să s(e) îndrepteze moșia Vlădenii nu s-au pus, fiind că în marginea moșiei Vlădenilor despre Răut în cap(ul) Ordășâilor sint doaă pietre vechi hotară, una într-o moviliță și alta lângă drumul ce vine de la Răspopeni, după cum s-au arătat mai sus, și vrând să mai punem și alte pietre între acéle doaă dupre pravățul lor ca să s(e) îndrepteze marginea moșii, iar căp(i)t(anul) Gavril Vartic împreună cu răzășii lui ci sânt pe Odășâi au pricinuit și n-au priimit să s(e) pue pietre după cum să arată mai sus, ci au arătat alte doaă pietre ci sânt lângă o cruce mai înlăuntru Vlădenilor, zicându ei că pre acolo au stăpânit.

La care pietre nepriimindu-să vechilul măn(ăs)tirii, zicând că nu sint adevărate hotară, de vreme ce nu sânt în pravățul pietrilor de mai sus arătate, ce sint mărturisite și de oameni streini. Și pentru mai bună dovada au cerut vichilul măn(ăs)tirii să s(e) măsoare moșia Vlădenii i Găozeni în curmeziș din pietre hotară vechi a marginii moșiei Găozenii, ce sânt despre Răcești, dupre cum s-au măsurat și pre mijloc, și măsurându-să în curmeziș pravățul drept, s-au găsit deopotrivă cu măsura cea de pre mijloc unde s-au făcut sâmnul să s(e) pue pietre, iară la pietrele ce arată căp(i)t(anul) Gavril cu răzășii lui s-au găsit cu doaă funi(i) mai îngustă.

Și pentru aceasta nefnvoindu-să nici o parte, nici alta, nu s-au pus pietre hotară.

Cum și despre partea Găuzăniei nefiind dumi(sale) pah(arnicul) Iancul Greceanul, nici vechilul dumi(sale) cu scrisori ca să s(e) răspună, nu s-au pus pietre hotară unde s-au căzut, fiind că un ficior al dumi(sale) ce iaste aicea au zis că el alt răspunsu nu are de la stăpânul său, fără decât numai să priviască ca și alți oameni. Pentru aceasta și despre partea Găuzeni nu s-au pus pietre hotară.

Și pentru acești pricini neluând hotărâre(a) sfârșit după poruncă am făcut hartă și li-am pus zi de soroc ca la lăsatul săcului de postul Sfinților Apostoli să s(e) afle la Iași să s(e) judece la Divan(ul) g(os)pod.

Și la această cercetare ci s-au făcut a moșiei Vlădenilor au fost față preotul Vasilie Dahnovici împreună cu neamurile lui, și adevărindu-să atât din mărturiile oamenilor, cum și din măsuratul moșiilor, că nu iaste acolea moșia Jăvrenii și au cunoscut singuri greșala lor, și căzind la pace ș-au cerut ertăciune zicând cum că de aicea înainte numai au cuvânt de răspunsu asupra aceștii moșii Vlădenii, nici a să mai răspunde că sint moșinași, ci măn(ăs)tirea după scrisori și dovezi ci are să-ș(i) aibă a o stăpâni cu pace de cătră dânșii în veci ca pre o driaptă moșie a sa.

Iară cât pentru dijma ce au luat-o în doă veri în țaria lor de când s-au dat rămași de la judecata dumisale Ioan Cantacozino vel log(o)f(e)t s-au priimit să o plătiască, lângă care dijma mai cere vechilul măn(ăs)tirii și cheltuiala ce au făcut în doi ani umblându la judecăți, care cheltuială dinpreună cu dijma să face la doă sute de lei, și neavând ei cu ce să plătiască atâta bani s-au rugat ca să-i lasă mai pre puțin, și văzind vechilul măn(ăs)tirii că n-are ce să ia de la dânșii s-au priimit ca să-i dea cincizăci de lei, și mai mult decât acești bani de mai sus arătați să nu aibă a mai cere de la numit(ul) preot, cum și de la neamurile lui.

La care învoială ci au făcut cu vechilul măn(ăs)tirii pentru mai adevărată credința au și iscălit dinpreună și cu toți răzășii lui. Și după mărturiia a oameni răzășii și înprejurași ce am văzut, cum și după învoiala preotului Vasilie Dahnovici cu neamurile lui ce au făcut cu numitul vechil, am dat și noi această mărturie la mâna vechilului măn(ăs)tirii și am și iscălit.

Darie Carp biv văt(av) de copii.

Nicolae Sirghie căp(i)t(an).

Stefan Bogza șat(rar).

Ierei Vasilie Golan.

Constantin sin ierei Vasili Dahnovici.

Ioan Gheorghiaș căp(i)t(an).

Ioniță Artin(e) ot Răspopeni.

Constantin Bortă, răzăș ot Răspopeni.

Apostol, răzăș ot tam.

Ioniță Timircan ot tam.

Ioniță Stahie, răzăș ot tam.

Sandul sin Toader ot tam.

Nicolai Leuca ot tam ot Chipecica.

Vicol ot Răcești.

Lupul Cuculescu ot tam.

Toma ot tam.

La această cercetare de moșie am fost și eu împreună cu fratele meu Darie văt(a)v. Acum la urmă pricinuind răzășii și nevrând să iscăliască, neputând vechilul măn(ăs)tirii să mai miargă pe la Soroaca, am iscălit eu.

Vasilie Carp șat(rar).

Această copie urmându-să din cuvânt în cuvânt și fiind întocma cu cea adevărată o am adevărit și eu.

1832 apr(ilie) 14.

Dometian arhimandrit și stareț S(fintelor) M(ănăstiri) Neamțul i Secul <m.p.>.



<Pe verso-ul ultimei file>: Copii hotarniciei Vlădenilor din 1783 mai 30; ~~No. 36~~; No. 47-4128.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/22. Suret din 14 aprilie 1832, sigiliu rotund al Mănăstirii Neamț; cercetat și de arhimandritul Dionisie Udișteanu la 2 decembrie 1959; Altă copie din 10 iulie 1812 adeverită de Ioan arhimandrit și stareț Sfintelor Mănăstiri Neamț și Secu în care este iscălit și Paisie; Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, CX/16. Suret din 14 aprilie 1832 adeverit de arhimandritul Dometian, starețul Mănăstirilor Neamț și Secu.

25.

<1783> mai 31

Pre înălțate doamne

Jeluesc mării tale pe un preotul Vasile ce este de față, că mănăstirea Secul are o moșie la țin(u)t(ul) Sorocăi pe valea Dobrușei, anume Vlădeni, care moșie umblă în 6 bătrâni, și cu scrisorile ce are măn(ă)stirea cuprinde 5 p(o)l bătrâni, iar giuământate de bătrân rămâne la răzeș(i), care și scrisorile moșii aceia ce sint la măn(ă)stire arată că cu acea giuământate de bătrân nu are treabă măn(ă)stirea.

Preotul acesta să numește pe sine stăpân pe acea giuământate de bătrân ce nu-l poate cuprinde scrisorile măn(ă)stirii, și deosăbit să acolisește să facă măn(ă)stirii o mare nedreptate și pagubă, că zice așa că acolo unde stăpânește măn(ă)stirea moșia Vlădenii n-ar fi Vlădeni, ci ar fi Jevreni, și o cere să o ia toată supt stăpânire(a) sa, zicând că moșia Jevreni este a sa, iar pe mănăstire o trimite să stăpânească o bucată de locu siliște mai din sus, la care loc ce arată nu este moșie întregă, ci nici ca giuământate de moșie nu este. Și toate aceste mestecături le face numai cu gura sa, iar petecă de scrisoare dovadă n-are.

Milostive doamne această moșie Vlădeni au fost tot pustie și necăutată, că și până acmu oameni pe dânsa nu sint, și când au trimes de la măn(ă)stire ca să o caute s-au făcut cercetare la fața locului pe carte de blestem și toț(i) înpregiurașii oameni bătrâni care-i pe atunci trăia acolo au arătat-o că este și are și nește semne care sint scrisă în scrisorile măn(ă)stirii, iar acolo unde umblă preotul acesta să ne îpingă ca să poată lua moșia cea stăpânită de măn(ă)stire nu sint semne de care scriu în scrisorile măn(ă)stirii.

Mă rog mării tale de dreptate.

Rugătoriul mării tale.

Monah Iustin, vechilul măn(ă)stirii Secului.

Cere giudecată cu un preot Vasili pentru moșie.

Dum(nealui) vel log(o)f(e)t să cercetezi și se îndreptezi.

mai 31.

Vel clucer.

<Pe verso-ul filei a doua>: Jaloba pent(ru) Vlădeni; ~~N. 6~~; ~~Plieu 3~~; No. 28 4139; ~~No 25~~; ~~No.~~

26.

26.

<1783> iunie 20

Pre înălțate doamne

Jăluesc mării tale pe un preutul Vasile Dahnovici i preutul Vasile Golianu i Ștefan șat(rar) și Ion Gheorghieș căp(i)t(an) din satul Chipeșca ot țin(utul) Sorocăi. Pentru că mănăstire(a) Săcul având moșia Vlădenii la țin(utul) Sorocăi cu scrisori și aceștiia cu acolisire vrând să ia giumătate din moșia aceasta la stăpânire lor în doaa rânduri am avut giudecată cu dânșii la Divan și tot s-au dat rămaș(i). Apoi neodihnuindu-să am fost rânduiți cu carti g(ospo)d la vat(aful) Darie Carp și la Neculaiu Sirghie căp(i)t(an) de au făcut cercetare la fața locului, și cunoscându-ș(i) singuri acolisire lor s-au lipsit din moșie, și rămâind pricină pentru dejma ce au luat de pe ace moșie în doi ani în tăriiia lor, osăbit de câtă dejmă au luat mai înnainte, cum și de cheltuiala ci am făcut giudecându-mă, i-am (i)ertat și s-au priimit ca să-m(i) plătiască.

Apoi zicându-le să iscăliască la mărturiia ce mi-au dat rânduiții boeri, ei tot m-au prelungit și nici la mărturie n-au iscălit, nici dejma și cheltuiala nu mi-au dat.

Pentru cari mă rog mării tale cu om g(ospo)d să să aducă pe acei oameni aice ca să să hotărăscă și să ia sfârșit pricina aceasta.

Rugătoriul mării tale.

Iostin monah, dichiul mănăstirii Săcul.

Mergi la dum(nealui) vel vor(nic).

iun(ie) 20.

Vel log(o)f(e)t.

Să să facă volnicie.

<Pe verso-ul filei a doua>: N-27; iuni(e) 20; Jaloba pentru Vlădeni; N. 6; Plicu 3.

27.

1783 iulie 3

Adivirim cu această scrisoari a noastră la mâna părintelui Iustin, vichilul mănăstirii Săcului, pricum având multi pricini și giudecări asupra moșii Vlădenilor, cerșindu-o noi la stăpânire cu nume de Jăvrăni, și după giudecări(i) ci am tras cu numitul vichil al sfintii mănăstiri Săcului, s-au dovidit cum că esti dr(e)aptă moșie Vlădenii a sfintii mănăstiri Săcului, iar nu moșia Jevrării pe cari o cerim noi, și câti giudiți(i) am avut am fost tot rămaș(i) de la giudiți(i), cunoscându-să că esti driaptă moșie Vlădenii a sfint(e)i mănăstiri și noi de acmu înnainte, nici noi, nici niamul nostru, nici odăori în veci, să nu mai avem a supăra. Sfânta mănăstire Săcul si aibă a-ș(i) stăpâni moșie Vlădenii cu pace di cătră noi după scrisori ci are și dupre hotarări ei celi drepti, cunoscând(u)-să și dovidin(du)-se că stăpânire noastră au fost cu greșală.

Și stând noi cu vichilul di mai sus arătat ni-am socotit și ni-am învoit că di doi ani încoace pintru dejmă și cheltuială așa ni-am așăzat ca s(ă)-i dăm cinzeci di lei, cari bani i-am dat în mâna aprodului Toader Bărbuți, care ni-au adus luminat(ă) carte(a) mării sali lui vodă întru cari să poruncești ca p(r)in știrea dumisale ispravnicului de ținut ca să ne ia pe noi ca să mergim la Iaș(i) carii sintem pricinuitor(i) asupra moșiei Vlădenii.

Văzind și noi că nu mai avem ci răspunde, am dat această de noi încredințată scrisoare a noastră înnaintea dumisali ispravnicul(u)i di ținut ca s(ă) ne e pi noi ca s(ă) mergim la Eși cari sintim pricinuitori asupra moșii Vlădenii, văzind și noi că numai avem ci răspundi am dat această și noi încredințată scrisoari a no(a)stră înnainte dumisali ispravnicul(u)i ca să-ș(i) stăpâniască mănăstire moșie Vlădeni di cătră noi cu pace, și ori la ci giudecată vom mergi să nu ni s(e) ție în samă. Și pintru mai adivărată credința ni-am și iscălit.

* $\overline{\text{A}\Psi\text{H}\Gamma}$ <1783> $\overline{\text{HWA}}(\text{ie}) \overline{\Gamma}$ <3>.

Erii Vasilie Dahnovici <m.p.>.

Erii Vasile Gol(i)an<m.p.>.
Ștefan Bogza șet(rar) <m.p.>.
Ioniț(ă) Ipsilant căp(i)t(an) <m.p.>.

Și fiind că această mărturie a lor s-au făcut înaintea mea cu priimirea lor, pentru încredințare s-au iscălit și de mine spre întăritură mărturii.

1783 iuli(e) 3
Grigoraș i Pilat ag(ă).

<Pe verso-ul filei a doua>: Scrisoarea că s-au dovedit că sânt Vlădenii a Secul(u)i; N. 23; 1783; № 6; Plicu 3.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/151. Original, difolio; Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/23. Suret încredințat de Paisie starețul mănăstirii Neamțului, difolio.

28.

1783 iulie 20

† **Ио Александръ Констандинъ в(о)в(о)да, Божи(ю) мил(о)ст(і)ю, г(о)сп(о)в(о)д(с)тъ З(е)мл(и) Молдавск(и).** Dat-am carte domniei meli precuvios rugătorului nostru Paisie, starețul mănăstirii Niamțul i Secul, și omului pe cari îl va orându vechil și purtătoriu de griji la moșie măn(ă)stirii Secului, anumi Vlădenii, ce iaste la ținut(ul) Sorocăi pe vale Dobrușii, ca să fie volnic a lua și strângi dijma obicinuită din toati de a zece, adecă din țarini, din fânați, din grădini cu legumi ce vor fi de neguțătorie i din prisăci cu stupi, însă din cincizeci unul, iar fiind mai puțini se ia câte o para de stupi. Așijdere și din livez(i) cu pomi i din bălți cu pești, din toate să ia dijma obicinuită dup(ă) obiceiul și după ponturile Visteriei de la toți și fieștecare. Iar având cineva a răspundi, ușa Divanului domniei meli iaste deșchisă.

Și poroncim domnie me dum(neavoastră) is(pravnicii) de ținut(ul) Sorocăi ca pe cei ci nu s-ar supune a da obicinuitul venit se-i supuneți dum(nea)v(oastră), înse preveghind ca să nu s(e) asupriască cineva mai mult pisti hotărâre(a) ponturilor Vist(e)rii. Aceasta poroncim.

***АЩПГ <1783> ЮЛИЕ К <20>.**

Прочи вел лог(о)ф(е)т.

S-au trecut la condica Divanului de cărți de stăpânit.

Șerban logofet de taină.

<Pe verso-ul filei a doua>: N. 24; Vladenii; A lui Alexandru Constant(in) v(oie)v(o)d; 1783; №-6; Plicu 2.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/152. Original, difolio (**Fig. 3**).

29.

<1783> decembrie 13

Pre înălțati doamne

Jăluiesc mării tale pe niști preoți i mazil(i), anum(e) Vasile Dahnovici i Vasile Gol(i)an preuți i lăt(rarul) Ștefan și Ion sin Ghiorghii căp(i)t(an), carile să află de fați, că având mănăstire moșiiiala ținutul Sorocei, anumi Vlădeni, și din întâmplările vremilor nefiind moșie căutat(ă) di mănăstiri, ace(ș)ti oameni s-au fost făcut stăpâni pe moșii, la cari în câtiva rânduri am avut giutecăți¹ și după scrisori dovezi s-au luat moșie iar la stăpânire mănăstirii, și ii tot nu s-au odihnit, și stăpâne(sc) moșie în tărie lor până ce de mai pe (u)rmă nici ii n-au tăgăduit că iasti moșie a mănăstirii.

Și pentru dijma ce-au luat în tărie lor și cheltuiala ce s-au făcut pe la giudecăt(i) au stătur cu rugăminte să facem învoială și după rugăminte(a) lor îi lăsasăm pe puțin.

Pe urmă unii dintre dânșii n-au vrut să iscăliască în mărturie hotarnicelor, la cari jăluindu mării tale s-au tremis om g(os)p(o)d să-i aducă fați la giudecată și ii n-au vrut să vii ș-au dat 50 lei la aprodi i-au adus. Și mănăstire(a) neodihnindu-să cu acei (...), făcându-s(e) multă cheltuială și păgubiri di dejmă, iarăș(i) cu poronca g(os)p(o)d s-au trimis om g(os)p(o)d de s-au adus faț(ă).

Mă rog cu giud(e)cată să aflăm dreptate să nu rămâi mănăstire păgubașă.
Rugătoriul pentru sănătate(a) mării tale.
Iostin monah di la mănăstire Săcul.

Dum(nealui) hat(man) Ilie Catargiul. Cercetând această pricină împreună cu dum(nealor) veliții boiari să îndreptaț(i).

Dec(emvrie) 13.

Vel cluce(r).

<Pe verso-ul filei a doua>: Jaloba pent(ru) Vlădeni; dec(em)v(rie) 13; N. 6. Plicu.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/40. Original, difolio.

¹ Așa în text.

30.

1783 decembrie 19

La Divan înainte noastră s-au giudecat Iostin monah, vechilul mănăstirii Săcului, cu Ștefan Bogza șat(rar) i preutul Vasili Dahnovici, împreună și cu alte niamuri a lor, pricina fiind cum să arată în gios.

Mănăstire(a) Secului la țin(u)t(ul) Sorocii pe apa Dobrușii are o moșii anume Vlădenii cu scrisori, pe care pân(ă) la o vreme au stăpânit-o în paci și fără nici o supărare dispre nime, iar de la o vreme cu împresurare nedriaptă au pus stăpânire asupra moșii mănăstirii acest preutul Vasili Dahnovici cu niamul său și au stăpânit-o cât(i)va ani schimbându-i și numile, din Vlădeni i-au zis Jăvreni, și zice că ar fi a lor.

Apoi după multă giudecată ce-au tras vechilul mănăstirii cu dânșii la ce de pe urmă au întorsu ei a zici că acolo ar fi și Vlădeni și Jăvreni și că mănăstire(a) supt nume de Vlădeni le ia moșia lor Jăvrenii.

Pentru care cu poroncă domniască s-au rânduit pe dumi(sale) Darii Carpu biv vat(af) de copii și pe un Necolai Sirghi căp(i)t(an) ca să facă cercetare și măsurătoare moșii, cari rânduiți hotarnici după cercetare(a) ce-au făcut moșii, cum și după măsură, s-au aflat că acolo sint Vlădenii mănăstirii, iar acești de sus arătați au stăp(â)nit rău cu numi de Jăvreni.

Pentru care și însuș ei cunoscând dreptate s-au mulțămît să-ș(i) caute ei Jăvrenii lor aiure, iar mănăstire(a) să-ș(i) stăp(â)niască moșie Vlădenii dispre dânșii cu pace. Însă fiind că numiții oameni după ci cu giudecata Divanului au fost dați rămaș(i), ei iarăș(i) în țării s-au fost mai obrăznicit de au luat venitul moșii, care venit cunoscând și însuși ei că au să-l de(a) mănăstirii la cercetare(a) vătăfului Darii Carpu au căzut ei cu rugăminte la vechilul mănăstirii să-i lase pe 50 lei să de mănăstirii pentru acel venit și mai mult să nu li cei.

După care învoindu-i și vechilul mănăstirii pe 50 lei, mai la urmă ei iarăș(i) au stătit, pricină să nu iscăliască, cum pre largu arată mărturie de cercetare și de măsurătoare a vătăfului Carpu, cari iaste din an(ul) acesta de la 30 a trecutii luni mai, întru care mai gios adeveriaz(ă) și șat(rarul) Vasili Carpu, fratile vătăfului Darii, precum oamini au fost pricinuitori să nu iscăliască la mărturie de cercetare.

Drept acie numitul monah, vechilul mănăstirii Săcului, după osăbită jalobă ce-au dat mării sale lui vodă asupra lor, s-au trimis om g(os)p(o)d aprod să-i aducă, și mergând omul g(os)p(o)d ei au dat din bani 40 lei la aprod ca să-i aducă la vechilul mănăstirii, însă aprodul i-au luat și pe dânșii împreună și i-au adus la Divan.

Și (i)eșind acum cu toții înainte no(a)stră, după ci s-au cetit înainte no(a)stră mărturie vătăf(u)lui Darii Carpu, cari s-au pomenit mai sus, s-au întrebat pe preutul Vasili și pe cei împreună cu dânșii de mai au ceva a răspundi împotriva mărturii, și ei cu toții au răspunsu că nimică pentru moșii numai au să răspundă, căci singuri ei au cunoscut că moșie iaste a mănăstirii, pentru care au priimit și au și iscălit cu toții la mărturie vătăf(u)lui Carpu în Divanul domnesc.

Însăși vechilul mănăstirii la urmă au întorsu a zice că de vremi ci oamini aceștie nu s-au supus ca să s(e) iscăliască după învoială acolo la Soroca și din pricina lor cu aducire la Eș(i) au

cheltuit și soborul mănăstirii încă n-ar fi priimind ace învoială numai pe 50 lei, și au cerut el ca să-i plătiască oameni venitul moșii ce-au luat ei.

Deci cunoscându-se că cerire vechilului măn(ă)stirii iaste fără cale, am giudecat mănăstire(a) după tărie scrisorilor și a dovezilor ci ari să-ș(i) stăpâniască moșie Vlădenii cu paci și fără nici o supărare mai mult despre oamini aceștie și oamini(i) încă mai mult să nu fii supăraț(i) a da mai mult peste acii 50 lei ce s-au învoit, pe care bani i-au și împlinit ei acum la mâna vechilului mănăstirii și n-au mai rămas între dânșii nicio pricină, adică nici mănăstiri(a) să nu s(e) superi despre dânșii pentru moșii, cum nici ei despre mănăstire a li cere ceva mai mult piste acii 50 lei ci au dat.

*¹⁷⁸³ <1783> ДИК(ЕМВРІЕ) ❖ <19>.

Ghe(orghe) St(urd)z(a) vel log(o)f(e)t <m.p.>.

Iordachi Ghic(a) vel vor(nic) <m.p.>.

Athan(asia) Ram(adan) vel vor(nic) <m.p.>.

Vasile Costache vel spat(ar) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1783 dec(emvrie) 19; N. 6; Plicu 3; Carte Divanului pentru Vlădeni.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/154. Original, difolio.

31.

1783 decembrie 19

La Divan înaintea noastră s-au giudecat Iostin monah, vechilul mănăstirii Săcului, cu Ștefan Bogza șat(rar) i preutul Vasili Dahnovici, împreună și cu alte niamuri a lor, pricina fiind cum să arată în gios.

Mănăstire(a) Secului la țin(u)t(ul) Sorocii pe apa Dobrușii are o moșii anume Vlădenii cu scrisori, pe care pân(ă) la o vreme au stăpânit-o în paci și fără nici o supărare dispre nime, iar de la o vreme cu înpresurare nedriaptă au pus stăpânire asupra moșii mănăstirii acest preutul Vasili Dahnovici cu niamul său și au stăpânit-o câț(i)va ani schimbându-i și numile, din Vlădeni i-au zis Jăvreni, și zice că ar fi a lor.

Apoi după multă giudecată ce-au tras vechilul mănăstirii cu dânșii la ce de pe urmă au întorsu ei a zici că acolo ar fi și Vlădeni și Jăvreni și că mănăstire(a) supt nume de Vlădeni le ia moșia lor Jăvrenii.

Pentru care cu poroncă domniască s-au rânduit pe dumi(sale) Darii Carpu biv vat(af) de copii și pe un Necolai Sirghi căp(i)t(an) ca să facă cercetare și măsurătoare moșii, cari rânduiți hotarnici după cercetare(a) ce-au făcut moșii, cum și după măsură, s-au aflat că acolo sint Vlădenii mănăstirii, iar acești de sus arătați au stăp(ă)nit rău cu numi de Jăvreni.

Pentru care și însuș ei cunoscând dreptate s-au mulțămît să-ș(i) caute ei Jăvrenii lor aiure, iar mănăstire(a) să-ș(i) stăp(ă)niască moșie Vlădenii dispre dânșii cu pace. Însă fiind că numiții oameni după ci cu giudecata Divanului au fost dați rămaș(i), ei iarăș(i) în țării s-au fost mai obrăznicit de au luat venitul moșii, care venit cunoscând și însuși ei că au să-l de(a) mănăstirii la cercetare(a) vătafului Darii Carpu au căzut ei cu rugămintea la vechilul mănăstirii să-i lase pe 50 lei să de mănăstirii pentru acel venit și mai mult să nu li cei.

După care învoindu-i și vechilul mănăstirii pe 50 lei, mai la urmă ei iarăș(i) au stătut, pricină să nu iscăliască, cum pre largu arată mărturie de cercetare și de măsurătoare a vătavului Carpu, cari iaste din an(ul) acesta de la 30 a trecutii luni mai, întru care mai gios adeveriaz(ă) și șat(rarul) Vasili Carpu, fratile vătavului Darii, precum oamini au fost pricinuitori să nu iscăliască la mărturie de cercetare.

Drept acie numitul monah, vechilul mănăstirii Săcului, după osăbită jalobă ce-au dat mării sale lui vodă asupra lor, s-au trimis om g(os)p(o)d aprod să-i aducă, și mergând omul g(os)p(o)d ei au dat din bani 40 lei la aprod ca să-i aducă la vechilul mănăstirii, însă aprodul i-au luat și pe dânșii împreună și i-au adus la Divan.

Și (i)eșind acum cu toții înaintea no(a)stră, după ci s-au cetit înaintea no(a)stră mărturie vătaf(u)lui Darii Carpu, cari s-au pomenit mai sus, s-au întreat pe preutul Vasili și pe cei împreună cu dânsul de mai au ceva a răspundi înpotriva mărturii, și ei cu toții au răspunsu că nimică pentru moșii

numai au să răspundă, căci singuri ei au cunoscut că moșie iaste a mănăstirii, pentru care au priimit și au și iscălit cu toții la mărturie vătaf(u)lui Carpu în Divanul domnesc.

Însăși vechilul mănăstirii la urmă au întorsu a zice că de vremi ci oamini aceștie nu s-au supus ca să s(e) iscăliască după învoială acolo la Soroca și din pricina lor cu aducire la Eș(i) au cheltuit și soborul mănăstirii încă n-ar fi priimind ace învoială numai pe 50 lei, și au cerut el ca să-i plătiască oameni venitul moșii ce-au luat ei.

Deci cunoscându-se că cerire vechilului măn(ă)stirii iaste fără cale, am giudecat mănăstire(a) după tărie scrisorilor și a dovezilor ci ari să-ș(i) stăpâniască moșie Vlădenii cu paci și fără nici o supărare mai mult despre oamini aceștie și oamini(i) încă mai mult să nu fii supărat(i) a da mai mult peste acii 50 lei ce s-au învoit, pe care bani i-au și împlinit ei acum la mâna vechilului mănăstirii și n-au mai rămas între dânșii nicio pricină, adică nici mănăstiri(a) să nu s(e) superi despre dânșii pentru moșii, cum nici ei despre mănăstire a li cere ceva mai mult piste acii 50 lei ci au dat.

**АѿПГ* <1783> *Дик(емвріе) ѿ* <19>.

Ghe(orghe) St(urd)z(a) vel log(o)f(e)t <m.p.>.

Iordachi Ghic(a) vel vor(nic) <m.p.>.

Athan(asia) Ram(adan) vel vor(nic) <m.p.>.

Vasile Costache vel spat(ar) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1783 dec(emvrie) 19; N. 6; Plicu 3; Carte Divanului pentru Vlădeni.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLV/154. Original, difolio.

32.

<1783> decembrie 21

Pre înălțate doamne.

Jăluiesc mării tale că mănăstire Săcul are o moșii la țin(u)tu(l) Sorocăi, anumi Vlădenii, și alătore pi din gios ari și un Gavril Vartic și cu alți răzeș(i) o moșii, anumi Ordășăii, cari moșii a lor vini cu un capăt în coastele moșii măn(ă)stirii și moșie mănăstirii este hotărâtă despre ace parte despre moșie lor, și fiind hotarale rari éi trecu și calcă moșie mănăstirii.

Și în vreme domniei măriei sale Costand(in) Dimitrié Muruzi v(oe)voda am rădicat hotarnici și am mersu la stare(a) moșii și după cercetare ce au făcut hotarnicii după scrisori ce are mănăstire(a) s-au găsit hotarale vechi, și altă hotărâtură n-au făcut fără cât au mai pus p(i)etre hotarale cele vechi ca să nu mai triacă.

Iar éi pe urmă s-au sculat și au scos p(i)etrelor hotară cele puse hotarnicii în tărie lor și iar au început a trece piste hotarale cele vechi. Și în iastă vară iar am rădicat hotarnici și am mersu la stare(a) moșii, și după cercetare ce au făcut hotarnicii și în iastă vară, iar pe unde au pus ceelanți hotarnici p(i)etrile și li-au scos éi în tărie lor și vrându hotarnicii ca să pui iar p(i)etrile la loc pintre p(i)etri cele vechi și ei n-au priimit. Și văzind hotarnicii nepriimire lor mi-au dat mărturii și li-au pus zi de soroc la postul Sfinților Apostoli să s(e) afle la Divan, și ei la soroc n-au vrut să vii.

Și acum fiind că Gavril Vartic acum să află aice adus cu om g(os)pod pentru alte pricini de giudecată, mă rog mării tale să fiu rânduit la dum(nealor) veliții boeri și cu giudecată se-ș(i) afle mănăstire(a) dreptate că éi la câte cercetări s-au făcut de hotarnici la fața locului nici o scrisoare sau altă dovadă n-au scos, ce numai cu gura calcă moșie mănăstirii.

Și precum a fi mila măriei tale.

Rugător pentru sănătate(a) măriei tale.

Iostin monah, vechilul mănăstirii Săcul.

Dum(nealui) hat(man) Ilie Catargiul. Cercetând această pricină împreună cu dum(nealor) veliții boieri se îndreptaț(i).

Dec(emvrie) 21.

Vel cluce(r).

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/41. Original, difolio.

33.

1784 aprilie 18

† Printr-această prea plecată scrisoare a mea, jăluesc mării tale că având sf(â)nta măn(ăs)tiré Săcul o moșie, anume Vlădenii în ținut(ul) Sorocăi, care din întâmplările vremilor ci au fost mai înainte nu s-au putut căuta di măn(ăs)tire fiind la loc depărtat.

Din care pricină au fost pus stăpânire pe dânsa niști mazili de acolo, zicând că iaste a lor, pre carii trăgându-i la judecată în zilile domnii mării sale lui Costantin Dimitrie Muruz v(oe)voda, cum și acum în domnia mării tale, și având judecată cu dânșii vichilul mănăstirii la luminat Divanul mării tale, după dovezi și scrisori ci au avut măn(ăs)tire(a), i-au dat rămaș neavând ei nici o scrisoare, dând moșia iarăș la stăpânire(a) mănăstirii.

La care văzând și eu că n-au cu ce să ste înpotrivă, au mărturisit singuri și au dat și scrisoare cum că moșia iaste dreaptă a măn(ăs)tirii, și fiind că această moșie în câtă vrème n-au fost stăpânită de măn(ăs)tire i s-au pierdut și dreaptă stăpânirea hotarilor ci au fost din vechiu, pentru care fiind porunca mării tale ca se se și hotărăscă.

Și mergând vichilul mănăstirii în doaă rânduri nici o hotărâre nu s-au putut faci, fiind că alătura pe di o parte cu moșia măn(ăs)tirii are o moșie și dum(nealui) pah(arnicul) Iancul Greceanul, anume Găozenii, și pe di altă parte are și dum(nealui) stol(nicul) Ioan Carp o moșie, anume Prodăneștii, și iarăș mai are un Gavril ci să numești Vartic căp(i)t(a)n, mazil de acolo, doaă moșii, anume Cupreștii i Ordășăi, care lovesc toate cu capitile în coastele moșii măn(ăs)tirii.

Și prin cercetarea ci au făcut rânduie(i) hotarnici pe lungul moșii până la jumătate s-au găsit p(i)etre vechi hotară, și din mărturiia oamenilor și din măsurătoarea moșii să dovedesc că acéle au fost hotarile moșii măn(ăs)tirii, iar de acolo înainte fiind că au lipsit p(i)etrile hotară să strâmtează și moșia foarte tare, căci în capăt și la mijloc undi să află p(i)etri hotară să găsești de 27 funi(i) în lat, câte de 30 stânjini g(os)pod funea, și di acolo di ce mergi să strâmtează, și în capătul di la câmpu să găsești numai de 5 funi(i) de lată.

Și sorocindu-să numiții boiari de mai sus arătați de vechilul mănăstirii ca să vie la hotărât ca să se îndrepteze moșia mănăstirii, unii au venit, alții au trimis vichili, dară hotărâre nu s-au făcut nprimind a să faci îndreptare moșii măn(ăs)tirii, pentru că unii de la alții urnesc zicând. Dum(nealui) pah(arnicul) Iancul zice că iaste înpresurată moșia măn(ăs)tirii de cătră moșia dumi(sale) stol(nicului) Ion Carp și de cătră moșiile lui Gavril Vartic. Aceștia zic că iaste înpresurată de cătră moșia dumi(sale) pah(arnicului) și din pricina aceasta văzind hotarnicii că nu să poate hotărî moșia le-au pus zi di soroc la postul Sfinților Apostoli ca să m(e)argă la Divan să se hotărăscă cu judecată și dumnealor n-au venit.

Apoi în postul Nașterii D(omnului) veind dum(nealui) pah(arnicul) Iancul Greceanul la Iaș(i) cu trebuințele dumi(sale), vichilul măn(ăs)tirii au mai jăluit mării tale ca să fie scoș(i) la dumnealor veliții boiari ca să se hotărăscă această pricină, și eșind înaintea dumi(sale) vel log(o)f(e)t nici o judecată nu s-au putut face fiind că dum(nealui) pah(arnicul) au zis că moșia măn(ăs)tirii iaste înpresurată de cătră celelalte moșii ci s-au numit mai sus, și fiind și ceialalți di față. Și după această răspundere a dumi(sale) iarăș au rămas baltă, și toată cheltuiala care am făcut în zădar.

Pentru care cu multe lacrimi mă rog milostivirii mării tale ca să poruncești măriia ta iarăș la aceiaș(i) boiari hotarnici, rânduinduni-să și un vornic de poartă ca de iznoavă să m(e)argă la fața locului ca să facă cercetare întru frica lui D(u)mnezeu să se dovedească de cătră care moșii să înpresoară moșia măn(ăs)tirii, și să fie luminată porunca mării tale ca să-ș(i) trimită și dum. vechil să fie față la această cercetare.

Și di să vor putea învoi, să hotărăscă, iar di nu, să vie cu toții la luminat Divanul mării tale, ca cu judecata Divanului să se hotărăscă precum va da dreptatea, fiind că dum(nealor) nu vor să priimească hotărâre de bună voe țiindu-să tot di stăpânirea caré au apucat, iar scrisori hotarnici vechi pe acea stăpânire nu arată nimenea.

Milostive doamne, pe vrème ci au pus dum(nealor) stăpânira aceasta ci au acum, moșia mănăstirii era necăutată di măn(ăs)tire, și precum au voit așa au pus stăpânire.

Pentru acéia mă rog milii mării tale ca să ia sfârșit prin mila mării tale hotărâre(a) aceștii moșii, că di atâta vrême să prelungêște și nu putem să isprăvim. De la care moșie nu puțin folos ar fi avut sfinta măn(ă)stire de ceva grâu, căci numai această moșie are lă câmpu, pentru care mare pomenire va rămânea mării tale.

De aceasta mă rog mării tale, iar anii mării tale să-i prea înmulțască milostivul D(u)mnezeu cu bună fericire și cu prea diplin(ă) sănătate.

1784 ap(rilie) 18.

Al mării tale prea plecat și cătră D(u)mnezeu nivrednic rugător.

Paisie starețul S(fin)t(ei) M(ănă)st(iri) Neamțului <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1784 april(ie) 18; A stariț(ului) Paisie pentr(u) Vlădeni; N. 6/Plic 3; N. 4130.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/24. Original, difolio.

34.

<1784> mai 12

Al nostru părinte sufletesc sfinție ta Iostin monah ot Neamțu cu fe(ri)cit(ă) mă închin sfinț(i)ei tale. Răvașul ce me-(a)i tremes am luat, și cele scrisă am înțeles. Și pentru că ești sfinție ta rânduit de părintele Paisăi ca să-i hotărâști moșie ce are, cari moșie să hotărâște cu Prodănești(i) mei, și îmi scri ca să eu scrisorile să viu și eu să mă aflu la hotărât, și fiind că scrisorile moșielor mele sântu la Eș(i) pusă într-o mănăstire, n-am avut vreme ca să țe le tremet, dar nici este atâta trebuință de scrisori feindu că ace moșie a mea este hotărâtă și sânt o(a)meni de știu pe und eau umblat hotarăle și pe unde să stăpânește. Ce sfinție ta vrând ca să hotărâști moșie mănăstirei cercetează de o(a)menei cei cari știu și pe unde or fi fostu hotarăle moșie(i) mele, tot pe acolo să rămâi, să nu te lăcomești a intra în moșie, căci că apoi nici o odehnă, nici slujbă, nu faci mănăstirii, fiind or(i)cât di puțân di me-(a)i intra în moșie n-oi pute suferi și oi fe de izno(a)vă să hotărâscu, ce sfinți ta îț(i) hotărâște moșie pe ce ai dreptu ca să rămâi lucru odehnet aceasta, și să fii sfinție ta săn(ătos).

МАН БІ <12>.

Ioan Carpu stol(nic) <m.p.>.

<Pe verso>: mai 12; N. 25; No. 35; No. 4138.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/36. Original.

35.

1798 aprilie 15

Eu, Iustin ieromonah, ce sânt ucenic a răpăusatului părintelui Paisie arhimandritul și starețul Sf(i)ntelor mănăstiri Neamțul și Săcul adeverescu cu această scrisoare de mărturie a mea, întru frica lui D(u)mnezeu, precum să se știe că rânduindu-mă pre mine părintele Paisie de ascultare la o moșie, anume Vlădenii, ce iaste a Sf(i)nteii mănăstiri Săcului în ținutul Sorocii, pe valea Dobrușa, ca să o caut și să o dezbat de la stăpânirile streine în vrêmea fericitului domn Costantin Dimitrie Moruz voevod. și aflându-mă eu la numita moșie în cercetarea pricinilor încă până a lua eu seama toată starea moșiei întru cunoștință fiind că hotarnică în sémne nu are acea moșie, au venit un boeriu, anume Ioan Carp stolnicul cu hotarnici ca să-ș(i) hotărască moșia sa, anume Prodăneștii.

Caré moșie începându-se din Răut vine alătura cu alte moșii și lovêște cu capătul în coastile Vlădenilor, și grăbindu-se cu hotărâtul, nevrând să aștepte până să se măsoare și moșie mănăstirii, ca să poci eu înțelegere starea moșiilor, m-au apucat împreună cu hotarnicii ca să iscălesc în mărturiia ce au făcut, ori deacă nu, să merg la Eș(i) să mă judec, că apoi îmi vor trimite om domnesc de mă vor duce cu cioboti.

Apoi răspunzând eu ca să aștepte până să face cercetare și moșiei mănăstirii, ei nici într-un chip nu mă îngăduia, ci mă încredința cu feliuri de cuvinte întru frica lui D(u)mnezeu cum că lor nu le trebuie să ia din moșia mănăstirii că sânt creștini, nici s-au atins a lua cevaș.

Eu crezând cuvintelor lor cum că grăesc adevărul, fiind că eu până atuncea numai fusésăm nici la o hotărâre, fiind călugăraș tânăr, am iscălit numele mieu în mărturiia acéia.

Apoi pe urmă când s-au făcut cercetare moșiei mănăstirii s-au cunoscut din măsuri cum că ei au fost cuprins un colț din moșiia Vlădenii. Apoi fiind multă pricină de judecată pentru moșiia mănăstirii la trei ani de zile sau lungit până s-au dezbătut de la niști răzăș(i), au rămas moșiia tot nehotărâtă.

Și având scopos și poruncă de la părintele starețu(l) Paisie ca să stau să o hotărâsc, apoi n-am mai avut vreme slujind despre alte trebi ale mănăstirii, și acum văzind că atâta vreme au trecut și bătrânéțile m-au ajuns și sânt slab, cunosc că această treabă au rămas de la mine la alții.

Pentru aceasta înștiințáz ca când va priimi cineva râvnă a face folosul Sf(i)nteii mănăstiri și folosul sufletului său să meargă să hotărâscă numita moșie să știe cum au urmat pricina aceasta, ca de vor arăta cineva acea mărturie hotarnică pe moșiia Prodăneștii ce iaste numele mieu scris, să știe că iaste nedreaptă după cum am arătat pricinile mai sus. Și osăbit de aceasta că alți răzăș(i) până acum au dovedit-o că iaste rea, că cu hotărârea anume de moșiia Prodăneștii au cuprins și altă moșie, apoi mai pe urmă eșind stăpânii aceii moșii cu scrisorile ș-au luat moșiia de la stăpânirea dumisale stolnicului, și acea mărturie hotarnică au rămas fără de nici o lucrare.

Pentru aceasta înștiințáz ca cel ce va mérge să hotărâscă să știe cum să va păzi să nu să amăgească.

Și împresurarea ce s-au făcut despre moșiia Prodăneștii s-au început de la o piatră ce iaste în deal unde stă colțul moșiei ce să chiamă Ordășeii, și un colț să zicea atuncea că iaste a Prodăneștilor, și cu strâmbarea liniei au cuprins un capăt de vale ce să numește Onica, iar când să va îndrepta liniia acel capăt de vale rămâne dreaptă de Vlădeni.

Să se știe și despre moșiia Găozenii că iaste iarăș mare împresurare, că fiind printr-acésti 2 moșii culme de deal carele și din cercetările ce s-au făcut, s-au cunoscut că pe culmea acea de deal trebuie să fie hotarul p(r)intre acésti doaa moșii, dar fiind că stăpânii moșiei Găozenii n-au vrut să vie la hotărât au rămas de nu s-au hotărât, însă să se știe și aceasta că moșiia Vlădenii iaste mai lată în capătul de la valea Dobrușa, iar Găozenii mai îngustă, și pre cât is de laț(i) Vlădenii în valea Dobrușa, atâta trebuie să fie Găozenii în capătul de la câmp, și pre cât sânt Găozenii în valea Dobrușa, pe atâta trebuie să fie Vlădenii în capătul de la câmp.

Din cercetările ce s-au făcut așa s-au cunoscut, și pentru mai lesnirea celor ce vor mérge pe urmă eu le-am arătat în scris întru adevăr, și pentru încredințare am iscălit.

1798 ap(rilie) 15.

Iustin ieromonah Paisanul, adeverez.

Însă este și hartă pe un uric, după aceia să s(e) ceară starea moșii Vlădenilor.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1798 apr(ilie) 15. Mărturie pentru Vlădeni a părintelui Iustin d(u)h(o)v(nic) pentru moșiia Vlădenii din țin(u)t(ul) Sorocii pe apa Dobrușii; N. 6; Plicu 3.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/25. Original, difolio; Cu o copie din 10 iulie 1812 adevărită de Ioan arhimandrit și stareț a Sfințelor Mănăstiri Neamțul și Secul.

36.

1838 noembrie 11

N^o

- 2 <1617-1620>¹. Carte Buciucu vechii pis u apr(ilie) 30 dni apr(ilie) 30.
- 2 Suret scos de o hotărât boeriu(l) Costandin Vârnavu, Ștefanu Țintilă. 1781; No. 6 / plicu(l) 2, pentru Vlădeni.
- 2 Do(uă) (?) carte domnească, Alecsa(n)dru voivod. 1783; No. 6, Vlădenii, plicul 2
- 2 Alecsandru Costandin voivod pi Vlădeni. 1783; No. 6, plicul 2.
- 2 Grigoriie Ioan voivod. 7270; No. 6, plecul 2.
- 2 Grigorie Ioan voivod. 7242; No. 6, plecul 2; alta 7271; ~~No. 6.~~
- 2 Domnească. No. 6. 7127; Vlădeni; 1727. No. 6 / Plicul 3.
- 1 No. 1; Noi.
- 4 1783; Plicul 4; No. 6, Vlădenii.
- 1 1783; No. 6; Plicul 3.
- 1 1784; No. 6; Plecul 3.
- 1 No. 35.

- 1 1783; No. 6; Plicuri 3.
 1 -/- // ; No. 6/ Plicul 3.
 1 1783; No. 6/ Plecul 3.
 1 O hotarnică supt No. 36.
 1 No. 6; Plecul 4.
 1 1783¹. No. 6/ Plecul 4.
 1 1782; No. 6 / Plecul 4.
 1 1781; No. 6 / Plecul 3.
 1 1783; No. 6 / Plecul 3.
 1 (...) ³; No. 6 / Plecul 3.
 1 1783 iuni(e) 3; No. 6 / Plecul 3.
 1 1782; No. 6 / Plecul 3.
 1 Ghenar 13; ; No. 6 / Plecul 3.
 1 -; No. 6 / Plecul 3.
 1 -; No. 6 / Plecul 3.
 1 1781; No. 6 / Plecul 3.
 1 -; No. 6 / Plecul 3.
 1 -; No. 6 / Plecul 3.
 1 1781; No. 6 / Plecul 3.
 1 -; No. 6 / Plecul 3.
 1 -; No. 6 / Plecul 3.
 1 1782; - / Plecul 3.
 2 7129; Alecsandru Iliăș (voie)vod; No. 6 / Plecul 1.
 2 7129; No. 6 / Plecul 1.
 2 7119; No. 6 / Plecul 2.
 1 7119; No. 1 / Plecul 1.
 1 7119; No. 6 / Plecul 1.
 1 7119; No. 6 / Plecul 1.
 2 7131; No. 6 / Plecul 1.
 2 7127; No. 6 / Plecul 1.
 2 7130; No. 6 / Plecul 1.
 1 - -; No. 6 / Plecul 1.
 1 - -; No. 6 / Plecul 2.

Aceste ducumenturi s-au dat prin dumn(ealui) polcov(nicul) Sămionu Chiriacu pre care le-am încredințat dumisale Vasile Frangop, ci ține moșie Vale(a) Rusului a Sfinti(i) Mănăstiri Ne(a)mțul, în ființa părintelui Ionichi monah, și rămân a sfințiilo(r) voastre și sărut dre(a)pta sfinții sale pări(n)telui starețului a Sfintii Mănăstiri Ne(a)mțul și Săcului ca unul ce am fost dat ș(i) eu de opști.

Sămion po(l)covnic <m.p.>.

1838 noemvri(e) 11.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/29. Original, difolio.

¹ Dată recentă.

² Așa în text.

³ Spațiu gol.

37.

1840 februarie 3

Opis de documenturile moșii Vlădenii de la uezdul (...) ¹, cuvinită mănăstirilor din Moldaviia, Niamțu și Secul, înfățișati di vechilul acelor mănăstiri monahul Iftimie la Mejivoia Cantoră <Oficiul de Hotărniciri – N. A.> a Oblastii Besarabii. Anul 1840 fevruari(e) (...) ¹ zile.

N^o Anul, luna și zioa

- 1 7119 <1611> april(ie) Ispisoc de la Costandin Movila v(oe)v(o)d ci întărești dumisale păh(a)r(nicului) Costea Băciope o a șasa parte din satul Vlădenii și cu loc de iaz și de moară; așăjdirea și pre alta dintru a șasa parte

- a patra parte dintru acel sat, care părți au cumpărat dumn(e)alui de la Dragna, fiica lui Anton, nepoată lui Macsim, drept 65 taleri de argint, cari părți au fost cumpăratură și lui Anton de la Drăgan.
Cu alăturată tălmăcire di pi limba sârbiască în diialectul moldovinesc².
- 2 7119 <1611> iun(i)e 20 Tij ispisoc de la Costandin Movila v(oe)v(o)d cu care întărești dumis(ale) pah(a)r(nicului) Băciocpe altă a șasa parte din tot satul Vlădenii cu loc de heleșteu, ci au cumpărat de la Grama, ficiorul lui Toader, nepot Cârstinii Condroai, strenepot lui Duma, drept 50 taleri.
Cu alăturată tălmăcire di pi limba sârbiască în diielectul moldovinesc².
- 3 7119 <1610 septembrie august 31> 1-1611 Ispisoc tij de la Costandin Movila v(oe)v(o)d întăritori pah(a)r(nicului) Costea Băcioc pe toate părțile ci au cumpărat din moșiia Vlădenii, anumi o a șasa parte din satul Vlădenii, cu loc de iazu și de moară; Așâjdere și pre alta dintru a șasa parte a patra parte dintru acel sat ci au cumpărat de la Dragna, fiica lui Anton, nepoata lui Macsim, drept 65 taleri de argint, cari părți au fost cumpăratură și lui Anton de la Drăgan, și iarăș altă a șasa parte cu loc de heleșteu ci au cumpărat de la Grama, ficiorul lui Toader, nepot Cârstinii Condroae, strenepot lui Duma, drept 50 taleri de argint, și iarăș o a patra parte dintru o a șasa parte ci au cumpărat de la Grigorii și fratele său Nicoară și de la alte neamuri a lor drept 15 taleri de argint, și iarăș o a patra parte dintru o a șasa parte ci au cumpărat de la Chirila și de la alte neamuri a lui drept 15 taleri, și iarăș altă a triia parte dintru o a șasa parte ci au cumpărat de la Frim și de la surorile lui drept 25 taleri, și arată că au rămas necumpărat dintru a șasa parte a patra parte și dintru altă a șasa parte doă părți, iar celalalt sat tot este cumpărat și deplin plătit.
Cu alăturată tălmăcire di pi limba sârbiască în diielectul moldovinesc².
- 4 7126 <1618> ghenari 16 Ispisoc de la Radul v(oe)v(o)d ci întărești sfintii Mănăstiri Săcului pe un sat, anume Vlădenii, ci esti în țanutul Sorocii, pe valia Dobrușii, care sat esti danie și miluire de la Costea Băcioc marile vor(ni)c de Țara de Gios, cari sat l-au avut și el cumpăratură precum să arată în ispisoacile de mai sus.
Cu alăturată tălmăcire di pi limba sârbiască în diielectul moldovenesc².
- 5 7127 <1619> april(ie) 30 Ispisoc de la Gașpar v(oe)v(o)d cu cari întărești Sfintii Mănăstiri Săcului pe satul Vlădenii ci esti la țân(u)t(ul) Sorocii pe Dobrușa.
Cu alăturată tălmăcire di pi limba sârbiască în diielectul moldovinesc².
- 6 <1617-1620>³ apr(ilie) 30 Carte de la Costia Băcioc marile vorn(i)c cătră vătămănu din Vlădeni și la toți sătenii cu carele dă știre că acel sat l-au dat danie Sfintii Mănăstiri Săcului și că pe cini mănăstiria l-a puni dregători să fie ascultat de cătră ei lăcuitarii; așijderia și la heleșteul de acolo să aibă triabă călugării de a vâna pești dintr-însul.
- 7 7129 <1621> april(ie) 6 Ispisoc de la Alecsandru Ilieș v(oe)v(o)d ci întărești Sfintii Mănăstiri Săcului pe satul Vlădenii ot țanutul Sorocii cu loc de moară și de iaz, cari esti dat danie de vorn(i)c(ul) Costea Băcioc.
Cu alăturată tălmăcire din limba sârbiască în diielectul moldovinesc².
- 8 1621³ april(ie) 10 Tij ispisoc tot de la Alecsandru Ilieș v(oe)v(o)d întăritori Sfintii Mănăstiri Săcului a apăra un iaz cu moară din satul Vlădenii, ci esti în țân(u)t(ul) Sorocii, cari sat cu iazul și cu moara este danii de

- la Costea Băcioc vornicul, iar cini va intra întru acel iaz să vâneze pești să fii de gloabă 12 boi.
Cu alăturată tălmăcire din limba sârbiască în diielectul moldovinesc².
- 9 7130 <1622> mai 9 Ispisoc de la Tomșa v(oe)v(o)d ci întărești pe satul Vlădenii ot țânutu(l) Sorocii, surpând pe popa Margine și pre alte neamuri a lui ci s-au fost sculat cu pâra asupra lui Ionașcu, ficiorul lui Costea Băcioc, ci au fost vornic mare Țării de Gios pentru satul Vlădenii, cu alăturată tălmăcire din limba sârbiască în dielectul moldovinesc.
- 10 <1623 iulie> Carte de la Istrati, ci au fost pârălab, și de la Iroșcov <Ion Rășcov> ci-au fost căpitan, adiveritoare cum Sava cu fratile său Petrica și soru-sa Nastea, ficiorii lui Văscan, nepoții Tudorii, au închinat și au dăruit sfintii mănăstiri ci să chieamă Săcul întriagă partea lor dintr-un moș ci să va alegi din sat din Vlădeni.
- 11 7131<1623> avgust 2 Ispisoc de la Stefan Tomșa v(oe)v(o)da ci întărești sfintii mănăstiri Săcului pe o a triia parte dintru o a șasa parte din satul Vlădenii ci esti pe Dobrușa cu vaduri de moară și cu locuri de heleștei, ci esti dată danie sfintii mănăstiri de Savva și de frații lui din satul Vlădenii din dresă ci au avut moșul lor de la întâia domnie a mării sale, cu alăturată tălmăcire din sârbești în limba moldoviniască.
- 12 7263 <1755> iul(i)e 30 Carte de la Matei Ghica v(oe)v(o)d cu cari dă dreptate mănăstirii Săcului a stăpâni moșia Vlădenii ci esti pe Dobrușa în ținutul Sorocăi și a-ș(i) lua zeciuală din pâini, din fân și din 50 stupi unul.
- 13 7269 <1761> avgust 4 Carte de blestăm de la episcopul Hușii Enochentie spre a să descoperi ființa săliștii moșii Vlădenilor a mănăstirii Săcul, cari esti hotărâtă mai demult, iar unii din lăcuiitori stăpânesc stăpânesc cu acolisire supt nume de Jăvreni.
- 14 7270 <1762> fevr(uarie) 15 Mărturie de la oamenii din satul Rășopenii și Răceștii prin care mărturisăsc că viind Andrii Hariton cu carte gospod împreună și cu carte de blăstăm de la episcopul de Huș(i) Enochentie pentru moșia Vlădenii a mănăstirii Săcul au mers și au căutat hotarale precum li-au știut, adică hotar(ul) vechiu în fundul văii Curiecii stâlp de piază pisti drum ci mergi în gios pi zaria dialului înspre apus și mergi hotarul a moșii prin dumbravă la vale, în coastă iarăș au găsit stâlp de piază vechiu și treci valia înspre răsăritpân(ă) în hotarul Găuzănilor și mergi pân(ă) la iazul Vlădenilor ci esti pi valia Dobrușcăi, precum umblă și alte moșii tot din valia Dobrușcăi pân(ă) în zaria dialului și din gios de siliște în matcă esti hotar de piază și mergi la dial în costișă esti hotar, și de acolo la dial lângă o moviliță ci esti în podiș mai din sus pisti hotar di piază, și de acolo iarăș înspre apus pâr(ă) în zaria dialului și mergi iarăș pân(ă) în hotarul din fundul văii Curuecii de unde s-au început.
- 15 7270 <1762> iul(i)e 20 Carte de la Grigorii Ioan v(oe)v(o)d prin cari după ci arată că niști moșinaș(i) cu nume de moșie Jăvrenii să acolisăsc ca să stăpâniască moșia Vlădenii, ci este cu iaz pe valia Dobrușii, a Mănăstirii Săcul, și că cu carte de blestem s-au descoperit că este săliștia Vlădenilor, unde îndatoriți fiind acolisitori după soroacile ci li s-au însămnat a veni la Divan, și nearătându-să nici la cel di pi urmă măcar soroc, apoi dă dreptate Mănăstirii Săcul a-ș(i) stăpâni moșia sa Vlădenii și a-ș(i) lua obicinuita dejmă.
- 16 1782 iun(i)e 29 Carte de la caimacamii Moldavii cătră Darii Don(i)ciul biv vel ban i Costandin Buznia biv vel armaș, vechili Isprăvnicii țân(tulu) Soroca, că după pricina ci ar fi urmat pentru hotărâtul moșii Vlădenii a Mănăstirii Săcul prin hotarnici rânduți cu carte gospod,

- neînfațoșindu-să stăpânul moșii Găuzăniei cu scrisorile și nici vechil măcar n-au triimes la hotărât, apoi li să scrie ca să de agiutori vechilului mănăstirii ca să-ș(i) stăpâniască moșiia după ace hotărâre ce s-au făcut, iar de va arăta ciniva vreo pricină îș(i) vor căuta cu giudecată la Divan, iar fără giudecată să nu să atingă de moșiia Mănăstirii Săcului.
- 17 1783 fevr(uarie) 12 Carte de la Alecsandru Constandin v(oe)v(o)d cătră boeriul Darii Carp vătav de aproz(i) și Neculai Sârghii căp(i)t(an) prin care după ci să arată de giudecata ci au urmat între preotul Vasile Dahnovici și preutul Vasile Ciolan împreună cu neamurile lor cu Mănăstirea Săcului pentru moșiia Vlădenii, pe care numiții mai sus cu acolisăre vroesc a o stăpâni supt nume de Jăvreni, unde pe urmă înaintea mării sale vodă s-au dat rămaș(i) de la giudecată. Apoi li să poroncești ca să miargă la stăria numitii moșii și strângând pe toți răzășii și împregiurașii, după scrisori ci vor fi având în puteria cărții de blăstem ci s-au slobozit de la preosfințitul mitropolit să hotărască moșiia Vlădenii a Mănăstirii Săcului de giur împregiur, puind și p(i)etre hotară osăbindu-o de moșiile streine.
- 18 1784 fevr(uarie) 14 Carte de blăstăm de la mitropolitul Moldavii Gavriil pentru de a să hotărî cu dreptul moșiia Vlădenii a Mănăstirii Săcului despre celelalti moșii.
- 19 1783 mai 8 Scrisoare de la păh(a)r(nicul) Iancul Greceanul cătră vechilul Mănăstirii Săcul părintele Iustin, scriind că la 25 a acei luni mai, va triimite vechil la hotărătura ci are a să faci cu hotarnic moșii Vlădenii despre moșiia Găuzăniei ce esti Sturzască și au fost dată de zăstre răpăosatii soacrii sale, și pi unde au stăpânit părinții, au stăpânit și soacră-sa, și pe unde au stăpânit soacră-sa, pe acolo ceri și el Greceanul să stăpâniască, multă, puțână, cât a fi, și întăiu, și acum, și la urmă, el atăta cere cât au stăpânit soacră-sa.
- 20 mai 20⁴ Altă scrisoare tot a lui Iancu Greceanul cătră vechilul Mănăstirii Săcului părintele Iustin cu care triimeti pe un ficior al său ca să ste față la hotărătul moșii Vlădenii despre moșiia sa Găuzăniei, scriind că alte scrisori nu are, fără numai un suret di pi o măturie a împregiurașilor, și că mai mult nu cere numai cât au stăpânit socrii lui, căci îi esti dată zăstre.
- 21 1783 mai 30 Măturie hotarnică de la Darii Carp biv vătav de copii și de la Neculai Sârghii căp(i)t(a)n prin cari arată că în temeul cărții de blăstăm strângând oameni bătrâni și împregiuraș(i) și cetinduli-să blăstemul, acia au arătat că au știință de sâliștia Vlădenilor a Mănăstirii Săcul și că iazul cel mare di pi apa Dobrușii din bătrâni au auzit că este tot a Mănăstirii Săcul, unde apoi arătații hotarnici făcând funie de 30 stânjâni gospod au măsurat moșiia Vlădenilor de giur împregiur prin pietrile ci s-au găsit măsurându-o și pe curmezișul ci în două locuri și cu arătare(a) sumii stânjânilor de la o piatră hotar pân(ă) la alta asăminia.
- 22 - Hartă de starea locului moșii Vlădenii făcută de arătații mai sus hotarnici.
- 23 1783 iuni(e) 3 Carte de învoială dată de preotul Vasile Dahnovici și de preutul Vasile Ciolan cu a lor niamuri vechilului Mănăstirii Săcul părintelui Iustin că după multă giudecată ci au urmat între dânșii cu pomenite mănăstire, cerând ei să stăpâniască moșiia Vlădenii cu numi de moșiia lor Jăvrenii, apoi cunoscând însuș ei acolisăria lor s-au învoit ca Mănăstirea Săcul să-ș(i) stăpâniască moșiia sa Vlădenii după dovezi precum au stăpânit-o din vechi și ei niciodată să nu să scoale cu vreo pricină.

- 24 1783 iul(i)e 20 Carti gospod de la Alecsandru Costandin v(oe)v(o)d cătr(e) starețul Mănăstirii Niamțul și Săcul Paisie prin care îl volnicești a stăpâni moșia Vlădenii ci esti la ținutul Sorociei pe apa Dobrușii și a lua dejma obicinuită din toati de a zăcia, adică din țarină, grădini cu legumi, din prisăci din 50 unul i din livez(i) și din bălți cu pești.
- 25 1783 dechemvr(ie) 19 Carte de giudecată de la Divanul Cnejii Moldaviei pentru pricina ci au urmat între preutul Vasile Dahnovici i niamurile sale cu Mănăstirea Săcului pentru moșia Vlădenii ci cel întâiu cu acolișare o stăpânia supt nume de Jăvreni, care pricină după mărturiia de cercetare și de hotărâre dată de Darii Carp biv vâtav de copii și Neculai Sârghii căp(i)t(a)n, înfătoșindu-să în Divan amândoa părțile s-au cercetat și s-au dat rămas pe preutul Vasile Dahnovici de la acolișaria ci face asupra moșii Vlădenii a Mănăstirii Săcul, dând dreptate pomenitii mănăstiri a-ș(i) stăpâni arătata moșie în bună paci și făr(ă) de nici o supărare despre ciniva.

<Pe verso-ul ultimei file>: N° 33; Perilips pentru 25 bucăți de hârtii a moșii Vlădenii. 1840 fevr(uarie) 3; No. 22 4133.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/30.

¹ Spațiu gol.

² Ultima frază cu altă cerneală.

³ Dată contemporană în creion.

⁴ Fără veleat.

38.

<1846 aprilie 23>

Izvod de banii ci am să eu de la mănăstiri Niamțului pe care mai gios să arată.

Carboave

350

După vechilime di la an 1838 și până la anu 1840 iuli(e) rămășiță.

244

Am priimit de la Furmuzachi¹ Dima

106

Rămâne aceste să priimesc.

600

Cheltuiala și osteniala cu scoatire doc(u)mentului de la Divan, pentru cari m-au rânduit monahu(l) Ethimie² ca să priimesc de la posăorul s(atului) Visoca, Costantin Tinica (?), civertul Sv(ântului) Gheorghii anului 1841, pe care l-am eu priimit monahu(l) Hermeziu.

456

Leafa me după zdelcă pe doi ani și trei luni, adică de la 1840 iuli(e) și până la octomvri(e) 1842.

1162

Carboave

Suma din urmă

1162

456

Cheltuiala hârtii Garbovae scrisu pentru tocmire bricii³, hrana la doi cai, cheltuiala pentru vizitiu, pentru umblare(a) me la locuri de prisudstvie.

1618

Mi să face să priimesc de la mănăstire împreună cu dobânda lor după cum și eu am plătit lui Hurmuzachi Dima și la alți.

O vacă cu vițel de la 1839

Dăruiță mie de la posesorul Costantin Tinică.

vițel pe an 1840

vițel pe an 1841

vițel pe an 1842

vițelu pe an 1843

Aceste de mai sus arătate vite li-au vândut vechilul Hermezeu lui Hurmuzachi Dima.

Și o icoană Sv(ântul) Nicolai făcătoare de minuni vechi de la strămoșii mei, care mi-au luat monahu(l) Ef(t)imie când s-au dus la Peter(s)burg spre agiutori de scoatere Copanca și să-mi aducă înapoi, pe care l-au dăruit-o împăratului, zăcând că-i triimasă de la mănăstire.

Monahul Ethimie² pentru ace icoană au luat нѣгрѣждени⁴ de (la) împăratu ceasornic de aur și altile prin Consulat(ul) din Eș(i), mulțămire starițului; Pentru aceia cer lucrul meu de de unde le-au dat să li ei și (să) mi li dei înapoi.

<Pe verso-ul filei a doua>: Arhiepiscop Dimitrii⁴ au murit la 4 avgust la 6 ceasuri după m(i)ezu(l) nopțâi;

Aprilie 23 1846.

~~23 1852.~~

23 1847.

23 1848.

23 1849.

23 1850.

23 1851.

23 1852.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/31. Original.

¹ Hurmuzachi; a se vedea mai jos.

² Eftimie.

² brișca.

⁴ năgrăjdenii = cadou, decorație, pentru merite.

⁵ Arhiepiscopul Dimitrie Sulima (1772-4 august 1844).

*ESTATES OF THE SECU MONASTERY FROM THE LEFT OF PRUT: VLĂDENI
– DOCUMENTS –*

(Abstract)

The Vlădeni estate on the Dobrușa brook, Soroca land, on the left bank of the Prut, will be donated before January 16, 1619 to the Secu monastery by Costea Băcioc, the great village chief of the Lower Country. In the present study we aimed to follow the evolution of the domination of the Vlădeni estate starting with the great village chief Costea Băcioc and continuing with the evolution of the Secu monastery until after the annexation of Moldova between Prut and Nistru by The Tsarist Empire through the Treaty of Bucharest in May 1812, depending on the documents we managed to consult and give to the print. At the same time, we provide researchers with numerous documents regarding the evolution of the estate that we have identified in the collections of documents in the custody of the National Archives of Iași and the Library of the Romanian Academy.

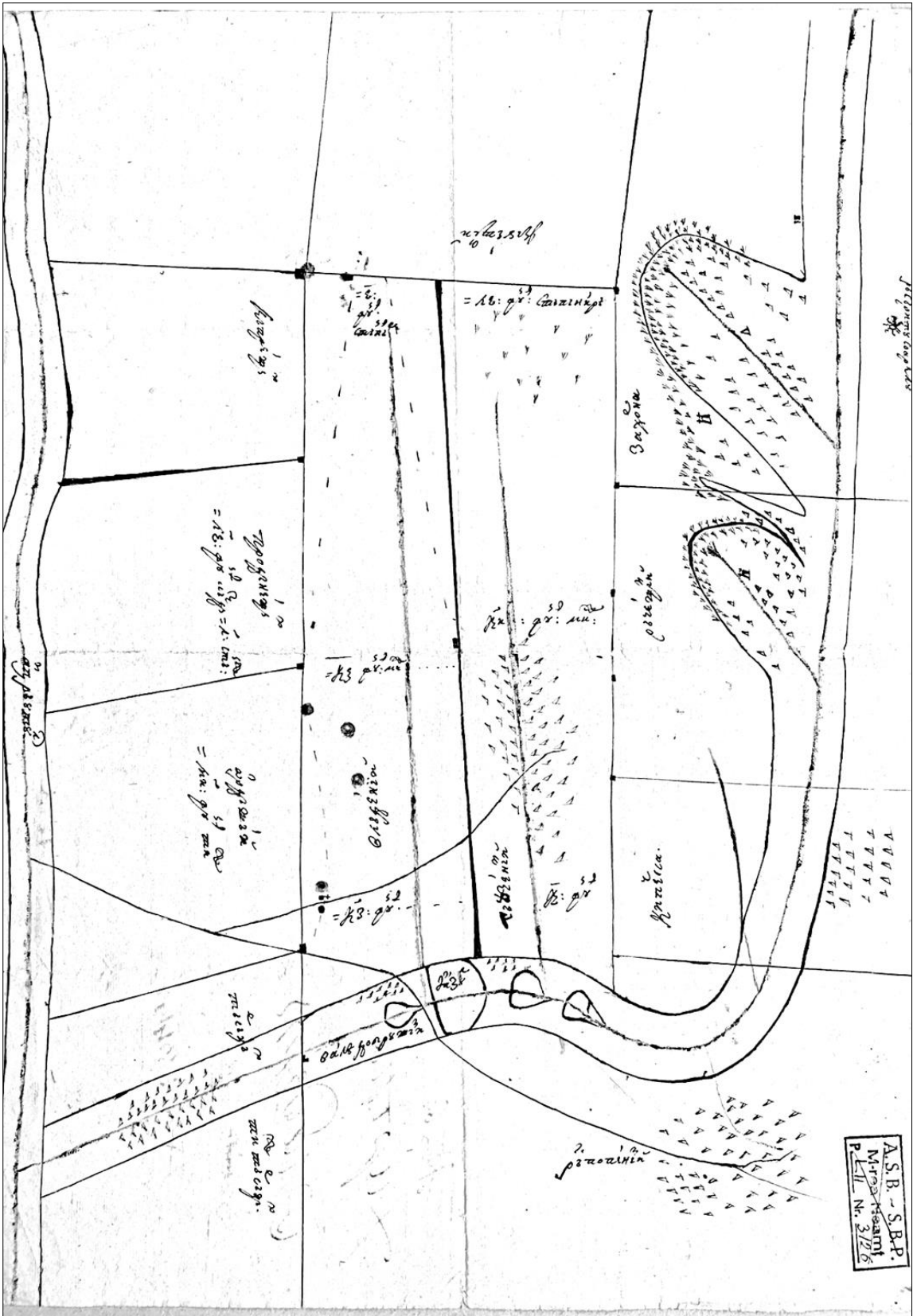


Fig. 1. Planul moșiei Vlădeni; Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, C/42. Original.

A. D. 1761
 M. P. 11
 No. 3090

Handwritten text in an old Cyrillic script, likely Church Slavonic. The text is written in a cursive hand and covers most of the page. It appears to be a formal document or a religious text.



Handwritten notes or signatures in the bottom right corner, including some numbers and stylized characters.

Fig. 2. Document din 11 decembrie 1761 (doc. nr. 1)

152
MCDLV

Handwritten header text in Greek script, including a date and possibly a recipient's name.

Main body of handwritten text in Greek script, consisting of several lines of dense cursive handwriting.

Handwritten signature or initials at the bottom right of the text block.



Handwritten signature or name at the bottom left of the page.



Small handwritten mark or signature at the bottom right of the page.

Fig. 3. Document din 20 iulie 1783 (doc. nr. 28)

MOȘIA JIDEȘTI A MĂNĂSTIRII SECU. CÂTEVA INFORMAȚII DOCUMENTARE

Cosmin NIȚĂ*

Cuvinte cheie: Mănăstirea Secu, Damian vistier, danie, moșie, Jidești, ținutul Neamț

Keywords: Secu Monastery, Damian treasurer, endowment, estate, Jidești, Neamț county

Două dintre moșiile mănăstirii Secu din ținutul Neamț au fost satele Jidești și Rușciori, care în prezent sunt dispărute. Vatra satului Rușciori a fost amplasată la confluența pârâului Văleni cu Bahna, pe partea de vest, unde este actualul sat Dochia, din comuna cu același nume, județul Neamț iar satul Jidești a fost amplasat la confluența acelorași pâraie, dar pe partea de sud, fiind înglobat în localitatea Dochia în anul 1968¹ (Fig. 1-2). Ambele sate au fost dăruite mănăstirii Secu de către Damian vistier² și soția lui, Nastasia, probabil înainte de 19 martie 1605, când Damian este menționat ca fiind decedat³; ultima consemnare ca fiind în viață este din 5 iunie 1604⁴. Conform documentului din 12 noiembrie 1624, Damian a obținut satul Rușciori de la Petru Șchiopul iar satul Jidești l-a primit danie de la Ieremia Movilă⁵. Primul act care consemnează dania acestor sate către mănăstirea Secu este din 18 ianuarie 1612, când sunt întărite de Ștefan Tomșa, pe baza ispisocului de la Constantin Movilă⁶. Întăriri pentru aceste sate sunt date și de Radu Mihnea (20 august 1616⁷, 12 noiembrie 1624⁸), Gaspar Grațiani (30 aprilie 1619⁹), Alexandru Iliăș (4 aprilie 1621¹⁰), Moise Movilă (4 ianuarie 1631¹¹), Alexandru Iliăș (30 aprilie 1632¹²), Vasile Lupu (14 mai 1634¹³), Ștefan Petriceicu (15 iunie 1673¹⁴), Dumitrașco Cantacuzino (8 iulie 1674¹⁵), Antonie Ruset (după 5 iulie 1676¹⁶), Gheorghe Duca (14 ianuarie 1679¹⁷). Satul Jidești nu mai exista în a doua jumătate a secolului XVII, fiind atestată doar siliștea Jideștilor, așa cum reiese din hotărnicile făcute pentru satul Rușciori din intervalul 15 iunie 1673¹⁸ - 14 ianuarie 1679¹⁹. În secolul XVIII, satul Rușciori nu mai este pomenit dar moșia a rămas a mănăstirii Secu, fiind inclusă în moșia Jideștilor²⁰.

* Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.

¹ *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, Partea 1, 1991, p. 360; <https://mapire.eu> [Accesat: 05.08.2023].

² Pentru informații privitoare la familia, cariera, proprietățile și ale daniilor a se vedea: Paul Daniel Nedeloiu, *Un dregător nemțean la cumpăna secolelor XVI-XVII: Dămian Vistier*, în „Memoria Antiquitatis”, XXVIII, 2012, p. 287-300.

³ *DIR*, A, veac XVII/1, nr. 227, p. 159.

⁴ *Ibidem*, nr. 295, p. 208.

⁵ *DRH*, A, XVIII, nr. 240, p. 308-310.

⁶ *DIR*, A, veac XVII/3, nr. 88, p. 54.

⁷ *Ibidem*, veac XVII/4, nr. 36, p. 24-25.

⁸ *DRH*, A., XVIII, nr. 240, p. 308-310.

⁹ *DIR*, A, veac XVII/4, nr. 415, p. 331-332.

¹⁰ *Ibidem*, veac XVII/5, nr. 39, p. 39.

¹¹ *DRH*, A, XX, nr. 409, p. 423-424.

¹² *Ibidem*, XXI, nr. 46, p. 51-52.

¹³ *Ibidem*, XXII, nr. 129, p. 141-142.

¹⁴ Costin Clit, *Documente privitoare la istoria Mănăstirii Secu din a doua jumătate a secolului XVII* (I) în „Prutul”, VII, nr. 1 (59), 2017, nr. 40, p. 185.

¹⁵ Idem, *Documente privitoare la istoria Mănăstirii Secu din a doua jumătate a secolului XVII* (II) în „Prutul”, VII, nr. 2 (60), 2017, nr. 54, p. 135-136.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 55, p. 136-138.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 62, p. 145-146.

¹⁸ Costin Clit, *Documente privitoare la istoria Mănăstirii Secu din a doua jumătate a secolului XVII* (I) în „Prutul”, VII, nr. 1 (59), 2017, nr. 40, p. 185.

¹⁹ *Ibidem*, (II) în „Prutul”, VII, nr. 2, 2017, nr. 62, p. 145-146.

²⁰ *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, Partea 1, 1991, p. 615.

Satul Jidești a fost repopulat dovadă că, la 16 aprilie 1707, mitropolitul Misail dăruiește o prisacă în sat²¹. În anul 1742 satul era iar depopulat²² pentru ca, în perioada 1772-1773, să se regăsească „șapte liude”²³.

Satul Rușciori nu mai este populat dar moșia a rămas în posesia mănăstirii căci, la 22 mai 1765, egumenul Nifon se judeca cu Ion și Pavel Bocă pentru niște părți din pământ²⁴ iar la 23 aprilie 1779 s-a făcut hotarnica celor două moșii²⁵. Ambele moșii au rămas în posesia mănăstirii Neamț-Secu până la secularizarea averilor mănăstirilor pământene.

În prima jumătate a secolului XIX, mănăstirea Neamț-Secu a construit la moșia Jidești un metoc și o prisacă care, după descrierea lui Andronic Popovici, era compus din mai multe construcții: corpuri de chilii, hambare, coșare, pivniță, chiar și grup sanitar - „umblătoare”²⁶. În aceste construcții viețuiau cei care aveau ascultare la metoc, în dependențe se depozitau produsele agricole²⁷. În sat, metocul avea o cârciumă, o moară cu o piatră și un iaz de pește²⁸. Pentru a se observa în detaliu componența metocului Jidești, se vor reda în continuare însemnările arhimandritului Andronic Popovici:

„Apoi mai este și o altă moșie anume, Jeleștii, tot a acestei sf(i)nteii monastiri (a) Secului, care are un mitoc, adecă un corpos de case întemeiate pre temelie de puiatră cu păreții din lemn făcuți, lipiți, tencuiți și văruiți și acoperite cu draniță și au o patru chilii, și este și o cuhne cu doă chilii pre lângă ea. Și este și un hambariu durat din lemn și acoperit cu draniță întru carele sânt și mai multe despărțituri spre sprijinirea pâinei și a tot fealiu de produse. Și sânt și patru coșare îngrădite cu nuiale bine și acoperite cu draniță spre sprijinirea popușoilor. Și este și un grajdiu, iarăși din lemn făcut, și acoperit cu draniță. Și este și o pivniță de puiatră și o căsaoe mare și dooă șuri, și o umblătoare cu doă despărțituri și o ogradă bună înprejur, din nuiale înpletită și acoperită, întru carele mitoc viețuiaște dechiul monah cel ce să rânduiaște de la monastire, înpreună cu alți monahi.

Și noi(i) începători, după vremi de ascultare acolo, carele are întru îngrijirea sa un slujbaș volnic, zece dezrobiți cu femeaele și cu copiii lor și un volnic. Iară pământ de hrană, fânaș, și imaș are doă sute cincizeci și trei (de) fâlcii. Și are în sat și o crâcimă cu o casă și o moară cu o puiatră și un iaz cu peaște și cu stuh și papor(ă). Și arătură face foarte puțină aicea, fiindcă face fân mult pentru că aicea în fiecarele an ernează toate oile sf(i)nteii monastiri (a) Secului. Și pentru acestea este deosebit odae și perdeale și ocoale trebuincio(a)se.

Deci și aicea, pre moșia Judeștii, iarăși este și o prisacă la care este o casă întemeiată pre temelie de puiatră și cu păreții făcuți din bârne de lemn lipită, tencuită și văruiată și acoperită cu draniță. Și are trei chilii înlăuntru, și este și o cuhne și un beci de puiatră, și un zeamnic, pentru pus stupii peste iarnă. Și este și un grajd și o șură, și o umblătoare, și o ogradă din nuiale înpletită înprejur și acoperită, și este și o livadă, unde iarăși anume sânt rânduși doi monahi de la monastire carii de-a pururea să îngrijesc de buna stare a prisecii și totdeauna iconomisesc ca să se afle mai mult de trei sute de matce de sămânță și miierea, și ciara câtă să adună, în fiecarele an o duc la monastire, iară ceale de nevoie pentru hrana a acestor doi monahi li să dea din mitohul aceii moșii de ajuns.

²¹ Andronic Popovici, *Istoria Sfințelor Mănăstiri Neamț și Secu a arhimandritului Andronic Popovici*, vol. II, *Studiu Introductiv* de Ieromonah Dorimedont Bădărău, Transcriere și prelucrare text Ion Gumenii, editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2017, p. 118-119, nota 130.

²² Ioan Bogdan, *Sămile mănăstirilor de țară din Moldova din anul 1742*, în *BCIR*, I, 1915, p. 263.

²³ *MEF*, VII, partea 1, p. 33.

²⁴ *SJAN* Iași, M-rea Neamț, III/29.

²⁵ *Ibidem*, nr. 31.

²⁶ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 173-174.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

Urice ctitoricești și hrisoave domnești, și altele docomeante are sf(â)nta monastire Secul pentru această moșie în totul numai patruzeci și patru²⁹, unele în limba bolgărească și altele în limba moldovenească. Și venit bănesc are pe fiecarele an câte opt sute patrusprezece lei de pe crâcima cea de pe moșie, și încă mai are și altele venituri bănești mărunte³⁰.

Între documentele întocmite pentru evidența veniturilor și cheltuielilor Mănăstirii Neamț și Secu s-au păstrat și trei evidențe privitoare la metocul de la Jidești, din anii 1846, 1850 și 1854. Aceste registre sunt importante deoarece din ele se pot reconstitui mici părți din activitățile care se desfășurau aici, lucrări agricole, plata lucrătorilor, alimentele achiziționate, reparațiile efectuate și diversele bunuri cumpărate pentru atelaje și reparații.

În *Sama mitocului Jidești* întocmită la 14 decembrie 1846 se poate observa că dichiul (administrator) era monahul Luchiiian iar în anul 1845 era părintele Ilarie³¹. Veniturile metocului (5606 lei și 36 parale) proveneau din două surse: cămara mănăstirii (4824 lei) și veniturile moșiei (780 lei) în schimb cheltuielile au fost în sumă de 6175 lei și 29 de parale³². În lista de cheltuieli apar următoarele sume alocate pe diverse capitole: 3876 lei și 20 parale pe cosit, 50 lei și 16 parale pe ulei, zahăr, cafea, măsline și „chiperi”; 258 lei și 16 parale au fost folosiți de fostul dichiul Ilarie, pentru achiziționarea de rachiu, vin, lumânări, pește, oloi (ulei), păcură, fier, fân și altele; pentru reparații la metoc s-au folosit 115 lei, pe repararea plugurilor 87 lei și 20 parale; pentru diverse unelte 106 lei și 36 parale³³. Cei 16 argați au primit în total 796 lei iar plugarii au primit 217 lei și 17 parale.

La 30 decembrie 1850, dichiul metocului Jidești, monahul Chesarie, a întocmit *Sama mitohului moșii Jideștii pi anul următor 1850*, în care arată că veniturile au fost în sumă de 10920 lei și 6 parale, din care 8583 lei și 30 parale au fost primiți din cămara mănăstirii iar 2336 lei și 16 parale din veniturile moșiei³⁴. Cheltuielile au fost în valoare de 11998 lei și 18 parale din care: lucrătorii pământului au primit 5445 lei și 30 parale; pentru îmbunătățirea acareturilor s-au alocat 2172 lei și 10 parale; pe diverse alimente (măsline, pește, ulei, zahăr etc) s-au cheltuit 248 lei și 10 parale; pentru diverse unelte, scule, veselă, păcură s-au cheltuit 2188 lei și 15 parale; pentru diverse deplasări 299 lei și 39 parale, cei 18 argați au primit 1214 lei și 36 parale iar cei opt plugari au primit 304 lei și 38 parale pe câte o lună sau două de lucru³⁵.

Monahul Erinarh/Irinarh, dichiul metocului, a întocmit, la 22 noiembrie 1854, *Sama de toate primirile și cheltuielile urmate la moșia Jideștii pe anul 1854*, în care arată că veniturile au fost în sumă de 11351 lei și 5 parale, din care 5914 lei și 35 parale au fost primite din cămara mănăstirii iar 5436 lei și 10 parale din veniturile moșiei³⁶. Cheltuielile au fost în valoare de 8988 lei și 35 parale din care: îmbrăcămintea – 205 lei și 30 parale, cheltuieli cu mesele pentru părinții ascultători și oaspeți – 1045 lei și 8 parale, lucrări agricole pe moșie – 5770 lei, cheltuieli „casnice” – 530 lei și 21 parale, cheltuieli mărunte – 13 lei și 30 parale, meșterului Petre Bodros i s-au dat 400 lei pentru mai multe reparații la metoc iar cei 14 argați au primit 778 lei și 26 de parale³⁷.

Punerea în valoare a informațiilor documentare despre metoacele mănăstirilor sunt esențiale deoarece ele furnizau produsele și alimentele necesare întreținerii mănăstirii precum și suplimentarea

²⁹ SJAN Iași, Fond M-rea Neamț, inv. 2609, pachet III, 1-53. În Pachetul referitor la moșiile Rușciori, Jidești și Băloșești sunt 53 de documente din perioada 17 februarie 1438 – 5 iulie 1858. Documentele din acest pachet au fost evacuate în timpul Primului Război Mondial, împreună cu alte bunuri, la Moscova așa cum arată și notița de la f. 49: „Doc. cuprinse în acest pachet sunt evacuate la Moscova”.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice – Moldova, dosar 114/1846, f. 36-40.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Idem*, dosar 174/1850, f. 148-151.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Idem*, dosar 169/1854, f. 65-68.

³⁷ *Ibidem*.

veniturilor acesteia. Din documentele studiate se poate observa că mănăstirea Neamț și Secu s-a îngrijit de acareturile de la metocul Jidești, așa cum arată Andronic Popovici, dar și cele trei evidente contabile. Din *Săma* pe anul 1850 se poate observa că, pentru reparații și noi construcții s-a alocat o sumă considerabilă, mai exact 2172 lei și 10 parale cu care s-au construit un hambar nou, sobe și hornuri pentru bucătărie, ferestre noi, s-au ridicat o bucătărie cu cămară nouă, un grajd, o umblătoare, s-a reparat moara, și s-au achiziționat 3000 de cărămizi. S-au mai cheltuit 2612 lei și 14 parale pentru cumpărarea a diverse materiale de construcții precum: „261 oacă și 10 dramuri de her nemțasc”, 400 „lătunoi”, 50 scânduri, 50 oacă de var, 12 coți perdele și altele³⁸. Aici apare o informație nouă și anume că mai în deal față de metocul existent s-a construit altul nou iar „Ghiorghi stoleriu, pentru cerdacu și 7 uși cu lemnul lui, pentru mitohul nou din dial”, a primit 146 lei³⁹. Până în momentul secularizării, mănăstirea Neamț și Secu reușise să facă lucrări ample de reparații la mai toate așezăminte monahale dar și la metoace.

După evenimentul amintit, moșia a fost dată în arendă. În anul 1874 era arendată de către stat pentru suma de 9500 lei⁴⁰ iar în perioada 1880-1885 a fost arendată pentru 4810 lei pe an⁴¹. Moșia avea o suprafață de 337 de hectare: pământ de arătură, fânețe și locul unde sunt acareturile proprietății (fostul metoc). Acest teren se învecina la N cu pământurile însurățeilor din com. Dochia, la E cu moșia Mărgineni, la S cu moșia Bahna și la V cu pământurile clăcașilor din satul Jidești care, în jurul anului 1890, avea o populație de 98 de locuitori care trăiau în 28 de case⁴².

Prin aplicarea Legii nr. 2 din 16 februarie 1968 privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România, satul Jidești a fost înglobat în Dochia.



Fig. 1. Amplasamentul satului Jidești în jurul anului 1790 (Sursa: <https://www.arcanum.com/ro/>)

³⁸ Idem, dosar 174/1850, f. 148-151.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ „Curierul de Iassi”, anu VII, nr. 75, 10 iulie 1874.

⁴¹ Costantin D. Gheorghiu, *Dicționarul județului Neamțu (la anul 1890)*, București, 1895, p. 392.

⁴² *Ibidem*.

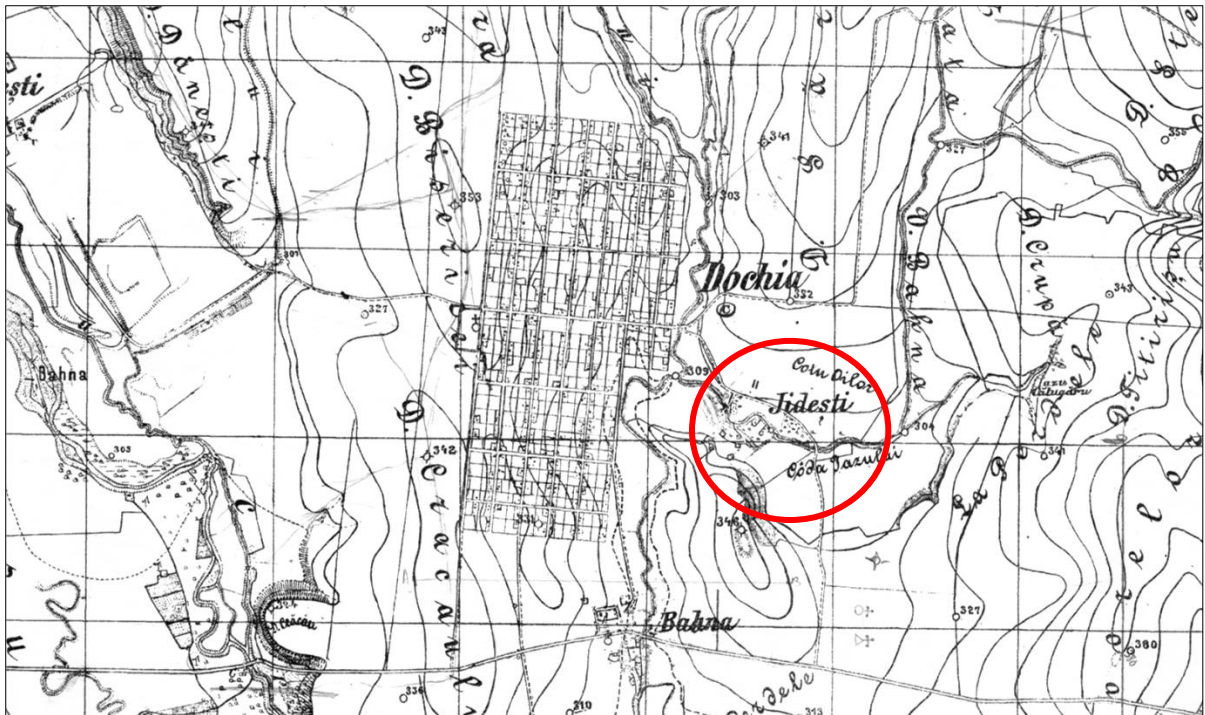


Fig. 2. Amplasamentul satului Jidești în anul 1917

(Sursa: <https://www.geo-spatial.org/vechi/maps/download-planuri-tragere.php>)

DOCUMENTE

1.

1846 decembrie 14, Metocul Jidești

Sama Mitohului moșii Jădeștii
Pi anul 1846 dec(em)v(rie) 14

Rămășițele din anul 1845 de la moșiia Jideștii precum în sama fostului dichiu pări(nte) Ilarie să arată, pentru care acum la închiare sămii n-au dat nici o samă pări(nte) Luchian dichiu de acolo. 1846 decemvr(ie) 30

| | | |
|-----------|------------|---|
| Lei | P(a)r(ale) | |
| 25 | | De la Ioan baciul de pe suhatul boil(o)r |
| 20 | | De la lăcuitorii din Ghindăoani |
| 100 | | De la Alexandru Tăpălagă pentru crăsmă |
| 59 | | De la Ioan ciobanu(l) pe locul de la Obârșie 1845 |
| <hr/> 204 | | |

80 sânt trecuti la condeiu moșiile

Sama de banii priimiți din camara monastiri(i) și din producturile moșii

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Arătare | Rămășiți di pi an trecut | |
|------|----------|------|----------|---|--------------------------|----------|
| | | | | | Lei | Par(ale) |
| 4824 | 36 | 4476 | 20 | Priimiți din camara monastirii, însă: Priimiți rândur(i), adică: lei par(ale) 3876 20 Prin mine 600 Tij prin mine rânduri | | |

| | | | | | | |
|------|----|-------------------------------|--|---|-------------------|--|
| 780 | | 348 | | 4476 20 348 16 Primiți prin părintele Ilari fostul dechiu 4824 36 Am priimit din producturile moșii, îns(ă): Pi 1000 prăj(ini) di pământ vândut câte 24 parale prăjina, lăcuiitorilor din Ghindăoani Pi pământurile din Obârșii pi un an Căștiul oranzii din 200 lei pe an | $\frac{100}{100}$ | |
| 5604 | 36 | 600 80 100 <hr/> 780 | | Adică cinci mii șasă suti patru lei, triizăci și șasă parale cuprind priimirile <ss> Luchian monah | | |

Cheltuelile urmate

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Arătare |
|------|----------|--------------------------------------|----------------|--|
| 3876 | 20 | 1328 1716 | | Pi 242 fălci pol di cosăt, însă: Pe 83 fălci lăcuiitoril(o)r din Ghindăoani, căti 16 lei falcea Pi 164 fălci lăcuiitoril(o)r din Humulești, câte 16 lei, 20 par(ale) falcea Pe 59 fălci, 40 prăjăni lăcuiitorilor din Petricani, câte 15 lei falcea |
| 50 | 16 | 832 <hr/> 3876 | 20 <hr/> 20 | |
| | | 15 16 11 4 3 <hr/> 50 | | Pe 3 ocă unt dilemn Pi 3 ocă, 50 dramuri zahar Pe 2 ocă cafe Pe 2 ocă maslini Pe 250 dramuri chiperi |
| 258 | 16 | | 16 | Cheltuiți prin părintele Ilarie fostul dechiu |
| 158 | 28 | | | Pe 81 ocă rachiu |
| 18 | | | | Pe 32 ocă vin |
| 28 | 36 | | | Pe 8 ocă, 50 dramuri lumănări di său |
| 26 | | | | Pe pești sărat |
| 5 | 20 | | | Pe 2 ocă oloiu |
| 4422 | 16 | | | |

Tot cheltueli

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Arătare |
|------|----------|-----------------------------|---------------|---|
| 4422 | 16 | | | Soma din urmă |
| 90 | 10 | | | Pe 2 pe pei pentru opinci |
| 96 | | | | Pe 52 ocă, 270 dramuri fer |
| 70 | | | | Pe un stog fân cumpărat |
| 56 | 30 | | | Pe 95 ocă păcură pentru tresuri |
| 115 | | | | Cheltuiți în facire din nou și meremeturile acareturilor mitohului, însă: Pe 4 stănjăni nuele curățiți pentru gardurile mitohul(u)i Pentru făcutu roții la moară din nou Pe 12 ocă chiroani, câte 3 lei oca, și 7 ocă cui di draniță, 3 lei, 20 par(ale) oca |
| 87 | 20 | 20 34 60 <hr/> 115 | - 20 20 | Cheltuiți în prifacere ferălor di plug în tocmire carălor i brișca și potcovitul cailor, îns(ă): Pentru înăditu a 6 perechi pluguri Pentru dresu carălor |
| | | 30 13 | 20 30 | |

| | | | | |
|------|----|----|----|--|
| | | 20 | 30 | Pentru dresuri di cai Pentru blehuitu i altile la doaa cară Pentru potcovitul cailor |
| | | 16 | | |
| | | 6 | 20 | |
| | | 87 | 20 | |
| 4937 | 36 | | | |

Tot cheltueli

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Arătare |
|------|----------|-----|----------|---|
| 4937 | 36 | | | Soma urmii |
| 106 | 36 | | | Cheltuiți în feliuri di unelte, îns(ă): |
| | | 11 | 36 | Pe 99 coți pânză pentru saci |
| | | 17 | 30 | Pe 7 ocă, 50 dramuri frângii |
| | | 5 | | Pe 4 burduhani pentru ferești |
| | | 4 | 30 | Pentru făcutu unii tingiri |
| | | 4 | | Pentru o peli di bătut |
| | | 5 | | Pentru făcutu unui tacăm di șă |
| | | 15 | | Pe 4 căputături di ciboti |
| | | 3 | 30 | Pi 2 giamuri de steclă |
| | | 3 | 30 | Di cheltuială părintelui Varsanofii |
| | | 25 | 20 | Pe 3 cerghi pentru cai |
| | | 6 | | Pe 4 chingi |
| | | 4 | 20 | Pe 3 trăiste |
| | | 106 | 36 | |
| 796 | 15 | | | Plătiți în lefi la argați, însă: |
| | | 24 | | Lui Ioan Rotariu |
| | | 81 | | Dumitru Gogan |
| | | 81 | | Simion Cotel |
| | | 79 | 20 | Nicolae Sărghe |
| | | 72 | 20 | Toader Voica |
| | | 338 | | |
| 5841 | 7 | | | |

Tot cheltueli

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Arătare |
|------|----------|-----|----------|--|
| 5841 | 7 | | | Soma urmii |
| | | 338 | | Soma al doile a urmii |
| | | 42 | 15 | Toma băetul |
| | | 15 | | Vasili Lupan |
| | | 150 | | Sandu Vlădinianu |
| | | 45 | | Ilie Rășcanu |
| | | 30 | | Vasile Pungă |
| | | 31 | | Gavriil Patrole |
| | | 10 | | Toader Stănică |
| | | 20 | | Gligori de la Obârșii |
| | | 40 | | Ioan Groșan |
| | | 47 | 10 | Alecsa Rotariu |
| | | 27 | | Costandin Blaga rămășiță ce au avut a lua di la fostul dechiu părintili Casiiian |
| | | 796 | | |
| 41 | 10 | | | Lui Sandu băetu înbrăcăminti, însă: |
| | | 3 | 30 | Pi o căciulă |
| | | 5 | | Pe o cămeșă |
| | | 27 | | Pe doaa sucmane |
| | | 7 | 20 | |
| 5882 | 17 | | | |

Tot cheltueli

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Arătare |
|------|----------|------------|-----------|---|
| 5882 | 17 | | | Soma urmii Lui Vasili Purcariu tij în hac, însă: |
| 39 | | 9 | | Pi doaâ cămeș(i) |
| | | 7 | 20 | Pe o cură |
| | | 17 | | Pe un sucman |
| | | 5 | 20 | O părechi ițari |
| | | <u>39</u> | | |
| 254 | 12 | 36 | | Plățiți la plugari cu luna, însă: |
| | | 18 | | Lui Lupu Bălășăscu, 2 luni de zile |
| | | 18 | 24 | Vasile Bălănescu, 1 |
| | | 37 | 8 | Ioan Stamati, 1 |
| | | 24 | | Dumitru Cocărță, 2 |
| | | 22 | | Dămiian Ungureanu, 1 |
| | | 17 | 20 | Gheorghii Condre, 1 |
| | | 20 | | Ilie Rășcanu, 1 |
| | | 24 | | Tărian Vădăvoiu, 1 |
| | | <u>217</u> | <u>12</u> | Stefan Bălășăscu, 1 |
| 6175 | 29 | | | |

Tot cheltueli

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Arătare |
|------|----------|------------|-----------|--|
| 6175 | 17 | | | Soma urmii |
| | | 217 | 12 | Suma al doile a urmii |
| | | 17 | | Suma din urmă |
| | | 20 | | Toma băetu, pi o lună |
| | | <u>254</u> | <u>12</u> | Lui Sagin Cotel |
| 6175 | 29 | | | Adică șasă mie una sută șapte zăci și cinci lei, doaă zăci și noaă cu prind cheltuielile Luchian monah |
| | | | | Perilipsis Cuprind cheltuilile Cuprind priimirile Întrec mai mult cheltuți pent primiri cari i-am și primit din camara monastirii cinci sute șapte zăci lei, trii zăci și trii parale Luchian monah |

SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice – Moldova, dosar 114/1846, f. 36-40.

2.

1850 decembrie 30, Metocul Jidești

Soma mitohului moșii Jideștii pi anul următor 1850

Sama banilor primiți din camarâ și din producturile moșii Jideștii pe anul 1850 dichembr(ie)

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Arătare |
|------|----------|------|----------|--|
| 8583 | 30 | | | Primiți din camarâ, însă: |
| | | 6340 | 30 | Prin părintili Gherasim iconom, adică: |

| | | | | |
|-------|----|------|----|---|
| 2336 | 16 | 2240 | | 4743.30 pi 287 fâlcî pol, câti 16 lei, 20 p(a)r(ale) falcea împărțiți lăcuitorilor din sat Humuleștii prin părintele Timofhei 1600 tij în plata săcerătorilor 6343.30 |
| | | 8583 | 30 | Priimiți prin părintile Ghenadi cămăraș cu 900 l(e)i prin părintele Efrem în cheltuielile mitoh(u)lui |
| | | 1036 | 8 | Priimiți din producturile moșiei, însă: Di la lăcuitorii din satul Ghindăoani pentru 1727 prăjini plătit de arat, câte 60 lei suta |
| | | 300 | | Di la lăcuitorii din satul Itrineștii pentru 500 prăjini tij, pi 60 lei suta |
| | | 310 | 8 | Di la lăcuitorii din satul Vânătorii Niamțului pentru 517 prăj(i)ni tij pi 60 l(e)i suta |
| | | 310 | 8 | Di la lăcuitorii din satul Vaduri pentru 650 prăjini, cu 250 prăjini a lui Ghiorghî Stoleriu din Piatră, tot cu 60 lei suta |
| | | 300 | | Pi crășma ci esti pe moșii cari umbă pi an 300 lei Di la lăcuitorii din satul Dragomireștii ari a să lua rămășăți din bani(i) plătiți pi săciră 312 |
| 10920 | 6 | 2336 | 16 | Adică zăci mii noaă suti doaâzăci lei și șasă parali fac toati priimirile Chesarie mon(a)h 1850 dichemv(rie) 30 S-au trecut la condică Dechemv(rie) |

Banii întrebuințați în cheltuielile moșiei pe anul 1850

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Arătare |
|------|----------|------|----------|---|
| 5445 | 30 | 4743 | 30 | Plătiți pi la lăcuitorii lucrători de pământ, însă: Pi 287 fâlcî i pol di coasă lăcuitorilor din satul Humuleștii, câti 16 lei, 20 p(a)r(ale) falciia |
| | | 702 | | Pi 1800 prăjini di săciri lăcuitorilor din satul Dragomireștii, câti 39 lei suta de prăjini, din cari somă rămân datori cu 312 lei ci cuprind în 800 prăjini cari să îndatoreză a le faci la vara viitoare 1851 |
| 2172 | 10 | 5445 | 30 | Cheltuiți pentru îmbunătățăria acareturilor mitohului, însă: Pentru lucrul hambariului din nou făcut, însă: Lei p(a)r(ale) 801 plata lucrătorilor lemnari din Vânătorii Niamțul 236 30 pi 49 legături cui de draniță 1037 30 bez tot lemnul și dranița din pădurile mon(asti)r(ei) |
| | | 146 | | Lui Ghiorghî stoleriu pentru cerdacu și 7 uși cu lemnul lui pentru mitohul nou din dial |
| | | 78 | | Pi 13 ferești di steclă la mitoh |
| | | 161 | | Lui Constandin Golgoros cu tovarăși(i) lui pentru lucru(l) a 4 sobi și ogiaș i cuptorul bucătării tot acolo |
| | | 155 | | Lucrul bucătării cu o cămară din nou și lipitul tij |
| | | 85 | | Lucrul grajdiului din nou tij acolo |
| | | 88 | | Cărămidarilor din Mărgineni pentru 8000 cărămidă lucratăe pentru mitoh |
| | | 180 | | Pentru lucru a 3 cară mari din nou, câti 60 lei unul, pentru mitoh |
| | | 90 | | Meremetul morii cu lemnul cumpărat din Tărg(u) P(i)etrii i altile trebuitoare |

| | | | | |
|------|--|------------------------------|----------------|---|
| | | 78 45 28 <hr/> 2172 | 20 <hr/> 10 | Prefăcutul a 7 părechi heră de plug Meremetul hăiteilor de plug și grapile Facirea unii îmblători |
| 7618 | | | | |

Tot cheltuieli

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Și anume |
|-------|----------|------------|----------|---|
| 7618 | 17 | | | Soma din urmă |
| 248 | 10 | | | Pi băcăliia cumpărată la mitoh, însă: |
| | | 57 | 20 | Pi 23 ocă măslini, căti 2 lei, 20 p(a)r(ale) |
| | | 48 | 10 | Pi pești morun și știucă |
| | | 17 | 20 | Pi 7 ocă orez |
| | | 33 | | Pi 6 ocă undilemn, căti 5 lei, 20 p(a)r(ale) oca |
| | | 35 | | Pi 7 ocă oloi, căti 5 lei oca |
| | | 33 | | Pi 6 ocă zahar, căti 5 lei, 20 p(a)r(ale) oca |
| | | 21 | | Pi 3 ocă cafe, căti 7 lei oca |
| | | 3 | | Chiperiu |
| | | <hr/> 248 | <hr/> 10 | |
| 2612 | 14 | | | Plățiți în feliuri de lucruri pentru mitoh, însă: |
| | | 522 | 10 | Pi 261 ocă, 100 dramuri her nemțesc, căti 2 lei oca |
| | | 45 | | Pi 10 ocă chiroan, căti 4 lei, 20 p(a)r(ale) oca pentru mitoh |
| | | 22 | | Pi 5 coasă |
| | | 180 | | Pi 4 pei di bou pentru opinci la argați, cîti 45 lei una |
| | | 40 | | 2 ocă lumănări di ciară, căti 20 lei oca |
| | | 31 | 20 | 7 ocă pol lumănări de său, căti 4 lei, 20 p(a)r(ale) oca |
| | | 21 | | 6 ocă sopun prost, căti 3 lei 20 p(a)r(ale) oca |
| | | 412 | 20 | 16 vedri vin rachiu i pol, căti 25 lei vadra |
| | | 84 | | Pi 5 vedri vin și 5ocă pi 60 p(a)r(ale) oca |
| | | 307 | | Pi 2 cai Tretii pentru slujba mitohului |
| | | 168 | | Pi 400 lătunoi, căti 42 lei suta, pentru mitoh |
| | | 51 | | Pi 17 ocă fruncii, căti 3 lei oca |
| | | 56 | | Pi 5 vedri, 6 ocă păcură, căti 1 leu oca |
| | | 36 | 30 | Pi 35 coți pânză pentru saci, căti 42 p(a)r(ale) un cot |
| | | 28 | | Pi 8 giuguri pentru boi, căti 3 lei, 20 p(a)r(ale) unu |
| | | 28 | | Pi 50 scânduri cumpărați di la Piatră pentru mitoh |
| | | 22 | | Lu Cucolia din Vânători pentru dres herăul de rotării i topoară |
| | | 12 | 20 | Pi 50 ocă var cumpărat |
| | | 12 | | Pi 3 părechi cheptini și o ravilă pentru cânipă |
| | | 17 | 15 | Pi oali, strachini și talgiri la mitoh |
| | | 5 | | Pi 4 traisti pentru cai |
| | | 3 | | Pi 4 chingi, tij |
| | | 12 | | Pi 12 coți cit pentru perdeli la mitoh |
| | | 17 | 20 | Pi 7 giuguri slatină di la Gărcina |
| | | 8 | | Pi tămăii |
| | | 37 | 20 | Pi 15 coți sucmani groși pentru cergi la cai |
| | | 8 | 20 | Pi chibrituri |
| | | <hr/> 2188 | <hr/> 15 | |
| 10478 | 24 | | | |

Tot cheltuieli

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Și anume |
|-------|----------|------|----------|---|
| 10478 | 24 | 2188 | 15 | Soma din urmă 1 ^{-iu} Soma din urmă al 2 ^{-le} |

| | | | | |
|-------|----|-------------|----|--|
| 11693 | 20 | 299 | 39 | Cheltuielile făcute prin mine și prin trimiși în ascultări monastiri la drumuri, însă: lei par(ale) 224 12 prin mine la drumuri în ascultarea mon(asti)r(ii) 19 20 prin părintile Siluoan chelariu în mergirea la mon(asti)r(e) 13 cu argații tij la mon(asti)r(e) mergând și viind cu încărcat 15 37 tij cu argații când am dus 2 stoguri fân la c(u)c(oana) (?)Tilemah 9 20 prin Pavăl Tăpălagă în drumuri la Moinești după păcură și la Brătești după funii 17 30 prin ficiori în umblarea după oameni la lucru <u>pământului</u> 299 39 |
| | | 49 | | Lui Iancu Cibotariu din Hărtop pentru lucru încălțăr(oi)r la mitoh |
| | | 47 | | Pi la croitori pentru hainile ce ni-au lucrat |
| | | 28 | | La 2 fimei pentru țesut țuluri i saci la mitoh |
| | | <u>2612</u> | 14 | Plățiți în hacurile argaților mitohului, însă: Lui Ioan Groșanu cu un cusur din anul 1849, după condică Toma Boghian, tij Vasili Tapălagă din hac, 150 lei pi anul acesta Dumitru Boghian din hac, 120 (lei) pi anul acesta Vasili Uscatu, tij 45 4 Grigori Condurachi bucatariul, tij 90 Costandin Vădurian, tij din hac, 120 lei pi an 64 20 Toader mangalagiu, tij 28 Vasili Groșanu, tij 49 20 Simioan Cotel porcariu din hac, 60 lei pi an 42 Lui Constandin Pungă pi 3 luni din hac, 150 lei pi an 12 Ghiorghii Dionisii, rămășăță din anul (1)849 20 30 Nicolai Mirtoiu, socotit pi 2 luni 28 Dumitru Thoma pi 2 luni pol 21 Gavril Stângă pi 2 luni 13 Dumitru Cocărță pi 40 zile 27 Ioniță Boloca pi 2 luni pol 28 Vasili Ravaiu pi 3 luni Înbrăcămintia la 4 băeți cari slujăsc la mitoh fără di hacu |
| | | 157 | | |
| | | <u>1214</u> | 36 | |

Tot cheltuieli

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Și anume |
|-------|----------|-----|----------|--|
| 11693 | 20 | | | Soma din urmă |
| 304 | 38 | | | Plata plugarilor, însă: |
| | | 34 | 20 | Lui Andrii a Popii, pi 1 lună pol |
| | | 36 | | Petriu Puncă, pi tij |
| | | 56 | | Stefan sãn Toader Jitar cu tatăl său, 1 lună pol |
| | | 22 | | Dumitru Sp(i)ridon pi o lună |
| | | 36 | 18 | Ioan Anenii, pi 1 lună pol |
| | | 32 | | Lupu Borcii cu Simioan, frati său, pi o lună |
| | | 34 | | Stefan Blaga, o lună pol |

| | | | | |
|-------|----|------------------|-----------------|---|
| 11998 | 18 | $\frac{54}{304}$ | $\frac{38}{38}$ | Toader sãn Vasili Pavãl pi 2 luni, 20 zile Adică unsprezãci mii noaã suti noaãzãci și opt lei optsprezãci parale fac toati cheltuielile precum sã aratã în sama aceasta 1850 dichembvr(ie) 30 Chesarie mon(a)h |
|-------|----|------------------|-----------------|---|

Perilipsis

| Lei | Par(ale) | |
|-------|----------|---|
| 11994 | 18 | Cuprinde toate scãderile |
| 10920 | 6 | Fac toate încãrcãturile |
| 1074 | 12 | Adecã unamie șaptezãci și patru lei doãsprezãci parale întrec mai mult chaltuelile piste priimiri pe care i-am și priimit acum la dare sãmii din camar(a) sf(intei) mon(asti)r(i) prin pãr(intele) Ghenadie camaraș. 1850 dechemv(rie) Chesarie mon(a)h S-au trecut la condicã de c(...). |

SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice – Moldova, dosar 174/1850, f. 148-151.

3.

1854 noiembrie 22, Metocul Jidești

Jideștii. Sama de toate primirile și cheltuielile urmate la moșia Jideștii pe anul 1854

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Încãrcãturile |
|-------|----------|---------------------|-------------------|--|
| 5914 | 35 | $\frac{5220}{694}$ | $\frac{35}{35}$ | Primirile din camara sf(intei) monastiri, însã Prin pãr(intele) iconom Irimiia asupra fãlcerilor Rãmași necheltuiți prin sama anului trecut 1853 |
| 4706 | 10 | $\frac{5914}{4351}$ | $\frac{35}{20}$ | Primiți din veniturile moșii, însã: Pe suhaturile de pe moșii, adecã 3708.20 din Stãrpu și din Grãdești, adecã $\frac{2608.20}{1100}$ pe acel din Stãrpu $\frac{3708.20}{3708.20}$ 605 pe varatul de la mitoh 19 pentru ernatul unui giuncan lupan 14 pentru 140 malduri de stuh 5 o datorii din vremea pãr(intelui) Chesarie 4351.20 |
| 730 | | $\frac{354}{4706}$ | $\frac{30}{10}$ | Pe 383 prãjãni pol pãmãnt vãndut pentru arãturã, adecã: 188.10 pe 251 prãjãni cãti 30 parale 100 pe 66 prãjãni cãti 1 leu 20 parale $\frac{66.20}{66.20}$ pe 66 prãjãni pol cãte 1 leu 354.30 |
| 11351 | 5 | $\frac{650}{80}$ | $\frac{730}{730}$ | Pe orãnda de pe moșii, însã: Pe orãnda pe un an Primiți pãnã la Sf(ântul) Gheorghie 1854 |
| | | $\frac{730}{730}$ | | Adecã unsprezãci mii trei suti cincizãci și unul de lei, 5 parale fac toate priimiriile arãtate anumi mai sus. 1845 noemv(rie) 22 Erinarh monah |

| | | |
|-------|--------|---------------------------|
| lei | parale | |
| 5436 | 10 | din văniturile moșii |
| 5914 | 35 | din camara m(o)n(ast)irii |
| 11351 | 5 | |

S-au trecut în condică
Dechemvrie 29

Toate cheltuiile urmate la mitocul Jideștii pe anul 1854

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Scăderile |
|------|----------|------|----------|---|
| 205 | 30 | 174 | 20 | Cheltuiala asupra înbrăcăminteii, însă: Pe 4 pei de bou pentru opinci, câte 43 lei pelea Pe 13 părechi de iminii pentru lucru Pe 3 haine pentru cusut Pentru cusutul a 2 sucmani |
| | | 19 | | |
| | | 9 | 20 | |
| | | 2 | 30 | |
| 1045 | 8 | 205 | 30 | Cheltuiala mesii cu tănere părinților ascultători și musaferi drumeți Cumpărarea băcăliilor, adică: 510 pe 42 bedre 5 oacă brânză de oi, câte 12 lei vadra 45 pe 200 oacă sare, câte 9 parale oca 18 pe 6 oacă de maslini, câte 3 lei oca 16 20 pe 1 oacă 20 dramuri untdelemn 10 20 pe 1 oacă 100 piperi 9 20 pe 2 oacă zahar, câți 4 lei 30 parale |
| | | 609 | | |
| | | 278 | 18 | Pe vin și rachiu, adică: 278 38 pe 10 vedre rachiu, câte 24 lei 36 parale 28 20 pe 3 vedre, 8 oacă vin pentru musaferi 278 18 |
| | | 149 | 20 | Pe un giuncan betejit s-au tăet și carnea s-au întrebuințat la clăcile de coasă |
| | | 7 | 20 | Pe 3 oacă pești sărat, câte 2 lei 25 parale |
| 5770 | | 1045 | 8 | Cheltuiala în lucrul moșii nefiind lăcuitori pe ia, însă: Pe 217 fălci 40 prăjini de coasă pusă în stog, câte 24 lei pe falci prin păr(intele) iconom Irimia pe 26 fălci 14 prăjini de coasă, câte 20 (lei) falcea prin minii |
| | | 5220 | | |
| | | 550 | | |
| 530 | 21 | 5770 | | Casnici cheltuele între ale gospodăriei, însă: Pe 77 oacă her sibiri și nemțascu Pe 10 vedre dohot, câte 1 leu oca Pe 20 oacă de seu pentru lumănări, câte 3 lei 31 parale oca Pe 34 mărță de mângal de făcut Pe 15 oacă de de lucru, câte 1 leu oca Pe o broască de her la ușă Pe 7 roți de car de încălțat Pentru curățitul cailor și cheltuiala unuia bolnav Pe 1 sobă în bucătării Pe 1 ceaunaș la bucătării |
| | | 161 | 16 | |
| | | 121 | 20 | |
| | | 75 | 20 | |
| | | 34 | | |
| | | 15 | | |
| | | 13 | 20 | |
| | | 14 | | |
| | | 12 | 20 | |
| | | 6 | | |
| | | 4 | | |
| 7551 | 19 | 457 | 16 | |

Tot cheltueli 1854

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Scăderile |
|------|----------|-----|----------|-----------------|
| 7551 | 19 | 457 | 16 | Sumili din urmă |

| | | | | |
|------|----|--------------------------------|-----------|---|
| 13 | 30 | 6 | | Pe 3 trăiste noă de cal |
| | | 3 | 20 | Pe 1 hereseu mic cu coardă |
| 645 | 26 | 3 | 20 | Pe 2 sape de prașit |
| | | 3 | 15 | Pe 2 cozuri pol hărții de scris |
| | | 4 | | Pe 1 tigaie la bucătărie |
| | | 3 | 30 | Pentru sfințirea apei la vite |
| | | 2 | | Pe 2 ochiuri de sticlă la ferestre |
| | | 45 | 30 | Cheltuiala drumurilor și în pricini de giudecăți |
| | | 1 | 10 | Pe un săpușor cu cerneală |
| | | <u>530</u> | <u>21</u> | |
| | | 5 | | Mărunte cheltuele la feliuri de trebuinți, însă: |
| | | 3 | | Pe un clopot la boi |
| 3 | 10 | Pe 8 săciri din nou de zămțuit | | |
| 2 | 20 | Pe 6 sfredele de oțalit | | |
| | | Pe 4 lăcăți de întocmit | | |
| | | <u>13</u> | <u>30</u> | |
| 778 | 26 | 400 | | Cheltuiți asupra înbunătățirilor și meremeturi, însă: |
| | | 223 | 20 | Lui Petre Bodros pentru lucru în facire coșurilor |
| | | | | Pe 30 oacă, 9 legături, cui de draniță, adecă: |
| | | | | 193 pe 30 oacă, câte 6 lei 20 parale oca |
| | | | | <u>28 20</u> pe 9 legături tot cui |
| | | | | 223 20 |
| | | 14 | | Pe 14 zile de lucru la coșări |
| | | 7 | 20 | Pe 300 cărămizi |
| | | <u>645</u> | | |
| | | | | 136 |
| | | 120 | | Lui Ioan sin Toader Voicu |
| | | 120 | | Lui Toma sin Dumitru Bogian |
| | | 80 | | Vasile Groșanul |
| | | 84 | 20 | Costantin Oglănzanu |
| | | 45 | | Condurachi Chemu |
| | | 40 | | Savin sin Sămion Cotel |
| | | 35 | | Sămioan Cotel |
| | | 23 | 20 | Ioan băetu sin Găsculeasă |
| | | <u>685</u> | | Ioan Hănganul |
| 8988 | 35 | | | |

Tot cheltueli 1854

| Lei | Par(ale) | Lei | Par(ale) | Scăderile |
|------|----------|------------|-----------|---|
| 8988 | 35 | 685 | | Sumili din urmă |
| | | 93 | 26 | Tij s-au mai dat cusurile lefilor la argați ce li s-au împlinit în an trecut 1853, adecă: |
| | | | | 28 3 lui Dumitru Brusturenu |
| | | | | 27 30 Ștefan Timișăscu |
| | | | | 19 10 Costantin sin Vasili Mutoiu |
| | | | | 9 29 Dumitru Cocărtă |
| | | | | 9 4 Sămion Cotel |
| | | | | <u>93 36</u> |
| | | <u>778</u> | <u>26</u> | |
| 8988 | 35 | | | Adecă opt mii noă suti optzăci și opt de lei 35 parale cuprind toate cheltuelile precum anumi să arată într-această samă. |
| | | | | Erinarh monah <ss> |
| | | | | 1854 noemv(rie) 22 |

Perilipsis

| Lei | Par(ale) | |
|-------|----------|---|
| 11351 | 5 | Fac încărcăturile |
| 8988 | 35 | Cuprind toate cheltuelile |
| 2362 | 10 | Adecă doâ mii trei sute șasăzăci și doi de lei 10 par(ale) prisosăsc necheltuți, care bani nu i-am răspuns acum, ce să vor încărcă asupra me pe anul viitor 1855. 1854 noemv(rie) 22 |
| 722 | 18 | Să scade prin mine la camară |
| 1639 | 32 | Adecă una mie și noă sute treizăci și doâ de lei 32 parale prisosăsc necheltuți care rămân a mă încărcă pe an viitoriu 1855. Erinarh monah <ss> |

S-au trecut în condică decembr(ie) 29

SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice – Moldova, dosar 169/1854, f. 65-68.

THE JIDEȘTI ESTATE OF THE SECU MONASTERY. SOME DOCUMENTARY INFORMATION

(Abstract)

The Jidești estate in the Neamț region was given to the Secu monastery by Damian the treasurer at the beginning of the 17th century. In the present material, it was proposed to follow the evolution of the ownership of the Jidesti estate until the secularization of the assets of the earthly monasteries. Also, the buildings on the estate were described, according to the writings of Andronic Popovici, and three income and expenditure registers from the years 1846, 1850 and 1854 were reproduced in annexes, which reflect the economic life on the estate.

DIN CORESPONDENȚA PRIMITĂ DE ARHIMANDRITUL NEONIL, STAREȚUL MĂNĂSTIRILOR NEAMȚ ȘI SECUL, ÎN ANUL 1835

Arcadie M. BODALE*

Cuvinte cheie: stareț, corespondență, mitropolitul Moldovei, mănăstiri, Neamț, Secul

Keywords: abbot, correspondence, Metropolitan of Moldova, monasteries, Neamt, Secu

O categorie excepțională de izvoare istorice o reprezintă corespondența. Cu toate acestea, scrisorile primite de fețele bisericești din a doua treime a secolului al XIX-lea sunt extrem de puțin folosite de istoricii români, căci marea lor majoritate sunt inedite, fiind redactate în paleografie chirilică de tranziție. Pentru a ilustra bogăția și diversitatea extraordinară de informații ce pot fi culese din astfel de epistole de către istorici, arhiviști și lingviști, în cele ce urmează aducem în atenția celor interesați câteva dintre scrisorile primite în anul 1835 de către arhimandritul Neonil, starețul mănăstirilor Neamț și Secul, ce au fost reunite de un arhivist al Mănăstirii într-un singur dosar de corespondență.

Spre exemplu, prin prima scrisoare, mitropolitul Veniamin al Moldaviei transmitea starețului amintit că i-a aprobat („încredințat”) condicile cu veniturile și cheltuielile Mănăstirilor Neamțul și Secul pentru anul 1834, ce fuseseră aduse de duhovnicii Mănăstirii la Mitropolia Moldovei în acest scop. Cu acest prilej, îi comunica lui Neonil că a înțeles ce s-a întâmplat cu cei 50.000 lei rămași la moartea starețului Ilarie, ce sunt „dreaptă zestre a Mănăstirii” și îi cerea să acopere datoriile făcute între timp de sobor din veniturile pe care Mănăstirea le va obține în anul următor.

Apoi, din mai multe scrisori primite de starețul Neonil aflăm că cererile de intrare în monahism erau adresate mitropolitului, care le încuviința numai dacă petiționarul nu avea de plătit dări la Visterie, ceea ce însemna că oamenilor de rând (țărani și orășeni) nu li se aprobau asemenea cereri până când nu ajungeau nevolnici, căci doar atunci deveneau scutiți de taxele cuvenite statului. După ce mitropolitul încuviința astfel de cereri, el dădea o scrisoare petiționarului, care trebuia să o predea, la rândul său, starețului mănăstirii în care i se hotărâse să viețuiască după Așezământul monahal al acelei obști, urmând să fie mai întâi frate de mănăstire, iar mai apoi, dacă se dovedea vrednic, putea fi tuns monah.

Totodată, din documentele de mai jos se poate observa că pentru fapte mărunte (care nu se cuveneau a fi pedepsite cu închisoarea la ocnă sau chiar cu pedeapsa capitală), vinovații erau trimiși în canon pe la mănăstirile din țară, spre îndreptare („spre părăsirea relilor urmări”), unde erau folosiți la muncă («la poslușanie, după a lui putere»). Perioada de trimitere în canon varia de la 1 până la 7 ani, fiind hotărâtă fie de rudele unor odrasle neastâmpărate, fie de autoritățile care cercetau răufăcătorii mărunți. Astfel, la cererea tutorilor, pentru ca firea rebelă a unor fii și frați să nu ducă la comiterea unor nelegiuiri, mitropolitul Moldovei încuviința trimiterea unor asemenea odrasle în canon pe la mănăstiri. De asemenea, tot pentru ca firea rebelă a cuiva să nu provoace fapte de o gravitate mai mare, care puteau fi aspru pedepsite, uneori cu închiderea la ocnă sau cu pedeapsa capitală, și ministrul de interne cerea mitropolitului încuviințarea unor astfel de trimiteri în canon, „ca strunindu-l <astfel pe rebel-n. AB>, să găsească în oarișcari purtari de grijă pentru el, potrivit cu hristianiceasca legiuire, pentru că vreu a-l faci om numai cu acest mijlocu”. De regulă, la astfel de rugăminți se dădeau termene mai reduse la trimiterea în canon/surghiun pe la mănăstiri, de numai 1-2 ani.

* Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași.

În schimb, faptele grave intrau deja în competența Curții Criminale (Tribunalul Criminalicesc) din Iași, care judeca vinovații pe baza unor anchete reunite în dosare ce erau întocmite de ispavnici sau de polițiile marilor orașe, dar și de Ministerul de Interne. În funcție de gravitatea faptelor săvârșite, Curtea Criminală dădea pedepse dure, iar trimerile în canon erau pentru perioade mai mari de timp, fiind rezervate membrilor elitei sociale și economice, dar și oamenilor de rând care erau debutanți în activitatea infracțională.

Eliberarea lor din «surgiun» se făcea numai la rugămintea celui care hotărâse trimiterea vinovatului la mănăstire spre îndreptare. Astfel, părintele (sau, dacă acesta era mort, fratele mai mare) care ceruse starețului să-i închidă odrasla rebelă sau instanța de judecată care hotărâse o astfel de pedeapsă trimiteau o rugămintă în acest sens domnului țării, care avea drept de grațiere. Acesta o redirecționa mitropolitului, care, la rândul său, scria starețului unde vinovatul se afla sub pază, pentru a-l elibera.

În această privință, sunt extrem de interesante cele două scrisori privitoare la eliberarea de către Mihail Sturza a vistiernicului Nicolae Rosetti Roznovanu (1794-1858) din surghiunul la mănăstirea Secu, ca urmare a rugăminții tatălui său, boierul reformator Iordachi Rosetii-Roznovanu mare logofăt și fost caimacam al Moldovei.

Alte documente arată că mitropolitul intervenea adeseori pe lângă stareț pentru a curma izbucnirea unor posibile litigii cu privire la hotarul unor moșii mănăstirești, la recuperarea unor datorii bănești sau din pricina nerespectării unor contracte de arendare a unor moșii ale Mănăstirii Neamț. De asemenea, ele arată și firea hrăpăreață a unor arendași, care căutau prin orice mijloace să obțină venituri cât mai mari, inclusiv prin oprimarea sătenilor, punerea fețelor bisericesti la dări sau silirea egumenului să accepte reducerea obligațiilor sale din contractul de arendă a unor moșii pe care-l încheiase cu mănăstirea (și pe care el singur și le asumase atunci când a câștigat licitația de arendare).

Dintr-un alt document, anexat la o scrisoare a mitropolitului, aflăm că în 1819 dobânda obișnuită nu mai era ca în secolele XVII-XVIII (adică, la «10 <lei împrumutați trebuiau plățiți>, 12») căci «obicinuita dobândă <devenise-n.AB> câți un leu la sută pe lună».

O altă epistolă extrem de importantă a mitropolitului Veniamin este cea din 18 februarie 1835, căci ea ne dă detalii despre incendierea Mănăstirii Secu, faptă pentru care a fost acuzat un țigan mănăstiresc. Adus la Mitropolia din Iași și anchetat din porunca domnului Mihail Sturza, acesta reușește să-și susțină nevinovăția («el și aice cu totul s-au apărat la întrebările ce i s-au făcut. Și că, dar de frică numai [...] ar fi zis acolo că sânгур ar fi fost lucrătoriul, iar adevărul esti acesta: că nu ari știință și încă îndatorit de monahul Paisie ca să mărturisască așa»), chiar dacă în acea anchetă n-au lipsit pedepsele corporale pentru a se obține o mărturisire («însăimântat de pedepsile ce i s-au făcut, ar fi zis acolo că sânгур ar fi fost lucrătoriul»). Rămas suspect în continuare, mitropolitul Moldovei îl trimitea iar la arhimandritul Neonil «pe robul țigan a Monastirei Săcul», prilej cu care recomanda starețului ca acest rob «să rămâie petrecând supt oareșcari prăvigieri de a nu să mai aluneca la asămine neplăcuti urmări, făcându-i-să și oareșcari înfrânari».

De adeseam, din scrisoarea făcută la 4 martie 1835 aflăm că mitropolitului Veniamin Costache a înbunătățit «isvodul pentru frați ce au a să tunde în chipul monahicios», iar această nouă variantă de Așezământ monahal a fost trimisă starețului pentru a o pune în aplicare.

Totodată, la 5 martie 1835, arhimandritului Neonil era înștiințat de reorganizarea mănăstirilor Florești, Adam și Orgoiești. Astfel, dată fiind mărimea din acea vreme a soborului de călugărițe de la Mănăstirea Florești, mitropolitul dispune ca o parte din aceste monahii să se ducă la Mănăstirea Adam, al cărui sobor de călugări, în frunte cu starețul lui, a fost mutat din această pricină la schitul Orgoiești, care era subordonat Mănăstirii Neamț. Ca atare, mitropolitul Veniamin cerea starețului Neonil „a înștiința și pe părinții aflători acolo a primi cu bucurie și dragoste și pe acei ce di la Adam să vor aduna acolea, rămâind însă din aceștia numai acii cari să vor afla cu metania de acolo, iar

ceialaltă să fie îndatoriți a să întoarcă la urmile lor, viind mai întâi pe aicea, spre a-i întovărăși cu însăși a noastră scrisoare cătră stareții lor de a-i primi iarăși spre pătrecere, dupre cum însuși au făgăduit mulțimindu-ne”.

În același timp, documentele de față prezintă și o importanță uriașă din punct de vedere arhivistic și a istoriei arhivistică românești. Astfel, sistemul de ordonare al documentelor în cadrul dosarului și legătura acestuia sunt medievale, fiind folosite (cel puțin) din sec. al XV-lea până la sfârșitul sec. al XVIII-lea în Arhivele Secrete ale Vaticanului și, respectiv, în Arhiva Congregației „De Propaganda Fide” din Roma. Astfel, documentele sunt legate (cu o singură excepție) în ordine cronologică, unul câte unul și numai atunci când o scrisoare are anexe, acestea alcătuiesc împreună un fascicol, în care anexele au fost puse desfăcute, una într-alta, între cele două foi ale epistolei. Aceste fascicole – mai apoi – sunt legate de scrisorile care le precedă, fiind urmate de scrisorile primite mai târziu. De asemenea, sistemul medieval de prelucrare arhivistică a documentelor amintit mai sus se caracterizează și prin înscrierea pe *verso*-ul fiecărei scrisori a unui scurt rezumat al continutului ei, cu scopul de a se găsi ușor și rapid un anumit document în caz de nevoie. Ca atare, presupunem că, în Arhiva Mănăstirii Neamț se proceda întocmai ca și în Arhivele Vaticanului, în sensul că elementele cuprinse în aceste rezumate erau folosite ulterior de arhivistul („condicarul”) mănăstirii pentru indexarea tuturor scrisorilor dintr-un dosar, în volume separate, pentru a se regăsi ușor documentele în caz de nevoie. Cum acest sistem de prelucrare arhivistică este specific doar arhivelor mari, suntem îndreptățiți să credem că și Mănăstirea Neamț a avut o arhivă considerabilă, așa încât nevoile practice au impus arhiviștilor de la Mănăstirea Neamț să copieze sistemul de indexare specific arhivelor Bisericii Catolice. Sperăm că în Arhiva Mănăstirii Neamț se mai păstrează măcar câteva file din astfel de index-uri, care, odată cu trecerea timpului (când nevoile practice de a răsfoi corespondența ordinară se reduceau considerabil) puteau ajunge pe mâna unor nepricepuți, care le aruncau sau distrugeau (de regulă, prin aprinderea focului sau prin refolosire la closet), socotindu-le nefolositoare.

Or acest mod de prelucrare arhivistică a corespondenței Mănăstirii Neamț demonstrează niște străvechi legături culturale ale acestui lăcaș monahal ortodox cu lumea catolică, de la care a împrumutat sistemul de prelucrare (ordonare, legare, indexare și inventariere) a corespondenței care trebuia păstrată. Or, aceste elemente demonstrează străvechi legături culturale ale monahismului românesc cu lumea catolică occidentală, de unde a preluat cele dintâi elemente de arhivistică, biblioteconomie și muzeologie (respectiv modulul de inventariere a cărților și a obiectelor bisericesti de patrimoniu aflate în bibliotecile și tainițele mănăstirești), probabil prin intermediul Bisericii Catolice din Moldova și a misionarilor catolici ajunși la noi.

Nu în ultimul rând, aceste documente au o importanță particulară și pentru lingviști, căci conțin o serie de arhaisme mai puțin cunoscute, precum: oțnoșenie, păucenie, pliroforie, proestos, sânodie, a analoghisi, a exoflesi, a pliroforisi și a pozvoli.

ANEXE

1.

10 ianuarie 1835

No. 13¹.

Cătră pre(a)cuviosul stareț Sf(intei) M(ă)n(ă)s(tiri) Neamțul ș(i) Secul,

Asupra scrisorii preacuvioșiei tale, însămnată din 6 a curgătoarei, îț(i) răspundem că pripusul pentru care nu s-au încredințat condicile înfățișate prin părinții d(u)h(o)vnici nu au fost asupra pre(a)cuvioșiei tale, ci a altora.

Întemeindu-ne pe arătările preacuvioșiei tale, ce ni le-ai făcut îndeosăbi, că la moartea stareșului Ilarie însuș(i) i-ai încredințat numărăți(i) bani în act, 50.000 lei, procatohului pre(a)cuvioșiei tale dreaptă zestre a M(ă)n(ă)s(tiri), în locul a căroră acum nu numai ca aceia, după pliroforii ci am luat, nu să gădesc, dar încă și aflate în datorii.

În urmare dar, iată că, după rogăminte(a) ci ne-i făcut, s-au încredințat condicele încă supt aodiție, că condeiu de datorie ce trece mai mult piste soma venituril(o)r anului 1834, analoghisit în 35.244 lei² și 4 parali, să fii cu îngrijere a să plăti din veniturili anului viitor. Cât la urmare din înprotrivă, nu vor fi ținute în samă.

No. 11³.

<1>⁴835 ghenar(ie) 10.

Eșii.

<de a doua mână, cu c. maro, semnătura:>

Veniamin mitropolit Moldaviei <m.p.>.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră, adresa:>

Cătră pre(a)cuviosul stareș Sf(intei) M(ă)n(ă)s(tiri) Neamșul i Secul.

No. 11.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 1r și f. 2v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie (deteriorat prin manipularea dosarului), c. neagră.

¹ Nr. «13» a fost completat ulterior, de a treia mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamș.

² Numărul «35.244» a fost completat ulterior, deasupra rândului, de mâna care a scris textul.

³ Numărul «11» a fost corectat din «10», de mâna care a scris textul.

⁴ Omis.

2.

22 ianuarie 1835

No. 93¹.

Cătră pre(a)cuviosul stareș Sf(intei) M(onastiri) Neamșul,

Înfășetoriul aceștia, cu numile Theodor Dimit(rie), prin jaloba cătră noi, face rugăminte a i să slobozi vo(i)e și blagoslovenie ca să fie primit la acea monast(ire) spre pitrecere(a) rămășișilor zile. Și după adresul ci ni s-au înfășet de la cinstita Vistierie, cu no. 386, cuprinzător că nu are nici un amestec în darea politicească, i s-au înbunătășit cerirea a să priimi, orânduind a să urma și cu aceasta întocma ca pentru ceielalți asemenea lui.

<de a doua mână, cu altă c. neagră, semnătura:>

Veniam(i)n mitropolit Moldaviei <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul:>

No. ...².

<1>³835 ghenar(ie) 22.

Eșii.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră, adresa:>

Cătră stareșul Sfintei M(ă)n(ă)s(tiri) Neamșul i Secul.

No. 27.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, cu altă cerneală meagră, de patra mână, rezumatul:>

Carte de priimire a frat(e)lui Theodor, 1835 no(ie)m(vrie) 27.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 3r și f. 4v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie (deteriorat), c. neagră.

¹ Nr. «93» a fost completat ulterior, de a treia mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

² Loc lăsat necompletat.

³ Omis.

3.

31 ianuarie 1835

No. 66¹.

Cătră pre(a)cuviosul stareț Sf(intei) M(ă)n(ă)s(tiri) Neamțul,

Cinstitul Dipartament al Pricinilor din Lăuntru, prin adresul său din 28 aceștia, cu no. 1.272, face cunoscut că potrivit cuprinderii jalobii a lu' Alecsandru, fiul iconomului Porfirie, cere ca spre părăsirea relilor urmări a trupescului său frate, cu numele Mihai, să fie periorisit în acea M(ă)n(ă)s(tire) pe vreme de doi ani, în cuprindirea a căriia, urmându-ne și noi, să scrie pre(a)cuvioșiei tale a să urma întocma.

<de a doua mână, cu altă c. neagră, semnătura:>

Veniamin mitropolit Moldaviei <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul:>

No. ...².

<1>³835 ghenar(ie) 31.

Eșii.

<sus, pe prima filă a scrisorii, dea treia mână, cu cerneală maro, notița:>

S-au slobozit în copii, la 1837 fevr(uarie) 10.

No. 90.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră, adresa:>

Cătră pre(a)cuviosul stareț Sf(intelor) M(ă)n(ă)s(tiri) Neamțul i Secul.

No. 38.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, cu altă cerneală neagră, de cincea mână, rezumatul:>

Pentru Mihalachi Porfiriu ci s-au triimes di canon pi 2 ani di zil(e).

1835 mart(ie) 2.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 5r și f. 6v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie rupt, c. neagră.

¹ Nr. «66» a fost completat ulterior, de a treia mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

² Loc lăsat necompletat.

³ Omis.

4.

2 februarie 1835

Pre(a)cuvioșăei sali, kir Neonil, arhimandrit i stareț Sv(i)n(te)l(o)r Monastiri Neamțul și Săcul, cu fiiasc(ă) eulavie¹,

Veți ave(a) d(u)h(o)vnicească bunătate a priimi împreună cu adresul înalt preosfinții sale, supt no. 38, pe Mihalachi Porfiriu, carile, pentru bunul obicei, esti triimis la ace(a) Sv(ântă) Monastiri, pe vremi de doi ani, cu aceasta însă: ca strunindu-l, să s(ă) gășasc(ă) în oarișcari purtari de grijă pentru el,

potrivit cu hristiianiceasca legiuire, pentru că vreu a-l faci om numai cu acest mijlocu. Și eu voi rămâne pentru viitoriu,

Al c(uvioșiei) v(oast)re sufletesc fiiu,

<de a doua mână, cu c. maro, semnătura:>

Sl(u)g(ă), Alex(andru) Cat(a)r(giul) vel log(o)f(ă)t, <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul:>

1835 fevr(uarie) 2.

Iaș(i).

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră, adresa:>

Pre(a)cuvioșăei sali, kir Neonil, arhimandrit <și>² stareț Sv(intelor) M(o)n(a)s(tiri) Neamtu și Săcul, cu fiasc(ă) eulavie³.

S(fânta) M(o)n(a)s(tire) Niamțul.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 7r și f. 8v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie rupt la deschiderea scrisorii, c. maro.

¹ Așa în text pentru «evlavie».

² Omis.

³ Așa în text pentru «evlavie». Totodată, destinatarul și locul domiciliului său au fost despărțite prin două linii.

5.

5 februarie 1835

No. 37¹.

Arhieriască blagoslovenii triimitem priacuvioșăei tali,

Pentru partia de moșâi numită Strâmta, dănuită Monastirei de răp(o)s(atul) aga Gheuca, și pe cari, după dovez(i), o pretenderisăști d(umnea)lui spatariu' Raducanu Cazamir, în cari pricină fiind monahul Nicanor Theodori, despre cari s-au fost scris răpos(atului) stareț a face un feli de puniri la cali cu d(umnea)lui, adecă să caute Monastirea în partea aceea, acole(a), cu apropieri de Monastiri, sau la alti moșâi a Monastirei, unde să va interesî ca să s(ă) cumperi o asămine parte de cătră d(umnea)lui spat(a)r(ul), pe cari să o de(a) în schimb și în protivă să priimească d(umnea)lui pe aceea, după cum mai pre larg va pliroforisî monahul Nicanor Theodori, ca un vechil ce au fost. Apoi, fiindcă d(umnea)lui spat(a)r(ul) vo(i)ești a da sfârșat aceștii pricini; iar în alt chip, apoi să să [să] știi sâlit a tragi pricina în cercetaria judecățâi, unde la Judecătoria fân(u)t(ului) iasti pornită și dela.

Pentru cari, scriem priacuvioșăei tali ca cercetând mai întâi lucraria din vremea răp(o)s(atului) în această pricină, din care povătuindu-te, să pui în lucrari a să da un sfârșat cât să poati mai în grabă, spre a nu urma Monastirei vreo păgubiri din treciria vremii.

A priacuvioșăei tali părinti sufletesc,

<de a doua mână, cu altă c. neagră, semnătura:>

Veniamin mitropolit Moldaviei <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul:>

1835 fevr(uarie) 5.

Eșii.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră, adresa:>

Priacuviosului arhimandrit Neonil, stareț Sv(intei) M(o)n(a)s(tiri) Neamțul(u) i Săcul, arhieriască blagoslovenie².

La M(o)n(a)s(tirea) Niamțul.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 9r și f. 10v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie (slab imprimat), c. neagră.

¹ Nr. «37» a fost completat ulterior, de a treia mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

² Așa în text, destinatarul și locul domiciliului său au fost despărțite prin două linii.

6.

<după 6>¹ februarie 1835

No. 67².

Doh(o)vniceasca Dicasterie.
Sv(ânta) Mit<r>³opolii Moldav[v]iei.
No. 61⁴.
Fevr(uarie) 1835.
Iașii.

Cătră cinstită sf(in)ț(ia) sa părintile arhimandritul Nionil,
stareți Sv(in)tei Monastiri Neamțul și Secul,

Această Dicasterie, în urmarea oțnoșaniei Dipartamentului Criminalicesc, din 6 a următoarei luni, cu no. 320, și după dezlegarea înaltpre(a)osfinției sali, mitropolitului Moldaviei și cavaler D.D. Veniamin, triimeti la Monastirea Neamțului pi Stan Șchiop(ul), țaran, spre canon, pi vremi de 6 ani. Drept aceia, veți binevoi sfinția voastră a întrebuița pe pomenitul Stan la poslușanie, după a lui putere, împărțășind aceștii Dicasterii știință de a lui primiri.

<de a doua mână, cu al doilea tip de c. neagră, semnătura:>

Nicolai iconomu <m.p.>.

<de a treia mână, cu al treilea tip de c. neagră c. neagră, semnătura:>

Theodor iconom <m.p.>.

<de a patra mână, cu al patrulea tip de c. neagră, semnătura:>

Ghorghie iconomu <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul și cu cerneala neagră cu care s-a scris scrisoarea:>

Îndatoriri de secretaru ...⁵

Stolnecealnic, Ioan Vasiliu <m.p.>.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră (ce s-a decolorat între timp), adresa:>

Cătră cinst(i)t(ă) sfinți(e) sa, părinteli arhimandrit(ul) Neonil,
stariț(ul) Sfantil(o)r Monastiri Neamțul(u) i Săcu.

No. 61⁴.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 11r și f. 12v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie rupt la deschiderea scrisorii, c. neagră.

¹ Datat după data «otnoșeniei Departamentului Criminalicesc» menționată în cuprinsul scrisorii.

² Nr. «67» a fost completat ulterior, de a cincea mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

³ Rupt la șnuruirea dosarului.

⁴ Nr. «61» a fost corectat din «60», de mâna care a conceput textul.

⁵ Indescifrabil.

7.

7 februarie 1835

No. 96¹.

Cătră starețul Sf(intelor) M(ă)n(ă)s(tiri) Neamțul și Secul.

Dipartamentul Pricinilor din Lăuntru, prin adresul său din 28 a trecutii luni ghenar(ie), cu no. 1.440, alătoreazi în copie jaloba ci au întrat cătră acest Dipartament un Alecsandru Vicol, alăturând și o copie de sine² a 250 <lei>³, ci pritinderisește de la ieromonahul Methodie, ci au fost în trecuții ani în Sf(ânta) Mitropolie, însă din leat 1819 <a>⁴pril i cu dobânda lor, cât să va cuveni, după glăsuerea⁵

sinetului. Și fiindcă pomenitul ieromonah să află acum în soborul altii M(ă)n(ă)s(tiri), potrevet⁵ cereri(i) cuprinsă prin nomerarisitul adres, să alătorează de toate copie, spre deplina știința, în urma a cărui hotărâmă că dacă numitul ierom(onah) nu va înfățișa vreun exoflesi de disbatere acelor bani, apoi numaidecât să fie îndatoreț a răspunde arătații bani înfățișătorului cu aceasta, ginerelui răposat(ului) iconom Ilie.

<de a doua mână, cu altă c. neagră, semnătura:>

Veniamin mitropolit Moldaviei <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul:>

No. ...⁶.

1835 februar(ie) 7.

Eșii.

<sus, pe prima filă a scrisorii, dea treia mână, cu altă cerneală neagră, rezumatul:>

S. P. Pentru 250 lei di la mo<na>⁴h⁴ Methodie <către>⁴Alicsandru Vicol.

Anexa nr. 1 la scrisoarea mitropolitului

Arh(imandritul) Theodosii, s-au dat lucrurile p(ă)r(i)<n>⁴te<lui>⁴ datorul(u)i și cusurul l-au plătit însuș(i) priosf(inția) <sa>⁴.

Anexa nr. 2 la scrisoarea mitropolitului

Copie.

Adeverez prin acest zapis al mieu, ca să să știe că m-am împrumutat cu 250⁷ lei, adecă doă sute cincizăci lei, de la părintele Ilie preutul, ci iaste slujitoriu Sfântului Necolae, în Muntenime(a) de Sus, cu vade(a) dă șasă⁸ luni, cu obicinuita dobândă, câti un leu la su[u]tă pe lună. Deci mă îndatoreț ca la numita vade(a) să aibu a-i plăti sfinții sale cu mulțămăită atât capetele, cât și dobânda ce să va face pe soma acestor bani.

Și pentru credință, am iscălit cu însuș(i) mâna mea.

Iscălit, Methodie ieromonah, slujitoriu în S(fânta) Mitropolii.

Iașii, 1819 ap(rilie) 1.

Lei

30 am priimit dobânda pe anul acesta, 1820 apr(ilie) 1.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 13r, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie (deteriorat), c. neagră; Anexele la f. 14v și 15v, hârtie albastră, cu c. neagră.

¹ Nr. «96» a fost completat ulterior, de a cincea mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

² Așa în text pentru «sinet».

³ Omis. Completat după rezumatul de pe prima filă a scrisorii.

⁴ Omis.

⁵ Așa în text.

⁶ Loc lăsat necompletat.

⁷ Nr. «250» a fost corectat din «240» de mâna care a scris copia.

⁸ Formula «dă șasă» a fost corectată dintr-un cuvânt inescrifabil, de mâna care a scris copia.

8.

8 februarie 1835

No. 34¹.

Cătră pre(a)cuviosul stareț Sf(intei) M(ă)n(ă)s(tiri) Neamțul <și>² Secul,

Înfățișătorul cu aceasta, anum(e) Dimitrie Gheorghie din târgul Botoșanii, prin jaloba cătră noi, face rugătoare cerire a i să slobozi o blagoslovitoare carte să fie primit la acea M(ă)n(ă)s(tire) spre pitrecire(a) viețuir(i) sale acolo, unde după vreme să să poată învrednici și chipului monahicesc. Destul pe temeiul cuprinderii adresului Cinst(itei) Vistieri(i), din 6 a aceștiia, cu no. 783, că numitul

nu să găsaște trecut nice într-o dare, înbunătățim cerirea a să primi. Și după Așezământul ci să păzește cu uni(i), asemenea acestuia să va urma și cu aducătorul acestuia, întocma.

<de a doua mână, cu altă c. neagră, semnătura:>

Veniamin mitropolit Moldaviei <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul:>

No. 53.

<1>²835 fev(ruarie) 8.

Eșii.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră, adresa:>

Cătră pre(a)cuviosul starețul Sf(intei) M(ă)n(ă)s(tiri) Neamțul și Secul.

No. 53.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, cu cerneală neagră, de patra mână, rezumatul:>

Pentru Gheorghii Dimitriu, să să priimasc(ă) în sobor, frate.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 19r și f. 20v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie (deteriorat), c. neagră.

¹ Nr. «34» a fost completat ulterior, de a treia mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

² Omis.

9.

11 februarie 1835

No. 45¹.

Cătră pre(a)cuviosul stareț a Sfinte(i) M(ă)n(ă)s(tiri) Neamțul,

Înfățeșitorul cu aceasta, anume monahul Ioachim, prin jaloaba cătră noi, face rugăminte și cerire a i să slobozi vo(i)e și blagoslovenie ca să fie priimit la acea M(ă)n(ă)s(tire), spre a-ș(i) pitreci[re] rămășița zililor sale. La care, a sa cerire, înduplecându-ne, să scrie pre(a)cuvioșiei tale ca să fie priimit, închipuindu-să și pentru acesta întocma ca și pentru alții asemenea lui.

<de a doua mână, cu altă c. neagră, semnătura:>

Veniamin mitropolit Moldaviei <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul:>

No. ...².

<1>³835 fevr(uarie) 11.

Eșii.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră, adresa:>

Cătră preacuviosul arhim(ândrit) kir Neonil, starețul

<de a treia mână, cu c. maro, completarea:>

Sf(inte)lor Monast(iri) Neamțul i Săcul, părintească blagoslovenie.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, cu altă cerneală neagră, de patra mână, rezumatul:>

Pentru priimirea în sobor a monahului Ioachim.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 21r și f. 22v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie (slab imprimat), c. neagră.

¹ Nr. «45» a fost completat ulterior, de a treia mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

² Loc lăsat necompletat.

³ Omis.

10.

18 februarie 1835

No. 63¹

Arhieriască blagoslovenie triimitem priacuvioșiei tale!²

Pe robul țigan a monastirei Săcul ce s-au fost adus aice, în prepus a întâmplării arderii Monas(tirei) Săcul, despre a căruia aducire aice, după poronca Măriei Sali, făcându-i-să cunoscut Măriei Sali, s-au socotit de cuviință a nu i să faci aice nici un fel de pediapsă, decât să s(ă) întoarcă la urma sa acolo, unde să rămâi(e) petrecând supt oareșcari prăvigieri de a nu să mai aluneca la asămine neplăcuti urmări, făcându-i-să și oareșcari înfrânari, macar că el și aice cu totul s-au apărat la întrebările ce i s-au făcut. Și că înspăimântat de pedepsile ce i s-au făcut, ar fi zis acolo că sângur ar fi fost lucrătoriul, dar de frică numai, iar adevărul esti acesta: că nu ari știință și încă îndatorit de monahul Paisie ca să mărturisască așa.

A priacuvioșăei tali părinti sufletesc,

<de a doua mână, cu c. altă neagră, semnătura:>

Veniamin mitropolit M³daviei <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul:>

1835 fevruari(e) 18.

Eșii.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră, adresa:>

Priacuviosului arhimandrit kir Neonil,
stareț Mon(a)s(tirii) Niamțu,
arhieriască blagoslovenie⁴.
La M(o)n(a)s(tirea) Niamțu.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 23r și f. 24v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie slab imprimat, c. neagră.

¹ Nr. «63» a fost completat ulterior, de a treia mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

² Semnul exclamării a fost pus de cel care a scris epistola.

³ Pătat cu cerneala cu care s-a semnat mitropolitul.

⁴ Așa în text, destinatarul și locul domiciliului său au fost despărțite prin două linii.

11.

26 februarie 1835

No. 47¹.

Arhieriască blagoslovenie triimitem priacuvioșiei tale,

D(umnea)lui aga Manolachi Miclescu ni-au făcut arătare că având în posesăe moșăile Monastirei, Pipirigu și Galu, mai înainte cu doi ani de împlinire(a) contractului, răpoos[s]atul stareț Dometiian ar fi scos vânzătoare prin mezat posesăia acestor moșăi pe vade de trii ani. Și la strigarea acelu mezat, aterdisând mușterei, au fost un preț cu mult mai covârșători de cât poate să de(a) pe an venit(ul) aceli moșăi.

Așadar, d(um)nealui, ca să poată stăpâni în paci doi ani ce mai ave(a), au fost nevoit să de(a) un preț cât nu faci. Și așa, depărtându-să alți moșterei, au rămas asupra d(umnea)l(u)i, după cari preț au înche(i)et și contract formalnic. Și acum, văzând păgubire(a) ce poati a-i urma, vo(i)ești ca să facă osăbită alcătuirii cu Mon(a)s(tirea), potrivită cu prețul moșăil(o)r, desființând acel contract.

Pentru cari, scriim pre(a)cuvioșăei tale dacă pricina esti așa precum d(umnea)lui arată, nefiindu-ne noi cunoscute înpregiurările pricinii, bini ar fi, decât să urmez(e) judecăț(i), să s(ă) facă o

învoială potrivită cu prețul moșâil(o)r, de care și d(umnea)lui nu să depărteaz(ă), și încă mai vartos o ceri.

A priacuvioșăei tale părinti sufletesc,

<de a doua mână, cu altă c. neagră, semnătura:>

Veniamin mitropolit <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul:>

1835 fevr(uarie) 26.

Eșii.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră, puțin mai decolorată, adresa:>

Priacuviosului arhimandrit kir Neonil,

stareț Monastirei Niamțului,

arhieriască blagoslovenie².

La M(o)n(a)s(tirea) Niamț.

<tot pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, cu altă cerneală neagră, de cincea mână, rezumatul:>

Scrisoare de la păr(intele) mitr(opolit) pentru d(u)m(nea)lui aga Manolache Miclescu.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 25r și f. 26v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie rupt la deschiderea scrisorii, c. neagră.

¹ Nr. «47» a fost completat ulterior, de a treia mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

² Așa în text, destinatarul și locul domiciliului său au fost despărțite prin două linii.

12.

4 martie 1835

No. 64¹.

Părintească blagosloven(i)e triimitem pre(a)cuvioșiei tale,

Asupra scrisoarei pre(a)cuvioșăei tale, însămnată din 28 a trecuti(i) luni februar(ie), răspundem că luându-să în privire de cătră noi toate pre ia² cuprinsă, ne sâlim și noi la acesti, pentru care, spre a le aduce întru întocmai împlinire, de neaparată nevo(i)e este a orându prin cine să va socoti a întra cu jaloabă cătră preainălțatul³. Deci, pe care jaloabă rezularisindu-să⁴, localul⁵ cuviincios va lua cursul cuviincios.

Isvodul pentru frați ce au a să tunde în chipul monahicios înbunătățindu-să de cătră noi, iată că să alătorează supt însăș(i) a noastră iscălitură.

Al pre(a)cuvioșiei tale părinte blagoslovitor,

<de a doua mână, cu altă c. neagră, semnătura:>

Veniamin mitropolit Moldaviei <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul:>

<1>⁶835 mart(ie) 4.

Eșii.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră, adresa:>

Preacuviosului arhimandrit și stareț Sf(intei) M(ă)n(ă)s(tiri) Neamțul și Secul,

părintească blagoslovenie.

<tot pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, cu altă cerneală neagră, de patra mână, rezumatul:>

Vo(i)e de la păr(intele) mitrop(oli)t pentru vânzarea locurilor.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 27r și f. 28v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie (deteriorat), c. neagră.

¹ Nr. «64» a fost completat ulterior, de a treia mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

² Așa în text.

³ Este vorba de domnul Mihail Sturza.

⁴ Așa în text pentru «punându-se rezoluție».

⁵ Este vorba de instituția care urma să primească și să cereze jalba.

⁶ Omis.

13.

5 martie 1835

No. 41¹.

Părintească blagoslovenie tritem pre(a)cuvioșiei tale,

Fiindcă după hotărârea făcută în pricinile strâmtărilor soboarelor din M(ă)n(ă)s(tirea) Floreștii și Adam, au venit vremea de a lua³ lucrările lor. Și monahiile de Florești ducându-să la M(ă)năstirea) Adam, precuvioșia sa arhimandritul kirio viind aicea. Noi dar, încredințați în făgăduința pre(a)cuvioșiei tale pentru schitul Orgoești, l-am și întărit de proestos, în cuprindirea a căroră fașem⁴ știré pre(a)cuvioșiei tale a înștiința și pe părinții aflători acolo a primi cu bucurie și dragoste și pe acei ce di la Adam să vor aduna acolea, rămâind însă din aceștia numai acia cari să vor afla cu metan(i)a de acolo, iar ceialți să fie îndatoriți a să întoarce la urmile lor, viind mai întâi pe aicea, spre a-i întovărăși cu însăș(i) a noastră scrisoare către stareți(i) lor de a-i primi iarăș(i) spre pătrecere, duple cum însuș(i) au făgăduit mulțimindu-ne, noi numai într-aceia de acum⁵ de a primi răspuns pentru întocmai urmare.

Al preacuvioșiei tale părinte blagoslovit(or),

<de a doua mână, cu altă c. neagră, semnătura:>

Veniamin mitropolit Moldaviei <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul:>

1835 mart(ie) 5.

Eșii.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră, adresa:>

Preacuviosului arhimandrit și stareț Sf(intei) Monastiri Neamțul și Secul,

Kir Neonil, părintească blagoslovenie.

<tot pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, cu altă cerneală neagră, de patra mână, rezumatul:>

În pricina trecirii părintelui arh(i)m(andrit) kirio cu sânodia sa de la M(ă)n(ă)s(ti)re(a) Floreștii la schitul Orgoeștii.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 29r-v și f. 30v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie, cu stema mitropolitului Veniamin Costachi, c. neagră.

¹ Nr. «41» a fost completat ulterior, de a treia mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

² Omis.

³ Cuvântul «lua» a fost scris ulterior, deasupra rândului, de mâna care a redactat scrisoarea.

⁴ Așa în text.

⁴ Lectură nesigură.

14.

7 martie 1835

No. 97¹.

Duh(o)vniceasca Dicastirie a Mitrop(o)li(ei)Moldaviei.
No. 132.
1835 mart(ie) 7.
Iașii.

Cătră cinst(ită) preacuvioșia sa, arhimandritul Neonil,
stareț Sv(i)nt(e)l(o)r M(o)n(a)s(t)iri Niamțul și Secul,

Din porunca înaltpreasf(i)nițitului nostru stăpân, mitropolitul Moldaviei și cavalier, pe acest Iordachi si<n>² Anton cojocar(u)l, carele, prin oțnoșeniia Cinst(itu)l(u)i Departament Creriminalicesc, cu no. 592, cătră această Dicasterie, să arată că după hotărârea preainnălțatului domn, pentru că împreună cu fimeia Anița au pricinuit moartea unui lăcucitor, Alexandru Vârcoleanu, urmează a s(e) trimite în canon la m(ona)st(i)ri, cel întâi pe vremé de trei ani și cea din urmă pe vremé de un an întreg, la Varatic.

Să trimite dar pe arătatul vinovat cu înnadins om al Creriminalului, pe carele aducându-l acolo, la preacuvioș(ia) ta, să-l primești în M(ona)st(i)re(a) asta în pază și în canon vremea hotărâtă, pân(ă) când să va cere iar(ă)și de acolo.

Iar acum, de a lui primire, vei binevoi a înștiința.

<de a doua mână, cu c. neagră, semnătura:>

Nicolai iconom <m.p.>.

<de a treia mână, cu c. neagră, semnătura:>

Theodor iconom <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul, semnătura:>

Secretar, i(e)r(omonah) Ioachim <m.p.>.

<sus, pe prima filă a scrisorii, de a cincea mână, cu cerneală neagră, rezumatul:>

S. P. Pentru Iordachi sân Anton cojocar, spre canun³ trimes.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală maro, adresa:>

Cătră cinst(ită) preacuvioșia sa, arhimandritul Neonil,
stareț Sv(i)nt(e)l(o)r Mon(a)stiri Niamțul(u) și Secului.

No. 132.

<tot pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, cu cerneală neagră, de șasea mână, rezumatul:>

Pentru aducere(a) în surgunie a lui Iordache sin Anton cojocariul.

<tot pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, cu cerneală neagră, de șaptea mână, rezumatul:>

Pentru Iordachi sân Anton cojocariu.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 31r și f. 32v, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie rupt la deschiderea scrisorii, c. maro.

¹ Nr. «97» a fost completat ulterior, de a patra mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

² Omis.

³ Așa în text.

15.

11 martie 1835

Pre(a)înalt(e) pre(a)osfințite și mult milostive stăpâne!¹

Eu, din păcatele mele am o fiică și patru feciori, care fiică am și căsătorit-o, unde să află norocită. Iar fiul meu acel al doile(a), anume Dumitrachi, în vrâstă de 18 ani, care în curgire de treisprizăce ani, ca un părinte, nicicum am cruțat cheltuiala pe la școale cu învățătura lui. Și acum, în

locu de bucurii, mă aflu în cea mai mare supărare, atât înproteva părinților, cât și înprotiva omeniei. De aceea, în genunchiu rog pre înaltpreosfinția voastră ca să vă milostiviți asupra bătrâneților mele și cu a me cheltuială să poro<n>²ceț(i) de a să triimite la Mânăstire(a) Neamțului pi o vreme, ca do(a)r ș-a veni în măsuri și în cunoștința omenirii, ca să nu rămâi zadarnice creștire(a) și cheltu(i)elile ci am făcutu cu acestu fiu, că multe rușini pătimăscu din pricina lui, ba încă poate să pricinuiască străcăciune la ceialanți frați ai lui.

Și cu aceasta va rămâne în veci po<me>²niri.

Al preosfințiilor vo(a)stre, pre(a)plecată slugă,

Gavril Neculai <m.p.>.

1835 mart(ie) 11.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 33r, orig., sigiliu de închidere în ceară roșie (deteriorat), c. neagră.

¹ Semnul exclamării a fost pus de cel care a scris epistola.

² Omis.

16.

8 decembrie 1835

Cu evlavie sărut mâinile Sf(inției) V(oastre),

Priimind cu evlavie scrisoare(a) Sf(inției) V(oastre) din 26 a trecutii luni no(i)emv(rie), în alăturare cu jalba diiaconului Vasăli din satul Pipirigu, am înțales celi însămnate, că di către vechilul meu s-ar fi obijduind cu cerire de adet, pentru care aduc la știință că întrucât să atinge de slujătorii bisăricil(o)r din cuprinsul acei moșii, să păzăști întru toată svințanie cuprindire contractului de la puntul al zăcile(a).

Iar pentru prisos a căroră păucenii sânt pentru alti locuri sau sati, dintre care esti și diiaconul jăluitor, și care nu în puțin rânduri s-au dovedit răzvrător lăcuitoril(or) asupra posăsăei, Cinstitul Dip(a)r(ament) al Trebil(o)r din Lăuntru hotărând, poruncești ca pi temeiul art. <al>¹ 2-le(a) din Anecsa cu litira A a Organicescului Reglement să plătească adet, ca unii ce îș(i) au lăcuința și locurile de hrană pe moșie.

Și aciasta, după a me(a) înțălegiri, nici pe proprieta supără, nici contractul jâgnești. Dar nici acia pot ave(a) cuvântu de nemulțămire, fiind obștească hotărâri. Iar întru ce să atingi de suparare(a) preutului Miron cu facire(a) de falci, aciasta dacă veți binivoi a rându cercetari la fața locului, cinst(it) vă încredințaz că precum întru altili, la care precum am zăs jăluitorul cu răzvrătirili salii au vrut să mă superi, să va descoperi goală și neadivărată pâără. Și la aciasta urmiazi dovadă că dacă s-ar fi supărat precum jăl(uito)r(ul) arată, însuș(i) ar fi trebuit să jăluiască, de vreme că acela esti din adivaraț(ii) slujitori a bisăricii.

Sânt al Sf(inției) V(oastre) fiiu sufletesc i slugă,

M(anolachi) Micl(escu) aga <m.p.>.

1835 dec(hem)v(rie) 8.

Piatra.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, de prima mână, care a conceput textul, cu cerneală neagră, ce s-a decolorat în timp, adresa:>

Cinstit sfințiilor sale, părinților ocărmuitori Sfintii Mon(a)st(i)ri Niamțu i Săcul, cu fiiasc(ă) evlavie.

Arh. Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 17r și f. 18v, orig., sigiliu de închidere în ceară neagră rupt la deschiderea scrisorii, c. neagră.

¹ Omis.

No. 88¹.

Părintească blagoslovenie triimitem preacuvioșiei tal(e),

Potrivit cererii dum(isale) mari logothet Iordachi Roset, întemiet ște pe ofisul slobotât de cătră pre(a)înălțatul domn, a căruia copie întocma să alătorează pe lângă aceasta, supt no. 20.842, pentru sloboda întoarcerii a dum(isale) vist(ienicul) Necolache Roznovanu de la M(ona)s(tirea) Secul, se scrie pre(a)cuv(ioșiei) <tale>² ca după priimire(a) aceștia să i să sloboadă întoarcere(a) iarăși aice, în oraș.

<de a doua mână, cu altă c. neagră, semnătura:>

Veniamin mitropolit Moldaviei <m.p.>.

<iar de prima mână, care a conceput textul:>

No. ...³.<1>²835 dec(he)mv(rie) 30.

Eșii

Sef poliții, ...⁴.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii, cu cerneală neagră, de patra mână, rezumatul:>

Stăpâneasca poruncă a păr(in)t(elui) mitropolitului pentru sloboderea dumis(ale) vist(ie)r(nicului) Roznovanul.

Anexă la scrisoarea mitropolitului

Copie.

Noi, Mihail Grigoriu Sturza voievod, cu mila lui Dumnezeu domn Țării M(o)ldov(ei).

Pre(a)osfințite mitropolitice și al nostru duh(o)vnicesc părinte, kirio kir Veniamin,

După mijlocire(a) cinstului și credinciosului nostru bo(i)er, dum(nealu)i log(o)f(ă)t(ul) Iordachi Ros(ă)t, pozvolind întoarcere(a) dum(i)s(ale) vist(iernicului) Niculai Rosăt de la Măn(ă)s(tirea) Săcul la orașul Iașii, înștiințăm pe preosv(inția) voastră ca să poronciț(i) pre(a)cuviosul(u)i stareț a Măn(ă)s(tirii) Niamțu despre sloboda (i)eșire de acolo a dum(i)s(ale) vist(iernicului).

Locul peceții g(o)spod

No. 927.

Vel log(o)f(ă)t.

No. 20.842.

1835 dechemvr(ie) 29.

Arhivele Naționale Iași, fd. Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 31/1835, f. 35r și 38v, orig., c. neagră și Anexa la f. 36r, copie, c. neagră.

¹ Nr. «88» a fost completat ulterior, de a treia mână, ca nr. de înregistrare, la primirea scrisorii la Mănăstirea Neamț.

² Omis.

³ Loc lăsat necompletat.

⁴ Lipsă semnătura.

*FROM THE CORRESPONDENCE RECEIVED BY ARCHIMANDRITE NEONIL, ABBOT OF
NEAMȚ AND SECU MONASTERIES, IN 1835*

(Abstract)

An exceptional category of historical sources is correspondence. However, the letters received by church leaders from the second third of the 19th century are extremely rarely used by historians, as the vast majority of them are unpublished, being written in transitional cyrillic paleography. To illustrate the wealth and extraordinary diversity of information that can be gathered from such letters by historians, archivists and linguists, in the following we bring to the attention of those interested some of the letters received in 1835 by Archimandrite Neonil, the abbot of the Neamț and Secu, which were brought together by an archivist of the Monastery in a single correspondence file.

SCHITUL ȚIBUCANI (JUDEȚUL NEAMȚU)¹Gh. P. GRINȚESCU²

Spre apa Moldovei, către sfârșitul pădurii Poarta Poenilor care este o prelungire a fioresului codru „Grumăzești” unde s-au adăpostit pe vremuri legendarii haiduci, iar mai încoace a fost teatrul atâtor și atâtor crime, neuitate nici azi de locuitorii din acele părți, se află așezat într-o frumoasă poiană „Schitul Țibucani”, înconjurat de pădure. Drumetul care va poposi sau vizita acest schit, va intra în el pe sub turnul clopotniței lângă care va afla lipite în dreapta și în stânga câteva chilii toate de zid. Pe partea turnului despre biserică se văd și azi urmele lăsate de nenumărate gloanțe trase, fără a se putea ști timpul, când și pentru ce au fost trase. În interior în mijlocul unei mari curți se află frumoasa biserică reclădită de aga și cavalier Ioniță Botez. Biserica este de zid frumos văruiată pe dinăuntru și pe din afară, ținută în cea mai mare curățenie. În fața bisericei se află cimitirul acoperit tot cu fânețe prin care sclipesc la soare diferite culori de la mii de flori ce acoperă cu rouă lor aceste tăcute morminte, din care răsare câte o cruce de piatră și altele de lemn plecate de vremuri și gata să cadă pentru a nu se mai ști dacă acolo mai odihnesc bieții călători trecuți prin această viață.

Vizitând acest loc acum un an, am rămas uimit de atâta frumusețe și de atâta credință ce aveau străbunii noștri în religie, clădind și îngrijind de aceste monumente numai și numai ca să ne păstreze limba și religia. Cercetând prin această biserică am văzut o frumoasă *Evangelie*, lucrată toată în argint și cu puțin aur. N-am putut să văd alte lucruri despre care-mi vorbea un bătrân călugăr de acolo, căci numai unul singur era, iar al doilea care a fost a fugit luând cu el și cheia de la veșmântăria ce se afla ascunsă în zid și unde se spune că sunt multe odoare. Cu toate acestea am observat în Sfântul Altar un Pomelnic de lemn, cu două uși ce se închid; pe ușa din stânga se află scris cu litere vechi: „Pomelnicul boerului Cantacuzino Pașcanu și fiii lor”, mai jos n-am putut să citesc deoarece scrisoarea este astupată cu hârtie lipită; de sigur că a(i)ci, trebu(i)e să fie data anului și alte indicații.

¹ Material preluat din: Gh. P. Grințescu, *Schitul Țibucani (județul Neamțu)*, în „Ziarul Călătoriilor”, anul IX, nr. 545, miercuri, 17 octombrie 1907, p. 2222-2223.

² S-a născut la 26 decembrie 1878, la Petricani. În 1899 s-a înscris la Școala Superioară de Farmacie din București iar în 1900 a intrat în armată unde a primit gradul de sublocotenent. La Expoziția Regală din 1906, care marca 50 de ani de la urcarea pe tron a regelui Carol I, a obținut medalia de aur pentru ierbarul său. În armată a făcut serviciu în mai multe garnizoane, în 1911 se afla la Spitalul militar din Craiova iar în 1915 la Depozitul Central Sanitar din București. În timpul Primului Război Mondial a fost șeful Secției de Tranzit. Pentru că nu suporta dezordinea și nedreptatea, a intrat în conflict cu colegii, motiv pentru care în 1924 este considerat ca temperament violent, dar ministrul Alexandrescu, apreciind valoarea sa profesională, îl propune la avansarea în gradul de general.

În 1928 a fost numit șeful farmaciei Spitalului Militar Central din București iar la 1 august 1929 a devenit farmacist șef al Armatei, funcție îndeplinită vreme de opt ani. În 1933 a fost avansat la gradul de general de brigadă, fiind trecut în rezervă, pentru limită de vârstă, la 20 aprilie 1937.

Specialist în plante medicinale, este autorul unui *Tratat de botanică farmaceutică*, publicat în 1923 și premiat de Academia Română în 1926. Încă din 1915, a fost ales membru al Academiei de Geografie Botanică, fiind membru al mai multor societăți științifice. A decedat la 8 septembrie 1956, la vârsta de 78 de ani.

Printre cele mai importante studii ale sale amintim: *Contribuțiuni la flora județului Neamțu. Plante rare recoltate pe muntele Măgura* -1907, *Corex China Calisaya. Studiu chimic-farmacologic*– 1903, *Flora și distribuțiunea ei în regiunea bradului, fagului și stejarului din Județul Neamț* – 1908, *Genul Soldanella și Soldanella Hareții pe muntele Ceahlău (1900 m.) Jud. Neamțu*– 1908, *Heliosperma-silene-auriculata pe Muntele Ceahlău (1100 m) Jud. Neamțu* -1908 sau *O nouă stațiune preistorică pe Muntele Cozla în Jud. Neamț și Farmacia la Daci*-1907. (Emanuel Balan, *Personalități ale Ținutului Neamț (XXIV)*. Gheorghe Grințescu, dr. farmacist, general de brigadă, în <https://neamt24.ro/personalitati-ale-tinutului-neamt-xxiv-gheorghe-grintescu-dr-farmacista-general-de-brigada/>, accesat: 24.08.3023).

Pe fundul acestui pomelnic se află frumos zugrăvită o stemă, (desigur stema familiei Cantacuzino Pașcanu), formate și din un vultur cu două capete pe care se razimă o coroană; în ghiara din stânga ține o floare, în cea din dreapta globul pământesc cu cruce, apoi în partea stângă a stemei sus se află litera **I**, la mijloc **K** și jos **Ke** iar în partea dreaptă sus **D**, la mijloc **T**, și jos **Zi**. Pe ușa din dreapta se află scris „Pomenește Doamne pe toți Domnii Moldovei și sufletul lor”, restul este iarăși acoperit cu hârtie. Bine ar fi să se cerceteze aceste odoare cu multă îngrijire și poate se vor descoperi lucruri tainuite de trecut pentru istoria noastră. În privdorul acestei biserici am găsit o tablă azvârlită pe care am citit:

„Din actul găsit la acest schit de sihăstrie din anul de la facerea lumii 7282, iar de la anul mântuirii 1774 ghenarie 25 m-am încredințat că acest sfânt lăcaș este înființat de fericitul întru pomenire bo(i)erul spătaru Iordache Cantacuzino Deleanu, prin care act îndatorește pe urmașii săi a da cele trebuincioase pentru slujbele sfintei liturghii, asemenea și pentru traiul ieromonachilor și monachilor, ce vor fi slujitorii Sfântului Altar. Și fiindcă din vreme în vreme au conținut de a se mai da de către acei îndatoriți cele hotărâte de fondatori și fiindcă sfânta biserică este făcută de lemn de stejar, s-a prefăcut fundamentul în putregai, asemenea și altele pe dinăuntru și pe dinafară; m-am hotărât ca să fac îmbunătățirile trebuincioase spre a o aduce în cea mai bună și plăcută stare. Am făcut temelie de jur împrejur de piatră, cu «kimiteron» (cavou) dedesubt, am tencuit pe dinăuntru și pe dinafară, am acoperit cu tablă de tinichea, am prefăcut crucile și le-am poleit, am făcut «Sfântul Pristol» de piatră, fiind acel vechi din lemn, am pus dușumele pe jos, am făcut o veșmântărie în al treilea turn sub încuietoare, am mărit ferestrele, le-am pus gratii de fier, cercevele și sticle, am meterisit³ catapeteasma poleind-o cu aur și cu argint din nou, și după toate pregătirile s-au și sfințit de a doua oară, făcându-se și alte trebuincioase lucruri, argintării, veșminte, cărți, precum sunt prevăzute în condica înființată, șnuruită și iscălită de mine, toate acestea sunt făcute cu a mea cheltuială, am lăsat așezământ înscris, a se da de proprietarii moșiei Țibucani cele trebuincioase pentru săvârșirea sfintei slujbe a altarului și pentru traiul viețuirii ieromonachilor și monachilor slujitori la acest sfânt lăcaș spre a ne rămâne cea desăvârșită și veșnică pomenire, a mea, a fostei mele soții Ana și a toată familia, oricine ar opri cele orânduite de mine a nu se da după așezământ sau s-ar lenevi de a nu face pomenirile obișnuite, păcat va dobândi.

În anul 1859 iulie 22 de aga și cavaler Ioniță Botez”.

La ieșirea din poiana acestei monastiri și cum vom intra în pădure către satul Țibucani privirea numai de cât ne va fi atrasă de câteva șanțuri ce au servit ca întărituri în partea stângă, iar mai la vale vom vedea grupe de câte 5 movile care și azi au înălțime de 2 metri și o lățime de 1 și jum(ătate) m. Aceste movile au servit iarăși de întărituri, fiind așezate de o parte și de alta a drumului ce străbate un mic defileu către poiana schitului. Un număr mai mare de aceste movile formând grupe foarte curioase din punctul de vedere strategic și la fel cu aceste de la schitul Țibucani, am văzut în poiana Domesnicu între mănăstirea Neamțului și mănăstirea Secu. Așadar fiind, nu ne putem îndoii că ele își au existență din timpul lui Ștefan cel Mare, mai cu seamă că la o depărtare de un ceas de călătorie vom da peste Războieni sau Valea Albă. În consecință dar acest schit trebuie să aibă origine mai veche de 1774 după cum arată inscripția și se poate întâmpla să se găsească și alte acte căutându-se cu atențiune. De aici mergând către satul Țibucani am vizitat biserica care este făcută la 1807, după o notiță găsită pe o carte. În perete am găsit un pomelnic făcut de Elena Doamna Sturza la 1867, pe care scrie „Fiind Domn al Moldovei Ioan Sandu Sturza Voevod la 1822, pomenindu-se morții Sandu Voevod, Ecaterina Doamna, Catargi Logofăt, Grigore Ghica Voevod, Ana Doamna, Bezadea Iorgu, Bezadea Niculachi, Bezadea Alecu, Domnița Elencu, Bezadea Kostachi” și așa multe din aceste inscripții și pomelnice trebuie să zacă ascunse prin schiturile și bisericile atât de numeroase și dosite în frumoasele poiene ale județului Neamț de prin păduri și munți.

³ Reparat.

Jean-Claude Larchet, *Teologia bolii*, București, Editura Sophia, 2020, 174 p.*

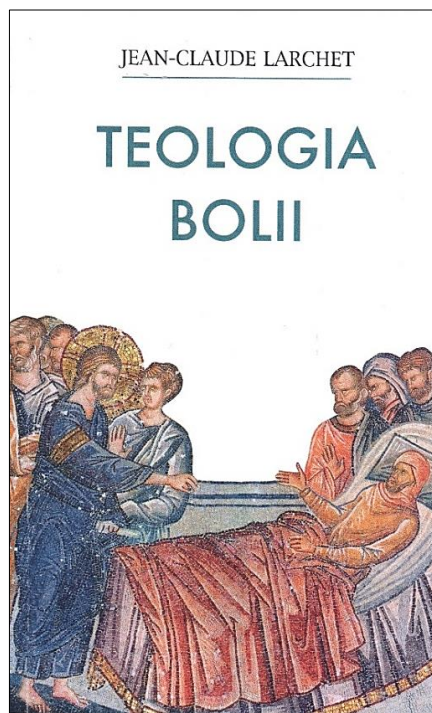
„În orice boală, Dumnezeu îi vorbește omului despre
mântuirea sa și-și arată voia de al ajuta s-o dobândească”¹.

Jean-Claude Larchet

Lucrarea lui Jean-Claude Larchet, *Teologia bolii*, face parte dintr-o serie de monografii ale autorului francez care au fost traduse și publicate în limba română. Traducerea în limba română a scrierii prezentate aici a fost asigurată de către Pr. Vasile Mihoc. Autorul lucrării, teologul francez ortodox Jean-Claude Larchet, are un renume mondial, operele sale fiind traduse în mai multe limbi de circulație internațională².

Structurarea monografiei lui Jean-Claude Larchet este astfel: *Introducere*, trei capitole și *Bibliografie*. Lipsa unor concluzii finale am consemnat-o și în cazul recenzării unei alte lucrări – *Mic ghid teologic și duhovnicesc pentru vreme de pandemie* – scrisă de același autor³, care, cel mai probabil, i-a lăsat „pe cititori să-și facă fiecare în parte o viziune proprie asupra rolului individual care-i revine omului și creștinului în aceste vremuri de grea încercare. Această abordare conceptuală a lui Jean-Claude Larchet, și anume de a nu oferi concluzii, este una asumată, mai ales în condițiile de criză pandemică extremă, când boala a schimbat totul iar oamenii, în marea lor majoritate, s-au întors cu fața spre Dumnezeu, încercând să afle răspunsuri la întrebările existențialiste privind mântuirea și supraviețuirea umanității”⁴. Relevant este că ambele aceste lucrări au fost publicate în toiul pandemiei cauzate de virusul SARS-CoV-2, autorul abordând astfel problema teologiei bolii, în plină criză sanitară, pe trei teme majore, aflate în preocupările fiecărui creștin în parte: I. *La izvoarele bolii* (p. 13-58); II. *Sensul spiritual al bolii* (p. 59-86); III. *Căi creștine de vindecare* (p. 87-156).

În *Introducere* (p. 5-12) autorul își începe narațiunea cu o axiomă prin care pledează în favoarea faptului că: „Nu există om care de-a lungul vieții sale să nu fi avut de-a face cu boala. Lucrul acesta este legat de condiția umană”. În viziunea lui Jean-Claude Larchet sănătatea omului reprezintă „un echilibru provizoriu între forțele vieții și alte forțe care i se opun, cele dintâi neavând decât o fragilă supremație”⁵.



* Această recenzie a fost elaborată în cadrul proiectului: „Evoluția tradițiilor și procesele etnice în Republica Moldova: suport teoretic și aplicativ în promovarea valorilor etnoculturale și coeziunii sociale” / 20.80009.1606.02.

¹ Jean-Claude Larchet, *Creștinismul în fața Bolii, Suferinței și Morții*, Ediția a doua, În limba română de Marinele Bojin, București, Editura Sophia, 2015, p. 64.

² Idem, *Terapeutică bolilor spirituale*, București, Editura Sophia, 2006, 699 p.

³ Idem, *Mic ghid teologic și duhovnicesc pentru vreme de pandemie*, București, Editura Sophia, 2021, 244 p.

⁴ Valentin Arapu, *Jean-Claude Larchet, Mic ghid teologic și duhovnicesc pentru vreme de pandemie București, Editura Sophia, 2021, 244 p.*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic”, vol. I, Iași, Editura Palatul Culturii, 2023, p. 345-353; Idem, *Jean-Claude Larchet, Mic ghid teologic și duhovnicesc pentru vreme de pandemie București, Editura Sophia, 2021, 244 p.*, în „Dialogica. Revistă de studii culturale și cultură”, 2023, nr. 1, p. 142-143.

⁵ Jean-Claude Larchet, *Teologia bolii*, Traducere din limba franceză pr. Vasile Mihoc, București, Editura Sophia, 2020, p. 5.

Bolile sunt sursa suferințelor umane pe dimensiunile fizică și psihică. Bolile ne relevă fragilitatea ființei umane, reamintindu-ne „că trupul nostru, în această viață, este menit să slăbească, să se degradeze și, în final să moară”. Boala este o interpelare care se înscrie într-o experiență ontologică, este și „o încercare spirituală care angajează întreaga noastră ființă și întreaga noastră devenire”. Cvasi important este pentru fiecare om, atunci când este atins de boală și de suferință, „să-și continue viața și să-și afle, în pofida lor și prin ele, împlinirea”⁶.

Dezvoltarea medicinei a modificat percepția bolilor, făcându-i „pe mulți dintre contemporanii noștri să-și aștepte mântuirea de la medicină și să facă din medic un nou preot al timpurilor moderne, un rege cu drept de viață și de moarte asupra lor, un profet al destinului lor”. Progresele în medicină au dus la dispariția unor boli, multe considerate incurabile în trecut. Totodată, pe mapamond au apărut și unele boli noi, necunoscute până acum, iar „noile tehnici medicale, biologice și genetice pun mai multe probleme decât cele pe care le rezolvă”. Actualele practici medicale îl tratează pe om ca pe un organism pur biologic, ignorând „implicit dimensiunea spirituală care îl caracterizează în mod fundamental”⁷.

În primul capitol – *La izvoarele bolii* – Jean-Claude Larchet abordează următoarele subiecte ale temei investigate: „*Perfecțiunea*” originară (p. 13-24); *Originea dintâi a bolii: păcatul strămoșesc* (p. 24-33); *Sunt oamenii răspunzători pentru bolile lor?* (p. 33-41); *Vindecarea naturii umane de către Cuvântul întrupat* (p. 41-43); *Din ce motive există încă bolile* (p. 43-53); *Boli ale trupului și boli ale sufletului* (p. 53-58); *Precaritatea sănătății* (p. 58).

Autorul sistematizează un șir de concepții teologice pornind de la postulatul că Dumnezeu care a creat toate cele văzute și nevăzute „nu poate fi considerat autorul bolilor, al suferinței și al morții”. Sfinții părinți – Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Grigore Palama, Fericitul Augustin, Sfântul Dorotei din Gaza – susțin că pătimirea, stricăciunea, moartea, păcatul, bolile, durerea și infirmitățile nu vin de la Dumnezeu, textele patristice invocând faptul că omul „în starea sa originară, era nesticăcios”, fiind „întotdeauna nemuritor”. Totodată, „unii dintre ei, în grija de a distinge creatul de necreat, nu ezită să afirme că trupul omului era chiar dintru început potrivit firii sale un compus instabil, stricăcios și muritor”, iar pentru Fericitul Augustin omul „era muritor potrivit firii trupului său, dar nemuritor prin har”⁸.

Sursa bolilor urmează a fi căutată în păcatul neascultării săvârșit de om în rai. Sfântul Grigorie Palama susține că boala vine „din neascultarea noastră de porunca dumnezeiască, din călcarea legii pe care ne-a dat-o Dumnezeu”, respectiv boala este „ca un drum scurt și greu pe care a fost adus neamul omenesc prin păcat, iar la capătul lui este moartea”⁹.

Boala este o pedeapsă care nu vine de la Dumnezeu, este o pedeapsă pe care și-o pricinuieste omul însuși, „prin greșeala sa”, prin păcătuirea „cu voia sa”. Bolile care-i afectează pe oamenii care „se nasc din oameni și primesc prin naștere, defectele oamenilor” nu se datorează „păcatelor lor personale, ci faptului că ei sunt părtași la firea umană căzută prin greșeala protopărintelui, a lui Adam”. Totodată, acest fapt nu înseamnă că doar Adam este responsabil de căderea firii umane, urmașii lui Adam păcătuind și ei, la rândul-le fiecare om devenind răspunzător, ulterior, prin păcatul personal. În privința vinovăției oamenilor pentru bolile trimise autorul redă cuvintele starețului Zosima din romanul *Frații Karamazov*: „Fiecare dintre noi este vinovat față de toți, pentru toți și pentru toate”¹⁰.

La fel ca oamenii și sfinții îndură suferințe și boli. Uneori sfinții sunt „chiar mai loviți decât ceilalți oameni”. Sfântul Ioan Hrisostom explică pentru ce „Dumnezeu îngăduie ca sfinții să fie loviți în atâtea feluri”: Ca marile virtuți și minunatele lor fapte să nu le trezească mândria; Ca nu cumva, fiind ei cinstiți

⁶ *Ibidem*, p. 6-7.

⁷ *Ibidem*, p. 8-11.

⁸ *Apud*, Jean-Claude Larchet, *Teologia bolii*, p. 19.

⁹ *Ibidem*, p. 25.

¹⁰ Fiodor Dostoievski, *Frații Karamazov*, vol. I, București, Cartea Românească, 1986, p. 532.

mai mult decât li se cuvine oamenilor, să nu fie socotiți ca niște dumnezei, dar nu făpturi muritoare ce sunt; pentru ca puterea lui Dumnezeu să strălucească și mai mult¹¹.

Pe dimensiunea precarității sănătății, autorul afirmă că sănătatea nu este „un bun dobândit definitiv”, ea nu poate fi ideală. În condițiile prezente sănătatea este într-un fel „boala care nu se manifestă, „sau (și) nu are suficientă amploare pentru a fi reparaată ca atare”¹².

În cel de-al doilea capitol – *Sensul spiritual al bolii* – sunt abordate următoarele subiecte: *Ambivalența sănătății și a bolii* (p. 59-62); *Semnificația pozitivă a bolii și a suferinței* (p. 62-66); *O manifestare a providenței* (p. 66-70); *Un bun prilej de sporire duhovnicească* (p. 70-76); *Ajutorul lui Dumnezeu și partea de lucrare a omului* (p. 76-78); *Importanța răbdării* (p. 78-80); *Rolul esențial al rugăciunii* (p. 80-85); *Calea sfințeniei* (p. 85-86).

Sănătatea omului trebuie folosită în vederea Binelui pentru a împlini poruncile lui Hristos și „spre slava lui Dumnezeu”. Boala este un rău „numai în planul naturii fizice, a trupului”, ea neavând puterea să-l despartă pe om de Dumnezeu. În contextul semnificației pozitive a bolii Sfântul Ioan Scărarul afirma: „Boala are uneori rostul de a ne smeri cugetul”. Prin boală Dumnezeu le vorbește oamenilor despre mântuire, exprimându-și astfel voința de ai ajuta s-o îplinească. În mod paradoxal „boala trupului devine, prin Pronia dumnezeiască, un leac de tămăduire a sufletului”. Jean-Claude Larchet face o comparație foarte reușită între remediile pe care le dau medicii, implicit prescrierea băilor, a hranei consistente, a plimbărilor prin grădini înflorite – dar și a terapeliilor când doctorii ard și taie – cu mijloacele pe care le folosește Dumnezeu pentru a ne vindeca, lucrând întotdeauna prin bunătatea și iertarea Sa, uneori folosind asprimea ca să ne mântuiască și să ne unească cu El. Pentru a intra în Împărăția lui Dumnezeu, omul trebuie să treacă prin multiple necazuri, generate de boală și suferințele care o însoțesc. Pentru creștini boala reprezintă și un prilej de „a-și arăta și de a-și întări credința”, iar pentru cei care încă nu au ajuns la culmile vieții duhovnicești boala se arată ca un izvor al smereniei. Pentru a învinge boala, bolnavul trebuie să dea dovadă de răbdare, iar răbdarea este o virtute primită în dar de la Dumnezeu. În timpul bolii omul se întoarce către Dumnezeu prin rugăciune, primind astfel „ajutorul de care are nevoie și darurile duhovnicești care îl îmbogățesc”¹³.

În capitolul trei autorul analizează principalele *Căi creștine de vindecare*, încercând inițierea cititorului și definindu-le astfel: *A vindeca spre slava lui Dumnezeu* (p. 87-90); *Hristos Doctorul* (p. 90-93); *Sfinții tămăduitori în numele lui Hristos* (p. 93-96); *Căi duhovnicești de vindecare* [*Rugăciunea; Rugăciunea pentru aproapele; Rugăciunea sfinților; Harisma tămăduirii; natura și limitele sale; Ungerea cu untdelemn sfințit (Taina Sfântului Maslu); Folosirea apei sfinte; Semnul Sfintei Cruci; Exorcismul; locul și semnificația sa*] (p. 96-117); *Integrarea medicinei profane* (p. 117-126); *Poziții maximaliste* (p. 126-133); *O înțelegere duhovnicească a terapeliilor profane, care le îndreptățește raportându-le la Dumnezeu* (p. 133-136); *Vindecarea de la Dumnezeu vine* (p. 136-139); *Limitele medicinei* (p. 139-142); *Să ne îngrijim și de vindecarea sufletului* (p. 143-145); *Tămăduirea trupului simbolizează și vestește tămăduirea duhovnicească a întregii ființe* (p. 146-147); *Bolile sufletului sunt mai grave decât cele ale trupului* (p. 147-148); *Relativitatea sănătății fizice* (p. 148-149); *Făgăduința nestrăciunii și nemuririi ce vor să fie* (p. 149-150); *Hristos a venit ca să mântuiască și trupul* (p. 150-155).

Biserica, în toate slujbele sale, „se roagă lui Dumnezeu pentru sănătate sau însănătoșirea credincioșilor”, astfel, sănătatea trebuie „să fie trăită în și pentru Dumnezeu”. Hristos este adevăratul „Doctor al sufletului și al trupului”, „izbăvindu-i de bolile lor pe cei care veneau la El”. Hristos este „singurul Doctor”, vindecând prin apostoli și sfinți care tămăduiesc bolnavii în numele Său. În mărirea Sa

¹¹ Jean-Claude Larchet, *Teologia bolii*, p. 50-51.

¹² *Ibidem*, p. 58.

¹³ *Ibidem*, p. 59-86.

operă de vindecare, Hristos primește energiile „de la Tatăl și le dă oamenilor prin Duhul, sau nemijlocit prin lucrări ale creației”¹⁴.

Mijloacele de vindecare specific religioase sunt analizate concomitent cu terapeuticele profane. În acest context este sesizat faptul că în primele secole ale erei noastre un număr mare de creștini profesau medicina, cei mai cunoscuți dintre ei fiind Alexandru Frigianul („medic de profesie, stabilit de mulți ani în Galia, cunoscut aproape de toți pentru iubirea lui față de Dumnezeu”), Zenovie („preot și medic din Sidon”), Petru („împodobit cu demnitatea preoției, dar și cu arta îngrijirii trupurilor”). Un șir de episcopi creștini erau cunoscuți ca maestri în tămăduirea trupului, remarcându-se pe acest tărâm Vasile al Ancirei, Teodot al Laodiceii, Ioan al Trimitundeii și Gherantios al Nicomidiei. În domeniul științei medicale și a tămăduirii trupului s-au remarcat patriarhii Teodosie al Siriei și Politianos al Alexandriei. Arta medicală a fost împărtășită și prețuită de către Sfinți Părinți, „între care Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Grigorie de Nazianz și Sfântul Vasile cel Mare, pe care au deprins-o în timpul studiilor”; Sfântul Teodor de Sykeon, Sfântul Fotie Patriarhul și Sfântul Isidor Pelusiotul s-au remarcat, la rândul-le în sensul de mai sus¹⁵.

Ultimul compartiment al lucrării conține o amplă *Bibliografie* (p. 167-172) care este sistematizată în modul următor: I. *Izvoare* [1) *Texte liturgice*; 2) *Texte patristice*]; II. *Studii*. Autorul pune în valoare sursele eclesiastice, coroborându-le cu informații de ordin istoric și medical într-un echilibrat procent, adaptat problemei cercetate în lucrare.

Lucrarea *Teologia bolii* elaborată de către teologul ortodox francez Jean-Claude Larchet este documentată temeinic, conceptele teologice fiind argumentate în baza analizei minuțioase a scrierilor patristice. Autorul face referințele de rigoare la scrierile fundamentale ale Sfinților Părinți: Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Grigorie Palama, Fericitul Augustin, Sfântul Dorotei din Gaza, Sfântul Grigorie din Nazianz, Sfântul Atanasie, Sfântul Ioan Scărarul, Sfântul Nichita Stithatul, Sfântul Isaac Sirul, Sfântul Varsanufie, Sfântul Ioan de Gaza, Sfântul Antonie.

Dimensiunile polivalente ale bolii sunt elucidate prin prisma abordărilor teologice, fortificate cu argumente istorice, fiind invocate informații relevante din varii domenii conexe: hagiografie, medicină, antropologie culturală, psihologie istorică și eshatologie. În scrierea lui Jean-Claude Larchet este accentuată dimensiunea didactică, cititorii, în baza exemplelor oferite, fiind îndrumați să mediteze în profunzime asupra celor arătate, respectiv, în conceptualizarea teologică a bolii, având ca puncte de reper Credința, Smerenia, Pocăința și Mântuirea.

Demonstrând o structură bine încheată și conceptualizată pe dimensiunea teologică, lucrarea lui Jean-Claude Larchet este ancorată într-un spațiu perpetuat în timp. Autorul preferă să se manifeste din ipostaza de arbitru, expunând materia factologică și conceptuală într-un mod apropiat de cel echidistant și chiar imparțial, fapt care diminuează din calitatea sa de cercetător cu viziuni proprii și originale. Cu certitudine, lucrarea teologului ortodox francez ar fi avut de câștigat prin formularea unor reflecții, concepte și concluzii proprii în materie de teologie a bolii, fiind binevenite și unele reactualizări în lumina crizelor sanitare și epidemiologice cu care se confruntă umanitatea. Totuși, aceste sugestii și observații formulate aici nu diminuează cu nimic din valoarea certă a lucrării lui Jean-Claude Larchet care a reușit să ofere o imagine complexă și polivalentă a problemei teologiei bolii în temeiul observației minuțioase a surselor teologice, istorice și a literaturii de specialitate.

Valentin ARAPU

¹⁴ *Ibidem*, p. 87-95; V. Gomoiu, *Biserica și medicina*, Brăila, Tipografia „Presa”, 1940, p. 51-52; Valentin Arapu, Gabriel Arapu, *Sfântul Lazăr în contextul sfinților protectori, tămăduitori și vindecători de lepră (aspecte teologice și etnoculturale)*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național „Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, vol. VIII, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2022, p. 5.

¹⁵ Jean-Claude Larchet, *Teologia bolii*, p. 117-118.

Larisa Șehovțova, Iuri Zenko, *Elemente de psihologie ortodoxă*, Ediția a 2-a, București, Editura Sophia, 2020, 303 p.

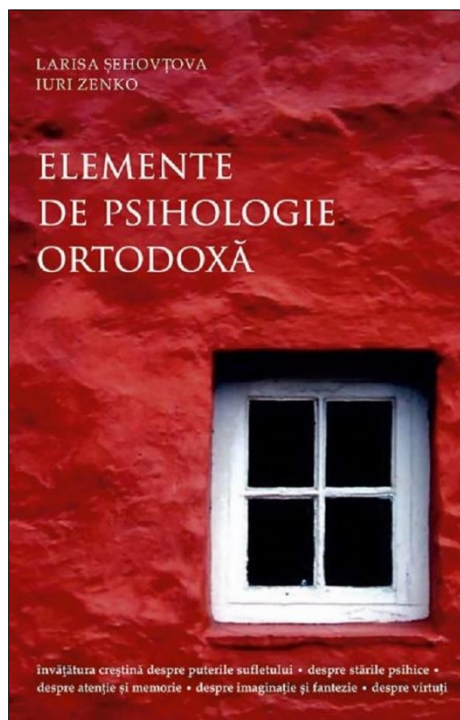
Lucrarea *Elemente de psihologie ortodoxă* a psihologilor Larisa Șehovțova și Iuri Zenko reprezintă rezultatul efortului acestora în realizarea unei analize comparative între psihologia științifică și psihologia creștină, ambele având drept scop comun studierea dezvoltării individului. Totuși, în timp ce psihologia științifică se axează cu precădere pe procesele senzoriale și cognitive, psihologia creștină își propune să adauge la aceste aspecte și partea duhovnicească a individului, analizând astfel omul din perspectiva triadei trup-suflet-spirit. Nu este de mirare o astfel de abordare având în vedere faptul că, desăvârșirea cunoașterii omului ar trebui să rezidă nu doar în trăirile sale ce țin de trup și psihic ci și în trăirile spirituale pentru care știința duhovnicească s-ar cuveni a reprezenta un remediu *sine qua non*.

Volumul de față debutează cu analiza polemică privind existența reală sau doar a posibilității concretizării ramurei psihologiei creștine precum și cu o definiție a conceptelor de *psihologie creștină*, *antropologie creștină* și *sensul existenței omului*, toate acestea fiind realizate de către Victor Slobodcikov, doctor în științe psihologice. Astfel, autorul încadrează domeniul psihologiei de orientare creștină la intersecția antropologiei – analizată din punct de vedere al învățaturii despre om în general – cu sensul existenței pe pământ al individului. Autorul subliniază faptul că antropologia creștină are la bază atât *învățătura despre chipul lui Dumnezeu din om* cât și *practica vie a credinței acestuia*, toate având ca finalitate deslușirea *esenței, valorii și menirii omului*.

Autorii volumului lămuresc asupra principalelor obiective ale lucrării printr-un *Cuvânt înainte*, conturând totodată și conceptele învățaturii creștine care vor fi supuse unei analize amănunțite: *suflet*, *stare psihică* și *virtuți*. Printre obiectivele teoretice urmărite se enumeră: corelarea terminologică și conceptuală între abordarea științifică și cea religioasă a omului precum și efectuarea unei analize comparative a stărilor psihice în psihologie, respectiv în creștinism.

Lucrarea este structurată pe 11 capitole, primele două capitole fiind dedicate abordării tematicii sufletului și a materiei omului în științele filosofiei, psihologiei, antropologiei precum și în soteriologie – învățătura despre mântuirea omului – autorii realizând astfel o incursiune printre ideologiile unor cunoscuți filosofi și psihologi (Heidegger, Jasper, Fromm respectiv Stern, Schraner), precum și printre concepțiile creștine din Sfânta Scriptură și din tradiția patristică urmărind ideile despre suflet ale Sfinților Părinți (Sfântul Grigorie Palama, Sfântul Grigorie Teologul, Sfântul Macarie Egipteanul ș.a.m.d.). Remarcăm din rândurile autorilor dificultatea în ceea ce privește atât identificarea unei definiții concrete a conceptului de *suflet* cât și aplicarea unei/unor metode științifice de studiere al acestuia. Cu toate acestea, lucrarea reușește să evidențiază punctul comun al sfinților părinți cu privire la distingerea a trei părți fundamentale ale sufletului: *partea rațională* (reprezentată de minte), *partea irascibilă* (reprezentată de sentimente și emoții) și *partea concupiscentă* (reprezentată de voință).

Astfel, în capitolele 3, 4 și 5, autorii izbutesc să înglobeze ample și diverse concepții ale Sfinților Părinți cu privire la mintea omului, jonglând cu atenție termenii de *gând*, *cuget*, *concepție*, *chibzuință*, *cuvânt*, subliniind astfel atât procesul cunoașterii precum și faptul că *mintea este cea care conduce la năzuința nepotolită a omului spre cunoaștere*. În ceea ce privește partea irascibilă a sufletului, autorii analizează sentimentele și emoțiile omului atât din perspectiva învățăturilor creștine cât și din perspectiva psihologiei contemporane, trasând aspectele comune și diferențele între aceste două domenii



cu privire la subiectul în cauză. Ne rezervăm dreptul de a ne exprima părerea conform căreia, studiul învățării despre *dragoste* analizat din perspectiva limitării hedonismului uman în scopul *duhovniciei supreme*, este mai degrabă potrivit domeniului învățăturilor creștine/religioase, astfel încât considerăm inoportună sublinierea autorilor a faptului că *în psihologie nu există învățătură despre dragoste*. Cea de-a treia parte a sufletului — *voința* — este analizată în capitolul 5, autorii pornind de la explicarea din punct de vedere religios și psihologic al principiului libertății voinței omului ca dar de la Dumnezeu și ajungând până la triada *rațiune-voință-sentimente*, cea care stă la baza nivelului suprem al voinței.

Capitolul 6 al cărții – *Învățătura creștină despre organele de simț și problemele contemporane ale culturii senzoriale* – debutează printr-o abordare patristică a simțurilor, acestea fiind considerate un potențial factor negativ asupra *curățeniei* sufletului, din cauza orientării lor spre hedonism. Autorii analizează pe rând organele de simț, remarcând în cazul fiecăruia atât caracteristicile lumești cât și pe cele duhovnicești și pun de asemenea, accentul pe tradiția păzirii acestora: *Cu ochii să privim mai des dumnezeieștile biserici...să îi întoarcem mai des spre icoanele de acasă și spre candela ce arde înaintea lor...în loc să privim privești, imagini, murdare și smintite*. De asemenea, un subcapitol este consacrat atitudinii creștine față de *vedeniile, semnele și revelațiile senzoriale*, aici autorii reliefând vechile tradiții creștine ale Bisericii Ortodoxe contemporane privind *atitudinea prudentă față de manifestările vizibile fizic ale fenomenelor duhovnicești*.

În capitolele 7, 8 și 9, autorii surprind abordările creștine și psihologice cu privire la procesele psihice *Atenție, Memorie*, respectiv *Imaginație și Fantezie*. Astfel, atenția, din perspectiva Sfinților Părinți și a Bibliei, reprezintă *luarea-aminte ca negare a leneviei sufletului*, fiind cea mai importantă metodă de *trezvie*, fără de care toate celelalte nevoi sunt lipsite de însemnătate. În ceea ce privește memoria, autorii reușesc să contureze aspectele comune dintre antropologie și psihologie privind definirea, conținutul, tipurile și dezvoltarea memoriei. Un aspect particular surprins îl reprezintă ideea desăvârșirii omului prin: *iertarea celor care ne-au greșit, necontenita aducere-aminte de Dumnezeu, aducerea-aminte de păcătoșenia noastră și prin pomenirea morții*. De remarcat este faptul că, în cazul imaginației, învățăturile creștine menționează importanța controlării și limitării acesteia, spre deosebire de abordarea psihologică care încurajează dezvoltarea acestui proces psihic.

Capitolul 10 este dedicat analizei stărilor de *patimă, înșelare* și stărilor *harice* în creștinism, autorii expunând definiții, contexte specifice de manifestare, tipologii, caracteristici și cauze ale apariției acestor stări, privite atât din punct de vedere religios cât și din punct de vedere psihologic. Se remarcă ampla analiză a tipurilor de patimi (trupești, sufletești, patima ca dependență psihologică) precum și încercarea evidențierii unor similitudini între patimă și unele tulburări psihice cum ar fi anxietatea și depresia. Ar putea fi surprinzător pentru unii dintre cititori faptul că autorii integrează și stările harice alături de cele de patimă și înșelare. Totuși, după cum bine menționează autorii lucrării de față, *creștinismul a acordat aceeași atenție atât stărilor păcătoase-ne-harice cât și celor harice – duhovnicești*. Sfântul Macarie Egipteanul afirma: „După cum unii simt în ei lucrarea răutății prin patimi...și alte lucruri nelalocul lor, așa trebuie omul să simtă harul și puterea dumnezeiască prin virtuți”.

Ultimul capitol privind analiza virtuților în învățătura creștină încheie în mod vrednic conținutul volumului supus prezentării de față prin expunerea unor definiții de bază ale conceptului de virtute precum și a prezentării tipurilor de virtuți în concepția Sfinților Părinți. Un subcapitol care merită atenția cititorilor îl reprezintă descrierea modalităților prin care se poate dobândi virtutea oferind importante sfaturi din partea Sf. Teofan Zăvorâtul privind recăpătarea *râvnei* atunci când aceasta slăbește.

Însumând cele descrise mai sus, putem afirma faptul că lucrarea de față reprezintă un semnificativ punct de plecare al unei analize privind cunoașterea omului în plenitudinea lui, atât din punct de vedere psihologic cât și din punct de vedere religios. Sperăm la o mai amplă viitoare lucrare explorând punctele comune ale științei psihologiei contemporane și a teologiei ortodoxe și de asemenea, la o conturare mai clară a *disciplinei* de psihologie creștină.

Alexandra NIȚĂ-VUZA

Ghiță Cristian, *Evoluție și credință ortodoxă. Creștinismul pe valea Horincei. Mărturii de viață religioasă*, Bârlad, Editura Sfera, 2022, 286 p.

Ghiță Cristian, născut la 1944, în satul Gănești, plasa Horincea-Prut, județul Covurlui, astăzi în județul Galați, nu se află la prima ispravă editorială, el fiind autorul unor lucrări precum: *Școala nr. 4 din Bârlad la 150 de ani: 1856-2006: Studiu monografic*, Bârlad, Editura Sfera, 2006; *Valea Horincei: Studiu monografic realizat printr-o compilație de texte din diferite surse și adaptate la realitățile obiective ale Văii Horincea*, Bârlad, Editura Sfera, 2019, cu o prefață de Dan Răvaru (titlul este bine ales!); *Adunate și redacte*, Bârlad, Editura Sfera, 2019. Este și fondatorul revistei „Horincea”, ce apare anual la Gănești, din 2012, publicație prezentată de Teodor Pracsiu în „Tribuna învățământului” din 1 august 2018. Referințe bibliografice despre Ghiță Cristian se regăsesc în *Monografia comunei Cavadinești* de Octavian Osanu, apărută în 2021 la Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2021, p. 482-483.

Recent la editura Sfera din Bârlad a fost tipărită lucrarea *Evoluție și credință ortodoxă. Creștinismul pe valea Horincei. Mărturii de viață religioasă*, o inițiativă lăudabilă la prima vedere, dar care nu se ridică la nivelul deontologic pe care trebuie să și-l asume autorii unor asemenea „monografii” locale și nu numai.

Lucrarea lui Ghiță Cristian, un „colaj” de împrumuturi mărturisite și nemărturisite, se înscrie în linia „istoricilor” ocazionali postdecembriști din ce în ce mai numeroși care vor să scrie și rescrie trecutul localităților în care s-au născut, copilărit și învățat, însă care nu au niciun semn de remușcare în fața plagiatului (termen nepoliticos pentru „colaj”).

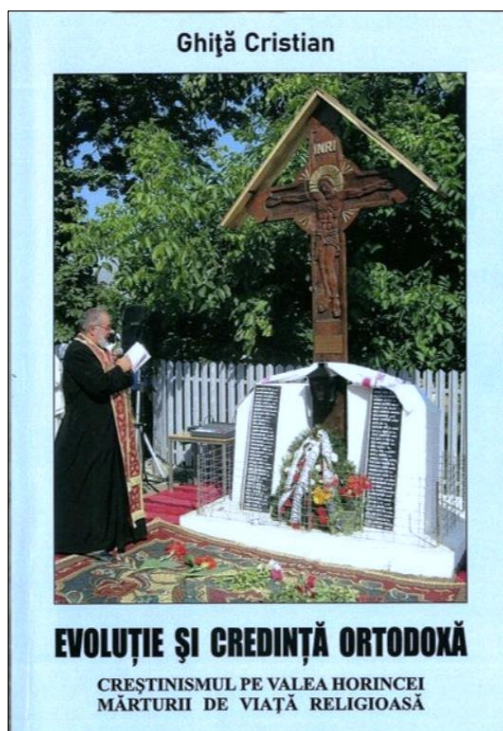
Lucrarea de față, cu un „Cuvânt înainte” semnat de către Teodor Pracsiu, membru al Uniunii Scriitorilor, care o vede drept „o carte pentru minte și suflet”, se bucură de aprecierile preotului Nicolae Dascălu, consilier patriarhal, directorul publicațiilor „Lumina”, coordonatorul Centrului de Presă „Basilica”, care o consideră „o monografie enciclopedică a bisericilor de pe Valea Horincei” (a se vedea „Lumina”, 20 mai 2022 - <https://ziarullumina.ro/educatie-si-cultura/cultura/o-monografie-enciclopedica-a-bisericilor-de-pe-valea-horincei-171639.html>).

Descrierea primei coperte și alte referiri din lucrare ne arată un cult pronunțat al personalității autorului. Legenda fotografiei este însoțită și de textul publicat în ziarul „Viața liberă” din 18 august 2010 de Magda Călinescu după sfințirea Troiței din fața Școlii Gimnaziale din satul Gănești, comuna Cavadinești, județul Galați, ridicată de autor. Unele informații sunt regăsite la sfârșitul volumului după *Bibliografie*.

Paginile 5 și 6 sunt destinate unor citate preluate din diverși autori străini și români care însoțesc imaginea Catedralei Neamului din București.

Cuvântul înainte al distinsului profesor Teodor Pracsiu, prin care legitimează „colajul” lui Ghiță Cristian, este urmat de scrisoarea preotului Eugen Drăgoi, cunoscut prin studiile sale dedicate Bisericii, și mulțumirile autorului către diverși, printre care Constantin (de fapt, Costin) Clit, autorul prezentării de față, dr. Valeriu Lupu și Trif Ioan „pentru materialele puse la dispoziție și acceptul de a le folosi în elaborarea acestui studiu” (p. 11). Orice material publicat poate fi folosit de cititori și cercetători cu obligația respectării normelor științifice de redactare. Personal nu ne-am dat acceptul **reproducerii** articolului nostru în lucrarea lui Ghiță Cristian, care minte cu nerușinare.

Prefața autorului, ce se întinde în paginile 12-23, denotă neștiința folosirii instrumentelor de lucru, ale aparatului critic, cum ar fi și folosirea lui *apud*. Din *Prefață* aflăm despre elaborarea studiului (sic!) începând cu anul 2012 și durata lui până în 2022, deci un deceniu pentru un „furt intelectual”. Nici măcar în *Prefață* nu lipsesc „colajele” din „Monitorul social”, ziarul „Certitudinea”,



mesajul Patriarhului Daniel din 26 septembrie 2019, la care adaugă un citat din arhiepiscopul Casian Crăciun.

Prefața este urmată de textul semnat de Nichifor Crainic cu titlul *Isus în țara mea*, publicat în revista „Gândirea”, 5 ianuarie 1923 și preluat din „Certitudinea”, nr. 68/2020, apoi de câteva repere biografice ale lui Nichifor Crainic și evenimentele mai importante sărbătorite de Biseria Ortodoxă Română în 2022 (p. 24-27).

În sfârșit autorul se apleacă asupra „studiului” său care începe aparent cu capitolul *Valea Horincei – vatră de cultură materială și spiritual* și oferă cititorului un colaj/compilație de texte preluate de la diverși istorici, sociologi, cum ar fi: Toma Roman, V. Chiriac, A. D. Xenopol, Petre P. Panaitescu (nu Panaintescu, așa cum găsim la p. 32, 282 și 283), Vasile Pârvan, Dinu C. Giurescu, Iosif Constantin Drăgan (Sic!), Iordanes, Anonymus, Șerban Papacostea, Bogdan Murgescu, Nicolae Iorga, Max Weber, Paul Păltânea, pr. Eugen Drăgoi, Laurențiu Chiriac, Ion Trif-Pleșa. Din lista autorilor nu putea să lipsească „prolificul” Ion N. Oprea, cel care nu a știut să facă diferența între Boțeștii de lângă Negrești și cei de pe Crasna, sau între schiturile Parpanița de la Negrești și Porcișeni de pe Crasna.

Abordarea naționalistă aduce numeroase exagerări al lui Ghiță Cristian în privința originii și a vechimii, cum ar fi: originea daco-romană a Sfântului Ioan Casian (360-435) – Ghenadie de Marsilia spune despre el că era „de neam scit”; nașterea lui „Dionisie **Românul**” la Constanța (de fapt, Tomis) (p. 33); este vorba despre Dionisie cel Mic sau Exiguul, „de neam scit, dar de maniere întru totul romane”, așa cum ne spune prietenul său Cassiodor; de altfel nu putem vorbi de români în secolele V-VI).

Din lucrarea lui Ghiță Cristian nu lipsește pocirea numelor, cum ar fi: „**Iliașcu** Alexandru Voievod” (p. 54; corect, Iliș Alexandru) și altele.

Începând cu pagina 58 autorul își aduce aminte de tema „cercetată” și străbunicul său „Gheorghe Gădei”, preot ce pare la o primă lectură că ar fi trăit în timpul domnului Constantin Mavrocordat datorită ambiguității demersului (p. 57-58), însă aflăm la câteva pagini distanță că slujea pe la 1881 și 1908-1909.

Incursiunea în trecutul unor biserici după modelul colajului (p. 58-68) este întreruptă brusc, fără vreo explicație, de cartea pastorală (Sic!) a episcopului Iacov Stamati din 20 februarie 1792 (p. 68-71), deși valea Horincei nu se afla sub jurisdicția ierarhului de la Huși. Ghiță Cristian, de la înălțimea enciclopedistului, nu-și permite să redea sursa bibliografică de unde a preluat actul respectiv, o practică obișnuită în mediul academic (Sic!). După zece ani de cercetare asiduă, spre sfârșitul lucrării și după *Cuvântul* Patriarhului Daniel, autorul își aduce aminte printr-o notiță de „*această carte pastorală atât de actuală*” pentru lucrurile „*neplăcute din partea slujitorilor bisericii*” (p. 231). Hilaritatea momentului editorial constă în citarea de data aceasta a sursei (Constantin Tomescu, *Biserica din Principatele române la 1808 – 1812. Mărturii și documente*, p. 268-273) și omisiunea paginilor unde a reprodus-o. Este vorba despre *Ponturile date de Iacov Episcopul Hușului, pentru îndatoririle ce au a le împlini preoții* din 21 mai 1785, publicate de Iustin Șt. Frățiman în lucrarea *Istoricul Mitropoliei Proilavia (Brăila)*, Chișinău, 1923, p. 331-334 și preluate de Diacon dr. Alexandru Ciurea în *Figuri de ierarhi moldoveni: Iacov Stamati (1749-1803)*, Iași, p. 221-223. *Ponturile* au fost reluate de Iacov Stamati și în cartea pastorală din 20 februarie 1792 trimisă protopopului Iacov, preoților, diaconilor și locuitorilor din ținutul Soroca, aflat sub jurisdicția Episcopiei Hușilor.

De la presupusa carte pastorală autorul trece la *Știrile catagrafice din biserica Moldovei în 1809*, publicate de Constantin Tomescu în „Arhivele Basarabiei”, An III, nr. 3, iulie-septembrie 1931, p. 174-205 (de fapt, p. 196-197) și republicate în Constantin Tomescu, *Biserica din Principatele române la 1808 – 1812. Mărturii și documente*, Ediție îngrijită și note: pr. Eugen Drăgoi, Galați, Editura Partener, 2010, revenind astfel la tema propusă prin titlul lucrării.

Tot de la Ghiță Cristian aflăm despre înlocuirea protectoratului rusesc prin tratatul de la Paris din 18/30 martie 1856 „*cu suzeranitatea Turciei*” (p. 75). Prin tratatul de la Paris din 1856 se pune capăt protectoratului țarist înlocuit cu garanția celor șapte Mari Puteri și se menține suzeranitatea otomană, care nu a dispărut după tratatul de la Adrianopol, așa cum crede Ghiță Cristian. Conducerea Seminarului din Galați a fost asigurată de preotul Constantin Rozei, nu de C. Rosein (p. 76).

Răspunsurile la întrebările din instrucțiunile oficiale din 1900 date de învățătorii Constantin Melinte și Ion Prodan (p. 76-77) sunt urmate de raportul Protoieriei Covurlui din 22 noiembrie 1848

și procesul verbal din 12 mai 1862 (p. 77-78), de rezultatele recensământului din 1930, Legea secularizării din 13 decembrie 1863, decretul înființării Episcopiei Dunării de Jos din 17 noiembrie 1864, ierarhii care au păstorit aici (Melchisedec Ștefănescu, Iosif Gheorghian, Partenie Clinceni, Pimen Georgescu, Nifon Niculescu, Iacov Antonovici, Cosma (Petrovici) Botoșăneanul, Antim Nica), apoi cei care au păstorit Episcopia Galaților după 1949 (Chesarie Păunescu, Antim Nica și Casian Crăciun) (p. 79-93), după care se revine cronologic la trecerea județului Covurlui sub jurisdicția Episcopiei Hușilor (1852), înființarea Consistoriului Duhovnicesc (1857), a Episcopiei Dunării de Jos (1864), distrugerea bisericii din Prodănești de un incendiu, preluate din cartea lui Ion Trif Pleșa, *Cămăși la curtea marțială* (p. 95-96). Urmează fără nicio legătură *Populația, în 1846* (p. 96), *Biserici în foițe de aur*, o compilație de texte despre bisericile de pe valea Horincei (p. 97-110), după care este reprodus articolul nostru despre schitul Ghireasca.

Deși Ghiță Cristian a reprodus în întregime studiul nostru despre schitul Ghireasca (p. 111-139), fără anexa documentară, totuși nu are bunul simț elementar de a ne reda corect prenumele, pe care îl găsim sub formele: **Constantin Clit** (p. 11), **Constin Clit** (p. 62, 64). În economia lucrării studiul nostru este reprodus cu aparatul critic ce presupune notele de subsol, care lipsesc în restul lucrării. La sfârșitul articolului, Ghiță Cristian notează cu indolența specifică: „**prin bunăvoința profesorilor: Gheorghe Gherghe din Bârlad și Costin Clit din Huși**”. Bătrânul naționalist Gheorghe Gherghe, cel care nu este străin de practicile autorului volumului de față, nu a făcut decât să-i pună la dispoziție un CD cu textul nostru preluat de pe internet sau cine știe de unde. Pentru redactarea studiului am efectuat cercetări în Arhivele Naționale Istorice Centrale și am suportat cheltuielile de deplasare și altele, pentru ca să vină plagiatorul Ghiță Cristian și cu un copy-paste „a la Gherghe” să-l reproducă în cartea sa de factură „enciclopedică”, conform profesiilor preotului Nicolae Dascălu, „ilustrul ocrotitor al plagiatului”. Pentru Ghiță Cristian autorii textelor pe care le-a plagiat nu au nici o minimă importanță. Ne întrebăm cum de a făcut performanța menționării lor chiar cu numele pocite?

Un spațiu important este acordat personalității Episcopului Grigorie Leu (p. 139-160), fiind reprodus și articolul *Grigore (Sic!) Leu-biografia unui martir* (p. 150-160), publicat de medicul Valeriu Lupu în revista „Elanul”. Portretul episcopului Grigorie Leu este urmat de datele succinte reluate despre ierarhii care au păstorit Episcopia Dunării de Jos (p. 161-162), *Bisericile de pe Valea Horincei* (p. 162-223), *Patriarhii României* (p. 224-225), cu reproducerea Cuvântului Preafericitului Părinte Daniel, adresat cu prilejul deschiderii conferinței „*Spațiul socio-economic rural. Identitate și unitate națională*” din 12 noiembrie 2018 (p. 225-231).

Mai utile cititorului par a fi articolele din presă privitoare la sfințirile de biserici din 2010-2018 (p. 232-239), deși pot fi găsite pe internet cu o simplă căutare.

Volumul este încheiat haotic de poezia *Veac tânăr* de George Lesnea (p. 244), un *Dicționar de termeni religioși* (p. 244-256), *Nume de bărbați și femei, semnificația lor religioasă și zilele de pomenire* (p. 256-266), urmate de câteva considerații despre Biserica Ortodoxă Română ce aparțin lui Mihai Eminescu și Nicolae Iorga, despre biserică în general (p. 267-268) sau raporturile ei cu societatea în perioada de tranziție și în prezent (p. 269-273).

Demersul autorului implică și un Hronic istoric și „eclesiarhic” (p. 273-280) din care remarcam câteva perle: „754 d. Hr. – fondarea Romei – Crearea Erei lui Hristos” (p. 276) (orice elev din clasa a V-a învață despre a întemeierea legendară a Romei de Romulus și Remus în 753 î. Hs; fixarea cronologiei creștine se datorează lui Dionisie cel Mic, născut pe la 470, mort pe la 545. El o fixează în 754/753 în loc de 749 „ab Urbe condita”- de la fondarea Cetății, adică a Romei - și comite o eroare de patru sau cinci ani); „1857, noiembrie 17 – înființarea **Episcopiei Dunării de Jos** prin Decretul domnesc nr. 1617 al lui Alexandru Ioan Cuza” (p. 277) (Episcopia Dunării de Jos a fost înființată prin decretul din 17 noiembrie 1864; Melchisedec Ștefănescu a fost rector al Seminarului din Huși între 1856 și 1861), Locotenent de Episcop între 1861 și 1864, iar din 1864 trece în scaunul Episcopal de la Ismail ca Locotenent de Episcop, iar prin decretul din 10 (nu 11, așa cum ne indică Ghiță Cristian) mai 1865 a fost numit Episcop Eparhial al Dunării de Jos); „1941, 22 iunie – începe al II-lea Război Mondial” (Al Doilea Război Mondial a început la 1 septembrie 1939 odată cu atacul german asupra Poloniei; din 22 iunie 1941 avem participarea României la Planul Barbarossa – atacul asupra URSS-ului și implicit intrarea în Război).

Menționăm câteva erori strecurate în Bibliografie elaborată în ordine alfabetică. *Cronica notarului Anonymus. Faptele unguirilor*, nu putea fi tipărită la Editura Miracol în 1966, în timpul regimului comunist, ci în 1996; Nu înțelegem de ce în a sa *Bibliografie* după DRH, B. Țara

Românească, vol. I (1247-1500) și XI (1593-1600), în continuare este citat Gh. Ghibănescu cu ale sale *Ispisoace și zapise*, vol. II (prin dublarea titlurilor scrise), apoi DIR, A. Moldova, XIV-XV, vol. I. La sfârșitul bibliografiei este trecut și DRH, A. Moldova, vol. I, 1975 (1384-1448). O valorificare corectă a volumelor din colecțiile DIR și DRH ar fi eficientizat demersul inițiat de către Ghiță Cristian și ar fi rezultat o lucrare cu adevărat științifică. În *Bibliografie*, autorul consemnează „*Direcția generală a arhivelor statului; Direcția arhivelor centrale; Serviciul: Arhive centrale Administrative, culturale și feudale; Colecția „Documente Molvenști”* (corect, moldovenești)- *Pachetul* (corect, pachetele) *XLII-CXV – 1429-1929*” prin care confirmă plagiatul practicat și faptul că nu a călcat prin Arhive. Deși în interiorul lucrării citează câteva fonduri arhivistice, totuși folosește formula „Apud” și autorul de unde a preluat informația. Deci este foarte clar că documentele respective nu au fost folosite de autor și în acest caz ne întrebăm de ce a introdus în bibliografie acest text.

Credem că o structurare tematică și chiar cronologică ar fi fost utilă cititorilor interesați, nu a celor ocazionali: Mărturii arheologice, Descriere geografică, Toponimia și vechimea satelor, Biserici de pe valea Horincei, Schituri și mănăstiri de pe Valea Horincei, Personalități, la care s-ar adăuga un aparat critic profesionist.

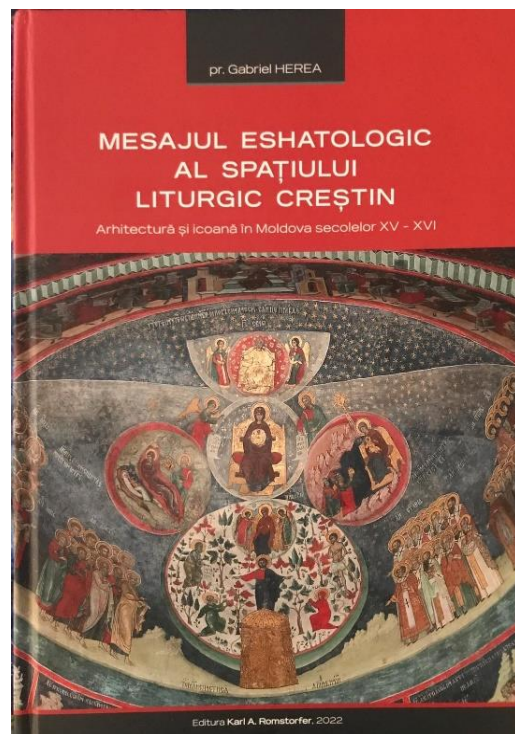
Costin CLIT

Gabriel Herea, *Mesajul eshatologic al spațiului liturgic creștin. Arhitectură și icoană în Moldova secolelor XV - XVI*, Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, 2022, 507p.

Istoria și teologia deopotrivă afirmă faptul că arhitectura alături de iconografia omoloagă transmit semnificații despre parcursul creștinului prin propria existență până la râvnitul Final, Împărăția Cerurilor. Indiferent de regiunile geografice analizate prin comparație, sacralitatea se conservă unitar, astfel încât pictorii au creionat aceste elemente ce propun un traseu creștin care declasează timpul mundan, claustrofobic și îl subliniază pe cel liturgic creștin.

Volumul abordat este segmentat în patru mari capitole ce organizează subcapitolele explicatoare de abordări consacrate de inedit. Astfel încât, *Hermeneutica simbolului în icoana de tradiție bizantină* cultivă substanțial relevanța imagisticii culte, cu precădere în societatea medievală din Moldova, una care se intercalează cu o religie ce subliniază prin a doua sa poruncă (*Să nu-ți faci chip cioplit, nici altă asemănare, nici să te închini lor*) dificultatea transpunerii sale plastice. Cu toate acestea, Evanghelia are consistență simbolistică și materială, trecând bariera efemerității, fiind prelucrată de oameni verbal, auditiv, vizual tocmai cu scopul unei educații religioase. Un simbol statutat în nucleul unei societăți stimulează dinamica intelectuală, istorică respectiv perspectivele culturale, și organizează comunitatea.

Spațiul sacru creștin și valențele sale simbolice conduc subiectul spre elementele limitatoare ce definesc existența unui om: spațiul și timpul, acestea conturându-se diferit pentru fiecare cultură. Adam a refuzat să se plieze pe un anumit spațiu și timp prestabilit, iar ca pedeapsă a fost izgonit din Rai; coloristica este astfel reprezentată de culori neutre, maronii pentru universul teluric și deschise, în preponderent alb pentru Rai. Creștinismul a cunoscut relevarea acestui spațiu sacru prin intermediul



profetului Moise, ce ascultă porunca de a concepe un spațiu prin care partea omenească să se reîntâlnească cu cea divină, urmat fiind, printre alte personaje semnificative de Sfântul Maxim Mărturisitorul și a sa interpretare liturgică a cosmosului, influențată de călătoria în India a negustorului alexandrin Cosma. În altă ordine de idei, arhitectura ecleziastică este potențată de elementele particulare, precum se oferă exemplul formei construcției cu plan triconc, ca adăugare fiind gropnița și pridvorul alungit al Bisericii de la Neamț. În funcție de influențele culturale, geografice și sociale, celulele arhitectonice variază.

Capitolul ce se clasează a fi al treilea se intitulează *Elemente plastice cu semantică eshatologică* și nutrește un interes pentru evenimentul reprezentativ al creștinismului, Învierea lui Iisus Hristos, ce se asociază cu sacrificiul omului pentru dumnezeire. Acest sacrificiu sublim, realizat cu toată ființa fizică și psihică, se consemnează biblic prin Rai, iar plastic prin diferite elemente sugestive, ca de pildă, aureola sfinților care subliniază Învierea și sacralitatea. Realitatea creștină prin care moartea este învinsă, iar omul este mântuit prin intrarea în Rai, a necesitat mai multe etape istorice săvârșite inițial de Mântuitor: Botezul, Biruința asupra diavolului, Jertfa de pe Cruce, Coborârea în Iad, Coborârea Duhului Sfânt, acestea întâlnindu-se teoretic și mistic în cadrul Dumnezeieștii Liturghii. Așadar, semnificația *Eshatonului* este perioada în care omenirea va trăi, după ce va birui, la finalul existenței. Acest câștig creștin fundamental este materializat totodată de Maica Domnului, fapt ce determină frecvența apariției sale în picturile bisericești. Îngerii deseori sunt ilustrați în antiteză cu demonii, având misiunea de a păzi ușile Raiului și de a transmite prin metode atipice mesajul divin, fiind extensii ale Lui Dumnezeu. Sfinții, cele mai apropiate temporal exemple de mântuire, cu cea mai mare ocurență iconografică, sensibilizează prin viețile, sfârșiturile trupești tragice, dar toată existența, se poate deduce astfel, incontestabil este oferită drept ofrandă în ceruri. Ca răsplată este eternitatea sufletească concretizată în Rai.

Firul documentar, explicativ al lucrării este finalizat de *Antologie de texte sursă (argumente biblice, iconografice și patristice)*, capitol ce adună texte de diferiți autori, reprezentative pentru valoarea lor filologică, istorică, culturală. Se observă astfel un paralelism din punct de vedere al titulaturii între succesiunea de citate prezentate *hic et nunc* și organizarea capitolului anterior, astfel încât se creează un mediu de înțelegere, învățare, asociere mai larg și stabil pentru cititor.

Realizată pe baza unei cercetări meticuloase ce are ca sorginți informații oferite de spectrul ecleziastic, istoric și vastul material arhitectural, lucrarea se înscrie într-un efort ce concretizează legătura între contextul liturgic și corespondențele sale plastice.

Marcela IFRIM

ABREVIERI

| | |
|------------|---|
| AIIAI | <i>Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”</i> , Iași |
| ALIL | <i>Anuar de lingvistică și istorie literară</i> , Iași |
| ANA DGAN | Agenția Națională a Arhivelor, Direcția Generală Arhiva Națională, Chișinău |
| AMIRM | Arhiva Militară-Istorică de Stat a Rusiei din orașul Moscova, Moscova |
| AP | <i>Analele Putnei</i> , Mănăstirea Putna |
| BCIR | <i>Buletinul Comisiei Istorice a României</i> , București |
| BOR | <i>Biserica Ortodoxă Română</i> , București. |
| CDM | <i>Catalogul Documentelor Moldovenești</i> , București. |
| CI | <i>Cercetări Istorice</i> , Iași |
| DIR | <i>Documente privind Istoria României</i> , București. |
| DRH | <i>Documenta Romaniae Historica</i> , București. |
| IGPR | Inspectoratul General al Poliției Române |
| MAI | Ministerul Afacerilor de Interne |
| MEF | <i>Moldova în epoca feudalismului</i> , Chișinău |
| MMS | <i>Mitropolia Moldovei și Sucevei</i> , Iași |
| RMI | <i>Revista Monumentelor Istorice</i> , București |
| SAI | <i>Studii și articole de istorie</i> , București |
| SJAN Iași | Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași. |
| SJAN Neamț | Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Neamț. |
| SMIM | <i>Studii și materiale de istorie medievală</i> , București |

INFORMAȚII UTILE PENTRU ACTUALII ȘI VIITORII COLABORATORI

Textele trimise cu intenția de a fi tipărite în această publicație trebuie să ajungă, în fiecare an, până la data de **20 iulie** (Sf. Ilie Tesviteanul) la adresa: simpozion.manastirea.secu1602@gmail.com.

Materialul va fi transmis în format *word* și va avea următoarele caracteristici:

- Textul va fi scris cu font Times New Roman, spațiere 1,15;
- Alinierea paragrafelor de tip stânga-dreapta (justified);
- În cazul textelor în limba slavonă sau cu caractere chirilice se vor trimite și fonturile necesare;

- Notele infra, numerotate continuu, în format clasic;
- Imaginile pentru publicat vor fi transmise separat, în format jpg, cu explicații și trimiteri în text;

- Textul va fi însoțit de un rezumat în *limba română și limba engleză* de 10 rânduri;
- *Lista bibliografică* va fi în forma: nume, prenume, titlul lucrării, volumul sau numele publicației, locul apariției, editorul, anul și paginile articolului;

Greșelile gramaticale, de expresie și de interpretare, devierea de la forma solicitată mai sus precum și „onestitatea” materialului vor rămâne drept o „vinovăție” a autorului sau autorilor.

Pentru viitoarele ediții ale Simpozionului, care se desfășoară anual în luna septembrie, **titlurile comunicărilor** se vor trimite la adresele de mai sus, în fiecare an, până la **31 august**.

Redacția (contact): Tel. 0741469212, 0727786127;
E-mail: simpozion.manastirea.secu1602@gmail.com

Mănăstirea Secu: comuna Vânători-Neamț, cod poștal 617500, jud. Neamț;
web: <https://secu.mmb.ro>, Tel: 0233 251862;
E-mail: manastirea_secu1602@yahoo.com.

Editura Cetatea Doamnei

Contact: Viorel Nicolau
E-mail: viorel_nicolau@yahoo.com
Piața Ștefan cel Mare, nr. 12, bl. C6, Piatra Neamț,
tel. 0233 219927